GHEORGHE POP

X·42
4403

ELEMENTE NEOLOGICE ÎN GRAIUL MARAMUREȘEAN

Scanned with OKEN Scanner

GHEORGHE POP

ELEMENTE NEOLOGICE ÎN GRAIUL MARAMUREŞEAN

Scanned with OKEN Scanner

PREFAȚĂ

Intensa acțiune de culturalizare a întregii populații a țării — care se desfășoară în ritm susținut în perioada actuală — se manifestă, pe plan lingvistic, printr-o puternică influență a limbii naționale unice asupra graiurilor locale.

Lucrarea de față reprezintă o încercare de studiu asupra desfășurării acestui proces în aria lingvistică a Maramureșului. Din întregul complex al problemei am urmărit, cu deosebire, îmbogățirea lexicului graiului cu neologisme, prin intermediul limbii literare.

Lucrarea cuprinde următoarele capitole mari:

CONSIDERAȚII PRELIMINARE, LEXIC, ÎNCADRAREA NEOLOGISMELOR ÎN SISTEMUL GRAIULUI, ASPECTE STILISTICE ALE PĂTRUNDERII NEOLOGISMELOR ÎN GRAI, GLOSAR, TEXTE și ANEXE.

Întrucît în studiul nostru insistăm în mod deosebit asupra pătrunderii neologismelor în grai, ca urmare a transformărilor politice, economice, sociale și culturale care au avut loc în ultima vreme în această regiune, am considerat util să prezentăm succint și un subcapitol consacrat perspectivei istorice a problemei neologismului în limba română.

Textele și anexele ce întregesc lucrarea ne pun la dispoziție un material documentar care reflectă nu numai deosebitul simț pentru limbă, cultură și artă al țăranului maramureșean, ci și stadiul actual de dezvoltare a graiului și a nivelului de viață material și spiritual al vorbitorilor acestuia. Textele reprezintă în plus o completare a datelor cercetării, în special în ceea ce privește morfologia, sintaxa, topica și, în general, stilul vorbit. Ele ne oferă date interesante și pentru particularitățile de grai pe sexe și pe generații.

La baza lucrării stă materialul cules cu ajutorul unui chestionar special, materialul oferit de ALR, de unele studii

Scanned with OKEN Scanner

lingvistice şi etnografice, de citeva culegeri de folclor literar, precum şi propriile noastre cunoştinţe asupra graiului.

În perioada cercetării şi a elaborării lucrării de faţă am primit sugestii şi indicaţii valoroase din partea prof. D. Macrea, şi prof. R. Todoran, cărora ţin să le exprim deosebită recunoştinţă.

Unele subcapitole, trimise pentru publicare la revistele „Cercetări de lingvistică" şi „Limba română", au profitat de observaţiile preţioase ale comitetelor de redacţie respective.

Colegii noştri A. Şara şi G. Radu ne-au sprijinit în aplicarea chestionarului pe teren. Îi rog să găsească aici expresia recunoştinţei noastre.

G. P

Baia-Mare, august 1970

Scanned with OKEN Scanner

PARTEA ÎNTÎI

CONSIDERAȚII PRELIMINARE

1. ASPECTE ISTORICO-SOCIALE

Situat la 23° 40′ longitudine răsăriteană și 47° 50′ 58″ latitudine nordică, Maramureșul reprezintă o depresiune mărginită în toate părțile de munți: spre est munții Cernagora, spre sud munții Rodnei, iar spre sud-vest munții Țibleșului, dominați de legendarul vîrf al Gutîiului.

În decursul veacurilor Maramureșul a suferit numeroase modificări[1]. Cu ocazia recensămîntului din 1966 s-a constatat că Maramureșul istoric are 191.748 locuitori[2], repartizați în 35 comune și 61 de sate așezate, în majoritate, în lungul celor patru văi mai importante: Iza, Mara, Vișeul și Cosăul, la distanțe de 3—7 km între ele. Restul satelor se află situate în lungul unor văi mai mici. Singura localitate care, prin poziția sa, are un orizont mai deschis și mai larg este Săpînța, așezată pe un platou care domină Valea Tisei[3].

Ca nume, Maramureșul este foarte vechi, fiind amintit pentru prima dată în 1199[4]. Alte știri documentare despre acest ținut datează din 1219, cînd se pomenește de „Terra Bogdana", din 1222, cînd se menționază „Terra vlachorum"[5] și din 1231 (G. Wenzel, Codex diplomaticus Arpadianus continuatus, Pest,

---

[1] Pentru date istorice mai complete asupra Maramureșului vezi: Radu Popa, *Țara Maramureșului în veacul al XIV-lea*, Buc., 1970; Al. Filipașcu, *Istoria Maramureșului*, Buc., 1940; Mihai Marina, *Maramureșul — necesități și remedii*, Cluj, 1939.

[2] 93.317 bărbați și 98.431 femei.

[3] În fața acestei comune — spre nord-est — pe malul drept al Tisei se poate observa micul platou unde odinioară exista mănăstirea Peri.

[4] Cf. G. Fejér, *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, Budae, II, 1844, p. 347.

[5] Cf. T. Morariu, *Die Maramuresch ein rumänisches Kerngebiet*, Buc., 1942, citat de I. D. Ștefănescu, *Arta veche a Maramureșului*, Buc., 1968, p. 16.

Scanned with OKEN Scanner

XI, p. 231)[6]. Din două documente de la 1299[7] aflăm că Maramureşul aparţinea mai înainte de dieceza transilvană şi a fost supus pe nedrept celei de Agria. Aceasta dovedeşte că el nu aparţinea Ungariei cînd au luat fiinţă cele două dieceze, căci altfel s-ar fi hotărît de la început de care să aparţină[8]. Numele Maramureşului, în documentele latine, este atestat în formele: Maramorisis, Maramorisius, Maramorosius şi Marmaţia, iar în cele greceşti, slave şi poloneze: Maramores şi Maramorăş[9].

Explicarea etimologică a numelui diferă de la autor la autor. I. Bunea[10] îl derivă de la Marmore, un Marus din neamul lui Maurus, care ar fi fost primul descălecător şi de la care şi-ar fi luat numele rîul Mara. În argumentare se bazează pe actele Patriarhiei din Constantinopol, din anii 1390—1400, în care Moldova este denumită Maurovlahia, adică ţara vlahilor originari din Maramureş. N. Densuşianu[11] şi I. Martian[12] îl derivă din cuvîntul Marimorusa, care în limba cimbrilor însemna mare moartă, nume ce s-ar fi dat Maramureşului datorită apelor care înainte de era neolitică acopereau şi acest teritoriu.

Istoricul A. D. Xenopol[13], încercînd să explice numele Maramureşului, afirmă „... sîntem nevoiţi a admite că şi Tisa, în prelungirea ei superioară de la revărsarea Mureşului în ea, purta pe atunci numele generic de Maris = Mureş, care duplificîndu-se cu celălalt rîuşor din acea ţară, Mara, ce şi astăzi poartă acel nume, dădu naştere numelui ţării udate de ambele aceste două cursuri de apă“[14].

---

[6] Cf. N. Drăganu, *Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei şi a onomasticei*, Buc., 1933, p. 373.

[7] Cf. E. Hurmuzaki şi N. Densuşianu, *Documente privitoare la istoria românilor*, I, Buc., p. 540—541.

[8] Vezi I. Bunea, *Încercare de istoria românilor pînă la 1382*, p. 157—158.

[9] Cf. N. Drăganu, *op. cit.*, p. 389; vezi şi Al. Filipaşcu, *Istoria Maramureşului*, Buc., 1940, p. 10—11.

[10] Vezi Al. Filipaşcu, *op. cit.*, p. 11.

[11] *Dacia preistorică*, Buc., 1913.

[12] *Ardealul istoric şi toponimic*, Bistriţa, 1924.

[13] *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. I, ed. III, Buc., 1925, p. 30 şi 227.

[14] După Xenopol, (*op. cit.*, p. 30) *Maris* este „o derivare scitică a rădăcinii arice *mar* = apă, de unde sanscritul *mara*, celticul *mor*, goticul *marei*, latinul *mare*, slavicul *mare*, litvanul *mareş* şi prin care se explică nişte termeni ca... Marsala, rîuşor şi oraş în Sicilia, Mara, pîrîu în Maramureş“.

Scanned with OKEN Scanner

După I. Mihalyi[15] cuvîntul ar deriva din marmură[16] pe considerentul că în unele localităţi (Săcel, Borşa, Repedea etc.) se găseşte în cantitate mare marmură de calitate inferioară.

Ne asociem părerii lui N. Drăganu[17], care consideră Maramureşul ca o denumire compusă, avînd în prima parte *Mara* = „Maria", numele posesoarei, după care s-a numit apa Mara.

Al doilea element al compusului nu poate fi explicat prin *Maros* = *Mureş*, atestat din timpuri străvechi. „El poate fi un derivat cu sufixul *-eş* al radicalului slav *mor*, însemnînd probabil „Flüsse mit häufigen Überflutungen, wodurch Binnenseen entstanden" (Rîuri cu revărsări frecvente, în urma cărora s-au format lacuri)[18]. Plauzibilă pare şi cealaltă ipoteză formulată de N. Drăganu, că ar fi mai bine să socotim şi pe cel de al doilea element al compusului tot nume de persoană[19]. Ne îndeamnă să împărtăşim această părere faptul că multe nume topice din Maramureş, în special nume de localităţi, îşi au originea în nume de persoane[20].

„Ţara" Maramureşului, prin poziţia sa geografică şi prin bogăţiile solului şi subsolului, a oferit din cele mai vechi timpuri condiţiile necesare dezvoltării activităţii umane. De-a lungul Tisei s-au descoperit unelte de fabricaţie neolitică şi altele din vremea pietrei şi a bronzului. La Sarasău s-a descoperit un obiect de bronz artistic, iar la Strîmtura alte obiecte de bronz. O aşezare de la începutul epocii fierului a fost descoperită pe dealul Solovan, lîngă Sighetu Marmaţiei.

Din documentele citate şi din diplomele maramureşene, publicate cu multă grijă de Ion Mihalyi de Apşa, rezultă că, înainte de secolul al XIX-lea, maramureşenii au trăit o viaţă relativ independentă. Luptîndu-se cu greutăţile vieţii şi apă-

---

[15] *Diplome maramureşene din secolul XIV şi XV*, Sighetul Marmaţiei, 1900, p. 13, 17, 76, 100 şi 247.

[16] Cu intercalarea unui *a* ca şi la cuvîntul *aramă* derivat din *armă*.

[17] *Op. cit.*, p. 389.

[18] Cf. N. Drăganu, *op. cit.*, p. 391.

[19] *Op. cit.*, p. 391—392 (fiul unei foste persoane cu numele de Mara, după care s-a numit şi rîul Mara).

[20] Cf. N. Drăganu, *op. cit.*, p. 392—393: Budeşti < Bud, Deseşti < Desimir, Dragomireşti < Dragomir, Moisei < Moisa, Petrova < Petre, Onceşti < Onciu, Bîrsana < Bîrsan etc. În legătură cu numele topice derivate de la nume de persoană (pe teritoriul dacoromân) vezi Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Buc., 1963, p. 154—156.

Scanned with OKEN Scanner

rîndu-şi cu îndîrjire pămîntul, ei au cunoscut o organizare administrativă încă din secolul al XIV-lea, cînd se vorbeşte despre o instituţie a cnejilor ereditari[21]. Aceştia exercită jurisdicţia pînă la 1385, cînd întîlnim pentru prima dată instituţia „juzilor nobili“[22]. În secolul al XV-lea cneazul rămîne de drept privat, iar în secolul al XVI-lea se transformă în „nobili donatori“[23]. O altă instituţie era aceea a voievodatului. Atît voievozii, cît şi cnejii, aleşi din cei mai viteji români, pentru slujbele lor aveau anumite avantaje materiale. Aceste demnităţi devin ereditare şi contribuie la formarea unei nobilimi româneşti maramureşene. Libertăţile şi drepturile ei de proprietate au rămas un timp neatinse. Dar, regele maghiar, pentru a fi sigur de populaţia acestui teritoriu şi de stăpînirea Maramureşului, a întemeiat instituţia comiţilor. A numit un comes pentru Maramureş şi a introdus administraţia maghiară. Prin aceasta Maramureşul a rămas fără conducătorii lui fireşti. Nobilimea maramureşeană s-a ridicat în repetate rînduri pentru interesele ei, dar statul le-a confiscat moşiile şi le-a ridicat drepturile avute înainte.

Maramureşenii şi-au cîştigat existenţa muncind pămîntul, la pădure sau ducînd o viaţă pastorală. Trăind într-o provincie mai izolată, au fost nevoiţi să-şi facă singuri instrumentele necesare diferitelor ramuri ale gospodăriei, inventînd şi construind din lemn: mori de apă, unelte pentru agricultură, diferite instrumente şi vase ciobăneşti, războiul de ţesut cu toate anexele sale şi au deprins arta de a-şi confecţiona îmbrăcămintea şi de a o ornamenta. Aceste obiecte şi deprinderi, caracteristice unei vieţi româneşti străvechi, au fost denumite cu cuvinte care conferă relevanţă graiului[24].

Din astfel de activităţi şi alături de un trecut istoric bogat şi frămîntat, s-au dezvoltat calităţile spirituale ale populaţiei maramureşene, concretizate în producţii de cultură şi artă unanim recunoscute.

Menţionăm măiestria sculpturii arhitecturale în lemn, strîns legată de locuinţă, biserică şi arta împodobirii porţilor, a mobilierului şi a altor obiecte de uz casnic. Cele mai reuşite lucrări în lemn de stejar se pot vedea pe valea Cosăului. Se im-

---

[21] Cf. I. D. Ştefănescu, *op. cit.*, p. 17.
[22] Cf. I. Mihalyi de Apşa, *Diplome maramureşene* — Introducere.
[23] *Ibidem.*
[24] Dintre care unele se folosesc şi în vorbirea de astăzi.

Scanned with OKEN Scanner

pun cu deosebire porţile[25] gospodăriilor din Berbeşti, Călineşti, Fereşti, Sîrbi şi Budeşti. Motivele care se evidenţiază de la o singură privire sînt: „funia" împletită, crucea liberă şi cea înscrisă în cerc, steaua cu cinci raze înscrisă în cerc sau într-o coroană, roata, cercuri concentrice, bare verticale şi înclinate, linii şerpuite etc. (vezi anexa nr. 1).

Construcţiile vechi ale locuinţelor ţărăneşti sînt, în majoritate, din lemn. Astăzi ele mai persistă în zonele muntoase, la şes fiind înlocuite treptat cu construcţii din pămînt bătut, cîrpici sau cărămidă.

Adevărate perle ale arhitectonicii maramureşene sînt vechile biserici şi fostele mănăstiri româneşti construite din lemn: la Budeşti (Josani — 1471), Brebi (1539), Sîrbi (Susani 1532) etc. Altele sînt rezultatul unor prefaceri din prima jumătate a secolului al XIX-lea (cele de pe valea Izei şi valea Marei) etc. Turnurile-clopotniţe maramureşene se ridică în partea de apus şi încoronează pronausul, fiind legate cu trupul bisericii[26]. Numai turnuleţele care le înconjoară reproduc modele apusene şi sînt rezultatul unor prefaceri datate din secolul al XIX-lea. Înrîurirea Maramureşului se poate urmări în Moldova, în bisericile vechi din secolele XV şi XVI[27].

Cimitirul cu crucile sculptate de meşterul popular Stan Ion Pătraş redă în basoreliefuri pictate o cronică vie a satului, înfăţişînd cu un realism profund situaţii tipice ale existenţei obişnuite. Versurile concise care le însoţesc conţin date privind numele, filiaţia, meseria, evenimentele mai importante ale vieţii omului (vezi anexa nr. 2)[28].

Scoarţele şi covoarele de lînă, cu motive de decor geometrizat ori naturalist, sînt şi astăzi neîntrecute în prospeţime şi frumuseţe. Broderiile ţărancelor maramureşene sînt admirate

---

[25] O astfel de poartă a fost admirată în anul 1938 la expoziţia din Londra, unde a făcut fala calităţilor artistice ale ţăranului român (cf. M. Marina, *op. cit.*, p. 6).

[26] Acest stil de construcţie este propriu constructorilor în lemn din Maramureş.

[27] Cf. I. D. Ştefănescu, *op. cit.*, p. 3.

[28] Vezi şi Natalia Stancu, *Taina meşterului popular*, „Scînteia" nr. 7411 din 24 VII 1967.

Scanned with OKEN Scanner

pentru finețea execuției și gustul artistic al combinației (vezi anexa nr. 3)[29].

Păstoritul, ocupație de bază în străvechea „Țară" a Maramureșului, a oferit resursele materiale necesare executării pieptarelor. Dacă portul este destul de sobru, pieptarul aduce somptuozitatea decorației și cromaticii satelor. Fondul alb, roșu sau negru dispare sub broderiile cu lînă, punctate des cu ținte de metal sau cu bucăți mici de oglinzi (vezi anexa nr. 4).

Obiectele de ceramică se folosesc și astăzi, așa cum era obiceiul în timpuri străvechi. Geometrismul caracterizează cele mai frumoase exemplare ce se produc actualmente la Săcel (vezi anexa nr. 5).

Maramureșul are o frumoasă și bogată poezie populară, din care au publicat volume Al. Țiplea, I. Bîrlea, Tit Bud și Tache Papahagi. Colecționarii folclorului poetic românesc prețuiesc ca perle rare și producția poetică actuală a țăranului maramureșean. Este de admirat, în special, spontaneitatea cu care versifică o întîmplare sau o strigătură (vezi culegerea de texte).

Folcloriștii muzicali apreciază valoarea muzicală a doinelor și a cîntecelor maramureșene[30].

Fenomen complex, învățămîntul românesc are origini timpurii pe teritoriul Maramureșului. Încă în secolul al XVI-lea se semnalează existența unei școli românești pe lîngă mănăstirea din Peri, important centru religios pentru românii de aici. În anul 1547 s-a organizat o școală calvină în limba română, la Sighetu Marmației, cu scopul propagandistic de a atrage populația românească la religia reformată. În secolul al XVII-lea funcționa o școală românească la Moisei, care a pregătit dieci, cantori și docenți pentru școlile parohiale. În unele sate existau școli ce funcționau periodic pe la casele unor gospodari: Cuhea, cu dascălii Ioan (1715) și Ardel Ievon

---

[29] Expoziția de artă casnică românească de la București, din 1934, a fost o confirmare a calităților artistice ale rămîncelor maramureșene, produsele lor achiziționînd premiile cele mai importante (cf. M. Marina, *op cit.*, p. 6).

[30] Tiberiu Brediceanu a cules și publicat 170 de melodii populare din Maramureș (Buc., 1956), iar compozitorul Béla Bartok a cules și a tipărit într-un volum o parte din muzica românilor din Maramureș.

Scanned with OKEN Scanner

(1724)[31]. La Dragomireşti, pe o carte bisericească, este semnat Ştefan, dascăl din Dragomireşti. Astfel de însemnări mai găsim la Crăceşti (dascălul Ioniţă Voitea Moldoveanu din Suceava), la Borşa (dascălul Grigore din Ardeal), la Brebi (dascălul Petru Ieftimie), la Vişeu de Sus (dascălul Popa Ivanu), la Văleni (Nicolae din Mohu) etc.[32].

Apariţia relaţiilor de producţie capitaliste a atras după sine dezvoltarea învăţămîntului, cunoscînd că în economie se cereau lucrători cu o oarecare ştiinţă de carte. Au fost înfiinţate şi în Maramureş şcoli de stat, confesionale şi particulare. În anul 1836, la Sighetu Marmaţiei, a luat fiinţă o Academie de drept. Tot aici, începînd cu anul 1862, timp de 6 ani, a funcţionat o preparandie românească sub conducerea profesorului Ion Buşiţia[33].

Au luat fiinţă societăţi culturale[34] care au dispus de tipografii şi librării proprii, editînd şi difuzînd broşuri şi o serie de cărţi în limba română.

Prin şcoli, asociaţii culturale şi, mai ales, prin biserici şi mănăstiri, maramureşenii au întreţinut permanent relaţii cu moldovenii şi cu ceilalţi români din Transilvania. Graţie acestor relaţii ei au fost la curent cu mişcările şi operele de cultură ale românilor din celelalte provincii româneşti, ceea ce a contribuit la conservarea purităţii limbii româneşti. De altfel, de aici ne-au parvenit cele mai vechi manuscrise româneşti (cunoscutele texte rotacizante din secolul al XVI-lea) lucrate cu migală, după toate probabilităţile, la mănăstirea Peri. În localitatea Budeşti s-a păstrat un act[35] scris în limba română cu litere latine, ce cuprinde împărţirea unor moşii din *Rogoz şi Budeşti* etc. Documentele citate, şi altele menţionate, ilustrează şi alte aspecte ale evoluţiei vieţii culturale, de învăţămînt şi a scrisului românesc în Maramureş. Economia lucrării

---

[31] Cf. I. Bîrlea, *Însemnări din bisericile româneşti din Maramureş*, Buc., 1906, p. 132.

[32] Cf. N. Albu, *Istoria învăţămîntului românesc din Transilvania*, 1944, p. 145 şi 170.

[33] Cf. Tit Bud, *Analele Asociaţiunii pentru cultura poporului român din Maramureş*, Gherla, 1906, p. 160.

[34] Menţionăm „Asociaţiunea pentru cultura poporului român din Maramureş", care a luat fiinţă în anul 1860, la Sighetu Marmaţiei, şi cele două secţii ale „Astrei", fondate între 1911 şi 1914 la Vişeu de Sus şi Sighetu Marmaţiei.

[35] Datat din 24 mai 1593.

Scanned with OKEN Scanner

nu permite o prezentare mai amplă a acestor aspecte. Astăzi, alături de ridicarea treptată a nivelului de trai al populației, politica de culturalizare a maselor se face simțită la tot pasul (vezi anexa nr. 6).

Actualul sat maramureșean, ca mediu „dialectal", furnizează multe date care confirmă sau, dimpotrivă, infirmă ceea ce se cunoaște sau s-a scris despre el.

Scopul urmărit de lucrare este stabilirea gradului reflectării noului în vorbirea colectivității lingvistice maramureșene, încercînd și o apreciere a apropierii graiului local de limba literară.

2. PREMISE METODOLOGICE

De un grai maramureșean nu se vorbește de multă vreme. Romanistul german G. Weigand[36] este unul dintre primii cercetători care lasă să se înțeleagă că printre ariile lingvistice cu anumite particularități specifice este și Maramureșul. E. Petrovici[37] adaugă că în cadrul dialectului dacoromân s-ar contura, sub o formă mai puțin delimitată, și un al cincilea grai dacoromân — cel maramureșean. R. Todoran[38] susține cu argumente plauzibile existența subdialectului maramureșean (de nord).

Reluînd discuția cercetătorilor care vorbesc de o arie dialectală crișeană-maramureșeană[39] și a acelora care consideră subdialectul nordic un grai de tranziție[40], Ștefan Giosu[41] arată

---

[36] *Despre dialectele românești*, în „Convorbiri literare", XLII (1908), partea I, p. 447.

[37] *Repartiția graiurilor dacoromâne pe baza Atlasului lingvistic român*, în LR, III (1954), nr. 5, p. 13.

[38] *Cu privire la repartiția graiurilor dacoromâne*, în LR, V (1956), nr. 2, p. 38—58; idem, *Noi particularități ale subdialectelor dacoromâne*, în CL, VI (1961), nr. 1, p. 43—73.

[39] Gh. Ivănescu, *Problemele capitale ale vechii române literare*, în „Buletinul Institutului de filologie română *Alexandru Philippide*", Iași, vol. XI—XII, 1948; V. Arvinte, *Terminația de plural -ață a unor substantive neutre*, în SCL, X (1959), nr. 2, p. 213.

[40] Marin Petrișor, *Graiuri mixte și graiuri de tranziție. Cu privire la un grai mixt din nord-vestul Olteniei*, în LR XI (1962), nr. 1, p. 88, nota 1.

[41] *Subdialectul maramureșean*, în SCȘt. (Iași), filologie, XIII (1953), Fasc. 1, p. 91—110.

Scanned with OKEN Scanner

că pentru o epocă mai veche se poate vorbi de o arie crișeană-maramureșeană, dar cu timpul au apărut noi particularități care, alături de altele ce existau și într-o fază mai veche, au făcut să se contureze două arii distincte. Bazîndu-se și pe argumentele altor cercetători, el ajunge la concluzia că în nordul țării se conturează cel de al cincilea subdialect dacoromân.

Studiile menționate, alături de valoroasa lucrare a lui Tache Papahagi[42], reliefează atît particularitățile arhaice, a căror pertinență în caracterizarea graiului este pronunțată, cît și particularitățile mai noi, care conferă relevanță acestei variante teritoriale a limbii.

Studiul de față asupra graiului în discuție urmărește să înfățișeze factorii care contribuie la tulburarea unității lingvistice a graiului[43]. Problema cercetării raporturilor dintre limba standard și graiurile locale prezintă un interes deosebit în perioada actuală cînd variantele teritoriale ale limbii se dezvoltă sub puternica înrîurire a limbii naționale unice[44].

Cercetarea acestui aspect al graiului maramureșean am început-o printr-o anchetă preliminară, efectuată între 20 și 30 iulie 1965, prin care am urmărit definitivarea chestionarului special. După aceasta am modificat chestionarul, reducîndu-l de la 2000 la 1600 de întrebări. Au fost omise, în special, întrebările referitoare la îndeletniciri ca păstoritul, industria casnică, textilă, tîmplăria, fierăria, cojocăria etc. unde neologismul își face loc cu multă greutate. Vocabularul acestor profesiuni își păstrează în linii mari caracterul său vechi.

Cu acest chestionar, alcătuit cu scopul de a obține material cu privire la pătrunderea elementelor neologice în vocabularul graiului, am reluat ancheta în cursul verii anului 1966, între 15 iunie și 30 septembrie.

Ancheta am efectuat-o atît în localități mari[45], cît și în unele sate[46], avînd poziție izolată și mai greu accesibile. Două din punctele anchetate se află situate aproape de centre ur-

---

[42] *Graiul și folclorul Maramureșului*, Buc., 1925.

[43] Vezi și O. Bloch, *La pénétration du français dans les parlers des Vosges méridionales*, Paris, 1921.

[44] Vezi R. J. Avanesov și V. G. Orlova, *Voprosy izučenija dialektov jazykov narodov S.S.S.R.*, în „Voprosy iazykoznanija", nr. 5 (1953), p. 30.

[45] Comunele Bîrsana, Borșa, Dragomirești, Săpînța și Vad.

[46] Cătunele de la poalele Pietrosului, aparținînd de comuna Borșa.

Scanned with OKEN Scanner

bane[47], iar în cătune și în comuna Bîrsana nu este cooperativizat sectorul agricol. Cu acest prilej am anchetat 31 de persoane de vîrste și sexe deosebite. Repartiția subiectelor pe categorii de vîrstă este următoarea:

12 subiecte pînă la 30 de ani (7 de sex masculin și 5 de sex feminin)
13 subiecte între 30 și 50 de ani (8 de sex masculin și 5 de sex feminin)
6 subiecte peste 50 de ani (de sex masculin).

Dăm mai jos datele complete asupra subiectelor anchetate. Numele localităților și ale informatorilor sînt prescurtate în *cursul lucrării* printr-o siglă: litera (sau grupul de litere) indică localitatea, iar cifra romană indică subiectul.

Bîrsana

B I: *Roman Gheorghe* (a lu Dan), 24 de ani, părinții originari din Bîrsana. A urmat 4 clase elementare. A călătorit prin Sighet, Brașov, Sibiu și Deva.

B II: *Ivanciuc Mărie* (a Dochii lu Steț), 29 de ani, părinții originari din Bîrsana. A urmat 5 clase elementare. A stat 8 luni la Petrila (la soră).

B III: *Bodnaru Teodor* (a Bodnarului), 38 de ani, părinții originari din Bîrsana. A urmat 6 clase primare. A călătorit ocazional la Sighet și a făcut armata la Mizil.

B IV: *Bîrsan Ileana* (a lu Dumitru Moraru), 41 de ani, tata originar din Slătioara (9 km de Bîrsana), iar mama din Bîrsana. A urmat 5 clase primare. A călătorit ocazional prin mai multe orașe din țară.

B V: *Roșca Ion* (a lu Ion Sîmnion Sfatu), 68 de ani, părinții originari din Bîrsana. A urmat 6 clase primare. A fost ocazional pe la București, Timișoara și Bacău.

Borșa

Bș I: *Danci Dumitru* (Știrbu), 28 de ani, părinții originari din Borșa-cătun. A urmat 7 clase elementare. Ocazional a luat contact cu orașele: Baia-Mare, Sighet, Gherla, Vatra Dornei și Cluj.

[47] Vad și Borșa.

Bş II: *Danci Ileana* (Codău), 29 de ani, părinţii originari din Borşa. A urmat 4 clase elementare. N-a călătorit prin ţară.

Bş III: *Roman Toader* (Ureche), 32 de ani, părinţii originari din Borşa. A urmat 7 clase elementare. A fost ocazional pe la Hunedoara, Vatra Dornei şi Cluj.

Bş IV: *Mihali Maria Vasilica* (a lu Speriatu), 47 de ani, părinţii originari din Borşa. A urmat 5 clase primare. A fost ocazional la Bucureşti.

Bş V: *Hapca Toader*, 53 de ani, părinţii originari din Borşa. A urmat 4 clase primare. A stat cîte o lună la Timişoara şi Cluj.

Ba* I: *Fodor Micloş*, 25 de ani, părinţii originari din Borşa. A urmat 4 clase elementare. Între 1965 şi 1966 a făcut armata la Oradea.

Ba II: *Buzura Gheorghe* (Buhuţa), 29 de ani, părinţii originari din Borşa. A urmat 4 clase elementare. N-a călătorit prin ţară.

Ba III: *Rusu Dumitru*, 46 de ani, părinţii originari din Borşa. A urmat 4 clase elementare. A fost 8 luni la Sebeş pentru munci forestiere.

Bş** I: *Grec Toader* (Belei), 37 de ani, părinţii originari din Borşa. A urmat 4 clase primare. N-a călătorit prin ţară.

Bş II: *Danci Dumitru* (Codău), 42 de ani, părinţii originari din Borşa. A urmat 7 clase primare. A lucrat 2 ani la minele din Baia-Mare.

Bş III: *Volfard Ioan*, 51 de ani. A urmat 4 clase primare. A lucrat 3 ani la minele din Baia-Mare.

Dragomireşti

D I: *Vîrva Dumitru* (a lu Dumitru), 29 de ani, părinţii originari din Dragomireşti. A urmat 4 clase elementare. În timpul serviciului militar a fost pe la Braşov, Constanţa şi Predeal.

D II: *Borodi n. Chindriş Ileana* (a Croitorului), 29 de ani, părinţii originari din Dragomireşti, a urmat 7 clase elementare. N-a călătorit prin ţară.

Ba* = subiecte cărora li s-a aplicat chestionarul privind terminologia forestieră.

Bş** = subiecte cărora li s-a aplicat chestionarul privind terminologia tehnică minieră.

BIBLIOTECA JUDEŢEANĂ „GH. ASACHI"

Radiodifuziunea Română
Direcţia Regională Iaşi
Nr. 4403
19 luna zina

486.380

D III: *Vlad Grigore* (a lu Petru), de 48 de ani, tata originar din Dragomireşti, iar mama din Sălişte (Vişeu). A urmat 4 clase primare. N-a călătorit prin ţară, decît în timpul serviciului militar.

D IV: *Mariş n. Chiş Floare* (a Strocoaiei), de 41 de ani, părinţii originari din Dragomireşti. A urmat 6 clase elementare. A fost ocazional pe la Sighet şi Vişeu.

D V: *Ilie Gheorghe*, de 75 de ani, tata originar din Dragomireşti, iar mama din Cuhea (Vişeu). A urmat 6 clase primare. A fost ocazional pe la Bucureşti şi Sighet.

Săpînţa

S I: *Pop Dumitru* (a lu Fişcuş), 28 de ani, părinţii originari din Săpînţa. A urmat 5 clase elementare. A fost numai pe la Sighet.

S II: *Pop Acsănie* (a lu Flóre), 28 de ani, părinţii originari din Săpînţa. A urmat 7 clase elementare. N-a călătorit prin ţară.

S III: *Stan Grigore* (a lu Pogace), 48 de ani, părinţii originari din Săpînţa. A urmat 7 clase primare. Ocazional a călătorit pe la Bucureşti, Ploieşti, Baia-Mare.

S IV: *Stan Ileană* (a Irinii Tincului), 45 de ani, părinţii originari din Săpînţa. A urmat 7 clase primare. N-a călătorit prin ţară.

S V: *Pop Ion* (zîs Oca), 57 de ani, părinţii originari din Săpînţa. A urmat 4 clase primare. În 1931 a stat 3 luni la Cluj.

Vad

V I: *Trifoi Vasile* (a lu Tîţîe), 22 de ani, părinţii originari din Vad. A urmat 4 clase elementare. A stat cîte o lună la Bucureşti, respectiv la Hunedoara.

V II: *Muntean Ioana*, 22 de ani, părinţii originari din Vad. A urmat 7 clase elementare. N-a călătorit prin ţară.

V III: *Leschian Ioan*, 39 de ani, părinţii originari din Vad. A urmat 7 clase primare şi a făcut un curs de administraţie (două luni). A călătorit prin ţară.

V IV: *Vîrstă Ileana* (a Ionu Flóri), 38 de ani, părinţii originari din Vad. A urmat 7 clase primare. N-a călătorit prin ţară.

Scanned with OKEN Scanner

V V: *Oros Gheorghe* (a lu Dănilă), 55 de ani, părinţii originari din Vad. A urmat 4 clase primare şi cursuri populare de pomicultură. Între 1933 şi 1935 a locuit la Cernăuţi.

Materialul adunat de la aceste subiecte l-am introdus în 32.000 de fişe, clasate după vîrsta, sexul şi localitatea informatorilor. Studierea lor ne-a permis să desprindem o serie de concluzii în legătură cu problema pe care ne-am propus s-o cercetăm.

Majoritatea faptelor pe care urmează să le prezentăm în capitolele următoare sînt de domeniul lexicului şi al foneticii. Structura gramaticală a graiului nu prezintă multe trăsături deosebitoare de acelea ale limbii comune. Totuşi, materialul cules ne-a oferit şi unele observaţii referitoare la morfologie, sintaxă şi stilistică. Ele îşi vor găsi locul cuvenit în economia lucrării de faţă.

3. PERSPECTIVĂ ISTORICĂ A PROBLEMEI NEOLOGISMULUI

Deşi o lucrare mai cuprinzătoare asupra neologismului în limba română nu există încă, totuşi cîţiva lingvişti şi filologi ca: S. Puşcariu[48], Th. Capidan[49], Gh. Adamescu[50], D. Caracostea[51], Iorgu Iordan[52], Al. Graur[53], G. Ivănescu şi L. Leonte[54], Luiza şi Mircea Seche[55], Despina Ursu şi N. A. Ursu[56] etc. s-au ocupat de complexele probleme ce le ridică fenomenul lingvistic al neologismului.

---

[48] *Limba română*, vol. I, Buc., 1940, p. 316, 320, 362, 367 şi 415.

[49] *Limbă şi cultură*, Buc., 1943, p. 37—51.

[50] *Adaptarea la mediu a neologismelor*, Buc., 1938.

[51] *Expresivitatea limbii române*, Buc., 1942.

[52] *Limba română actuală. O gramatică a „greşelilor"*, Iaşi, 1943, p. 464—487; *Mots savants et mots populaires*, Bulletin linguistique, IV, 1936, p. 5—14.

[53] *Neologismele*, Buc., 1937; *Les mots recents en roumain*, Beiträge zur Romänischen Philologie, IV (1965), nr. 1; *La romanité du roumain*, Buc., 1965, cap. IV, p. 49—67.

[54] *Fonetica şi morfologia neologismelor române de origine latină şi romanică*, SCŞt. (Iaşi), VII (1956), fasc. 2, p. 1—24.

[55] *Despre adaptarea neologismelor în limba română literară* (unele consideraţii generale), LR, XIV (1965), nr. 6, p. 677—687.

[56] *Observaţii privitoare la adaptarea neologismelor în limba română*, LR, XV (1966), nr. 3, p. 245—254.

Scanned with OKEN Scanner

Alţi cercetători sau oameni de cultură ca: T. Maiorescu[57], Leca Morariu[58], T. D. Măruţă[59], sau L. Rădăceanu[60] etc. dau expresie stării de spirit determinate de intrarea în limba română a unui mare număr de neologisme în perioada ultimelor decenii ale veacului trecut şi începutul veacului nostru. Ei formulează criterii pentru admisibilitatea sau respingerea neologismelor.

Studiile de limbă literară şi de stilistică, tot mai numeroase în vremea din urmă, s-au referit, în mod firesc, şi la neologismele limbii române din diferite perioade ori din limba scriitorilor respectivi, aducînd precizări preţioase asupra provenienţei lor, asupra rostului acestora în limbă sau asupra frecvenţei şi a valorii lor stilistice.

Se poate afirma că în prezent există o literatură destul de bogată în care au fost prezentate cu competenţă majoritatea problemelor de bază referitoare la neologismele limbii române literare, şi anume:

— De cînd se poate pune problema neologismului în limba română
— Cauze care au determinat pătrunderea neologismleor în limba română de-a lungul veacurilor
— Necesitatea sau inutilitatea neologismelor în limbă
— Conceptul de neologism
— Pătrunderea neologismelor la ţară.

În lucrare prezentăm numai ultimele două aspecte ale fenomenului lingvistic în discuţie.

I Cercetători din domeniul lexicografiei, lingvisticii sau al istoriei limbii române s-au referit adesea, în lucrările lor, şi la conceptul de neologism, încercînd să-i stabilească sfera şi conţinutul.

A. *IN DICŢIONARE ŞI ENCICLOPEDII*

1. A. T. Laurian şi C. Massimu[61], după ce explică etimologia cuvîntului (gr. *néos-novus* = nou şi *lógos* = co-

[57] *In contra neologismelor*, Convorbiri literare din 1 XI 1881 (Critice, vol. I 1892, p. 259 şi urm.).
[58] *Erezia antineologistă* (extras din „Făt-Frumos", an I 1926), Suceava, 1929.
[59] *„Cazul" T. Pisani şi neologismele în limba română*, Craiova.
[60] *Studii marxiste*, Buc., 1946, p. 139—175.
[61] *Dictionariulu Limbei romane*, După însărcinarea dată de Societatea Academiei Române, Buc., 1876, vol. II, p. 400.

Scanned with OKEN Scanner

ventu, expressione) definesc neologismul ca: „espressione, coventu, intorsura, sensu sau forma de coventu necesitata încă în limb'a populare".

2. A. de Cihac[62], I. A. Candrea și Ovid Densușianu[63] nici nu introduc cuvîntul în dicționarele lor.

3. Dr. C. Diaconovich[64]: „zicere nouă. Neologismele sînt bune cînd sînt necesare pentru exprimarea ideilor noue și nuanțelor de idei, pentru care nu se află cuvinte în graiul poporului, așa sînt toți termenii tehnici de științe, arte și meserii și sînt rele sau barbarisme, cînd sînt de prisos sau contrare firei și legilor limbei române".

4. În Enciclopedia Română, apărută sub îngrijirea Comitetului de redacție a Enciclopediei Române „Minerva"[65], neologismele sînt definite astfel: „Cuvinte nouă introduse într-o limbă din alte limbi, de obicei înrudite sau, mai rar, străine cu totul, și penru care limba ce le primește e lipsită de termenii necesari exprimării ideilor nouă ale civilizației". Face și precizările: „. . . se poate admite în genere că Neologismele cu drept de „naturalizare" sînt:

— acele care aduc un serviciu graiului, exprimînd pentru întîiași dată noțiuni nouă, fără echivalent în vocabularul nostru, sau exprimînd „mai nuanțat" unele idei care pînă la primirea lor nu se puteau preciza îndeajuns;

— acele care servesc ca termeni tehnici în vreo ramură a culturii și care n-au cum să fie traduși în limba română".

5. I. A. Candrea și Gh. Adamescu[66]: „neologismul este un cuvînt nou introdus pe cale literară sau împrumutat de puțină vreme din altă limbă".

6. August Scriban[67]: neologism (< gr. *néos* = nou și *lógos* = cuvînt), „cuvînt nou, ca *subtil* în loc de *supțire*".

---

[62] *Dictionnaire d'étymologie Daco-Romane*, 1870.

[63] *Dictionar general al limbii române, din trecut și de astăzi* Buc., 1909.

[64] *Enciclopedia Română*, publicată din însărcinarea și sub auspiciile Asociațiunii pentru Literatura Română, Editura și Tiparul lui W. Krafft. Tomul III, Sibiu, 1904, p. 390.

[65] Cluj, 1930, p. 711—712.

[66] *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească"*, Buc., 1931, p. 835.

[67] *Dictionaru limbii românești*, ediținea întîia, Iași, 1939 p. 866.

Scanned with OKEN Scanner

7. Lazăr Şăineanu[68]: „vorbă nouă". Vine şi cu explicaţia: „Neologismele sînt indispensabile, cînd denotă un obiect necunoscut, o nouă invenţiune, o idee necesară sau o nuanţă a cugetării, ele sînt superflue, cînd servesc pur şi simplu a înlocui momentan un termen indigen (tendinţa modei trecătoare sau a presei periodice): astfel sînt numeroasele franţuzisme care abundă în ziare şi în conversaţiunea banală... (mahalagisme)".

8. Florin Marcu şi Constant. Maneca[69]: „Cuvînt nou într-o limbă, împrumutat dintr-o limbă străină sau format prin mijloace proprii în limba respectivă (< fr. *néologisme* cf. gr. *néos* = nou, *logos* = cuvînt)".

Definiţia aceasta este echivalentă în conţinutul ei cu cele cuprinse în *Dicţionarul limbii române literare contemporane*[70], în *Dicţionarul limbii române moderne*[71] şi în *Dicţionarul enciclopedic român*[72].

O privire de ansamblu asupra acestor definiţii şi explicaţii ne dă posibilitatea să desprindem următoarele elemente componente ale conceptului de neologism: cuvinte noi în limbă (pct. 3, 5, 6, 7); cuvinte noi împrumutate din alte limbi (pct. 4, 5); cuvinte noi împrumutate dintr-o limbă străină sau formate prin mijloace proprii (pct. 8); cuvinte necesare în limba populară (pct. 1); cuvinte care aduc servicii limbii, exprimînd prima dată noţiuni noi sau exprimînd mai nuanţat unele idei (pct. 3, 4, 5); termenii tehnici care servesc vreo ramură a culturii şi care n-au cum să fie traduşi în limba română (pct. 3, 4); neologismele superflue se numesc barbarisme (pct. 3), mahalagisme (pct. 5).

B. *ÎN STUDIILE PROPRIU-ZIS LINGVISTICE*

Definirea conceptului de neologism rămîne aproape identică şi în această categorie de lucrări:

1) Gh. Adamescu, în lucrarea menţionată, arată că neologismele sînt cuvintele intrate în limba noastră de pe la începutul secolului al XIX-lea.

---

[68] *Dicţionar universal al limbii române*, ediţia a VI-a, Craiova, f. a., p. 427.
[69] *Dicţionar de neologisme*, Buc., 1961, p. 398.
[70] Volumul al III-lea, M—R, 1957, p. 197.
[71] Bucureşti, 1958, p. 538.
[72] vol. al III-lea, K—P, 1965, p. 495.

Scanned with OKEN Scanner

2) Sextil Pușcariu[73]: „Neologismul este un cuvînt întrebuințat numai de pătura cultă a societății și originea lui străină e recunoscută de cărturarii bilingvi care l-au împrumutat".

3) Iorgu Iordan[74]: „De ce să socotim neologisme propriuzise numai expresiile „culte" și nu și pe cele tehnice (în accepțiunea largă a termenului)? Căci și acestea se împrumută conform aceleiași legi... Actualele neologisme sînt (ba încă într-un foarte mare număr) și de acest gen... Nu toate împrumuturile lexicale din limba română au fost adevărate neologisme, ci numai cele venite de la popoare superioare nouă sub raportul cultural".

4) Al. Graur[75]: „Termenul neologism... are cel puțin două înțelesuri diferite: **într-un sens mai larg**, se numesc neologisme toate cuvintele noi, indiferent dacă sînt formate din materialul limbii în care apar, sau au fost împrumutate dintr-altă limbă... **Într-un sens mai strîmt**, se numesc neologisme numai cuvintele împrumutate dintr-o limbă străină la o dată nu prea depărtată".

Elementele noi, față de cele prezentate înainte, care privesc definirea conceptului de neologism ar fi: neologismele sînt: cuvintele noi intrate din alte limbi pe cale cărturărească (Sextil Pușcariu, I. Iordan); cuvintele noi intrate din alte limbi la o dată nu prea îndepărtată (Gh. Adamescu, Al. Graur); ideea de noutate este legată de întrebuințarea restrînsă și conștiința originii străine a unui cuvînt (S. Pușcariu); neologismul poate fi definit în sens larg și restrîns (Al. Graur).

C. *IN STUDIILE DE LIMBĂ LITERARĂ ȘI ESTETICĂ*

1) D. Caracostea[76] socotește neologisme și acei termeni tehnici care pătrund în limba generală a culturii.

2) B. Cazacu și I. Fischer[77]: „Menținem pentru acest termen, accepțiunea obișnuită în terminologia lingvistică românească. Ne vom ocupa deci de împrumuturile lexicale din latina savantă, din limbile occidentale și din limba rusă".

---

[73] *Op. cit.*, p. 367.

[74] *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor"*, Iași, 1942, p. 466—467.

[75] Prefață la *Dicționar de neologisme*, Buc., 1961, p. 5.

[76] *Op. cit.*, p. 392.

[77] *Contribuții la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, vol. I, 1956, p. 24.

Scanned with OKEN Scanner

3) Aurel Nicolescu[78]: «Trebuie menţionat că nu considerăm sinonimă expresia „cuvinte noi“ cu „cuvinte introduse pentru prima dată“. Nu înţelegem prin cuvinte noi nici cuvintele care sînt formate din elementele lexicale vechi, dar au un sens nou. Prin cuvinte noi sau neologisme, la Dinicu Golescu, înţelegem, mai ales, termenii de origine latino-romanică şi germanică, pătrunşi în limbă începînd din secolul al XIX-lea».

4) Luiza şi Mircea Seche[79]: „... vom studia neologismele folosite de Budai-Deleanu, numai în accepţiunea... de cuvinte noi împrumutate (şi de derivate ale cuvintelor noi împrumutate)“.

Autorii acestor lucrări nu se deosebesc în notele ce definesc conceptul de neologism, (pct. A şi B), decît prin tendinţa de a considera neologisme numai sau, mai ales, cuvintele de origine latino-romanică, germanică sau rusă.

Dacă eliminăm trăsăturile de sub punctele A_1 şi A_3, restul elementelor prezentate (în A, B şi C) dau o definiţie analitică conceptului de neologism[80]:

a) neologismul este un cuvînt nou, împrumutat din alte limbi; ideea de noutate este legată fie de noţiunile respective, care sînt denumite de cuvintele limbii de la care le-am luat, fie de frecvenţa lor mai redusă sau limitarea în timp;

b) trebuie considerate neologisme şi acei termeni tehnici care servesc vreo ramură a ştiinţei şi culturii, desemnînd noţiuni noi sau exprimînd „mai nuanţat“ unele idei, care pînă la primirea lor nu se puteau preciza îndeajuns;

---

[78] *Observaţii asupra neologismelor din „Însemnare a călătoriei mele“ a lui Dinicu Golescu*, lucr. cit., vol. II, 1958, p. 6.

[79] *Neologismele în „Tiganiada“ lui I. Budai Deleanu*, CL VI (1961), nr. 1, p. 138.

[80] A1.) neologismele nu intră direct în limba populară, în accepţiunea de astăzi a acestei noţiuni, ci în primul rînd pătrund, pe mai multe căi, în limba literară a unui popor şi apoi au de coborît o serie de trepte pentru a ajunge în graiul de la ţară.

A3.) ne asociem părerii acad. Al. Graur *(Pentru o terminologie simplă şi clară*, în LR, XV (1966) nr. 3, p. 219—220) că e folosit impropriu termenul de *barbarism* pentru a denumi neologismele de prisos. Barbarisme n-ar putea fi decît cuvintele originare din limbi barbare, or noi, atunci cînd vorbim de neologisme, ne referim în primul rînd la limbile latino-romanice. Considerăm că-i necesar să renunţăm la acest termen şi să-l înlocuim cu cuvîntul *străinism* sau cu sintagma *cuvînt de prisos*.

Scanned with OKEN Scanner

c) considerăm neologisme mai ales cuvintele de origine latino-romanică, în marea lor majoritate termeni internaţionali, dar nu putem exclude şi alte origini: germană, engleză, rusă, etc., însă cu precizarea că numărul acestora e redus şi adesea servind drept filiere prin care au pătruns tot cuvinte de origine latino-romanică în limba noastră;

d) neologismele s-ar putea împărţi în: a) cuvinte necesare, pentru noţiuni sau nuanţe ce nu-şi găsesc exprimarea în vechea limbă românească sau în limba contemporană şi b) cuvinte care pot stărui alături de altele mai vechi cu sens înrudit, dublete sinonimice. Ele reflectă lupta dintre vechi şi nou în compartimentul lexicului.

În lumina acestor concluzii şi precizări vom prezenta neologismul în capitolele următoare ale cercetării noastre[81].

II Combătînd argumentele unor puriști, că introducînd mereu expresii străine s-ar ajunge cîndva să vorbim mult deosebit de ţărani şi de oamenii simpli, Al. Graur[82] considera greşită afirmaţia că s-ar putea crea două dialecte diferite. Ea trădează ignorarea realităţilor existente între diferitele clase sociale. Deosebirile dintre vorbirea unora şi a altora sînt determinate în foarte mică măsură de motive lingvistice. Ţăranul n-are habar de înţelesul cuvintelor *antenă*, *difuzor* etc. atîta timp cît n-are aparat de radio: „daţi-i un astfel de aparat, şi va întrebuinţa astfel de cuvinte ca noi".

„Timpul relativ scurt de cînd au început să pătrundă neologismele în limba română şi distanţa socială care există între ţăranul analfabet şi clasa conducătoare, sînt cauzele principale care au împiedecat pătrunderea neologismului la ţară", arăta S. Puşcariu[83].

Acest deziderat, ridicat, de lingviştii citaţi, cu decenii în urmă, se înfăptuieşte treptat astăzi prin mijloacele deosebit de importante ale răspîndirii culturii în România, unde funcţionează mii de cămine culturale, de biblioteci, cinematografe, sînt instalate sute de mii de aparate de radio, televizoare etc. De asemenea s-a dezvoltat prodigios reţeaua şcolilor de toate

---

[81] În prezentarea concretă a lexicului neologic pătruns în graiul din aria lingvistică a Maramureşului, prin intermediul limbii literare, nu vom neglija unii termeni mai vechi, care au primit sensuri noi.

[82] *Neologismele*, Buc., 1937, p. 13.

[83] *Op. cit.*, p. 409.

Scanned with OKEN Scanner

gradele, apar cărți, reviste și ziare în milioane de exemplare zilnic etc. care sînt răspîndite în toate regiunile.

Contactul cu cultura se realizează apoi prin legătura, directă sau indirectă, cu orașul, prin poziția profesională a subiectelor în procesul muncii productive, mișcarea de populație, cultura de masă etc.

Este firesc ca, în aceste condiții, limbajul popular să-și îmbogățească vocabularul cu cuvinte noi, apropiindu-se în mod simțitor de cel literar, fapt ce contribuie la ștergerea treptată a deosebirilor dintre vorbirea populară și cea cultă.

Termenii neologici pătrundeau în limbajul popular într-o oarecare măsură și în urmă cu 3—4 decenii, dar este incomparabil mai mare numărul lor astăzi.

Nu numai cantitativ, dar și din punct de vedere calitativ există o deosebire între neologismele pătrunse în graiurile locale în acea perioadă, față de cele apărute în etapa actuală. Deosebirea este determinată de gradul diferit de cultură a țărănimii de atunci față de cea de astăzi. Această diferență se poate aprecia nu numai după numărul de cuvinte rău pronunțate, ci și după gradul de alterare fonetică a cuvîntului. Termeni ca: *anğîńéŕ, trebunáŕ, tilifón, beleț, cončăt* etc.[84], în gura unui țăran maramureșean din 1930, sînt pronunțați astăzi corect sau într-o formă mult apropiată de aceea a limbii literare. Cele mai multe neologisme intrate astăzi în limbajul popular sînt pronunțate după normele indicate în dicționare.

Diferențele de natura celor exemplificate nu apar astăzi între țărani și orășeni, ci, în general, între bătrîni și tineri, bărbați și femei, între cei ce-au călătorit în țară și cei care n-au părăsit satul. Din acest punct de vedere deosebirea de generație joacă un rol mai mare decît deosebirea de sex.

La o cercetare atentă se constată că aceste diferențe mai variază în raport cu poziția geografică a satului față de centrele urbane și de ocupația de bază a locuitorilor ce-l populează.

Există unii cetățeni care folosesc cuvîntul neologic sau pe cel regional în funcție de gradul de cultură al interlocuto-

---

[84] Exemplele sînt înregistrate de E. Petrovici, cu ocazia anchetei efectuate în Bîrsana (Maramureș) între 9 și 12. VII. 1930 (Informator: Pătrăuș D'ord'e a lu D'ord'e, de 53 de ani).

Scanned with OKEN Scanner

rului. Unele neologisme[85] sînt întrebuinţate chiar atunci cînd vorbesc între ei[86], iar altele sînt simţite mai mult sau mai puţin ca „orăşenisme", utilizîndu-le numai în discuţii cu oamenii veniţi de la oraş sau cu intelectualii satului.

Schimbările petrecute în lexicul vorbitorilor de la ţară ies şi mai bine în evidenţă dacă facem o comparaţie între modul cum se exprimă astăzi un subiect vorbitor în legătură cu două teme diferite.

În acest sens, I. Coteanu[87] aduce ca exemplu o bună cunoscătoare a folclorului muzical. Cînd aceasta se referea la viaţa culturală de astăzi utiliza termeni literari în forma lor corectă, iar cînd se referea la fapte petrecute înainte, rar întrebuinţa neologisme. Dacă acestea au fost învăţate recent, le reda în forma lor corectă.

Schimbările petrecute în vocabularul graiurilor şi gradul deosebit de asimilare de către vorbitorii acestora a lexicului neologic se desprind pregnant din cercetarea comparativă a vocabularului unuia şi aceluiaşi subiect, în două etape diferite[88]. Datele culese reprezintă, în fond, două faze deosebite ale înfăţişării graiului maramureşean, realizate în două secţiuni sincronice, însă la acelaşi subiect. Comparaţia acestor date reflectă atît extinderea, prin intermediul limbii literare, a unor inovaţii în lexic, cît şi faptul că astăzi un subiect, reprezentînd generaţia mai în vîrstă, cunoaşte mai mulţi termeni neologici decît unul din generaţia tînără, de acum 40 de ani. Constatarea este edificatoare pentru demonstrarea tendinţei de integrare treptată a graiurilor în limba comună. Ilustrăm cele afirmate prin cîteva exemple din care se pot desprinde următoarele concluzii:

---

[85] În special cele în legătură cu administraţia, familia, armata, îmbrăcămintea şi masa.

[86] Deci au fost asimilate şi le socotesc ca făcînd parte din graiul lor.

[87] *Aspecte ale limbajului popular actual*, în LR, XII (1963), nr. 1, p. 62.

[88] Ne referim la datele culese de către E. Petrovici de la Timiş Maria lui Grigorič (Calău) din Borşa (jud. Maramureş), cu ocazia anchetei efectuate între 10 şi 18. IV. 1930, cînd subiectul avea doar 34 de ani (deci reprezenta generaţia tînără) şi cele constatate la acelaşi subiect, cu ocazia anchetei efectuate de noi în noiembrie 1967, cînd informatoarea avea 72 de ani (deci reprezintă generaţia mai în vîrstă). Am aplicat o serie de întrebări din chestionarul folosit de E. Petrovici în 1930.

Scanned with OKEN Scanner

a) În vorbirea subiectelor, reprezentînd generația mai în vîrstă, au pătruns astăzi elemente neologice pe care nu le cunoșteau înainte cu 40 de ani.

b) Unele elemente neologice, cunoscute în trecut, sînt pronunțate astăzi mai apropiat de fonetismul limbii standard.

c) Alte elemente neologice, cunoscute în trecut, sînt menținute și în etapa actuală cu același fonetism, corect sau stîlcit.

d) În majoritatea cazurilor, generația mai în vîrstă menține mai multe cuvinte din fondul tradițional sau regional avînd un fonetism aproape identic.

Numărul întrebării din chestionarul lui E. Petrovici	*Răspunsul dat cu ocazia anchetei efectuate de E. Petrovici în 1930*	*Răspunsul dat cu ocazia anchetei efectuate în 1967*
a)		
2088 (blond)	albińéț	blund — blunḍ
3317 (pantalon)	čiúcuf	pantalón
4045 (compot)	poọ́me siérťe	compót
4849 (avion)	ieroplán	avión
6502 (frizer)	borịéŕ — borbír	frizéŕ
2646 (gravidă)	îngreụnátă	gravítă
2587 (timbru)	ștẹémpăl	tímbru
2566 (marinar)	mașîńístăr	marinár
2566 (vapor)	(nu știe)	vapóru
4331 (acordeon)	harmońícă	cordión
4848 (circ)	coméďiie	țirc
4932 (concediu)	săbășág	concăt
4949 (tranșeu)	decúŋguf	tranșắụ
b)		
2575 (bicicletă)	bíțîgli	bițîclétă
2576 (tren)	ġézăș-trenk (amu d'e la bătaie ḍîčăm mai mult trenk)	trén
2592 (ministru)	măńistăr	minisťeŕ
3744 (abecedar)	abẹeťădár	abečădariu și artmétică

Scanned with OKEN Scanner

c)		
2578 (staţie)	stáţie, stáţîi	stáţîie, stáţîi
2578	gáră	gáră
2589 (telefon)	talifón	talifón
3605 (tribunal)	tribunál	tribunál
3935 (lavor)	lavór	lavór
4171 (reţetă)	răţépt	răţépt
4934) regiment)	răgămeént	răgămént
4939 (paradă)	paráďiie	paráďiie
d)		
2007 (brunet)	uom bărnáč	uom bărnáč
2127 (cariată mă-sea)	măsá borţósă	măsá borţósă
2139 (palid)	gălbińičós	gălbińičós
2177 (aplaud)	bat în pălń	bat în pălń
3924 (damigeană)	corşóu	corşău

Pentru denumirea unor obiecte sau noţiuni, în vorbirea informatoarei coexistă astăzi două cuvinte (cel comun şi dubletul neologic). Ne oprim asupra cîtorva termeni care în conştiinţa vorbitoarei sînt asociaţi frecvent, fie din necesitatea de a actualiza cît mai viu în faţa anchetatorului noţiunea sau obiectul respectiv, fie pentru faptul că termenii dubletelor se află încă în concurenţă: „La acela de călătorit pe şine înainte i s-a spus *géizăş*, iar acuma îi spunem *tren*[89]“; „acela care se lipeşte pe scrisoare s-a numit *şteámpăl*, dar acuma i se zice *tímbru*“[90]; „femeia care aşteaptă să nască s-a numit înainte *îngreunată*, iar acuma cei mai mulţi îi zic *gravítă*“; „la acela care zboară cu oameni nu-i mai spunem *ieroplán*, ca pe vremuri, ci aşa cum zic cei cu carte, *avion*“, „cei care vin astăzi din armată nu mai zic că au stat în *decúnguri*, ci în *tranşáuă*“ (corectat *tran-*

[89] Nu cunoaşte determinantele: (tren) *accelerat, personal, marfar,* dar vine cu precizarea că înainte de primul război mondial trenurile erau ungureşti şi se denumeau în această limbă.

[90] Vine cu precizarea: „vorba *şteampăl* o mai auzim la nemţii care trăiesc cu noi aici în comună de multă vreme“.

Scanned with OKEN Scanner

şéţe). Sub aspect formal acest neologism nu s-a consolidat încă definitiv, fiind folosit alternativ, cînd *tranşáţă,* cînd *tranşéţe.* În cazul termenului *pantalón,* din punct de vedere semantic am constatat o restrîngere de sens: „*pantalón* spunem cînd este vorba de oameni mari, iar cînd este vorba de copii zicem şi astăzi tot *čiucuŕ,* ca pe vremuri" etc.

Din exemplele date rezultă că procesul înnoirii, în faza de dublet lexical, antrenează conştiinţa vorbitorilor în cel mai înalt grad. De altfel, de poziţia lui depinde grăbirea sau încetinirea procesului de pătrundere a neologismelor în graiul local. La rîndul ei, conştiinţa este condiţionată de acţiunea intensă a altor factori, cei mai mulţi de natură socială.

Un factor principal care influenţează pătrunderea neologismelor sau apropierea graiului de limba comună este *poziţia profesională a subiectului* în procesul muncii productive, indiferent de generaţie, sex, pregătirea sau îndeletnicirile anterioare.

Factorul *generaţie* este încă destul de puternic în procesul de diferenţiere, însă nu predominant, datorită noilor condiţii de muncă şi de viaţă ale întregii populaţii a ţării.

Factorul *sex* se anihilează treptat, ca rezultat al introducerii unor noi relaţii, de egalitate şi de respect reciproc, între bărbaţi şi femei.

Noile condiţii de viaţă materială, alături de intensa acţiune de culturalizare şi de prestigiul limbii literare, au generat şi cultivat, în subiectele vorbitoare, dorinţa de a fi receptive la înnoiri. Măsura în care rezultatul acestui proces conştient are putere de generalizare o putem stabili studiind alte răspunsuri ale subiectelor informatoare, ca: „nu zîcem *uliţi,* ci *străzi,* că s-au format străzi frumoase în comună"[91].

Graiurile limbii române sînt deci în curs de unificare şi cel mai vizibil este acest lucru în materie de vocabular[92]. Elementele regionale sînt eliminate treptat şi primele care îşi

---

[91] Cf. în această privinţă T. Didiţă, I. Birău, *Aspecte ale reflectării noului în lexicul locuitorilor din Becicherecul Mic (Banat). Dublete lexicale,* în „Lucrări ştiinţifice ale cadrelor didactice (Inst. ped. din Timişoara), 1965, p. 315—326.

[92] Cf. Al. Graur, *Tendinţele actuale ale limbii române,* Buc., 1968, p. 284—285.

Scanned with OKEN Scanner

restrîng frecvența și circulația sînt împrumuturile din limbile vecine[93].

Cea mai importantă cale de unificare este introducerea peste tot a cuvintelor internaționale, prezente în stilul științific, în cel administrativ și mai cu seamă în cel publicistic.

Este normal ca, o dată cu pătrunderea neologismelor în graiurile locale, să apară și fenomene de adaptare a acestora la sistemul fonetic și morfologic al graiului respectiv. Acestea se pot explica numai în urma analizei unui material concret, cules de pe teren pe baza unui chestionar special.

Capitolele următoare sînt menite să ilustreze convingător toate aceste aspecte, demonstrînd că graiul din aria lingvistică a Maramureșului se transformă treptat sub influența nivelatoare a limbii literare.

---

[93] *Ibidem*, p. 284.

Scanned with OKEN Scanner

PARTEA A DOUA

LEXICUL

Azi majoritatea lingviștilor acceptă ideea că limba are caracter de sistem. Sistemul limbii este interpretat în diferite feluri. V. Bröndal, de pildă, îl consideră ca un ansamblu bine ordonat de grupe construite în mod regulat, limba fiind nu numai un sistem, ci un sistem de sisteme legate între ele[1]. Sistemul lexical, sistemul fonetic și cel morfologic, arată Al. Graur, se influențează reciproc, în sensul că o modificare apărută la unul din ele poate determina modificări ale altuia sau ale altora[2]. Dacă în privința existenței sistemului fonologic și gramatical nu mai sînt rezerve, în ceea ce privește existența unui sistem în lexic unii dintre lingviști prezintă un oarecare scepticism[3].

Cu toate că caracterul sistematic al lexicului continuă să rămînă deocamdată o ipoteză insuficient demonstrată, în lucrările recente asupra lexicului[4] cuvîntul este considerat ca

---

[1] *Essais de linguistique générale*, Copenhaga, 1943, p. 14.

[2] *Studii de lingvistică generală — variantă nouă —*, București, 1960, p. 19.

[3] În următoarele lucrări se arată că lexicul se pretează mult mai greu la o prezentare a lui în sistem: S. Ullmann, *Descriptive Semantics and Linguistic Typology*, Word, IX, nr. 3, p. 225—240; Jost Trier, *Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes*, Heidelberg, 1931.

[4] Cf. I. Coteanu, *În legătură cu sistemul vocabularului*, în PLG, vol. II, 1960, p. 33—47; *Contribuții la o semasiologie sistematică*, în PLG, vol. I, Buc. 1959, p. 11—35; I. Rizescu, *Note asupra sistemului limbii (elemente de sistem în lexic)*, în PLG, vol. II, 1960, p. 49—63; I. Stan *Probleme de tipologie lingvistică (Observații asupra lexicului limbii române)*, în CL, VIII (1963), nr. 1, p. 95—104; Tatiana Slama Cazacu, *La „structuration" dynamique des significations*, în „Mélanges linguistiques", 1957, p. 113—128; Angela Bidu, *Observații asupra structurii vocabularului*, în LR, XVI (1967), nr. 1, p. 5—13; Jean Dubois, *Le vocabulaire politique et social en France de 1869 à 1872*, Paris, 1964, p. 300; Georges Matoré, *La méthode en lexicologie*, Paris, 1953, 121 p.; S. Ullmann, *Précis de sémantique française*, III-e édition, Berna,

Scanned with OKEN Scanner

element al unui sistem (microsistem sau macrosistem), iar vocabularul un tot în interiorul căruia cuvintele sînt în strînse relaţii.

Desigur, sistemul lexical este mai puţin omogen, deoarece elementele sale componente sînt mai numeroase, mai complexe, mai puţin stabile. Din acest motiv, caracterul de sistem al lexicului este mai greu de surprins decît, de exemplu, cel fonologic. Au fost semnalate cîteva cauze:

a) într-o limbă nu există decît cîteva zeci de foneme, faţă de sute de mii de unităţi lexicale (cuvinte simple, compuse, unităţi frazeologice etc.);

b) fonemele sînt unităţi relativ simple, pe cînd unităţile lexicale sînt mult mai complexe, avînd nu numai o formă (care-i mai puţin stabilă ca aceea a fonemelor), ci şi una sau mai multe accepţiuni (sensuri);

c) numărul opoziţiilor între foneme este destul de limitat, pe cînd relaţiile dintre cuvinte sînt complexe şi multiple.

La aceste deosebiri mai adăugăm faptul că cuvîntul se compune, în general, din mai multe foneme, că unele cuvinte pot avea diferite variante fonetice sau mai multe forme morfologice, ceea ce cauzează o mai accentuată instabilitate. Uneori sensul cuvîntului apare mai complicat şi mai puţin stabil decît forma, fiindcă, pe lîngă conţinutul noţional, poate să contracteze şi alte componente: afective, volitive, funcţionale etc. Nu trebuie neglijat nici faptul că într-o epocă dată apar şi diferenţe teritoriale (între graiurile vorbite în diferitele regiuni), sociale (între membrii diverselor straturi sociale şi ai diferitelor profesii), de generaţii (privind vîrsta vorbitorilor), contextuale (sub influenţa unor situaţii sau împrejurări) şi individuale (după cultura şi informaţia vorbitorilor).

Putem deci afirma că sistemul lexical este foarte complex şi ramificat, că coerenţa părţilor şi a unităţilor sale nu este

---

165 p.; W. Bahner, *Observaţii asupra metodelor actuale de cercetare a vocabularului*, în LR, X (1961), nr. 3, p. 195—198; E. Coseriu, *Pour une sémantique diachronique structurale*, în „Travaux de linguistique et de littérature", Strasbourg, 1964, vol. II; L. Hjelmslev, *Dans quelle mesure les significations des mots peuvent-elles être considérées comme formant une structure?*, în „Proceedings of the Eight Congress of Linguists", Oslo, 1958.

nici absolută, nici constantă, că acest sistem evoluează fără încetare și relativ repede.

Lipsa lui de omogenitate — arată I. Coteanu[5] — se mai datorește treptei inferioare de abstractizare a elementelor sale componente. Sistemul fonologic, cel morfologic (eventual cel sintactic) nu sînt direct legate de viața concretă, de producție și nu denumesc direct realitățile acestei vieți. Vocabularul se raportează direct la ele. Vocabularul este deci un sistem primar și elementar, insuficient de bine organizat, în timp ce toate celelalte sisteme sînt secundare și omogene. Ele au însă la bază sistemul vocabularului.

Cu toate aceste greutăți, cercetarea din punct de vedere structural a terminologiei actuale privind diversele domenii ale vieții social-politice sau ale culturii materiale și spirituale a unui popor permite stabilirea unor sisteme lexicale care se intercondiționează și care se găsesc în relații cu celelalte sisteme lingvistice și cu sistemele noționale corespunzătoare.

În capitolul de față prezentăm, în lumina ideilor de mai sus, lexicul neologic pătruns în graiul din aria lingvistică a Maramureșului, ca urmare a procesului de extindere a limbii literare în condițiile creșterii continue a nivelului de viață, material și cultural, al vorbitorilor acestui grai.

Pentru a rezolva diversitatea conexiunilor existente între cuvinte, terminologia neologică în discuție o grupăm pe *cîmpuri semantice*, concepute ca o relație dintre *structura semasiologică* — care se bazează pe polisemie și pe omonimele care se leagă de ansamblu prin însăși valoarea lor semnificativă deosebită „opozițională" și *structura onomasiologică* — care se bazează pe *sinonimie*[6]. Considerarea acestei interdependențe este utilă pentru că are în vedere studiul cuvîntului în aspectul lui binar: pe de o parte, luăm *forma* ca punct de plecare, cercetînd rețeaua semnificațiilor grupate în jurul unei con-

---

[5] *În legătură cu sistemul vocabularului*, în PLG, vol. II, 1960, p. 37.

[6] Alte puncte de vedere privind cîmpurile lingvistice a se vedea la: Tatiana Slama Cazacu, *Limbaj și context*, București, 1959, p. 171; I. Coteanu, *loc. cit.*, p. 37; E. Coseriu, *loc. cit.*, p. 155; K. Belndinger, *Sémasiologie et onomasiologie*, în „Revue de linguistique romane", Tome XXVIII, 1964, p. 249; Angela Bidu, *loc. cit.*, p. 10—12; Otto Ducháček, *Les champs linguistiques*, în „Philologica pragensia", III, 1960, p. 32—35; *Le champ conceptuel de la beauté en français moderne*, în „Acta Universitatis Brunensis", 71, Praha, 1960, p. 19—23.

Scanned with OKEN Scanner

stante semantice[7], şi, pe de alta, *conceptul*, studiind reţeaua unităţilor care servesc să le desemneze[8].

Pe lîngă organizarea internă a semnificaţiilor unor cuvinte — *microstructura* semantică —, în care cuvîntul însuşi reprezintă unitatea, lexicul neologic din aria lingvistică în discuţie îl prezentăm în *macrostructurări*, bazate pe organizări în care diversele cuvinte se leagă între ele şi constituie simple părţi faţă de ansamblurile cărora le aparţin[9]. Apar şi structurări semantice concepute pe un plan mai vast, formate din serii de cuvinte diverse, în aparenţă disparate, pentru care Ch. Bally a creat termenul de *cîmp asociativ*.

Nu lipsesc stratificările şi organizările care îmbracă forma unor dicotomii, în funcţie de interpretarea *relaţiilor* de pe axa *sintagmatică*[10] sau ale celor de pe axa *paradigmatică* şi în funcţie de studiul *sincronic* sau *diacronic* al cîmpurilor lingvistice.

Analiza modalităţilor de manifestare a relaţiilor sintagmatice şi paradigmatice, în materialul lexical de care dispunem, se realizează prin sublinierea relaţiilor dintre sinonimie-polisemie-antonimie-omonimie şi prin întrebuinţările stilistice ale cuvintelor.

Cercetarea noastră, urmărind să înfăţişeze structura actuală a lexicului graiului, se bazează pe un studiu *sincronic*, dar nu neglijează *diacronia*, prospecţiunile în trecut, fapt ce ne permite să precizăm structura progresivă a unei părţi a lexicului, care este valorificat în explicarea variantelor lexicale coexistente în sincronie.

În cadrul sincroniei se reliefează anumite opoziţii care funcţionează în planul *variantelor sociale ale limbii* (lb. literară — grai) şi o serie de relaţii realizate în planul *variantelor ei teritoriale* (termeni care formează arii continue — discon-

---

[7] Cîmpul semasiologic, care leagă aceeaşi unitate lexicală cu o serie de concepte diferite.

[8] Cîmpul onomasiologic, care leagă acelaşi concept cu o serie de uniăţţi lexicale diferite.

[9] Tatiana Slama-Cazacu, *op. cit.*, p. 174.

[10] *Relaţiile sintagmatice* se referă la existenţa relaţiilor între elemente lexicale prezente în acelaşi lanţ vorbit. *Relaţiile paradigmatice* privesc relaţiile existente între elemente lexicale comutabile într-un lanţ vorbit.

Scanned with OKEN Scanner

tinue), după cum și anumite diferențe de *generații, sexe,* sau legate de anumite situații *contextuale, individuale* etc.

Existența sistemului de planuri amintite mai sus, în care se manifestă faptele de lexic în discuția noastră, constituie premisa teoretică a cercetărilor privitoare la capitolul *lexicul* din lucrarea de față. La aceasta mai adăugăm importanța factorilor extralingvistici[11] în procesul efervescent de inovare a lexicului, sub acțiunea nivelatoare a limbii literare.

Structura lexicului neologic, privit în lumina criteriilor de mai sus și în aspectul trăsăturilor pertinente graiului maramureșean, o prezentăm în metacîmpurile[12] A — B — C (Ca, Cb, Cc) fiecare fiind constituit din mai multe *cîmpuri semantice:* A (a_1, a_2, a_3, a_4, a_5, a_6, a_7); B (b_1, b_2, b_3, b_4, b_5, b_6, b_7, b_8); C ($C_{a1,2,3,4,5}$), C ($C_{b1,2,3}$), ($C_{c1,2,3}$), care au o valoare unitară și un conținut subdivizat în diverse opoziții sau relații între termeni (cuvinte).

Diferitele unități ale acestei structurări le circumscriem în

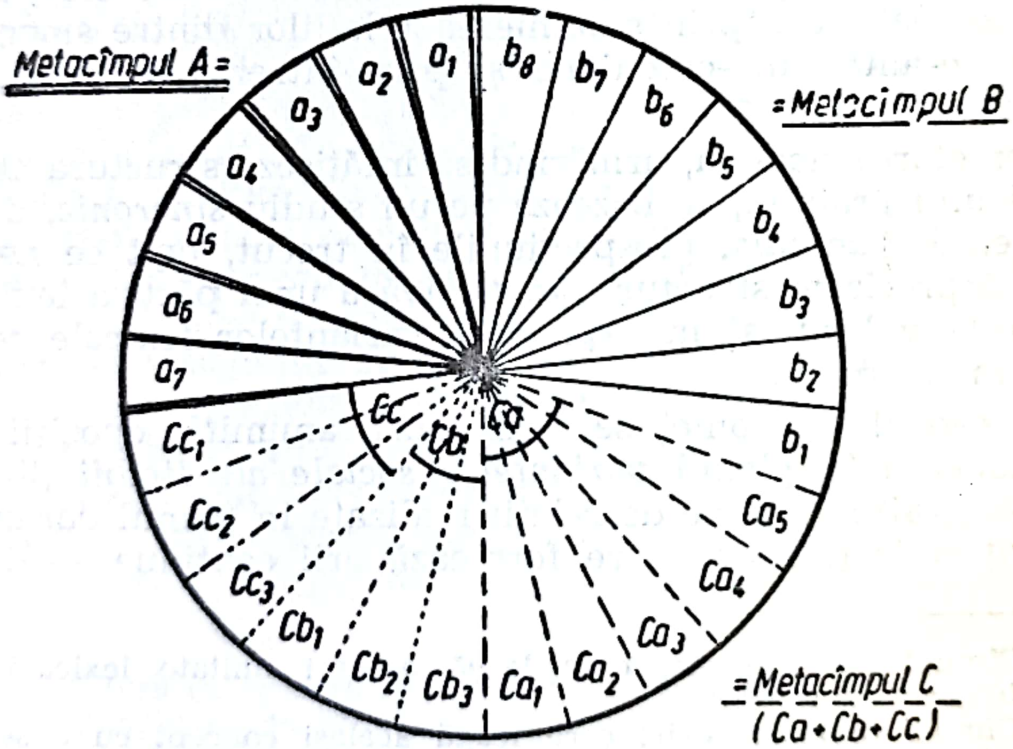

[11] De natură istorică, politică, economică, culturală etc.

[12] Metacîmpul îl considerăm constituit din mai multe cîmpuri lingvistice între care există relații constante.

Scanned with OKEN Scanner

interiorul unui cerc a cărui suprafață totală o considerăm expresia grafică a lexicului neologic din graiul maramureșean (fig. de la pag. 36).

Aplicăm organizarea reprezentată grafic la structurile concrete care cuprind unitățile lexicului neologic cercetat în aria lingvistică a Maramureșului[13]:

A. *Vocabularul privind omul și nevoile sale*

a_1 Funcții și poziție social-politică
a_2 Însușiri, stări, acțiuni
a_3 Familie și ceremonii familiale
a_4 Alimentație
a_5 Îmbrăcăminte
a_6 Locuință, mobilier, gospodărie
a_7 Construcții

B. *Vocabularul noilor structuri social-politice*

b_1 Activitatea politico-administrativă
b_2 Activitatea cultural-sportivă
b_3 Școala
b_4 Cultura medicală
b_5 Justiția
b_6 Milităria
b_7 Comunicația și transportul
b_8 Comerțul și contabilitatea

C. *Vocabularul și tehnica ocupațiilor*

C_a Omul și agricultura
Ca_1 Personal și funcții
$_2$ Organizarea muncii și ramurile de producție
$_3$ Unelte și atelaje
$_4$ Agrotehnică
$_5$ Zootehnie

[13] Materialul provine din volumele ALR, Seria nouă, din textele culese și din ancheta efectuată pe teren prin aplicarea unui chestionar special de 1600 de întrebări.

Scanned with OKEN Scanner

C_b Omul și exploatarea forestieră
Cb_1 Organizarea muncii
$_2$ Exploatarea pădurii
$_3$ Transportul lemnelor
C_c Omul și exploatarea minieră
Cc_1 Personal
$_2$ Unelte și mașini
$_3$ Părțile uzinei și organizarea muncii

Scanned with OKEN Scanner

A. *VOCABULARUL PRIVIND OMUL ŞI NEVOILE SALE*

Pentru denumirea diverselor obiecte şi noţiuni legate de om şi nevoile sale, graiul maramureşean cunoaşte, în general, o terminologie tradiţională, pe care o putem desprinde din materialul pus la îndemînă de ALR[1], din lucrările lui Tache Papahagi[2], P. H. Stahl[3], Tancred Bănăţeanu[4], P. Lenghel Izeanu[5], I. Modreanu[6], Gh. Vornicu[7], din culegerile de folclor făcute de I. Bîrlea[8] şi Tit Bud[9], după cum şi din materialul rezultat din anchetele noastre efectuate la faţa locului[10].

În cadrul acestei terminologii au apărut inovaţii datorate multiplelor căi de difuziune a limbii literare, care dobîndeşte o tot mai largă extensiune şi în aria lingvistică a Maramureşului.

Examinarea elementelor neologice comparativ cu terminologia tradiţională ne va permite nu numai cunoaşterea evoluţiei unui sector al lexicului din aria lingvistică în discuţie, ci şi a rolului factorilor extralingvistici în această evoluţie.

Se ştie că, neavînd suficient teren productiv, ţăranii maramureşeni au fost siliţi, în trecut, să îmbrăţişeze îndeletniciri care să le asigure minimul necesar pentru trai. Gospodăria unei familii ţărăneşti era redusă. În majoritatea cazurilor, într-o singură încăpere stătea întreaga familie. Condiţiile igienice erau rudimentare. Îmbrăcămintea era sumară şi de fabri-

---

1 Seria nouă, vol. I.
2 *Images d'ethnographie roumaine*, vol. I—III, Bucureşti, 1928—1934; cf. *Graiul şi folclorul Maramureşului*, Buc., 1925.
3 *Casa ţărănească la români în secolul al XIX-lea. Aspecte unitare, caracteristici regionale*, în „Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei pe anii 1959—1961", p. 111—145.
4 *Portul popular din regiunea Maramureş* (zona Maramureş), p. 111—124.
5 *Alimentaţii şi îmbrăcăminte din Bîrsana — Maramureş*, în „Sociologia românească", an II, 1939.
6 *Obiceiuri din Maramureş*, în „Viaţa literară", an XIV.
7 *Maramureşul şi Muzeul etnografic al Maramureşului*, Cluj, 1928.
8 *Cîntece populare din Maramureş*, vol. II, Buc., 1924.
9 *Poezii populare din Maramureş*, Buc., 1908.
10 În vara anului 1966.

Scanned with OKEN Scanner

cație casnică. Asemenea realități s-au reflectat și pe plan lingvistic, în forme și denumiri corespunzătoare[11].

Apariția noilor relații de producție în satele maramureșene a fertilizat revoluționarea culturii și, concomitent, a ridicat standardul de viață al populației pe o treaptă superioară.

În condițiile actuale, ale unei impetuoase dezvoltări economice și culturale, datorită diversității mijloacelor de difuziune a limbii literare, majoritatea vorbitorilor și-au însușit și continuă să recepteze o terminologie nouă, avînd conștiința existenței și a altor sisteme decît sistemul graiului local.

Schimbările de vocabular în sectorul privind omul și nevoile sale au loc deci în două direcții:

— apariția unor termeni neologici, proveniți din îmbogățirea vocabularului vorbitorilor cu cuvinte și expresii noi, ivite ca urmare logică a muncii depuse de oameni în toate ramurile de activitate;

— dispariția (sau trecerea în fondul pasiv al lexicului) a unor cuvinte și expresii care nu mai corespund noilor realități, noțiunile și obiectele desemnate de ele dispărînd la rîndul lor.

Acest fapt ne determină ca examinarea materialului lexical de care dispunem să o facem atît diacronic, cît și sincronic. Privindu-l în cele două planuri, vom avea posibilitatea să delimităm *trei straturi de termeni* referitori la om și nevoile sale.

Din primul strat terminologic fac parte acele cuvinte din fondul tradițional care reflectă relații temeinic statornicite între membrii colectivității sau care denumesc obiecte sau noțiuni principale, considerate drept ceva obișnuit sau de întrebuințare curentă și constantă. Din numărul mare al grupelor vocabularului românesc, ilustrat de statisticile făcute de D. Macrea[12], în aria lingvistică a Maramureșului este bine reprezentat, atît numeric cît și calitativ, elementul latin: *primar, domn, casă, ușă, masă, cutit, cuptor, a bea, a mînca, a se îmbrăca, a toarce, bun, rău, flămînd, sătul* etc. Ca importanță le urmează elementele din limba slavă, care se referă în special la părțile locuinței, îmbrăcăminte, alimentație, acțiuni, însușiri: *grindă,*

---

[11] Cf. Tache Papahagi, *op. cit.*, p. LXXIII și 213—237.

[12] *Fizionomia lexicală a limbii române*, DR, X, 2, p. 362—373; *Compoziția istorică și tendințele actuale de dezvoltare ale vocabularului românesc*, în CL, V (1960), 1—2, p. 39—55.

Scanned with OKEN Scanner

pod, zid, pivniță, pernă, haină, slănină, ulei, a clădi, a se obosi, a se odihni, poftă, prieten, sărac, bogat etc. În număr apreciabil apar formațiile pe teren românesc din elementele latine și vechi slave: *ospătar, vînzător, codaș, zidar, plugar, cojocar, podeală, învelitoare, înveli* etc. Elementul autohton este reprezentat mai slab[13]: *vatră, gard, mătură, brîu, căciulă* etc. În acest prim strat am putea încadra și o serie de împrumuturi din maghiară, greacă, turcă, germană și ucraineană, care sînt cunoscute pe întreg teritoriul dacoromânei: *talpă, meșteșug, viclean* etc. (maghiare), *cărămidă, cămară, magazie* etc. (grecești), *dulap, tutun, dulgher, dușman* (turcești), *maltăr, spais* etc. (germane), *draniță, horn, prispă* etc. (ucrainene).

Asupra acestui prim strat terminologic facem cîteva aprecieri de ordin general:

a) O trăsătură distinctivă a terminologiei prezentate o constituie multiplicitatea de origine a elementelor lexicului acestui grai, ca de altfel, și al celui general românesc[14].

Deși Maramureșul este izolat din punct de vedere geografic, lexicul acestei arii lingvistice nu prezintă un aspect diferențiat față de terminologia de bază din restul teritoriului dacoromân. Acest fapt constituie o dovadă peremptorie că românii de aici, în împrejurări grele, nu s-au limitat numai la o rezistență pasivă, ci au trecut la acțiuni fățișe pentru conservarea ființei etnice și a limbii românești[15].

b) Mulți dintre termenii discutați se încadrează în categoria cuvintelor a căror folosire este generală pe întreg cuprinsul teritoriului de limbă română: *casă, ușă, cămașă, a bea, a mînca* etc. Ei denumesc noțiuni principale privind omul și nevoile sale, fapt care explică situația lor de denumiri bine fixate și păstrate, ceea ce constituie o caracteristică a termenilor aparținînd vocabularului de bază al limbii române.

c) O altă categorie de termeni, din cadrul acestui prim strat, o constituie cuvintele care cunosc o răspîndire aproape generală, fără să fie însă singurele folosite[16]: *zidar, ospătar, vînză-*

---

[13] Cf. I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, p. 129—130.

[14] Cf. C. Poghirc, *Probleme actuale ale etimologiei românești*, în LR, XVII (1968), 1, p. 15.

[15] Cf. Ion Mihalyi, *Diplome maramureșene din sec. XIV și XV*, Sighet, 1900 (Introducere).

[16] Sînt mult mai numeroși și apar în arii compacte sau cu o răspîndire neuniformă.

Scanned with OKEN Scanner

tor, dulgher, cămară, cărămidă, gard, slănină. Și acești termeni denumesc noțiuni dintre cele mai importante, dar sînt dublați de alți termeni cu care se constituie în cupluri sinonimice: *clisă — slănină, legătoare — cingătoare, aspreală — scrobeală, gard — gradiște, pătură — țol* etc. Unele din dublete formează arii compacte, altele sînt distribuite neuniform pe teritoriul Maramureșului.

d) Dintre elementele maghiare, ucrainene, germane, grecești sau turcești, relativ puține la număr, acestui strat terminologic îi aparțin împrumuturile care cunosc o răspîndire aproximativ egală pe întreg teritoriul dacoromân, unele dintre ele făcînd parte din vocabularul de bază al limbii comune[17]: *viclean, meșteșug, talpă* (maghiare), *prispă, horn* (ucr.), *maltăr, spais* (germ.), *cămară, magazie* (gr.), *tutun, dușman* (tc.). Aceste cuvinte se deosebesc de regionalismele transilvănene sau de cele locale, împrumutate prin contactul direct cu populația minorităților naționale și care au o distribuție discontinuă în aria graiului.

Al doilea strat terminologic se caracterizează prin existența unei pluralități de tipuri de nume, reprezentînd diverse surse, epoci, arii de circulație și frecvență. Caracteristicile menționate impun o *substratificare* în cadrul acestui fond terminologic:

1 *Denumiri ocazionale, întîmplătoare,* cu termeni care în limba comună pot denumi alte noțiuni sau obiecte: *legătură* „grindă deasupra casei", *pînzătură* „batic", *pînzuri* „textile", *păretar* „goblen", *țîțar* „sutien", *legătoare-cingătoare-brîu* „burtieră", *gumă* „elastic", *umezeală* „igrasie", *împătura* „a plisa (fusta)", *a repara — a țese* „a remaia (ciorapii)", *uscăcios* „debil", *descurcăreț* „inteligent", *negricios* „brunet" etc. Astfel de termeni denumesc noțiuni și obiecte de importanță secundară în viața și activitatea omului.

2. *Denumiri la origine metaforice, sau analogice,* apelîndu-se la imaginație și comparîndu-se noțiunea respectivă cu altele din diferite sfere. „Crearea unei metafore este un fapt individual, dar răspîndirea ei se datorește, cu exclusivitate, grupării sociale"[18]: *schelet* „debil", *babe* „popice", *fund* „tocător",

---

[17] Cf. V. Breban și I. Stan, *Raporturi lexicale între limba literară și graiurile regionale,* în CL, II (1957), p. 183.

[18] Paul Lăzărescu, *Termeni referitori la preparate culinare în graiurile oltenești,* în SCL, XVIII (1967), 6, p. 622.

Scanned with OKEN Scanner

suflet „adoptiv (copil)“, *pupăză* „franzelă“, *aripă-pană* „bor (la pălărie)“, *struț — bumbușcă* „broșă“, *trup* „cadavru“, *eugenie* „biscuit“, *cilindru* „rulou“, *groasă* „gravidă“, *ciur* „dantelă“, *colțișori* „dantelă“, *inelar* „giuvaergiu“ etc. Metaforele de acest tip sînt înțelese, în general, numai în grupul social în care se nasc și au o circulație restrînsă, în mediul social respectiv.

3 *Termeni vechi regionali,* cu o circulație limitată la aria graiului sau cu o distribuție discontinuă în regiunile limitrofe: *sîmcica* „limba (la cuțit)“, *rîjneică* „răzătoare“ (pt. hrean), *pampuște, copturi* „gogoși“, *coptătură* „prăjitură“, *obdele* „zdrențe“, *halube* „haine de purtat“, *macău* „baston, botă“, *halușcă* (cu mere) „strudel“ (cu mere), *drubuește* „boțește (hainele)“, *talpalău* „calapodul pantofului“, *mńisarnă* „măcelărie“, *lotru* „isteț“, *nacabău* „zăpăcit“, *trufos* „glumeț“, *tocănău, coleșeriu* „făcăleț“, *pomoceu* „pămătuf“, *băcuieț* „sac mic“, *bărbînță* „putinică pentru lăpturi sau brînzeturi“, *borească* „nevastă“, *buiac* „neastîmpărat“, *cocon* „băiat“ etc.

Astfel de regionalisme sînt cuvinte folosite pe o arie lingvistică limitată, ele avînd, în majoritatea cazurilor, în limba literară, un corespondent sinonim[19].

4 *Regionalisme de proveniență maghiară, ucraineană și germană,* introduse în vocabularul graiului prin contactul direct cu vorbitorii acestor limbi, ca urmare a condițiilor istorico-sociale în care a trăit populația românească de aici. Ariile unora dintre acești termeni sînt răspîndite discontinuu, pe întreg teritoriul țării: *maistăr* „meseriaș“, *lacatîș* „mecanic“, *cismar* „pantofar“, *cipcă* „dantelă“, *harmonică* „acordeon“ etc.; prin alții, ariile se conturează pe provincii[20]: *pec* „brutar“, *șlaifăr* „tocilar“, *borbil* „bărbier“, *șuștăr* „pantofar“, *badogar* „tinichigiu“, *fideu* „capac“ (la cratiță), *covăcie* „atelierul fierarului“, *ticlăzău* „fier de călcat“ (rufe) etc.; iar alții aduc o notă specifică graiului, influența făcîndu-se simțită pe un teritoriu restrîns[21]: *nopsamoș* „muncitor zilier“, *căbat* „veston“, *feștig,* „boiangiu“, *ciaplău* „șiret“ (la pantofi), *jebchendeu* (batistă), *jașcău* „portmoneu“ etc.

Cîteva concluzii vor aprofunda considerațiile noastre asupra acestui strat terminologic:

---

[19] Cf. V. Breban, I. Stan, *op. cit.*, p. 182.
[20] Comuni graiurilor din Transilvania.
[21] Cf. D. Macrea, *Probleme de lingvistică română*, Buc., 1961, p. 28.

Scanned with OKEN Scanner

a) Varietatea terminologică a acestui strat este motivată de specificul realității etnografice a acestei zone, cauzată, la rîndul ei, de mediul geografic, de condițiile social-economice și de cele istorice în care a trăit populația maramureșeană[22].

b) Majoritatea termenilor enumerați mai sus sînt de importanță secundară în relațiile dintre oameni, fapt ce permite mai ușor ca aceeași noțiune să poată fi denumită cu mai multe cuvinte. Existența mai multor denumiri pentru aceeași noțiune poate fi pusă și pe seama influenței exercitate de vorbitorii altor naționalități (maghiari, ucraineni și germani). O astfel de bogăție de termeni, obținută în denumirea unor obiecte sau noțiuni, determină apariția seriilor de dublete sau chiar a lanțurilor sinonimice, formate din diferite tipuri de îmbinări de termeni:

— termen din limba comună și altul regional: *isteț — lotru, prăjitură — coptătură, zdrențe — obďele, frînghier — funar, făcăleț — coleșăr* (pentru mămăligă), *însărcinată — groasă — tăroasă — borțoasă* etc.

— termen din limba comună și regionalism de obicei împrumutat din maghiară, ucraineană sau germană: *meseriaș — nopsamoș, dar* (cadou) *— pomńinoc, pantofar — cizmar — șuștăr, tocilar — șlaifăr, brutar — pecar, măreț — nialcoș — țanțoș — hórgoș* etc.

— două sau mai multe regionalisme împrumutate din alte limbi: *maltăr — văcălaș, nopsamoș — maistăr, căbat — laibăr* etc.[23].

c) Din totalitatea terminologiei tradiționale a graiului, termenii acestui strat au început, în ultimul timp, să devină tot mai desueți, ieșind treptat din circulație. Astăzi se mai folosesc de generația mai în vîrstă și au început să fie înlocuiți treptat cu elemente neologice sau cu termeni comuni din limba literară. Faptul că limba literară, prin multiplele mijloace de difuziune, cîștigă teren din zi în zi, demonstrează că, în procesul de interacțiune dintre graiurile locale și limba literară, aceasta se impune din ce în ce mai accentuat, iar tendința

---

[22] Cf. Șt. Pascu, *Etnografie și istorie*, în „Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei pe anii 1959—61", p. 19—20.

[23] Tipurile de sinonime enumerate apar cel mai frecvent, în grai, la generația mai în vîrstă.

Scanned with OKEN Scanner

de nivelare a graiurilor se manifestă tot mai puternic și mai conștient.

Se știe că răspîndirea inovațiilor, generalizarea acestora și schimbările corespunzătoare în terminologia care le denumește sînt determinate de apariția unor elemente noi în structura socială, economică sau culturală a societății. În condițiile actuale, ale unei impetuoase dezvoltări economice și culturale, noile idei și noțiuni sînt asimilate de către vorbitori dintr-o cerință obiectivă a practicii, integrîndu-se în mod organic în limbajul lor viu și ducînd astfel către o sinteză superioară.

Realitățile noi și, implicit, termenii noi care le denumesc privesc în egală măsură și omul de la țară, pătrunzînd și în acest mediu. Acest fapt reflectă profunzimea transformărilor din viața satelor și, o dată cu acestea, gradul ridicat de asimilare de către țărani a lexicului nou.

Lexicul neologic referitor la om și nevoile sale, pătruns în aria lingvistică a Maramureșului prin mijloacele de difuziune a limbii literare, va constitui cel de *al treilea strat terminologic*.

Întrucît termeni neologici au intrat în grai și înainte vreme, prezentarea terminologiei acestui strat o vom face în două secțiuni sincronice diferite, reprezentînd perioada trecutului[24], și, respectiv, perioada ultimelor două decenii[25].

Studiind hărțile ALR putem constata că în aria lingvistică a Maramureșului numărul termenilor neologici este redus. Faptul este explicabil prin rămînerea în urmă a acestei zone în multe domenii de activitate. Dar nu numai cantitativ, ci și calitativ neologismul avea o situație specială, determinată de gradul scăzut de cultură a țărănimii de atunci. În marea majoritate a cazurilor, forma lor era modificată, stîlcită (fonetisme regionale, forme corupte, uneori rezultatul unor apropieri de cuvinte cunoscute)[26]: *anǧíńeŕ* (inginer), *măńistăr* (ministru), *diputát* (deputat), *tăligráf* (telegramă), *stog* (stoc — de materiale) etc.

---

[24] Materialul este studiat după ALR, serie nouă.

[25] Pe baza materialului adunat cu ocazia anchetelor efectuate pe teren în anul 1966.

[26] Vezi și Fl. Dimitrescu, *Pătrunderea neologismelor la țară*, în CV, I (1949), p. 7—9.

Scanned with OKEN Scanner

Termenii neologici pătrunși în grai în ultimele două decenii sînt mult mai numeroși, au o circulație largă și mai ales au capacitatea de a se integra în structura lexicului tradițional.

Pentru a ilustra mai clar și sistematic starea actuală a neologismului în terminologia privind omul și nevoile sale, materialul de care dispunem îl vom grupa pe cîmpuri semantice.

a 1. *Funcții și poziții sociale: artist, director, deputat, funcționar, informator, impiegat, inginer, proletar, pensionar, pontator, taxator, președinte, vicepreședinte* — termeni cunoscuți de toți informatorii; *avocat, administrator, activist, controlor, chelner, delegat, intelectual, magazioner, ministru, partizan, progresist, propagandist, revoluționar, reacționar, referent, sabotor, șovinist, șomer, șofer* — termeni cunoscuți de majoritatea informatorilor anchetați; *ambasador* (B V, D I, III, S IV, V II, III, V), *interpret* (V III), *revizor* (B III), *inspector* (D IV), *responsabil* (S III, B I, IV), *gestionar* (B II, Bș II, III, V, D, II, IV, V III), *agitator* (D III), *retrograd* (Bș II), *raportor* (V III), *infractor* (Bș III), *huligan* (Bș I), *naționalist* (Bș IV), *vagabond* (Bș I) etc.

a 2. *Familia și ceremonii familiale: familist, gravidă, local, cadou, a propune* (de ex. ziua nunții), *a prepara* (mîncare), *a preciza, a păstra* (obiceiurile), *a invita, a forța, a fixa* (ora întîlnirii), *a discuta, a atașa, a aranja* — termeni cunoscuți de majoritatea informatorilor; *adoptiv* (B II, III, IV, Bș IV, V III, V), *adulter* (B III), *bastard* (B III), *localnic* (B I, D III, V, V I), a *implora* (BII, III, Bș III, V III), *a obliga* (Bș I, V, V III), *a decide* (ziua nunții) B III, IV, S III, V II, III, IV), *a programa* (B V, V IV).

a 3. *Însușiri, acțiuni, stări: blond, brunet, serios, secret, turmentat, avansat, a aviza, a califica, a colabora, a enerva, a informa, a încadra, a licita, a protesta, a regreta, a respecta, a sabota, a stima, invalid, infirm* — termeni cunoscuți de majoritatea informatorilor; *debil* (B III, D IV, V, S III, V I), *delicat* (B III, IV, S III, IV, V I), *inteligent* (B II, III, IV, Bș II, III, IV, S V), *cult* (Bș II), *invidios* (B II, III, IV, Bș II, IV, D V, S III, IV, V I, II), *egoist* (B III, Bș III, D II, V IV), *luxos* (B II, Bș III, V, D II, IV, S V, V II), *elegant* (B V, Bș I, II, III, IV, D II, IV, S II, III, IV, V IV), *sensibil* (B II, III, IV, D II, S I,

Scanned with OKEN Scanner

IV, V I, II, III, IV), *promovat* (S I, V III), *avantaja* (B II, III, Bș III, D II, S III), *favoriza* (Bș V), *proteja* (V II), *consimți* (B I, II, III, IV, V, V II, S I, III, IV), *perfecționa* (Bș IV), *cointeresa* (B III, S III, V II, III), *interesa* (B I, V, Bș IV, V III, S I), *constrînge* (B III, S III, V, V II, III), *obliga* (B I, V, Bș, I, II, S I, II), *impune* (Bș III, IV), *emoționa* (Bș I, IV), *jena* (B II, III, Bș III, IV, D II, III, IV, S II, III, V I).

a 4. *Alimentație: compot, conservă, lichior, sirop, șnițel, șpriț* — termeni cunoscuți de toți informatorii; *alimente, alcool, alimentară, alimentație, ambalaj, bodegă, biscuit, bomboană, bomboneric, bufet, cantină, cartelă, celofan, conserve, damigeană, citronadă, apă minerală, oranjadă, franzelă, făină integrală* — termeni cunoscuți de majoritatea informatorilor; *alcoolism* (B III, IV, Bș, III, V, D IV, S V, V III, V), *popotă* (S V), *pergament* (pt. celofan) (Bș IV), *congela* (Bș III), *limonadă* (B I, D II, S II, IV, V, V IV, V), *suc* (B II, IV, Bș IV, D I), *sandviș* (B II, III, IV, Bș II, III, IV, V, D II, III, S I, V II, III), *aperitiv* (B III), *intermediară (făină)* (B III) etc.

a 5. *Îmbrăcăminte: șosetă, tenis, modă* — termeni cunoscuți de toți informatorii; *batic, bască, bonetă, buton, bluză, broșă, capot, confecție, combinezon, cravată, elastic, fermoar, flanelă, jerseu, lenjerie, maiou, metraj, nailon, pijama, sutien, șoșon, textile, confecționa, ondula* — termeni cunoscuți de majoritatea informatorilor; *burtieră* (B II, D II, IV, V III), *corset* (B II), *capișon* (B II, III, S IV, V I, II, V), *fulgarin* (B II, III, IV, S III, IV, V IV, V), *balon* (Bș II, III, D II, IV, S III, V V), *pelerină* (S I, II, IV, D II, IV, S III, V V), *jartieră* (B IV), *relon* (V II), *plastic* (Bș V), *portjartieră* (Bș IV, B IV, D IV, S IV, B II, D II, S II), *taior* (B III, IV, Bș IV, S III, IV, V IV), *trusou* (D IV) *apreta* (B I, IV, D II, S II, V II, IV), *bucla* (B II, D II, IV, V II), *coafa* (B II, III, IV, S II, IV, D IV), (face părul) *permanent* (Bș II), *coafură* (B II, III, IV, Bș II, III, D II, III, V III), *plisa* (B II, III, IV, Bș II, D II, V IV), *remaia* (B II, IV, D II), *tricota* (Bș II) etc.

a 6. *Locuință, mobilier, articole de gospodărie: antreu, apartament, etaj, canapea, dantelă, faianță, tablou, toaletă, aragaz, aspirator, brichetă, lampă, lanternă, rețou, sacoșă, scrumieră, servietă, tirbușon, portofel, parchet* — termeni cunos-

Scanned with OKEN Scanner

cuți de majoritatea informatorilor; *coridor* (B II, SV), *verandă* (dacă-i cu sticlă) (D II), *antișambră* (D V), *grilaj* (V III), *cuvertură* (B III, IV, Bș, IV, S II, V V), *broderie* (Bș III), *dormeză* (B II, S V, V II, V), *fotoliu* (Bș III, IV, V II), *șezlong* (Bș III, IV), *etajeră* (B III, S II, V II, III, IV), *bufet* (pentru etajeră) (Bș II, IV), *porțelan* (S V), *teracotă* (V V), *goblen* (S IV), *igrasie* (B III, Bș II, IV, V, V IV), *rulou* (B I, III, V III, V), *ruletă* (Bș V, D II, IV, S I, V III), *bec* (B II, IV, V, D III, IV, V I), *portmoneu* (B III, Bș III, IV, D II, V, V III, IV), *rucsac* (B III, IV, V III), *primus* (lampă de gătit care folosește drept combustibil petrolul lampant) (S V), *țincvais* (Bș II, D III, V III) etc.

a 7. *Construcții: asfalt, asfalta, bloc, construi, carieră* (de piatră), *construcție, electrician, fabrica* — termeni cunoscuți de toți informatorii; *baraj, buldozer, beton, bară, cartier, compresor, depozit, cărămidă, fundație, întreținere, magazie, stoc, trotuar* — termeni cunoscuți de majoritatea informatorilor; *concasor* (Bș I), *eternit* (Bș III, S IV), *placaj* (Bș II), *extravilan* (D V, V V, B V, S I, III), *betoner* (Bș III), *plan de construcție* (D III, S I, III), *deviz* (V IV), *schiță* (B I, Bș I, II, III, D I, II, III, S I, V I, IV, V) etc.

Concluziile ce urmează vor înlesni o serie de observații asupra acestei terminologii, pătrunse recent în grai prin multiplele căi de difuziune a limbii literare.

a) Studierea comparativă a lexicului neologic, înregistrat în două momente diferite, facilitează înțelegerea stadiului actual al raporturilor dintre limba literară și graiul din aria lingvistică cercetată. Compararea termenilor de care ne-am ocupat o facem după criteriile: arii de răspîndire, frecvență, cantitate și calitate.

Pe baza acestor criterii, în cazul termenilor de care ne ocupăm, putem distinge două situații diferite, reprezentînd două faze ale evoluției graiului sub influența limbii literare.

Termenii neologici atestați în ALR[27] au o distribuție discontinuă, o frecvență redusă, par să fi fost ocazionali, sînt puțini la număr și, în majoritatea cazurilor, au o formă stîlcită, ca urmare a gradului redus de cultură a țărănimii de atunci.

[27] Materialul a fost cules de Emil Petrovici între anii 1929 și 1938, în punctele Bîrsana și Borșa.

Scanned with OKEN Scanner

Termenii neologici înregistraţi de noi cu ocazia anchetei efectuate în 1966 formează arii compacte sau apar aproape generalizaţi, au o frecvenţă mult mai mare, cantitativ apar incontestabil mai mulţi, iar sub aspect formal, în general, fonetismul lor este corect[28]. Chiar în cazul termenilor cu formă modificată, diferenţa mare dintre cele două etape de folosire ale aceluiaşi termen se vădeşte în gradul de alterare a cuvintelor: *angîn'éŕ — inginéŕ, biţîgli — bicíglétă, măńistăŕ — mińisťéŕ* etc.

b) Circulînd şi astăzi, unele forme aberante, incorecte, ca cele date ca exemple, s-ar crea impresia unei generalizări în sens negativ a unor forme ca: *plóver, arvocát, grăvítă* „gravidă", *cadău* „cadou", *intermít* „eternit", *rusnác* „rucsac" etc. Fenomene fonetice şi etimologii populare ca cele arătate nu sînt însă generale. Ele apar, în special, la generaţia în vîrstă şi cu deosebire la femei. Extinderea mai largă, mai adîncă a culturii la sate şi acţiunea nivelatoare a limbii literare vor avea drept efect eliminarea treptată a variantelor locale şi înlocuirea lor cu formele literare.

c) În marea majoritate a cazurilor, termenii neologici discutaţi sînt folosiţi cu sensul pe care-l au în limba literară. Cuvinte folosite cu un sens incorect sau neclar apar rar şi le putem considera variaţii semantice ocazionale, întîmplătoare. De cele mai multe ori la schimbarea sensului au contribuit: neînţelegerea noţiunii: *deviz* (V IV) pentru *proiect* (m.i.); apropierea formală de alte cuvinte curente în vorbirea informatorului: *compartiment* (D III) pentru *apartament* (m. i.); apropierea conţinutului sau a întrebuinţării obiectului: *sirop* (S IV) pentru *limonadă* (m. i.), *primus* (S IV) pentru *reşou* (m. i.); asemănarea acţiunilor pentru producerea sau repararea unor obiecte: *a tricota* (B IV) pentru *a remaia;* asemănări în conţinutul sau aspectul exterior al obiectelor: *porţelan* (S IV) sau *teracotă* (V V) pentru *faianţă* (m. i.) etc.

d) În acest sector al vocabularului, folosirea neologismelor, cantitativ şi din punctul de vedere al frecvenţei, nu diferă de

---

[28] Vezi şi V. Rusu, *Observaţii ale pătrunderii neologismelor în graiul de pe Valea Ialomiţei*, FD, III (1957), p. 191—201.

Scanned with OKEN Scanner

la un sex la altul. Explicația o găsim în complexul stărilor și activităților legate de om și nevoile sale, care interesează în egală măsură bărbatul și femeia. Or, se știe că generalizarea și încetățenirea diferiților termeni neologici sînt favorizate de munca însăși, de folosirea repetată a cuvintelor în procesul muncii. Diferența se manifestă însă de la o generație la alta. Cei mai în vîrstă folosesc, în schimb, dublete din celelalte straturi terminologice: *broșă — struț* (Bș V), *capot — pondiolă* (Bș IV), *elastic — gumă* (B IV), *apreta — aspri — scrobi* (Bș IV), *grilaj — gard* (V V), *portmoneu — portofel — bodilarăș* (B V), *bufet — crîșmă* (B V), *cadou — pomńinoc — dar* (D V) etc., folosind, după împrejurări, varianta care se încadrează mai potrivit în contextul vorbirii.

e) Dublete sau serii sinonimice apar și între termenii neologici, ca rezultat al multitudinii căilor de penetrare a limbii literare în grai și al nivelului diferențiat de cultură al vorbitorilor acestuia: *burtieră* (B II, D II, IV, V III) — *corset* (B II), *fulgarină* (B II, III, IV, S IV, V IV, V) — *balon* (Bș II, III, D II, IV, S III, V V) — *pelerină* (S I, II, IV, D II, IV, S III, V V), *antreu* (m.i.) — *coridor* (B II, S V) — *antișambră* (D V), *respecta* (m.i.) — *stima* (Bș IV, S I), *a avantaja* (B II, III, Bș III, D II, S III) — *favoriza* (Bș V) — *proteja* (V II) etc. Unele au o distribuție inegală, altele sînt folosite în egală măsură pe arii compacte.

Pe lîngă aspectele analizate în prezentarea de mai sus a terminologiei privind omul și nevoile sale, cîteva constatări de ansamblu asupra întregului material ne vor înlesni și alte observații interesante.

I. O studiere cu rezultate bune a terminologiei graiului privind omul și nevoile sale reclamă o cunoaștere prealabilă a condițiilor de viață ale omului de pe teritoriul respectiv și a realităților istorico-sociale, concrete în care s-a dezvoltat populația. Acest fapt ne-a determinat să includem în cuprinsul lucrării de față și descrieri ale unor obiecte și situații denumite prin termenii prezentați.

II. Cercetarea modului în care se succed, pe un teritoriu dat, termeni desemnînd aceeași noțiune sau obiecte noi și care, în stadiul actual, coexistă și se opun unii altora, sau contri-

Scanned with OKEN Scanner

buie la îmbogăţirea lexicului graiului, aduce precizări importante la studiul istoric al lexicului. Privit în perspectivă diacronică, lexicul graiului discutat prezintă, din diverse cauze, suprapuneri sau substituiri ale anumitor cuvinte, ieşirea completă din uz a altora, ori restrîngerea ariei lor de răspîndire. Din cele trei straturi[29] de cuvinte privind omul şi nevoile sale, termenii din cel de al doilea strat îşi restrîng aria lor de răspîndire şi întrebuinţare. Locul lor este luat treptat de termenii, în marea lor majoritate neologici, pătrunşi prin intermediul limbii literare. Ne aflăm deci în faţa unui proces de reducere a diferenţelor dintre graiurile populare, proces care se dezvoltă în sensul apropierii lor de limba literară.

III. Existenţa mai multor termeni pentru denumirea aceleiaşi noţiuni are consecinţe importante în ceea ce priveşte sinonimia graiurilor populare. Referindu-ne la lexicul graiului în discuţie vom constata că sinonimele totale sînt rare. Sinonimia apare aici ca o variaţie combinatorie şi cuvintele substituibile, într-un număr limitat de contexte, au în realitate arii semantice parţial juxtapozabile. Identitatea semnificaţiei apare însă în cuvinte care aparţin la straturi distincte[30]:

— termen din limba comună alături de neologism: *haină* (m. i.) — *taior* (B III, IV, Bş IV, S III, IV, V IV), *pînzeturi* (Bş II) — *textile* (m. i.), *aspri* (B III, Bş IV, V) — *apreta* (B I, IV, D II, S II, V II, III, S IV, D IV), *geantă* (Bş IV, V, S V) — *servietă* (m. i.), *despărţi* (B I, V, S V, V II, V) — *separa* (m. i.) etc.

— termen popular sau regional dublat de un neologism: *peteică* (V III) — *burtieră* (B II, D II, IV, V IV), *ţiţar* (B IV, V IV) — *sutien* (m. i.), *macău* (V V) — *baston* (m. i.), *pupăză* (B IV, Bş IV, D V, S V) — *franzelă* (m. i.) etc.

— termen cu caracter regional împrumutat de la vorbitorii maghiari, ucraineni sau germani, prin contact direct, alături de un neologism: *fişcarăş* < magh. (S IV, V) — *avocat* (m. i.), *le-*

---

[29] Necesitatea stratificărilor o relevă şi Ion Ionică, *Terminologia casei în limba română (pe baza ALR)*, în SCL, XVII (1966), p. 485 şi I. I. Russu, *Elemente autohtone în terminologia ocupaţiilor*, în „Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei, pe anii 1954—61", p. 23—37.

[30] Cf. Henri Mitterand, *Les mots français*, Paris, 1965, p. 77.

Scanned with OKEN Scanner

cric < *ucr.* (D IV, V) — *flanelă* (m. i.), *ţipzar* < germ. (B V) — *fermoar* (m. i.), *emelet* < magh. (B V, S V) — *etaj* (m. i.), *ţucraz* < magh. (V V) — *bombonerie* (m. i.) etc.

Apar şi situaţii cînd un semnificant unic poate fi exprimat printr-o cantitate variabilă de cuvinte, diferite ca surse, epocă, frecvenţă şi arii de circulaţie, ţinînd cont de necesităţile sintagmatice şi stilistice care determină întrebuinţarea acestor cuvinte. Exemplificăm cîteva serii sinonimice plurimembre dintr-un lanţ mult mai bogat:

— doi sau mai mulţi termeni din limba comună alături de un neologism: *aspri* (B III, Bş IV, V) — *scrobi* (Bş II, III, IV) — *întări* (S III) — *apreta* (B I, IV, D II, S II, V II, IV, S IV, V IV), *legătoare* (B I, S I, V, V II) — *cingătoare* (V II) — *brîu* (V III, V) — *burtieră* (B II, D II, IV, V III);

— doi sau mai mulţi termeni populari sau regionali alături de neologisme: *bodilărăş* (Bş V) — *jaşcău* (B V) — *britaşcă* (Bş I) — *portmoneu* (B III, Bş III, IV, D II, V III, IV) — *portofel* (m. i.), *raniţă* (m. i.) — *hatijac* (B IV) — *herneu* (B V) — *rucsac* (B III, IV, V III) etc.;

— două sau mai multe neologisme alături de un cuvînt din limba comună sau regional: *bucla* (B II, D II, IV, V II) — *ondula* (B III, Bş III) — *încreţi* (Bş IV), *respecta* (m. i.) — *stima* (Bş IV, S I) — *cinsti* (B I, D II) etc.

Seriile sinonimice prezentate ilustrează pregnant cum se încadrează formele corelative în diversele straturi lexicale, şi susţin afirmaţia, făcută în cuprinsul acestui material, că termenii din cel de al doilea strat terminologic devin tot mai desueţi, îşi restrîng aria de circulaţie pînă la ieşirea din uz şi substituirea lor treptată cu formele literare.

Relaţiile sinonimice care se stabilesc între termenii din limba comună şi cei neologici, în definirea unei noţiuni sau a unui obiect, sînt o dovadă elocventă a bogăţiei lexicale a graiurilor noastre, cu implicaţii deosebite în posibilităţile de exprimare pe care le pot avea atît limba populară cît şi cea literară[31].

Cunoaşterea raporturilor dintre neologism şi cuvintele de alte tipuri, împreună cu care neologismul denumeşte diferite realităţi, este relevantă în sublinierea importanţei neologismelor pătrunse în graiuri şi în reliefarea trăiniciei acestei îmbogăţiri.

---

[31] Cf. Ion Ionică, *op. cit.*, p. 493.

Scanned with OKEN Scanner

IV. În explicarea evoluției lexicului unui grai, evoluție care este rezultatul unor succesiuni complexe de schimbări[32], reacția subiectului anchetat[33] are deosebită importanță. Comentariile informatorilor în legătură cu termenii discutați subliniază diferențele dintre generații. În numeroase cazuri, după ce au răspuns la întrebarea indirectă prin termenul literar, au menționat că pentru același obiect sau noțiune, „din bătrîni" se spunea altfel, adică se folosea cuvîntul tradițional. Astfel de comentarii au apărut la cuvinte ca: *sul — cilindru — rulou, bodilarăș — portofel — portmoneu, crîșmă — bufet, bold — alimentară* etc. Interesante sînt și comentariile informatorilor referitoare la întrebuințarea termenilor în diferitele stiluri ale limbii. La unele întrebări indirecte s-a răspuns prin termenul tradițional, dar s-a menționat că cei învățați spun altfel. Asemenea comentarii au apărut în legătură cu cuvintele: *tindă — antreu, divan — canapea, fișcarăș — advocat* etc.

---

[32] Cf. Paul Lăzărescu, *În legătură cu raporturile dintre limba standard și graiurile locale*, în SCL, XVIII (1967), nr. 2, p. 200.

[33] Cf. B. Cazacu, *Sur la réaction de sujet parlant par rapport au fait linguistique*, în „Mélanges linguistiques à l'occasion du VIII-e Congrès international de linguistes à Oslo", București, 1957, p. 188, cf. și versiunea română, *Despre reacția subiectului vorbitor față de fenomenul lingvistic*, în „Studii de dialectologie română", Buc., 1966, p. 56.

Scanned with OKEN Scanner

B. *VOCABULARUL NOILOR STRUCTURI SOCIAL-POLITICE*

Termenii care desemnează diferite aspecte ale vieţii noi social-politice, caracteristice colectivităţii din aria lingvistică a Maramureşului, formează un ansamblu în care relaţiile, opoziţiile şi asociaţiile sînt numeroase.

Terminologia tradiţională o cunoaştem din materialul înregistrat în ALR[1], din lucrările lui N. Iorga[2], Al. Filipaşcu[3], Ion Mihályi de Apşa[4], P. Stahl — P. Petrescu[5], I. Lupaş[6], Z. Pîclişianu[7], din culegerile de folclor literar realizate de Alex. Ţiplea[8], Ion Bădescu[9] şi Tit Bud[10], precum şi din materialul provenit din anchetele efectuate de noi pe teren.

Tot în fondul tradiţional distingem cuvinte împrumutate din limbile populaţiei aparţinînd minorităţilor naţionale[11], cu care românii maramureşeni au avut relaţii îndelungate, precum şi o serie de denumiri create din materialul existent deja în lexicul graiului, prin mai multe procedee: derivaţie, adăugarea unor determinanţi, extensiunea sau restricţia sensurilor şi, frecvent, prin folosirea figurată, metaforică a unor cuvinte. Aceste cuvinte au apărut fie ca sinonime ale unor termeni mai vechi în grai, fie ca termeni denumind noţiuni noi.

Inovaţiile în ceea ce priveşte cultura materială, după cum şi evoluţia vieţii spirituale a populaţiei au determinat suprapunerea — prin intermediul limbii literare — a unei termino-

---

[1] Seria nouă.
[2] *Scrisori şi inscripţii ardelene şi maramureşene*, Buc., 1906.
[3] *Istoria Maramureşului*, Buc. 1940.
[4] *Diplome maramureşene din sec. XIV şi XV*, Sighet, 1900.
[5] *Arhitectura de lemn a Maramureşului* (Arhitectura R.S.R., nr. 1—2), Buc., 1958.
[6] *Din trecutul românilor maramureşeni*, în „Graiul român", I, 1927, nr. 4.
[7] *Cîteva contribuţii la istoria mănăstirii din Perii Maramureşului*, în „Închinare lui N. Iorga", Cluj, 1931.
[8] *Poezii populare din Maramureş*, Buc., 1908.
[9] *Poezii populare din patria lui Dragoş*, în „Convorbiri literare" IV (1870), nr. 2.
[10] *Poezii populare din Maramureş*, Buc., 1908.
[11] Germani, maghiari, ucraineni.

Scanned with OKEN Scanner

logii noi, neologice, legată de noile realităţi social-politice şi de tehnica modernă.

Lexicul noilor structuri social-politice n-ar putea fi pe deplin înţeles dacă l-am studia în afara ierarhizărilor diacronice. Privit în planurile sincronie — diacronie, materialul lexical de care dispunem îl putem grupa în trei straturi terminologice.

În primul strat terminologic putem încadra cuvintele vechi, denumirile bine fixate şi păstrate în grai. Ele au o frecvenţă mare, o sferă semantică şi lexicală bogată, în majoritate făcînd parte din fondul principal lexical. După limba de origine, majoritatea sînt moştenite din latină: *carte, lege, judecată, judeţ, jurămînt, pană, a scrie, cuvînt, dinte, măsea, adunare, a cînta, a învăţa, a uita* etc., altele sînt luate din slavă: *a citi, a greşi, a plăti, a dovedi, boală, graniţă, slovă, a pîrî, pîrît* etc. Ca importanţă urmează formaţiile pe teren românesc din elementele latine sau slave: *judecător, judecătorie, dovadă, moştenire, cerere, cîntăreţ, cercetător, jucător, paznic, şcolăriţă* etc. Mai slab sînt reprezentate elementele greceşti: *condei, poliţă, iotă, horă, pedeapsă, a pedepsi* etc., cele turceşti: *duşman,* sau maghiare: *gînd, a cheltui, hotar* etc.

Repartizarea pe origini a termenilor citaţi reliefează raporturile dintre elementele de origine latină şi elementele de alte origini, în succesiunea lor cronologică, ca o consecinţă a împrejurărilor concrete de viaţă ale întregului nostru popor.

Cuvintele acestui strat conferă graiului un aspect de stabilitate[12] şi contribuie la apropierea acestuia, în compartimentul lexicului, de limba comună. Ele sînt şi astăzi de cea mai largă întrebuinţare în vorbirea ţărănimii şi au toate şansele să se menţină în grai, deşi au pătruns în terminologia social-politică destul de timpuriu.

Al doilea strat terminologic cuprinde cuvintele cu un registru funcţional mai limitat şi cu o răspîndire în arii teritoriale mai restrînse. Ele n-au valoare egală în grai şi alcătuiesc o unitate complexă, în care putem distinge elemente convergente şi divergente. Caracteristicile enumerate impun prezentarea acestei terminologii în următoarele *substratificări:*

---

[12] Cf. Boris Cazacu, *Studii de dialectologie română,* Buc., 1966, p. 148.

Scanned with OKEN Scanner

1. *Termeni din limba comună folosiţi ocazional,* care în împrejurări schimbate denumesc alte noţiuni sau obiecte: *legătură* „relaţie", *chiţibuşar* „birocrat", *jucător* „artist", *forme, flori* „broderie", *a închipui* „a fotografia", *încuiat* „constipat", *a se strica, a se găuri,* „a se caria" (dinţii), *ghips* „plombă" (la dinţi), *grad* „termometru", *frînar* „vagonetar", *încurcătură* „anarhie", *bortă* „carie" (la dinţi), *jelui* „a face plîngere sau reclamaţie" etc.

2. *Termeni din limba comună care primesc în limbajul politico-administrativ un sens particular,* adeseori calchiat după alte limbi: *carte* „act", *mărturisire* „declaraţie", *prefăcut* „tradus", *pricină* „motiv", *scriitor* „funcţionar care scrie procesele verbale", *despărţenie* „divorţ", *datoraş* „debitor", *pîrîş* „reclamant". Din această categorie fac parte şi cîteva expresii, în majoritate locuţiuni verbale: *a se băga chizeş* „a lua în garanţie", *a da înlăuntru* (actele procesului) „a înainta", *a lua afară* (dosarul) „a retrage", *a scrie jos* „a nota cele spuse" etc.

3. *Termeni specifici graiului (regionalisme),* avînd şi în regiunile apropiate o distribuţie discontinuă: *burgău* „contrabas", *bote* „amigdalită", *zălfos* „gripat", *hîit* sau *glumbit* „cu hernie", *leacuri* „medicamente", *baiu cel rău* „epilepsie", *mătrici* „reumatism", *rapor* „scarlatină", *hîrtică* „tuberculoză", *bolfe, jelude* „varice" etc. Unele dintre ele aparţineau, într-o epocă mai veche, limbii comune, iar în prezent duc o existenţă efemeră în grai: *sîmbrie* „leafa servitorului", *comitet* „judeţ", *vătămătură* „hernie", *gloabă* „amendă", *a globi* „a amenda", *a osîndi,* „a condamna", *prinsoare* „închisoare" etc.

4. *Termeni regionali de proveniență maghiară, germană sau ucraineană,* pătrunşi în lexicul graiului prin contactul direct cu vorbitorii acestor limbi: *harmonică* „acordeon", *zongură* „pian", *gordună* „contrabas", *uişag* „ziar", *ceteră* „violină", *ploibas* (cu variantele *pleivas* şi *ţăruză*) „creion", *beteşug* „epilepsie", *potică* „farmacie", *plot* (de avioane), „aeroport", *pecete* „ştampilă", *pečăte* „timbru", *tavir* „telegramă", *săbăşag* „concediu", *a sămăli* „a calcula", *husari* „cavalerie", *bădirău* „primar".

Cîteva consideraţii de ordin general vor clarifica situaţia terminologiei exemplificate mai sus:

Scanned with OKEN Scanner

a) Exceptînd regionalismele specifice graiului, cuvintele enumerate nu trebuie considerate elemente lexicale distinctive în grai, întrucît ele există în limba comună. Distinctiv este numai înţelesul nou pe care l-au dobîndit, şi, la unele dintre ele, este nouă îmbinarea lor sintactică, impusă de conţinutul complex al noţiunii desemnate.

b) Termenii acestui strat au început să iasă treptat din circulaţie şi să fie substituiţi cu elemente neologice. Au dispărut cu repeziciune în special cuvintele străine aparţinînd terminologiei politico-administrative. Aceste domenii de activitate n-au fost mai puternic atinse decît altele de prefacerile adînci produse în viaţa poporului nostru dar, datorită caracterului oficial al terminologiei respective, substituirea cuvintelor legate de vechea organizare politico-administrativă s-a putut face dintr-o dată şi definitiv[13]. Sever Pop[14] consideră mai hotărîtoare decît aceasta alte două cauze: 1) Cuvîntul precedent, localnic, era condamnat de conştiinţa vorbitorilor, fiind considerat străin. 2) Administraţia trecută a pricinuit ţăranilor multe neajunsuri. Scăpaţi de ea, subiectele vorbitoare au tendinţa, conştientă sau subconştientă, de a se scăpa şi de termenii introduşi de ea. Aşa se explică faptul că, în răspunsurile informatorilor, nu s-au întîlnit cuvinte ca: *varmeđe* „judeţ", *fişpan* „prefect", *alişpan* „subprefect", *solgăbirău* „primpretor", *fişcarăş* „avocat", *vălătaş* „interogatoriu" (al martorilor), *a mńirui* „a cîştiga" (procesul), *ieraş* „plasă", *staierom* „percepţie". Nu apar nici termeni neologici cu fonetisme care trădează introducerea lor în limbă prin intermediul limbii maghiare[15]: *notarăş* „secretar", *contrătuş*, „contract", *fişcuşiu* „cel încredinţat cu încasarea impozitelor", *cănţălist* „scriitor într-o cancelarie" etc.

---

[13] Cf. Iorgu Iordan, *Limba română actuală*, în LR, III (1954), nr. 4, p. 31—44.

[14] *Cum dispar termenii vechi administrativi şi cum se încetăţenesc cei noi*, în DR, VII, p. 62.

[15] Cf. Romulus Todoran, *Contribuţii la studiul terminologiei juridico-administrative româneşti din Transilvania de la începutul secolului al XIX-lea*, în „Contribuţii la istoria limbii române literare în sec. al XIX-lea", vol. III, 1962, p. 103—136.

Scanned with OKEN Scanner

c) Diversitatea de denumiri pentru o singură noţiune are urmări importante în ceea ce priveşte sinonimia. Constatăm o mare bogăţie şi varietate a lanţului sinonimic la nivelul graiului:

— termen din limba comună alături de unul regional: *răcit — zălfos, îngreunată — borţoasă* „gravidă", *vătămat — hîit — glumbit* „cu hernie", *leafă — simbrie* etc.

— termen din limba comună şi regionalism de proveniență maghiară, germană sau ucraineană: *vacanţă — săbăşag, foaie — uişag, a socoti — a sămăli, ac — valtău* „macaz" etc.

— două sau mai multe regionalisme: *gordună — scroafă — burgău* „contrabas", *ajura — globa* „a broda", *chip — pingălaş* „fotografie", *coloci — badoc* „bidon", *ploibas* (v. *pleivas*) — *ţăruză* „creion", *bolfe — jelude* „varice" etc.[16].

Sinonimele regionale ilustrează atît bogăţia lexicului graiului cît şi influenţele istorice din limba noastră.

Legînd cercetarea evoluţiei lexicului din aria lingvistică a Maramureşului de realităţile social-istorice ale acestui teritoriu şi analizînd în plan diacronic varietatea acestei terminologii, am putut constata că geneza şi folosirea multor termeni posedă pecetea mediului social-istoric care i-a creat.

Cercetarea aspectului contemporan al lexicului graiului implică luarea în considerare a noilor structuri social-politice, cărora, pe plan lingvistic, le corespunde o terminologie nouă.

Sistemul unitar de instituţii, prin care cadrul statal este în corelaţie cu cel obştesc, funcţionează şi în Maramureş astfel, încît finalitatea sa o constituie punerea la îndemîna populaţiei a bunurilor culturale, stimularea creaţiei şi dezvoltarea pe această bază a conştiinţei vorbitorilor. Modalitatea de organizare, de activitate şi de dezvoltare a reţelei şcolare, a bibliotecilor, a căminelor culturale, a teatrului, cinematografiei, radioteleviziunii etc.[17] reflectă sporirea contribuţiei acestora la satisfacerea necesităţilor spirituale ale ţărănimii.

Evoluţia prezentată are şi implicaţii de ordin calitativ în limbajul vorbitorilor acestui grai, care şi-au însuşit şi continuă să recepteze, prin intermediul limbii literare, o terminologie nouă.

---

[16] Tipurile de sinonime citate apar numai la generaţia mai în vîrstă.
[17] Vezi anexele.

Scanned with OKEN Scanner

Lexicul neologic privind actualele structuri social-politice va constitui cel de *al treilea strat terminologic.*

Examinarea termenilor neologici în două secţiuni sincronice ale graiului, reprezentînd o perioadă mai veche[18], şi respectiv, perioada actuală[19], ne va da posibilitatea înţelegerii importantelor modificări pe care le suferă raportul dintre limba literară şi graiurile locale, în sensul pătrunderii progresive a elementelor limbii literare în graiuri.

Anchetele efectuate de E. Petrovici şi S. Pop în anul 1930 şi hărţile ALR dovedesc că, pe atunci, numărul elementelor neologice era destul de redus în grai. La multe întrebări care vizau răspunsuri cu termeni neologici s-a dat sinonimul regional sau un cuvînt din fondul tradiţional: *leacuri* pentru „medicamente", *gioc* „dans", *vătămătură* „hernie", *abor* „vapor", *şpur* „bastard", *rapor* „scarlatină", *mătrice* „varice", *hetică* „tuberculoză", *foc* „temperatură", *sămădaş* „calcul", *diliş* „alegeri", *răgatcă* „barieră", *bucfari* „abecedar", *miesălău* „pensulă", *cotarcă* „damigeană", *bate în pălmi* „aplaudă", *îngreunată* „gravidă", *stropitoare* „pompă de incendiu", *săbăşag* „concediu", *tunari* „artilerie", *husari* „cavalerie", *vinovat* „acuzat", *şîreduri* „alice", *decung* „tranşeu" etc.

Dar nu numai cantitativ, ci şi calitativ neologismul cunoscut şi folosit prezenta o situaţie deosebită prin gradul de alterare fonetică. Alături de pronunţările corecte ale unor termeni neologici cu largă circulaţie ca: *poştă, adresă, vagon, deputat, doică, staţie* etc. apar elemente neologice cu formă adaptată la fonetismul graiului şi deseori stîlcită: *belet' — bilet', tilifon — talifon, mănistăŕ — ministeŕ* (pentru ministru), *anğîńeŕ, trebunaŕ* (tribunal), *abeţădaŕ* (abecedar), *răgăment* (regiment), *ďinăraŕ* (general), *mańevăŕ* (manevră), *doftor* (doctor), *prinsuńĝŕ* (prizonier), *conćăt* (concediu), *răgută* (recrut) etc.

Alta este situaţia termenilor neologici pătrunşi în grai în ultimele decenii. Pe lîngă faptul că apar incontestabil mai

---

[18] Materialul a fost studiat după ALR, seria nouă, şi anchetele efectuate de Emil Petrovici la Borşa, între 10 şi 18 IV. 1930 (informator: Timiş Maria (Grigorici) — de 34 de ani) şi la Bîrsana între 9 şi 12 VII 1930 (informator: Pătrăuş Gheorghe de 53 de ani), precum şi ancheta efectuată în acelaşi an de Sever Pop la Gura Fîntînii (informator: Timiş Gheorghe (a Pătroaii — de 70 de ani).

[19] Pe baza materialului adunat cu ocazia anchetelor efectuate de noi pe teren în vara anului 1966.

Scanned with OKEN Scanner

mulţi, sub aspect formal fonetismul lor, în general, este corect sau ma apropiat de acela al limbii literare. Materialul de care dispunem îl prezentăm pe cîmpuri semantice:

b 1. *Activitatea politico-administrativă: autobiografie, angajament, comitet, comunism, confirma, congres, cotizaţie, critică, demisie, dezbate, egalitate, exploata, grevă, guverna, imperialism, independenţă, intern, internaţional, inaugura, lozincă, marxism-leninism, organizaţie, partid, revoluţie, raion, raional, sesiune, trimestru, trimestrial* — termeni cunoscuţi de toţi informatorii anchetaţi; *antimarxist, antiimperialist, antifascist, analiza, ambasador, agitator, administraţie, activist, activ, autocritică, avangardă, birou, broşură, burghez, candidatură, caracteriza, consiliu, constituţie, cotiza, critica, decret, democraţie, demonstraţie, deporta, directive, decizie, decora, decoraţie, delega, demasca, desărcina, dispoziţie, electoral, elibera, eveniment, evidenţă, fascism, faliment, festiv, guvern, garanta, ilegalitate, incendiu, informaţie, legitimaţie, lagăr, mandat, manifest, manifesta, mondial, majorat, naţional, naţionalist, naţionaliza, panou, paradă, pavoaza, politic, proletariat, propagandă, protest, public, revoluţionar, referinţă, regulament, relaţie, reuniune, revelion, solidaritate, statutar, supleant, şomaj, tratative, tribună, uniune, urnă, vigilent, vigilenţă* — termeni cunoscuţi de majoritatea informatorilor; *antisemit* (B III, D V, S III), *şovin* (Bş III, IV), *antevorbitor* (B III, IV, Bş I, IV, D III, V, S I, II, III, V II, III), *anarhie* (B III, V, D V, S I, III, V III, IV), *autonomie* (B III, V, S III, V, V III), *birocrat* (B I, III, S I, III, V, V II, III, IV, V), *colonial* (B III, Bş I, S I, III, V II), *consolida* (B III, IV, Bş IV, D V, S III, V III), *constituţional* (B III, V, Bş I, D V, S III, V II, III), *contrarevoluţie* (B III, IV, Bş I, D II, S I, II, V, V I, II, V), *contrarevoluţionar* (B II, III, Bş I, III, D V, S I, II, V I, II, III, V), *festivitate* (B III, IV, Bş III, S II, V II, III), *ideologic* (B III, IV, Bş III, IV, D V, S I, II, III, V II, III), *neagresiune* (B II, D V, S V, V II, III), *pancartă* (B III, Bş I, S I, III, V, V III), *suveranitate* (B III, V, S II, III, V I, III, IV).

b 2. *Activitatea cultural-sportivă: abonament, afişa, aniversa, aplauda, bibliotecar, bis, box, club, cămin cultural, expoziţie, fotbalist, instrument, librărie, magnetofon, pian, radio, revistă, roman, romanţă, scenă, sport* — termeni cunoscuţi de

Scanned with OKEN Scanner

toţi informatorii; *acompania, acordeon, acordeonist, afişa, album, almanah, amator, ansamblu, aplauda, arie, autor, balet, boxer, campion, campionat, caravană, chitară, chitarist, cinema, cinematograf, compozitor, conferinţă, conferenţiar, corespondent, corner, culturaliza, clarinet, dans, dansa, dansator, dialog, domnişoară de onoare, echipă, emerit, emisiune, erou, excursie, film, fotbal, fotografie, gazetă, gazetar, gimnastică, handbal, henţ, instrumentist, librar, monument, presa, picup, saxofon, seminar, serenadă, solist, sportiv, şah, volei, voleibalist* — termeni cunoscuţi de majoritatea informatorilor; *actor* (B II, III, IV, Bş III, IV, S II, IV, V III), *alpinism* (B III, Bş I, III, V III), *arenă* (de fotbal) (B II, III, IV, Bş I, V, D II, S II, III, V I, II, III), *arheolog* (B III, Bş I, S III, V II, III), *arheologie* (B III, Bş I, S III, V II, III), *balerin* (B IV, Bş I, III, D II, S II, IV, V I, II, III), *bienal* (B III, V III), *broda* (B II, III, IV, D III, IV, S I, II, III, IV, V IV, V), *broderie* (B II, IV, Bş, I, IV, D III, IV), *clasament* (B I, III, IV, Bş I, III, D I, III, V, S I, II, III, V I, III), *contrabas* (B I, II, III, IV, Bş I, S II, III, IV, V, V I, II, IV), *cros* (B III, Bş I, III, D II, S I, V IV), *estradă* (B II, III, IV, V I, II, III, S I), *fotograf* (B II, Bş I), *fotomontaj* (B I, III, Bş I, D I, III, S III, V I, II, III, IV, V), *gramofon* (B III, IV, V, S I, III, IV, V, V III, V), *half* (D III, S I, IV, V I), *megafon* (B III, S V, V III), *ofsaid* (B I, II, III, Bş III, D III, S I, II, V, V I, II, III, IV, V), *radioficare* (B II, III, Bş I, III, D I, III, S I, II, III, V III), *remiză* (la şah) (B I, III, D I, III, S I, II, IV, V, V I, III), *simpozion* (B III, Bş III, D III, S I, V III).

b 3. *Şcoala: absent, absolvent, absolvi, admitere, alfabet, analfabet, bancă, bursă, corigent, coleg, creion, diriginte, educa, educaţie, educator, elev, examina, examinator, inspector, organiza, profesor, repetent, repeta, student, tabără, uniformă, universitate* — termeni cunoscuţi de toţi informatorii; *alfabetiza, careu, concurs, definitiv, direcţiune, elementar, exerciţiu, institut, internat, literă, pedagog, pedagogic, revizor, recreaţie, serbare, suplinitor, şcolariza, şcolarizare, stilou* — termeni cunoscuţi de majoritatea informatorilor; *atlas* (B III, Bş III, IV, D III, V, S I, II, III, V II, III), *extraşcolar* (B III, V, Bş I, D III, V, S III, V III, IV), *interşcolar* (D I, S I, III, V II, III), *ortografic* (B I, II, III, D I, S I, III, V I, IV, V), *preşcolar* (B III, V, Bş I, D II, V, S II, III, V III), *rechizite* (B III, Bş I, III, D III, V, S I, II, III, V, V III, IV, V).

Scanned with OKEN Scanner

b 4. *Cultura medicală: analiză, infecta, infecţie, injecţie, intoxica, operaţie, operat, paraliza, paralizat, raze, sanatoriu, spital, tensiune, tratament, vaccina, veterinar* — termeni cunoscuţi de toţi informatorii; *amigdalită, antinevralgic, aspirină, astmă, autopsie, avort, avorta, bandaj, cancer, carantină, gripat, hernie, injecta, intramuscular, intravenos, internat, maternitate, medicament, pansa, pansament, contagios, consultaţie, dentist, dentar, diaree, deparazita, dispensar, doctor, farmacie, farmacist, febră, felceră, frecţie, plombă, plomba, policlinică, pastilă, reumatism, radiografie, sanitar, sulfamidă, temperatură, termometru, tifos, tuberculoză, vaccin, varice* — termeni cunoscuţi de majoritatea informatorilor; *antibiotic* (B II, III, Bş III, IV, D III, S III, IV, V III), *antirabic* (S III), *bacil* (B II, III, V, D II, S II, III, IV, V II, III), *bazedov* (B II, IV, Bş III, D II, IV, S IV, V IV, V), *constipat* (B III, IV, Bş III, IV, V, D II, S III, IV, V III), *crampe* (B II, III, IV, Bş II, III, IV, D II, V, S II, IV, V III, V), *caria* (B I, II, IV, Bş I, II, IV, D I, II, III, IV, S I, V II), *carie* (B II, Bş II, S I, III), hepatită (B II, III, Bş III, IV, V, S II, IV, V II, III, IV, V), *herpes* (S IV), *medical* (B III, Bş III, D II, S II, V V), *medicinist* (B III, V II), *contravizită* (B V, Bş I, D III, S III, IV, V II, III, IV, V), *scabie* (B III, IV, V, Bş I, D II, III, V, S III, IV, V, V III, IV, V), *scarlatină* (B V, D III, V I, IV).

b 5. *Justiţie: amnistie, ancheta, anchetator, asesor, achita, acuzat, citaţie, condamna, contravenţie, criminal, dezbatere, divorţ, delict, graţie, inculpat, mandat, pronunţare, reclamant, reclamaţie, sentinţă, tribunal* — termeni cunoscuţi de majoritatea informatorilor; *aprod* (B III, S IV), *contestaţie* (B III, V, S III, V III), *reabilitat* (B III, Bş I, III, IV, D III, S III, V, V III).

b 6. *Militărie: alarmă, bloc* (militar), *dezertor, drapel, incorpora, încorporare, mobilizare* — termeni cunoscuţi de toţi informatorii; *agresiune, alianţă, aliat, blindat, bidon, bombarda, bombardament, carceră, comisariat, dezerta, a se echipa, efecte, efectiv, front, frontieră, operaţie* (militară), *prizonier, permisie, recrut, recruta, retragere, revolver, rezervă* — termeni cunoscuţi la majoritatea informatorilor; *antiaerian* (B III, Bş I, D V, S I, III, V, V III, V), *antitanc* (B III, V, Bş, I, III, D III, S I, III, V, V III, V, Bş V), *ambulanţă* (B III, Bş I, D V, S III, V, V III),

Scanned with OKEN Scanner

amplasament (B I, III, Bş I, S I, II, V I, III, V), *bombardier* (B III, Bş I, V III, V), *cantonament* (B I, Bş III, V, S I, III, V, V I, III, IV, V), *cantona* (B I, III, V, Bş V, D III, V, S I, II, III, V), *cerc de recrutare* (B I, II, III, Bş II, D IV, S I, II, III, V, V V), *debloca* (B III, V, V III, V), *desconcentra* (B III, V, S I, III, V, V III, V), *sector* (B II, III, IV, V, Bş I, S II, III, V, V IV).

b 7. *Comunicaţia şi transportul: accident, adresă, bilet, canton, garaj, gară, haltă, locomotivă, motocicletă, poştă, telegramă, tren, timbru, vagon, vagonet* — termeni cunoscuţi de toţi informatorii; *ateriza, autobus, autogară, accidenta, aeroport, barieră, cantonier, colet, corespondenţă, curier, cisternă, elicopter, maşină, motoretă, notă telefonică, ştampilă, şosea, taxi, telefonist, vagonetar* — termeni cunoscuţi de majoritatea informatorilor; *automobil* (B III, IV, Bş I, S III, V V), *aerodrom* (B II, Bş I, IV, V, D I, S III, V), *macaz* (B I, V, Bş V, S III).

b 8. *Comerţul şi contabilitatea: amendă, bancă, bilanţ, buget, calcula, chenzină, chitanţier, comerţ, comerciant, consum, cont, contabil, contabilitate, cooperativă, deconta, deficit, economist, extrabugetar, gestionar, import, export, impozabil, impozit, înregistra, obligaţiune, stoc, a vira* — termeni cunoscuţi de majoritatea informatorilor; *beneficiu* (B III, Bş I, D I, II, III, S I, III, V, V III, IV, V), *cenzor* (B III, IV, Bş III, D I, II, S I, II, III, V, V III, V), *înmagazina* (B III, IV, Bş III, IV, S V), *surplus* (B III, IV, Bş III, V, D I, S II, V II, III, IV, V), *viramenţ* (B I, Bş III, D I, S I, III, V, V III, V).

Exemplificările făcute ne vor înlesni o serie de observaţii lingvistice asupra acestui strat terminologic.

a) Se ştie că acţiunea nivelatoare a limbii standard asupra graiului se exercită în mod inegal în diversele compartimente ale vocabularului şi în mod diferit asupra vorbitorilor de sexe şi vîrste deosebite[20]. Factorii care explică acest fapt sînt multipli: schimbarea modului de viaţă a colectivităţii, gradul de instrucţiune a acesteia, contactele sociale, serviciul militar etc., care nu sînt uniformi întregii colectivităţi lingvistice.

---

[20] Cf. Boris Cazacu, *Procesul de diferenţiere în graiul unei comune (Meria)*, în „Studii de dialectologie română", Buc., 1966, p. 119.

Scanned with OKEN Scanner

Înregistrînd răspunsurile informatorilor din punctele anchetate, constatăm că în comparație cu celelalte compartimente ale vocabularului, termenii privind noile structuri social-politice au pătruns în grai în mare măsură, atît ca răspîndire geografică, cît și pe generații și sexe, atît cantitativ, cît și calitativ. Explicația o găsim atît în factorii enumerați, care determină gradul inegal de acțiune a limbii literare, cît, mai ales, în faptul că în domeniul social-politic schimbările sînt atît de radicale, încît unii din termenii vechi devin inutili, necorespunzători. Pe lîngă aceasta, majoritatea termenilor noi vin pe cale administrativă, sînt oficiali, ceea ce determină larga lor circulație și încetățenire în grai. Cînd este vorba de cuvinte denumind îndeletniciri mai intime ale țăranilor, deci de ceea ce e propriu unei vieți patriarhale, conservatorismul este mai accentuat. Forma literară tinde însă să se impună tot mai mult și în aceste domenii ale lexicului, ca urmare a ridicării permanente a nivelului cultural al populației sătești.

b) Cercetarea în două secțiuni sincronice a termenilor neologici, înregistrați în două faze diferite ale evoluției graiului, reflectă atît măsura extinderii progresive a acestora în aria lingvistică anchetată, cît și modul în care limitele anumitor particularități se schimbă treptat de la o etapă la alta. Deosebirea dintre cele două categorii de neologisme este în primul rînd de cronologie: alta a fost receptivitatea la inovații a țăranului de acum aproape 40 de ani față de cel de astăzi, ridicat pe o nouă treaptă culturală. Ierarhizarea de mai sus privește în egală măsură ariile de răspîndire, frecvența, cantitatea, calitatea și, în același timp, viabilitatea terminologiei neologice. Astăzi chiar dacă mai apar unele cuvinte cu forme modificate sau stîlcite ca: *cončăt* „concediu", *comemoriza* „comemora", *činămatograf*, *kitarez* „chitarist", *difilează* „defilează", *misiune* „emisiune" etc., acestea nu sînt generale. Ele se întîlnesc doar la generația mai în vîrstă sau la femei.

Cea mai importantă constatare ce se poate desprinde din această cercetare diacronică este aceea că în procesul de continuă transformare a graiului a acționat și acționează o tendință netă de integrare în limba literară.

c) În scopul evitării eventualelor confuzii, a delimitării unor sensuri noi sau specializate ale termenilor folosiți, o serie

Scanned with OKEN Scanner

de cuvinte apar însoţite de determinanţi. Exemplele sînt suficiente şi se referă la toate categoriile de denumiri: *plătesc cotizaţie* (S II) — *dau cotizaţie* (S IV, V IV) — *cotizez* (m. i.), *a da delegaţie* (B II) — *a delega* (m. i.), *a da injecţie* (B IV, V IV) — *a injecta* (m. i.), *a da ca exemplu* (Bş II) — *a evidenţia* (m. i.), *conform statutului* (Bş IV) — *statutar* (m. i.) etc. Alte sintagme substituie termeni insuficient încetăţeniţi, pe care unii informatori nu i-au rostit de teama să nu greşească sau din ignoranţă: *casă de naştere* (Bş II, III, D I, V) — *maternitate* (m. i.), *injecţie în vînă* (S I, V, V V) — *intravenos* (m. i.), *lucrare de control* (B I, II, III, D I, S I, II, V, V I) — *extemporal* (m. i.), *ladă de vot* (B V) — *cutie secretă* (S IV) — *urnă* (m. i.), *toc rezervor* (B V, Bş IV, D III, V, V II, V) — *stilou* (m. i.), *colectiv de artişti* (S III) — *ansamblu* (m. i.), *jucător de volei* (S V, V IV) — *voleibalist* (m. i.), *ser contra turbării* (B V) — *antirabic* (m. i.) etc.

d) În general, termenii neologici discutaţi sînt folosiţi cu sensul pe care-l au în limba standard. Modificările de sens nu sînt schimbări ireversibile, ci, mai degrabă, variaţii semantice ocazionale: de obicei extensiuni sau restricţii de sens: *facultate* (Bş II, III, IV) pentru *institut* (pedagogic), *chermeză* pentru *reuniune* (tovărăşească), *precaut* (Bş III, D V) pentru *vigilent*, *autoimpunere* (Bş III, IV) pentru *impozite*, *sport* (Bş II) pentru *alpinism*, *meci* (S V) pentru *fotbal*, *cancelarie* (D I) pentru *direcţiune*, *pastilă* (B I, II) pentru *antinevralgic*, *tabletă* (B II, D I) pentru *aspirină*, *doctor* (B IV, D I) pentru *chirurg*; raporturi de vecinătate constantă (cauză şi efect): *calmant* (Bş III, IV) pentru *aspirină*, *herpes* (S IV) pentru *intoxicaţie*; conţinător şi conţinut: *cinematograf* (Bş I) pentru *film*; substanţă — calitate şi substanţă — act: *tezaur* (Bş IV) pentru *buget*; raporturi de similitudine: *gramofon* (B III, IV, V, S I, III, IV, V, V III, V) pentru *patefon*, *megafon* (B III, S V, V III) pentru *difuzor*, *mandolină* (B I, V II, III) pentru *chitară*, *croşeta* (B III, V IV) pentru *broda* etc.

e) Adesea contururile noţionale exprimate prin termeni neologici nu se precizează suficient în mintea vorbitorilor graiului pe baza unui singur cuvînt. Cu deosebire în cazul cuvintelor cu un grad de abstractizare mai înalt apar echivalenţe sinonimice pe acelaşi plan al exprimării, deci între termeni

Scanned with OKEN Scanner

neologici. După gradul de înrudire semantică apar: *sinonime absolute* — puține la număr —, care corespund în toată sfera lor de înțelesuri. Întrebuințate în același context, sinonimele absolute îndeplinesc funcția de variere a exprimării aceleiași noțiuni, cu scopul de a evita monotonia, de a diversifica din punct de vedere fonetic vorbirea. În acest caz avem a face cu fenomenul de repetiție (tautologie) semantică[21]: *comisariat* (m. i.) — *cerc de recrutare* (B I, II, III, Bș III, D IV, S I, II, III, V, V V), *bacil* (B II, III, V, D II, S II, III, IV, V II, III) — *microb* (Bș IV, D II, S I, V V), *cinema* (m. i.) — *cinematograf* (Bș V), *dentist* (m. i.) — *stomatolog* (B II); *sinonime aproximative*, a căror sferă semantică se suprapune în cea mai mare parte: *doctor* (m. i.) — *medic* (B I, II, V, D I, II, III, IV), *dezerta* (m. i.) — *evada* (D I), *revizor* (m. i.) — *inspector* (Bș I, V IV) — *controlor* (S IV), *debloca* (B III, V, V III, V) — *epura* (Bș V) — *reforma* (Bș III), *automobil* (B III, Bș I, S III, V V) — *autoturism* (B III, Bș III) — *mașină mică* (B I, S I, V) — *mașină de lux* (B V, Bș II, V, S V), — *taxiu* (B V, Bș IV, D I, III, IV, V, S III, IV, V IV), *barieră* (m. i.) — *bară* (B II, D III, IV, S II, V IV) — *rampă* (S V), *chenzină* (m. i.) — *avans* (B I, V, S V, V I, D IV), *analiza* (m. i.) — *examina* (Bș II) — *dezbate* (Bș III), *contrarevoluționar* (m. i.) — *antirevoluționar* (Bș III), *mondial* (m. i.) — *internațional* (Bș IV, V III), *balet* (m. i.) — *dans* (Bș II, S IV); *sinonime parțiale* sau analogii, a căror sferă semantică coincide doar în parte: *deparazita* (m. i.) — *dezinfecta* (B V, D, II), *contravenție* (m. i.) — *infracțiune* (Bș V), *policlinică* (m. i.) — *spital* (Bș IV), *înmagazina* (B III, IV, Bș III, IV, S V) — *depozita* (B I, Bș V, S I, V, V I, III), *birocrat* (B I, III, S I, III, V, V II, III, IV, V) — *formalist* (Bș III), *atlas* (B III, Bș III, D III, V, S I, II, III, V II, III) — *hartă* (Bș II, V) etc.

Coexistența formelor concurente, bimembre sau plurimembre, este tipică stadiului actual de evoluție a graiului. Eliminarea uneia dintre ele se face lent și este probată de faptul că, în majoritatea cazurilor, unul dintre termeni este cunoscut de un număr redus de vorbitori. Impulsul nevoii de expresivitate va determina menținerea unor forme echivalente. Se știe doar

---

[21] Cf. M. Bucă, *Observații asupra întrebuințării sinonimelor (în limba rusă)*, în „Analele Universității Timișoara", IV (1966), p. 187.

Scanned with OKEN Scanner

că întrebuinţarea frecventă a aceloraşi forme şi construcţii de limbă toceşte valoarea expresivă a cuvîntului[22].

Cîteva constatări de ansamblu vor întregi observaţiile noastre asupra materialului prezentat.

I. Cercetarea aspectului contemporan al graiului în discuţie implică luarea în considerare a stărilor anterioare care le stau la bază şi fără cunoaşterea cărora ar fi imposibilă înţelegerea justă a celor de astăzi. Prin cele trei straturi terminologice am urmărit prezentarea lexicului structurilor social-politice, pe de o parte aşa cum se înfăţişează el în momentul de faţă, iar pe de altă parte în dezvoltarea lui istorică, în strînsă corelaţie cu realităţile istorico-sociale concrete în care s-a dezvoltat populaţia.

II. Urmărind sincronic mişcarea vie a lexicului analizat, putem înţelege mai bine cum se produc schimbările lingvistice, ce drum apucă şi în ce chip se vor dezvolta în viitor inovaţiile, ce şanse au să se realizeze pînă la capăt şi să se generalizeze. În situaţia concretă a lexicului din graiul studiat, din cele trei straturi de termeni privind structura social-politică, cuvintele din cel de al doilea strat ies din uz, îşi restrîng continuu aria de circulaţie. Locul lor este luat progresiv de termenii, în marea lor majoritate neologici, pătrunşi prin intermediul limbii standard. Formele literare tind să se impună tot mai mult, ca urmare a ridicării neîntrerupte a nivelului cultural al vorbitorilor graiului.

III. Modul specific de organizare a seriilor sinonimice, traversînd straturile lexicale prezentate, ne dă o imagine interesantă despre înrudirile semantice şi despre variantele lexicale coexistente în grai. Originea variantelor concurente poate fi diferită, reunind cuvinte din lexicul tradiţional, regional, împrumutat de la popoarele vecine, din limba standard:

— termen din fondul tradiţional alături de un neologism: *închega* (D III) — *consolida* (B III, IV, Bş IV, D V, S III, V III), *lege* (Bş II) — *constituţie* (m. i.), *împuternici* (V II, V) — *delega* (m. i.), *sărbătoare* (Bş II) — *eveniment* (m. i.), *înţelegeri* (S III)

[22] Cf. Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, Buc., 1944, p. 13.

Scanned with OKEN Scanner

— *tratative* (m. i.), *cerceta* (S I, V V) — *ancheta* (m. i.) etc.

— termen popular sau regional în corelaţie sinonimică cu un neologism: *năduşală* (B IV, S II, IV, V, V IV) — *astmă* (m. i.), *rac* (D III, IV, V, V I, V) — *cancer* (m. i.), *închipui* (B V, V II) — *fotografia* (m. i.), *ajura* (Bş IV) — *broda* (m. i.) etc.

— termen împrumutat de la vorbitorii de limbă maghiară, ucraineană sau germană, prin contact direct, dublat de un neologism: *potică* (B V, Bş I, D IV, V, S I, II, III, V II) — *farmacie* (m. i.), *beci* (V IV) — *carceră* (m. i.), *ţăruză* (B IV, V IV, V) — *creion* (m. i.), *badoc* (V II) — *bidon* (m. i.) etc.

Apar şi serii sinonimice plurimembre, reflectînd sursele şi valoarea îmbogăţirii graiului cu termeni înrudiţi semantic de-a lungul evoluţiei lor istorice:

— doi sau mai mulţi termeni din fondul tradiţional alături de un neologism: *socoti* (Bş II) — *totaliza* (Bş III) — *sămăli* (S V) — *calcula* (m. i.), *ladă* (B III) — *cutie* (S IV) — *urnă* (m. i.), *portărel* (B V, Bş III) — *uşier* (B V, D I) *aprod* (B III, S IV), *joc* (Bş IV, D III, IV, S III, IV, V) — *horă* (S III) — *dans* (m. i.).

— două sau mai multe neologisme alături de două sau mai multe cuvinte din fondul tradiţional: *fotografie* (m. i.) — *poză* (B I, Bş I, D I, III, IV, V I) — *chip* (B I, Bş I, D III, IV, S III, V II, IV) — *pingălaş* (S II, III, V), *gazetă* (m. i.) — *ziar* (B V, Bş I, D I, III, V, V I) — *uişag* (B I, D III, V, S I) — *foaie* (B V, S I, IV, V III), *gripă* (m. i.) — *guturai* (B V, V III, V) — *răceală* (B I, III) — *zalfă* (B IV, V V), *acuzat* (m. i.) — *inculpat* (Bş I, III, V, D I, V, V I, III, V) — *vinovat* (B IV) — *pîrît* (Bş I, D II) etc.

Gruparea cuvintelor înrudite în lanţuri sinonimice, cu toate nuanţele lor de diferenţiere semantică sau stilistică, ilustrează influenţele pe care le-a suferit lexicul graiului de-a lungul veacurilor, îmbogăţirea şi transformarea lui continuă. Ele confirmă, totodată, constatarea exprimată deja, că termenii din cel de al doilea strat îşi restrîng treptat aria de circulaţie, rezistă mai greu concurenţei şi sînt mai curînd supuşi dispariţiei. Locul lor este luat progresiv de cuvinte din limba comună.

IV. Noua structură lexicală a graiului din aria lingvistică a Maramureşului suferă transformări care se produc nu numai asupra cuvintelor înseşi, ci şi asupra întrebuinţării lor. Dese-

Scanned with OKEN Scanner

ori formele cuvintelor rămîn aceleaşi, însă corelaţiile, raporturile structurale sînt modificate. În trecut, în sistemul de ierarhizare socială, cuvîntul *ţăran* avea un caracter instabil şi ambiguu, asocierile şi opoziţiile fiind contradictorii. Considerat fiind cînd posesor, cînd nonposesor de pămînt, se creau opoziţiile: *ţăran-bogat* (gazdă), *ţăran-proprietar* (stăpîn), *ţăran-plugar* (muncitor rural). Şi sistemul valorilor cuvîntului *ţăran* era oarecum echivoc căci, în anumite contexte termenul era peiorativ, iar în altele era lipsit de orice valoare depreciativă. Termenii de *cultivator* şi *agricultor* erau utilizaţi numai în limbajul oficial, administrativ. Cu toate că ei se nuanţează social — existau cultivatori (agricultori) înstăriţi, mari sau mici — totuşi aparţineau categoriilor de cuvinte prin care se tindea să se înlocuiască termenii atinşi de dizgraţie din motive economice şi sociale. Noile relaţii, bazate pe echitate şi egalitate în drepturi, modifică raporturile între termenii *ţăran — plugar — cultivator — agricultor*. Cuvîntul *plugar* este tot mai rar folosit în grai şi începe să dispară chiar din limba comună, *ţăran* pierde opoziţiile menţionate şi i se preferă formele literare *agricultor* sau *cultivator*[23]. În ansamblul cîmpului lexical apare tot mai frecvent *rural* ca şi calificativ economic, în expresii ca „populaţie rurală", în opoziţie cu *urban*. Deci, în ansamblul cîmpului lexical al cuvîntului *ţăran*, formele au rămas aceleaşi în grai, dar raporturile structurale au fost modificate.

Modificări asemănătoare în corelaţii putem întîlni şi în vocabularul comerţului, al justiţiei, al şcolii. De asemenea, vorbitorii graiului se găsesc în faţa multor cuvinte atunci cînd doresc să denumească structura politică şi forma de guvernămînt: *regim — sistem — putere — stat — guvern*, sau *naţiune — ţară — patrie* etc. Ca efect al noilor transformări politice, sociale şi economice, conţinutul unora s-a schimbat fundamental, ceea ce a determinat noi opoziţii, asociaţii şi nuanţe afective. Între aceşti termeni s-a stabilit un echilibru nou, corelaţiile vechi se modifică şi, treptat, prin intermediul limbii literare, se statornicesc şi în grai structurile ce caracterizează limba standard.

---

[23] Viabilitatea termenului se manifestă astăzi prin determinanţi şi derivate (*ţăran muncitor, ţărănime* etc.).

Scanned with OKEN Scanner

C. VOCABULARUL PRIVIND TEHNICA OCUPAȚIILOR

Ritmul fără precedent al progresului științific și tehnic contemporan ridică, pe lîngă probleme economice și spirituale, importante probleme de ordin lingvistic, numeroasele noțiuni noi care apar reclamînd termeni noi pentru exprimarea lor adecvată.

În epoca actuală fiecare ramură de activitate își are terminologia ei neologică. În procesul muncilor agricole, forestiere și miniere[1*], lucrătorii vin în contact cu procese tehnologice noi, cărora le corespund termeni noi. Așa se explică pătrunderea, în vocabularul maramureșenilor, a unui număr apreciabil de termeni tehnici care denumesc unelte, procese, acțiuni noi, întîlnite în aceste domenii de activitate.

Ca. *Terminologia agricolă*

Cu puține excepții, terminologia agricolă se grupează printre elementele importante ale vocabularului limbii vorbite în mediul rural, acelea care „circulă" mai mult, cum spunea B. P. Hasdeu.

Lucrările despre terminologia agricolă, efectuate în trecut de către Frederic Damé[1], Tudor Pamfil[2], H. Dumke[3] sau Al. Bocăneț[4] insistă, în special, asupra termenilor fundamentali ai acestei îndeletniciri, legați de realități cunoscute de întreaga colectivitate lingvistică, consemnînd, uneori, denumirile mai vechi, pe cale de dispariție sau cu circulație regională.

Interesul pentru observarea modernizării acestei terminologii se manifestă o dată cu apariția Atlasului Lingvistic Ro-

---

[1*] Astăzi ocupații de bază în Maramureș.

[1] *Încercare de terminologie poporană română*, Buc., 1898.

[2] *Agricultura la români*, Buc., 1913.

[3] *Die Terminologie des Ackerbaues im Dacoromänischen*, în „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache" (XIX—XX), Leipzig, 1913.

[4] *Terminologia agrară în limba română*, în „Codrul Cosminului" (Buletinul Institutului de istorie și limbă), anul II și III (1925—26), Cernăuți.

Scanned with OKEN Scanner

mân[5] şi, mai recent, se constată la o serie de cercetători din cadrul institutelor de lingvistică: V. Rusu[6], Şt. Dumistrăcel[7], I. Ionică[8] etc., care lucrează în prezent la alcătuirea atlaselor lingvistice pe regiuni.

În cercetarea noastră am urmărit direct procesul modernizării terminologiei agricole din zona Maramureşului.

Înainte de a prezenta reacţia graiului din aria lingvistică în discuţie, faţă de pătrunderea unor realităţi noi în viaţa vorbitorilor acestuia, este util să privim în perspectivă istorică ocupaţia ţăranului maramureşean şi terminologia corespunzătoare.

Din unele lucrări[9], din materialul existent în muzeele locale[10] şi din folclorul literar[11] rezultă că, în trecutul îndepărtat, principala ocupaţie a maramureşenilor a fost păstoritul, determinat de mediul geografic. Din punct de vedere economic nu s-a manifestat grija necesară pentru crearea condiţiilor de fructificare variată a produselor păstoreşti, totul fiind redus, mai mult sau mai puţin, la o producţie primitivă. Desigur că şi denumirile corespunzătoare erau puţine la număr.

---

[5] Vol. I, Serie nouă, oglindeşte cum s-a prezentat procesul modernizării în primele decenii ale secolului al XX-lea.

[6] *Observaţii ale pătrunderii neologismelor în graiul de pe Valea Ialomiţei*, în FD, III (1957), p. 191—201.

[7] *Neologismul în terminologia agricolă românească pe baza ALR*, p. 76—98; id. *Elemente vechi şi noi în terminologia treieratului în Moldova*, în SCŞt. Filologie (Iaşi), XIV (1963), fasc. 2, p. 245—281; id. *Numele de maşini agricole în graiurile limbii române pe baza ALR, creaţii pe teren românesc şi împrumuturi*, în LR, XVI (1967), 6, p. 499—512.

[8] *Elemente recente în graiul de pe Valea Bistriţei*, în CL, XV (1966), 3, p. 267—281.

[9] Cf. Vintilă Mihăilescu, *Distribuţia tipurilor de sate din Maramureşul întreg*, în „Buletinul soc. reg. rom. de geografie", an XV (1926); Tache Papahagi, *Graiul şi folclorul Maramureşului*, Buc., 1925; S. Turda şi Al. Giorgioni, *Contribuţii la păstoritul din Maramureş*, Buc., 1934; Tiberiu Morariu, *Ţara Maramureşului în lumina literaturii ştiinţifice*, Cluj, 1939.

[10] Muzeul etnografic maramureşean (Sighet) şi Muzeul regional (Baia-Mare).

[11] Cf. Tache Papahagi, *op. cit.*, p. XLVII şi urm.; Tit Bud, *Poezii populare din Maramureş*, vol. II, Buc., 1924.

Scanned with OKEN Scanner

Celelalte ocupații se dezvoltau în funcție de ceea ce oferea pămîntul din jurul satelor[12], agricultura, pomicultura, pădurițul etc. În agricultură, pe lîngă lipsa de îndrumare, de unelte și mașini, o serie de alte cauze determinau nerentabilitatea terenului arabil[13]. Cultura pomilor era organizată în mod rudimentar[14]. Puținele unelte și mașini agricole moderne, apărute în primele decenii ale secolului nostru, au pătruns numai în gospodăriile mari, destul de reduse ca număr.

Abia în ultimii 20 de ani, transformările fundamentale pe care le-a produs așezarea agriculturii noastre pe baze științifice ies deosebit de pregnant în evidență și în Maramureș. Aici, drumul parcurs în sectorul agricol este de la satul patriarhal, cu agricultura sa primitivă, pînă la unitățile agricole cooperatiste care lucrează pămîntul cu tractoare și mașini agricole moderne.

Atît stadiul mai vechi al activității în domeniul agriculturii, cît și modificările procesului de producție agricolă, accentuate cu deosebire în ultimele două decenii, s-au reflectat și pe plan lingvistic, lăsînd urme adînci în modul de formare a terminologiei agricole din zona lingvistică a Maramureșului.

Acest fapt ne determină ca examinarea materialului lexical privitor la acest domeniu să o facem atît diacronic, cît și sincronic, grupînd termenii neologici în cîmpuri semantice. Prezentarea acestei terminologii în cele două planuri ne oferă posibilitatea delimitării a *trei straturi de termeni din domeniul agriculturii*. „Stratigrafia lor este un aspect al diacroniei, care

---

[12] După datele statistice ale Ministerului Agriculturii și Domeniilor, în „L'Agriculture en Roumanie — atlas statistique 1938", repartizarea celor 338.100 ha era: 38.377 ha (11,55%) teren arabil; 3.690 ha (1,59%) pomicultură; 84.911 ha (25,07%) fînațe naturale; 44.707 ha (13,29%) pășuni; 149.617 ha (44,25%) păduri și 16.798 ha (4,25%) neproductiv (apud Mihai Marina, *Maramureșul, necesități și remedii*, Cluj, 1939, p. 11).

[13] Solul în cea mai mare parte podzolic, sărac în azot, reclama îngrășăminte, care nu existau; condițiile climaterice nu asigurau ajungerea la maturitate a culturilor; se luau sub cultură terenuri de deal, improprii și cu foarte mică productivitate; priceperea într-ale agriculturii era redusă etc. (apud. Mihai Marina, *op. cit.*, p. 26).

[14] Chiar în anii cu producții mai bune, țăranii întîmpinau dificultăți în valorificarea produselor; ei erau supuși unor speculații revoltătoare. Din lipsa de informații și îndrumări competente, prețurile pe care le realizau țăranii erau modeste, iar cîștigurile intermediarilor, formidabile (apud. Mihai Marina, *op. cit.*, p. 31).

Scanned with OKEN Scanner

este necesar să fie luat în considerare în explicarea variantelor lexicale coexistente în sincronie“[15].

În primul strat terminologic am putea încadra cuvintele care denumesc realităţi vechi, dar fundamentale şi astăzi pentru activităţile în domeniul agriculturii, după cum şi procese, unelte şi o serie de mijloace rudimentare în desfăşurarea muncilor agricole. Aici intră:

1. *Termeni vechi (de origine latină, v. slavă sau autohtonă)*, desemnînd noţiuni primordiale din domeniul agriculturii, care fac parte din fondul de bază al limbii comune şi sînt cunoscuţi de întreaga colectivitate lingvistică: *a ara, a semăna, a secera, a măcina, a mulge, pămînt, cîmp, secetă, brazdă, ogor, plug, grapă* etc. Pe lîngă casă şi în grădină se cultivă *ceapă, ai, curechi, nap, pătrunjel* etc., iar pe cîmp se fac culturi de *grîu, secară, ovăz, trifoi, fîn, iarbă* etc. Aceste cuvinte constituie atît pentru grai, cît şi pentru limba comună, cîmpul lingvistic fundamental al agriculturii.

2. *Denumiri (de diferite origini) păstrate de la formele vechi* de muncă, întrucît realităţile materiale au rămas aceleaşi: *otic* (B IV, V) „lopăţică cu care se curăţă de pămînt brăzdarul şi cormana plugului“, *stupar* (B IV, V, D IV) — *albinar* (V V) „prisăcar“; *căruţaş* (B V) — *cărăuş* (IV, V) „cel care transportă cu căruţă poveri sau persoane“, *gornic* (B IV, V, V II) „paznic de cîmp“, *vatra satului* (B III, V III, S IV) „intravilan“, *gîză* (B I, II) „insectă dăunătoare culturilor“, *goz* (D IV, V, V IV) „impurităţile din cereale“, *lăzui* (B V) „a defrişa“, *rude* (B IV, V) — *botele* (D III, V) „drugi de cărat fînul“ etc.

În cadrul celui de *al doilea strat terminologic* distingem următoarele substratificări:

1. *Denumiri rezultate din analogia făcută cu alte obiecte* datorită unor trăsături comune (termeni metaforici)[16]: *urs* (B V, D V) „stîlp sub podul morii de apă“, *pene* (B IV, V)

---

[15] Cf. B. Cazacu, R. Todoran, *Lexicul dacoroman*, 1967, p. 23.

[16] Se pare că afectivitatea a avut un rol important în acest procedeu de denominaţie, al cărui rezultat se concretizează într-o serie de nume generale, comune, date prin analogie (cf. Şt. Dumistrăcel, *Elemente vechi şi noi în terminologia treieratului în Moldova*, în SCŞt. Filologie (Iaşi), XIV (1963), fasc. 2, p. 269.

„aripi la roata morii", *pene* (D IV, V), „frunze de porumb", *măsele* (B IV, V, V III, V) „colți la boroană", *popă* (B IV, V, D IV, V) „snopul din vîrful clăii de grîu", *picior* (V IV, V, S IV, V) „toporîștea coasei", *fundu clăii* (D IV, V) — *fundei* (D III), „podină", *mătase* (la porumb) etc.

2. *Termeni vechi, regionali,* cu o circulație limitată și pe cale de dispariție: *ciuntireie* (D IV, V) — *bîlii* (B IV, V) „coceni de porumb", *cosalău* (B III, V) — *cosaștină* (D IV, V) „cîmp de pe care s-a cosit iarba", *pănuși* (B III, V) „foi pe știulete", *șideșcă* (B III, V, D II, III, V) „vînturească", *homor* (B IV) „gunoiul din grîu aruncat de vînturească", *sîmbraș* (B III, IV, V) „ajutor (la plug)", *sapalău* (D III, V) „otic", *calhău* (B II, V, D III, IV, V) „tîrnăcop", *harbuz* (B IV, V) „dovleac", *pomńițar* (B V, D IV, V) „dud", *cordenci* (B II, IV, S II, IV, V IV, V) „limba meliței", *răformă* „dat la reformă" (B V), *balast* „ceea ce nu-i folositor, de prisos", *lipțitură* (S IV) „sudură", *mărin* (S I) — *uimă* (V I) — *armurar* (D III, IV, S IV, V III), *antrax* „tumoare inflamatorie la animale", *a jugăni* (B II, IV, D I, S II, V II) *„a castra"* (animalele), *a făta* (B I, V, D I, S II), *înderită* (V I) „scroafă gestantă", *barcă* (B I, II, D I, IV) „oaie merinos", *animal de prăsilă* (B III, V, D III, S V) „reproducător" etc.

3. *Termeni care au la bază cuvinte străine*[17], intrate prin contactul direct cu populația aparținînd minorităților naționale (de origine maghiară, germană, ucraineană): *cociș* (B III, IV, D IV, V, S III, IV, V, V V) — *bdiriș* (V I) „persoană care conduce un atelaj", *forțos* (D I) „acont", *lougăr* (D V) „arie de treierat", *covăcie* (S V) „fierărie, atelier", a da drumul la *țug* (V V) „a aerisi magazia de cereale", *fludăr* (B V) „stăvilar sterp (la moara cu apă)", *ceternă* (B I, II, V) „gaura prin care curge făina la moară", *mălegar* (B V) „răsadniță", *val* (B V) „vălătuc" (de fîn), *ciuhă* (B IV, V) „momîie în cînepă", *ileu* (B V, D III, V) „butucul nicovalei", *imaș* (B III, IV, V, S V, V V) „pîrloagă", *agdiagos* (B V) „pămînt argilos", *chircă* (D V) „săpăligă", *țert* (B V) „grădină de pomi", *hed* (B V) „vie", *cominac* (B V) „capac la cazanul de fiert țuică" etc.

Concluziile ce urmează vor completa observațiile noastre asupra acestui strat:

[17] Aceste cuvinte nu sînt de uz curent în grai; le putem considera regionalisme învechite și pe cale de dispariție.

Scanned with OKEN Scanner

a) Cuvintele acestor substratificări au o frecvenţă redusă şi o circulaţie limitată. În general ele atestă procese rudimentare în ramura de producţie a agriculturii. În majoritate, constituie fondul specific al graiului, sînt considerate ca învechite, sînt folosite de generaţia mai în vîrstă şi au început să fie înlocuite treptat cu terminologia oficială.

b) Termenii care au la bază cuvinte străine, intrate prin contactul cu vorbitorii altor limbi (maghiara, germana, ucraineana) sînt de circulaţie locală, neîncetăţeniţi în grai şi n-au sorţi de trăinicie şi extensiune. Prezenţa lor în grai se explică prin condiţiile istorico-sociale în care a trăit şi s-a dezvoltat populaţia românească din aria lingvistică în discuţie. În bună parte ei au contribuit la consolidarea caracterului specific al lexicului graiului maramureşean, faţă de limba literară sau faţă de alte graiuri ale dacoromânei.

c) Existenţa unei pluralităţi de tipuri de nume a făcut posibilă apariţia unor relaţii sinonimice între diferiţi termeni din fondul tradiţional: *stupar — albinar, căruţaş — cărăuş — cociş — bdiriş, berfaier — ţîrculă — stuţ* (strung), *bîlii — ciuntireie* (coceni de porumb), *cosalău — cosaştină* (cositură), *rudă — botele* (drugi de dus fîn), *bulgări — drobi* (bolovani de pămînt), *imaş — strămoină* (pîrloagă), *unelte — văveie, batcă — verigă — inele* etc. Asemenea opoziţii se mai întîlnesc doar la generaţia mai în vîrstă şi în satele în care vorbitorii limbii române au venit în contact direct cu vorbitorii altor limbi. În cazul generaţiilor mai tinere, unul dintre cuvintele care apar în opoziţie reprezintă conservarea vechiului termen, iar altul sau altele reprezintă inovaţiile sau împrumuturile.

Agricultura ţării noastre cunoaşte un început de modernizare o dată cu dezvoltarea capitalismului în economie în general şi în agricultură în special[18].

Pentru ultimele decenii ale perioadei capitalismului, introducerea maşinilor în agricultură a fost mijlocul cel mai important de îmbogăţire a terminologiei agricole cu neologisme. Datorită unor factori generali: şcoli de agricultură, activitatea specialiştilor, presa, manuale etc., pătrund în limbă şi termeni care denumesc noţiuni abstracte sau realităţi noi, reflectînd

[18] Cf. I. Adam, N. Marcu, *Studii despre dezvoltarea capitalismului în agricultura României*, vol. I., 1956.

Scanned with OKEN Scanner

schimbări produse în agricultură. Dar, de la fixarea în limba literară și pînă la cunoașterea și folosirea termenilor respectivi în graiuri a trecut un timp apreciabil.

Pentru această epocă, hărțile ALR I sînt unicul document care consemnează modernizarea terminologiei agricole românești aparținînd graiurilor populare. În aria lingvistică a Maramureșului se poate constata cu ușurință numărul redus și frecvența restrînsă a termenilor neologici referitori la agricultură. Faptul este explicabil prin rămînerea în urmă a acestei zone în multe domenii ale activității economice și social-culturale[19].

Agricultura din Maramureș cunoaște abia în zilele noastre o reală modernizare[20]. Astăzi, în agricultura acestei regiuni uneltelor rudimentare le-au luat locul mașinile agricole moderne[21]. Prezența unui număr apreciabil de specialiști[22] în organizarea și conducerea sectorului agricol sînt garanții ale aplicării metodelor avansate pentru creșterea producției și realizarea unei agriculturi intensive.

În cadrul acestui proces, țăranul maramureșean s-a schimbat pe sine, și-a schimbat viața, felul de a gîndi. Formarea noii sale conștiințe îl determină să lucreze mai bine ca în trecut, să învețe, să pătrundă tainele lucrării științifice a pămîntului. O dată cu aceasta și-a însușit și o terminologie neologică adecvată.

Lexicul neologic pătruns în aria lingvistică a Maramureșului, prin mijloacele de difuziune a limbii literare, îl vom considera ca alcătuind cel de *al treilea strat terminologic*.

În prezentarea acestui strat vom ține seama, în primul rînd, de aspectul sincronic, dar ne vom referi, atunci cînd materialul o va impune, și la aspectul diacronic.

---

[19] Cf. M. Marina, *op. cit.*, p. 26.

[20] Investițiile în agricultura acestei arii asigură o puternică bază materială: 123 grajduri moderne, 53 silozuri pentru nutreț, 17 magazii pentru cereale și protecția plantelor și 16 maternități pentru porcine și saivane pentru oi.

[21] Prin mecanizarea agriculturii, pe ogoarele Maramureșului au apărut: 72 tractoare, 41 semănători mecanice, 19 discuitori și o mulțime de combine, prășitoare, sape rotative, mașini și agregate moderne pentru pomicultură etc.

[22] 52 de cadre de specialitate cu studii superioare și 201 cu studii medii (tehnice).

Scanned with OKEN Scanner

Pentru a ilustra mai clar și convingător starea actuală a neologismului în terminologia agricolă, în condițiile economice și culturale cu totul deosebite, materialul de care dispunem îl grupăm pe sfere semantice:

Ca 1. *Personal și funcții: achizitor* (m. i.) — *colector* (V IV) „cel care se ocupă cu adunarea de produse și materiale", *agricultor* (t. i.), *agronom* (m. i.) — *inginer agronomic* (D IV) — *inginer agricol* (S V, V III, IV), *apicultor* (m. i.), *brigadier* (t. i.), *combiner* (m. i.) — *combinist* (D III, S II) — *mecanic de combină* (B II, D I, II, S IV, V) — *șofer de combină* (B V), *cooperator* (m. i.) — *colectivist* (B V, S IV), *conductor* (B III, V III, V) „persoană care conduce un atelaj", *consiliul de conducere* sau *comitet de conducere* (t. i.), *legumicultor* (m. i.) — *legumar* (B V), *pomicultor* (m. i.), *paznic* (m. i.), *particulari* (m. i.) — *individuali* (B V, D I, II, V I, II, IV, V) — *necolectiviști* (S IV) „țărani neînscriși în cooperativele agricole de producție", *zootehnist* (m. i.).

Ca 2. *Organizarea muncii și ramurile de producție: avans* (m. i.) — *acont* (B III, V, V III, S III), *agrar (reformă)* (m. i.) — *agricol* (m. i.), *agricultură* (m. i.), *arie* „suprafața de teren unde se treieră păioasele", *asolament* (D V, S III, V III, IV, V), *anexe* (ale cooperativei de producție) (m. i.), *brigadă* (m. i.), *bază de recepție* (m. i.) — *bază* (D IV) — *magazie* (D V, V IV), *borderou* (m. i.) — *tabel de materiale* (B V), *balast* (B III, S III, V III) — *inutil* (S III) „ceea ce-i nefolositor, de prisos", *cadastru* (m. i.) — *registru* (B II, V, S V, V III, IV) „în care se înscriu proprietățile funciare", *campanie* (de vară, de toamnă etc.) (t. i.), *canal* (t. i.) „albie artificială destinată irigării unei regiuni", *canaliza* (m. i.), *comasa* (terenul) (t. i.), *coopera* (B III, D I, II, S II, V I, III) — *lucrăm în colectiv* (S III) „a lucra împreună tot satul", *cooperativă* (agricolă de producție) (t. i.), *asigura* (t. i.) „a încheia un contract de asigurare", *cantitate* (t. i.), *calitate* (t. i.), *cultură* (t. i.) „totalitatea lucrărilor ce se efectuează pentru ca pământul să rodească), *dăunător* (m. i.), *degrada* (m. i.) „a deveni neproductiv" (pământul) — *compromis* (D IV), *defalca* (m. i.) „a repartiza o lucrare pe etape etc.", *dispoziție* (t. i.) „hotărîre, ordin", *instrucțiune* (S IV), *efectiv* (m. i.) „numărul celor care fac parte dintr-o colectivitate", *executa* (t. i.), *experiență* (t. i.) „deprinderi însușite prin practică", *fermă* (m. i.), *fișă* (m. i.) „hîrtie

Scanned with OKEN Scanner

pe care se trec date în legătură cu activitatea", *fond de bază* (m. i.), *stoc de rezervă* (V III) — *stoc de bază* (D III) „bunuri rezervate pentru un anumit scop", *favorabil* (timp) (m. i.) „avantajos", *insectă* (m. i.) — *parazit* (S IV) „animal dăunător culturilor", *justă* (măsură) (t. i.), *intravilan* (m. s.) — *incinta satului* (B III) „terenul pe care se întinde satul", *inunda* (apele) (m. i.), *inundație* (m. i.) „apele revărsate ale unui rîu", *împroprietări* (m. i.), *legumicultură* (m. i.), *lot* (m. i.) — *parcelă* (B III) „una din porțiunile în care a fost împărțit un teren", *pepinieră* (m. i.), *pomicultură* (m. i.), *planta* (m. i.) „a sădi pomi", *ponta* (m. i.) notația rezultatelor obținute în muncile agricole", *plan de muncă* (m. i.), *presiune* (B, II, III, S I, II, III, V III) — *constrîngere* (S II) — *presare* (D III), *repartiție* (m. i.), *retribuție* (S I) „împărțirea produselor", *repartiza* (produsele) (m. i.), *recepționa* (m. i.) — *prelua* (V I), *randament* (m. i.), *sector* (m. i.) „ramură de activitate", *trasa* (m. i.) — *delimita* (V IV) „a însemna pe teren linia unui hotar", *totaliza* (m. i.), *trust* (m. i.) — *societate* (B V) — *asociație* (S III).

Ca 3. *Unelte și atelaje: atelier* (m. i.) „locul înzestrat cu unelte de reparat mașini agricole", *atelaj* (m. i.), *batoză* (m. i.) — *mașină de îmblătit* (V V), *combină* (m. i.), *inventar* (m. i.), *incubator* (S III, V V), *mașină-camion* (m. i.), *piesă* (B II, III, D II, III, V II, III) „parte a unei mașini", *remorcă* (m. i.), *mașină de semănat* (B V), *strung* (t. i.), *sudură* (m. i.), *tractor* (t. i.), *trior* (m. s.) — *selector* (VII) — *mașină de ales* (D IV), *utilaj* (m. i.) „toate uneltele etc. pentru asigurarea procesului de muncă în agricultură".

Ca 4. *Agrotehnică: agrotehnică* (B III, S III, V, V II, III, V), *fertil* (B III, IV, D V, S II, III, V I, II, III, IV), *fertiliza* (B III, D V, S III, V I, III, IV), *fermenta* (B III, IV, D II, III, S I, II, III, V II, III, IV), *germina* (B III, D III, S I, II, III, V II, IV), *germinator* (S I, V III, IV) — *pat de germinație* (D III, S III), *iriga* (m. i.), *canaliza* (m. i.), *îngrășăminte chimice* (m. i.), *minim* (de zile muncă) (B III, S I, II, V III, IV, V), *maturitate* (B III, IV, S I, V II, III, IV), *metodă* (de lucru) (m. i.), *a lucra mecanizat* (D III, V, V V), *moderniza* (m. i.), „a înzestra cu tehnică nouă", *nivela* (m. i.), *productiv* (m. i.), *producție* (B II, III, D III, V I), *recoltă* (m. i.) „totalitatea produselor obținute pe un teren agri-

Scanned with OKEN Scanner

col", *recolta* (m. i.), *repicare* (S III), — *replantare* (D III) — *replanta* (D III, S I, III, V IV, V), *selecţiona* (m. i.) — *selecta* (B III, D I), *sufoca* (planta) (B III, S II, III, V I, II, III, IV), *transplanta* (B II, III, S III, V III), *umiditate* (B III, D III, S III, V I) etc.

Ca 5. *Zootehnie: antrax* (D V, V III, V, S V) „tumoare inflamatorie a ţesutului celulelor de sub piele la animale", *bovine* (m. i.), *castra* (m. i.), *furaj* (m. i.), *gestante* (B III, D III, V II, III, IV) „scroafe cu sarcină", *merinos* (m. i.) „oaie cu lînă albă, moale, ondulată şi deasă", *montă* (t. i.) „împreunare de animale", *maternitate* (S III, V III) „loc pentru îngrijirea scroafelor cu sarcină", *porcine* (m. i.), *reproducător* (B II, III, IV, S I, IV, V III, IV, V) etc.

Pe baza materialului lexical prezentat în acest ultim strat terminologic, putem formula cîteva concluzii:

a) Pînă înainte cu două decenii, neologismele pătrunse în grai erau puţine la număr şi inegal distribuite în diferitele compartimente ale terminologiei agricole. Prezentau importanţă numai cele din terminologia maşinilor (maşină de treierat, ~ cu aburi, ~ cu vapori, ~ cu tractor, ~ cu cazan, trior) şi unele care desemnează noţiuni abstracte. Ele au avut o circulaţie limitată — par să fi fost ocazionale. În majoritatea cazurilor, forma lor era modificată, stîlcită (fonetisme populare generale, fonetisme regionale, forme corupte, adesea rezultatul unor apropieri de cuvinte cunoscute)[23].

b) Termenii neologici pătrunşi în grai în ultimii 20 de ani sînt mult mai numeroşi, au o circulaţie care acoperă întreaga arie lingvistică a Maramureşului şi, în special, datorită mijloacelor de difuziune a limbii literare şi în condiţiile creşterii continue a nivelului cultural al vorbitorilor, au capacitatea de a se fixa, de a se integra în structura grupului lexical vechi privitor la agricultură. Aceste criterii sînt relevante pentru a judeca importanţa neologismelor pătrunse în grai în ultimele două decenii. Încetăţenirea lor în grai este probată şi de faptul că unele dintre ele, prin dinamica adaptării semantice, sînt

[23] Pentru constatări vezi Fl. Dimitrescu, *Pătrunderea neologismelor la ţară*, în CV, I (1949), p. 7—9.

Scanned with OKEN Scanner

folosite şi în împrejurări care nu vizează preocupări în domeniul agriculturii: *brigadă, brigadier, cantitate, calitate, cultură, dispoziţie, experienţă, fişă, plan de muncă, atelier, inventar, utilaje, producţie, piesă, maşină* etc. Ilustrăm, în acelaşi scop, fişa centralizată pentru cuvîntul *maşină:* îi mai zicem la *autobuz* (B V), *camion* (B III, D I, II, V I), *turisme* (V IV), ~ *de cusut* (B I, II, IV, D I, II, III, IV, S IV, V, V III, IV), ~ *de scris* (B I, II, D I, II, V III), ~ *de spălat* (B I, S V), ~ *de bărbierit* (B, I, III), ~ *de tuns* (V I), ~ *de carne* (D IV), ~ *de tocat* (S IV), *maşină* zîcem la un mecanism oarecare (S III), *maşină* îi cea care mere cu motor (S I), la orice utilaj care merge pe bază mecanică (B III).

c) Generalizarea, răspîndirea diverşilor termeni neologici e favorizată de munca însăşi, de repetarea termenilor în procesul muncii[24]. Aşa se explică că cele mai multe cuvinte se referă la organizarea muncii şi ramurile producţiei, la unelte şi atelaje, la personal şi funcţii. Acest factor explică şi faptul că folosirea neologismelor — cantitativ şi din punctul de vedere al frecvenţei — diferă într-un grad redus de la o generaţie la alta, diferenţa făcîndu-se simţită între sexe[25]. Termeni neologici, ca cei citaţi, apar frecvent la subiectele diverselor generaţii de bărbaţi, în special la generaţiile mai tinere care au contact mai strîns şi permanent cu activităţile legate de agricultură, şi mai rar la femei care au numai contingenţă sporadică cu noile realităţi materiale care au determinat forme superioare de activitate în domeniul agriculturii şi pentru care au apărut denumiri noi în grai.

d) Cît priveşte aspectul formal al adaptării neologismelor e semnificativ faptul că, în general, forma lor este corectă. Cazurile în care forma este modificată sau stîlcită sînt rare[26]. Astfel de forme apar, în special, la generaţia în vîrstă şi cu deosebire la femei, pentru cauze care se pot desprinde din con-

---

[24] Tatiana Slama Cazacu, *Comunicarea în procesul muncii*, Buc., 1964, p. 181.

[25] Spre a constata rolul acestui factor, vezi B. Cazacu, *Despre procesul de diferenţiere în graiul unei comune (Meria)*, în SCL, VII (1956), 3—4, p. 245—266.

[26] Vezi şi V. Rusu, *loc. cit.*, p. 198.

Scanned with OKEN Scanner

cluzia anterioară. S-ar părea, deci, că apare primejdia unor generalizări în sens negativ, anumite forme aberante, incorecte, să se răspîndească: *esperenţă* (B II, D V, S IV, V), *întravilant* (B II, IV, D IV), *atiler* (B II, S IV) — *ateler* (D V, S II, V V), *incuibator* (B II, S II, IV, V II) etc. Fenomene fonetice ca cele semnalate nu sînt însă generale şi, desigur, pătrunderea mai adîncă a culturii la sate şi acţiunea nivelatoare a limbii literare vor avea drept efect dispariţia lor şi folosirea corectă a cuvintelor noi.

e) În acest sector al lexicului sinonimele apărute, între neologisme, nu sînt recomandabile, întrucît pot da naştere la confuzii şi împiedică unificarea[27]. Datorită varietăţii canalelor de difuziune a limbii literare şi, mai ales, a nivelului diferenţiat de cultură a vorbitorilor, au pătruns în grai şi astfel de dublete neologice: *colector* (V IV) — *achizitor* (m. i.), *colectivist* (B V, S IV) — *cooperator* (m. i.), *necolectivişti* (S IV) — *individuali* (B V, D II, V II, IV, V) — *particulari* (m. i.), *acont* (B III, V, V III, S III) — *avans* (m. i.), *registru* (B II, V, S V, V II, IV) — *cadastru* (m. i.), *asociaţie* (S III) — *societate* (B V) — *trust* (m. i.) etc. Faptul că unul din sinonime are circulaţie limitată ne face să credem că se va ajunge la dispariţia treptată a sinonimelor mai puţin folosite sau neconvenabile sistemului.

f) În scopul evitării omonimiei, cu confuziunile ce rezultă din aceasta, o serie de termeni noi apar însoţiţi de determinante — modalităţi de a limpezi situaţia neclară din folosirea unor termeni, avînd rolul de a preciza sensul denumirii: *mecanic de combină* (B II, D I, II, S IV, V), *inginer agricol* (S V, V III, IV), *tabel de materiale* (B V), *stoc de rezervă* (V III), *maşină de îmblătit* (V V), *maşină de semănat* (B V), *pat de germinaţie* (D III, S III), etc. Observăm că majoritatea determinantelor folosite se referă la funcţia, materia sau apartenenţa la o realitate.

Consideraţiile noastre asupra terminologiei agricole din aria lingvistică a Maramureşului, privită în ansamblu, le completăm prin formularea cîtorva concluzii generale.

---

[27] Cf. Const. Maneca, *Probleme actuale ale terminologiei ştiinţifice şi tehnice româneşti*, în LR, XVI (1967), 6, p. 493.

Scanned with OKEN Scanner

I. Cercetarea asupra procesului de modernizare a terminologiei agricole din aria lingvistică a Maramureşului a surprins o fază de tranziţie a graiului, sub acţiunea nivelatoare a limbii literare. Dispariţia treptată a unor unelte, realităţi materiale şi forme de activitate din agricultură şi introducerea unor maşini, a unor realităţi noi, în condiţiile ridicării nivelului de trai material şi cultural al ţărănimii, determină menţinerea formelor generalizate în limbă, amplificarea terminologiei agricole cu noi termeni, prin mijloacele de difuziune a limbii literare, şi dispariţia treptată a unor cuvinte regionale, străine, sau creaţii de factură populară, care au avut o circulaţie restrînsă.

II. Procesul de substituire a acestor cuvinte se desfăşoară treptat şi lent, în primul rînd ca o suprapunere a termenilor noi peste cei vechi, şi apoi, după o perioadă de coexistenţă, cei noi se impun cu prestigiul ce-l conferă limba literară. O consecinţă a acestui fapt o constituie apariţia seriilor de dublete sinonimice între neologisme şi cuvinte regionale sau din limba comună, care duce la procesul de diferenţiere semantico-stilistică a termenilor, sau înlocuirea termenului vechi cu cel nou. În componenţa opoziţiilor corelative pot apărea fie termeni de aceeaşi origine, fie termeni de provenienţă diferită. Consemnăm cîteva exemple dintr-o serie mult mai bogată: *atelier* (m. i.) — *fierărie* (D IV, S V) — *covăcie* (S V), *incubator* (S IV, V V) — *clocitorie* (B V, S III, V I), *fermenta* (m. i.) — *dospi* (B IV, V I, D II), *intravilan* (m. i.) — *vatra satului* (B III, S IV), *apicultură* (m. i.) — *albinărit* (V I) — *stupărit* (B IV), *arie* (m. i.) — — *lougăr* (D V), *conductor* (B III, V III, V) — *vizitiu* (m. i.) — *cărăuş* (D II) — *cociş* (B III, IV, D IV, V, S III, IV, V, V V) etc. Observăm că unele opoziţii sînt bimembre, iar altele plurimembre. Folosirea preferenţială a unui termen poate fi, sau posibilitatea de reflectare mai concretă, care facilitează recunoaşterea unui obiect, proces, activitate etc., sau expresivitatea, adică plăcerea pentru o anumită formă, sau rangul şi situaţia interlocutorului. Tendinţa limbii literare de a nivela particularităţile lingvistice se face însă simţită prin aceea că majoritatea neologismelor intrate în terminologia agricolă din zona Maramureşului înlocuiesc cuvinte regionale, sau de ori-

Scanned with OKEN Scanner

gine maghiară, germană sau ucraineană, care sînt pe cale de dispariţie.

III. Contribuţia terminologiei agricole la îmbogăţirea lexicului graiului este considerabilă, cunoscînd că agricultura este o ocupaţie socială de bază în Maramureş.

Cb. Terminologia forestieră

În acest capitol vom face unele aprecieri referitoare la lexicul forestier din graiul studiat.

În legătură cu vechimea exploatării forestiere şi a plutăritului în bazinul Maramureşului avem puţine referiri. Din cîteva publicaţii datînd din secolul nostru sau de pe la sfîrşitul veacului trecut[28], din arhivele unităţilor forestiere şi din informaţii primite de la muncitori forestieri bătrîni sau de la ingineri silvici, cu lung stagiu de activitate în acest sector[29], reiese că pădurile din zona Maramureşului se exploatau încă înainte cu sute de ani. Atît doborîrea arborilor cît şi transportul şi încărcatul s-a efectuat o perioadă îndelungată cu mijloace tehnice rudimentare[30].

Începînd cu sfîrşitul secolului trecut, mijloacele de exploatare forestieră s-au modernizat treptat, datorită noilor realităţi

---

[28] V. Arvinte, *Terminologia exploatării lemnului şi a plutăritului*, în SCŞt (Iaşi), VIII, 1957, fasc. 1, filologie, p. 1—183; Ing. D. A. Sburlan, *Instalaţii de transport pentru exploatări forestiere*, în Publicaţiile societăţii „Progresul silvic", 1940; Ing. Iankó Sándor, *Erdészeti szállítási berendezések* (Instalaţii forestiere de transport pe apă), 1940; Szécsi Zsigmond, *Az erdőhasználattan* (Exploatarea pădurilor), Budapesta, 1884; *A „Pallas" Nagy Lexikona (Marele Lexicon Pallas)*, XII, Budapesta, 1896, p. 298—301.

[29] În special L. Popp şi V. Iţoaie, actualmente în Baia-Mare.

[30] *Joagărul* şi *toporul*, manipulate manual, rostogolitul pe coastă (cu pierderi de 5—10%), expedierea pe *uluc* şi apoi pe canale de apă în *plute* legate, care consumau prin construcţia lor o mare cantitate de material (0,5—1 mc/m liniar), în special *haiturile* (barajele) care să asigure debitul de apă; *Macherlău* (pe Vaser, între anii 1880—1934), *Haniovanca* (pe Vaser), construit în anul 1923 de către Societatea Elefant şi Moscovici, *Pîrîul Roşu* (pe Novăţ), care a funcţionat pînă în 1945, *Cisla* (pe Cisla), *Fîntîna* (pe Vişeu).

Scanned with OKEN Scanner

economice și sociale, în epoca contemporană această dezvoltare atingînd, în multe sectoare, nivelul tehnicii mondiale[31].

Toate modificările la nivelul procesului de producție în domeniul exploatării forestiere din regiunea indicată s-au reflectat pe plan lingvistic prin apariția unor cuvinte noi sau prin dispariția celor depășite.

Din cauză că activitatea de producție legată de îndeletnicirea pădurituluí și a transportului de lemne pe apă s-a efectuat la început cu mijloace tehnice rudimentare, și denumirile corespunzătoare vor fi puține la număr. O dată cu perfecționarea mijloacelor de producție crește în mod corespunzător și numărul termenilor noi.

Materialul de care dispunem, privit în planurile sincronic-diacronic, va permite să distingem trei straturi de termeni referitori la exploatarea forestieră din zona în discuție.

Făcînd abstracție de termenii generali ai acestei îndeletniciri, cunoscuți de întreaga colectivitate lingvistică românească, ca: *buștean, pădure, brad, topor* etc., în *primul strat terminologic* am putea încadra cuvintele care denumesc mijloace rudimentare în tehnica exploatării forestiere, o parte dintre ele fiind utilizate și astăzi, cu mențiunea informatorilor „așa se spune din bătrîni": *chingă* < lat. *cingula* (Ba III) „lemn pus de-a curmezișul pe capetele buștenilor ce alcătuiesc tabla plutei, cu scopul de a-i fixa bine" este mai vechi decît termenul împrumutat *călădău* < magh. *kaloda* „trunchi" (Ba II, III), avînd același sens; *calhău* (pl. *calhane*) < germ. *Keilhaue*[32] (Ba III) „țapină al cărei vîrf nu formează față de coadă un unghi obtuz, ci unul drept" se referă la o tehnică veche față de *țapina* < it. *zappa* de astăzi, construită după model italienesc[33]; *cioflincă* < sas. *Schivlänk* (cf. și magh. *csafling*) (Ba III) „cui de fier care se bate în butuc și de care se leagă lanțul cu

---

[31] Pentru doborîtul și secționatul lemnelor, locul vechiului *joagăr* este luat de *ferăstraiele mecanice;* pentru apropiatul lemnelor, în locul *ulucului* au apărut *funicularele portative* sau *tractoarele* cu remorcă specială. Transportul lemnelor la destinație nu se mai face cu *plutele* ci pe *căi ferate* sau *drumuri forestiere,* cu *locomotive* Diesel sau autocamioane, iar locul numeroaselor *gatere rudimentare,* mînate de apă, a fost luat de *fabricile* moderne înzestrate cu *gatere* rapide.

[32] În Vișeu există numele propriu german Keilhauser.

[33] Astăzi cuvîntul vechi este răspîndit cu sensul de *tîrnacop (calhău = tîrnacop).*

Scanned with OKEN Scanner

care se trage bușteanul la vale", este întrebuințat și astăzi acolo unde n-a fost posibilă construirea *ulucurilor* < tc. *oluk, uluk* (Ba II, III); *a slobozi* (bușteni la vale) coexistă alături de împrumutul *a corhăni* < ucr. *kulhan* < tc. *curgan* (Ba III, II).

În situație similară cu cea a termenilor enumerați mai sus se află și cuvintele *stăvilar* < v. sl. *stavilo* (Ba III), față de *hait* (cf. magh. *hajtani*) (Ba II, III), *cojesc* (cf. v. sl. *koza*) sau *belesc* (cf. v. sl. *beliti*) (Ba III), față de *a fasona* < fr. *façonner* (Ba I, II, III); *a stivui* < ngr. *stiva* (Ba III), avînd sensul actualului *a cubica* (cf. lat. lit. *cubicus*) (Ba I, II); *colibă* < v. sl. *koliba* (Ba II, III), ceea ce astăzi numim *cabană* < fr. *cabane* (Ba I, II, III); *dragoman* < ngr. *dragumanos* (B III) „conducătorul unei lucrări în ramura forestieră", folosit pentru neologismele actuale: *manipulant, antreprenor* sau *șef de echipă* (brigadă); *drug* < sl. *drug* (Ba III) sau *bilă* < sl. *bilo* (Ba I, II) pentru actualul *riglă* < ngr. *rigla* etc.

Exemplificările date impun trei constatări:

a) Cuvintele care constituie primul strat terminologic în procesul de formare a terminologiei forestiere, indiferent de originea lor, atestă o tehnică rudimentară în această ramură de producție;

b) Informatorul Ba III, care a lucrat peste 20 de ani în ramura forestieră, cunoaște terminologia veche, auzită de la bătrînii pe care i-a însoțit în aceste îndeletniciri, și o serie de termeni care se folosesc astăzi. Faptul că subiectele Ba I și Ba II, mai tinere, nu cunosc decît terminologia mai recentă, este un indiciu al dispariției treptate a cuvintelor din primul strat terminologic al exploatării forestiere din aceste locuri.

c) Procesul de înlocuire a terminologiei vechi se desfășoară lent, în primul rînd ca o suprapunere a termenilor noi peste cei vechi, și apoi, după o îndelungată perioadă de coexistență, cei vechi, în marea lor majoritate, nu mai pot supraviețui.

Al doilea strat terminologic trebuie să-l punem în legătură cu epoca infiltrării aici a capitalurilor străine sau a dezvoltării societăților capitaliste autohtone, cu aproximație către sfîrșitul secolului trecut și în primele decenii ale veacului nostru.

În această perioadă au pătruns o serie de termeni noi de origine germană, ucraineană și maghiară, prin muncitorii acestor naționalități, angajați de către unitățile forestiere, iar mai

Scanned with OKEN Scanner

tîrziu numeroase neologisme de origine romanică, în primul rînd franceză, prin specialiştii din ramura silviculturii româneşti, constituită deja ca disciplină ştiinţifică în limba naţională.

Cei mai mulţi dintre termenii de origine germană au intrat în terminologia forestieră prin lucrătorii germani colonizaţi, în jurul Vişeului, aduşi din Boemia şi cunoscuţi sub numele de „ţipţări".

Termenul tehnic *german*, omonim al numelui etnic *german*, este atestat în Borşa la subiectul Ba III, cu sensurile: „cui gros de fier, bătut pe fundul ulucului pentru a micşora viteza lemnului care vine la vale", „butuc gros, prins cu un capăt de o margine a ulucului, celălalt capăt fiind lăsat liber pe marginea opusă, de care se freacă buştenii corhăniţi şi-şi încetinesc mersul". Pentru acest ultim sens informatorul Ba II ne-a dat termenul *urs*, (denumire motivată de forma butucului). Termenul *neamţ* se foloseşte fie cu sensul de „proptea la ulucul construit pe un teren accidentat" (Ba III), fie cu acela de „par cu ajutorul căruia se doboară copacul tăiat, cînd acesta nu cade singur" (Ba III). Sensurile multiple, dar apropiate, se explică prin faptul că termenii în discuţie denumesc diverse unelte sau procedee tehnice, văzute de muncitorii români la cei germani.

Un alt apelativ, frecvent în această terminologie, este *crainer* (Ba III) sau *grainer* (Ba II), derivat de la numele propriu *Craina*, fosta provincie aparţinînd imperiului austro-ungar[34]. Germanii veniţi de aici în Maramureş, la muncile de exploatare forestieră, au introdus o serie de procedee tehnice necunoscute prin părţile noastre[35]. Aşa se explică sensurile multiple pe care le are termenul la acelaşi informator (Ba III) „ţapină de o construcţie aparte", „podeţ ridicat peste uluc pentru circulat în timp ce se corhănesc buştenii", „doi butuci groşi la poarta haitului (barajului)". Pentru ultimul sens este mai

---

[34] Astăzi aparţine R.S.F. Iugoslavia, în apropiere de graniţele Austriei şi Italiei, cuprinzînd bazinul rîului Ljubliana (sau Laibach) înconjurat de munţi împăduriţi. Aici în regiunea Gottschee, trăiesc şi 20.000 de germani, dintre care unii au venit în Maramureş în timpul stăpînirii austriece, cînd s-a început aici o exploatare intensivă a pădurilor.

[35] Alte păreri a se vedea la V. Arvinte, *Din terminologia exploatării forestiere şi a plutăritului*, în Analele Şt. ale Univ. „Al. I. Cuza" din Iaşi, tomul I, 1955, p. 112.

Scanned with OKEN Scanner

generalizat termenul *şoştoacă* (< cf. radicalul slav *tok-*, *tek-* „a curge"), cuvînt mai vechi, dar mai frecvent în limbajul muncitorilor forestieri mai vîrstnici.

Lemnul care unește pereții laterali ai căşiței[36] este denumit atît cu cuvinte de origine germană: *ainstrih* < germ. *Estrich* (Ba III), *ainştiţ* < germ. *Einstiitze* (Ba I, II), cît şi cu termeni mai vechi: *şlifără* (Ba III), *curmezişu căşiţî* (Ba II), sau de dată recentă: *traversă* < fr. *traverse* (Ba I). Ulucului simplu, construit pe o rîpă mai scurtă, i se spune atît *plancă* < germ. *Planke* „scîndură" (Ba III), cît şi *scoc* — uscat sau de apă — (Ba I, III). Lemnul rotund pe care se deplasează canapeaua la gaterul ţărănesc de apă este denumit atît *valţ* < germ. *Walze* (Ba I), cît şi *balancă* < fr. *balance* (Ba III).

Coexistența dubletelor sinonimice (de origine germană şi termen vechi sau recent) se constată şi pentru sensurile care desemnează: „şeful unei exploatări de pădure" = *buhalter* < germ. *Buchhalter* (Ba III) şi *şef de sector* (Ba II) sau *maistru de exploatare* (Da I); „acţiunea de a da drumul lemnelor pe uluc" = *a rînui* < germ. *rinnen* „a curge" (Ba III), şi *a ulucări* (Ba II, III), „a trage buştenii la vale cu ajutorul vitelor" = *a ţugări* < germ. *ziehen* (Ba II, III) şi *a cărăuşi* (Ba III) etc.

În terminologia îndeletnicirii de care ne ocupăm există şi un număr, relativ redus, de elemente ucrainene, rezultat al contactului direct cu lucrătorii sezonieri ucraineni[37]: *caiman* < ucr. *kaiman* (Ba II) „lucrător care se ocupă cu gospodăria cabanei muncitorilor forestieri"; *boc* < ucr. *bokor* „plută" (Ba III), „tablă de plută", termen care la informatorul Ba II are sensul de „scaun, capră, care susţine, la diferite distanţe, ulucul" (cf. germ. *Bock* „capră"); *pilhă* < ucr. *pilihă* „butuc, căpătîi" (Ba II) „capăt de lemn gros pus sub călcîiul ţapinei, la ridicat", pe care informatorul Ba III îl numeşte *támoş* < magh. *támasz* „proptea, reazăm"; *huzăr* < ucr. *huzer* (Ba II) „partea groasă a unui buştean", căruia subiectul Ba I îi spune *vîrvar*[38]; *butin* < ucr. *bútina* (Ba I, II, III) „porţiune

---

[36] Dig construit pe malul apei din bîrne de lemn.

[37] Care populează compact o serie de sate din Maramureş (ex. Poienile de sub Munte).

[38] Derivat de la românescul *vîrf* (la origine slav) şi sufixul *-ar*.

de pădure în exploatare“ și *butinar* (Ba I, II, III) „tăietor de lemn în pădurea ce se exploatează“ etc.

Terminologia forestieră de proveniență maghiară este destul de redusă în graiul lucrătorilor de pădure din această regiune, cu toate că raporturile lingvistice româno-maghiare de aici sînt destul de vechi. Faptul se explică prin numărul relativ mic de lucrători forestieri de origine maghiară. Dintre acești termeni am amintit mai sus: *hait, călădău, tamoș,* care apar ca sinonime ale cuvintelor din terminologia populară silvică sau ale unor elemente de origine germană sau ucraineană. Aceeași relație sinonimică o constatăm între termenul *răcaș* < magh. *rakás* „morman, grămadă“ (Ba II, III) și actualul *tason* (cf. it. *taso,* fr. *tas* „grămadă“) (Ba I, II), desemnînd „locul de la gura ulucului unde se adună butucii corhăniți“; *ceternă* < magh. *csatorna* (Ba I, II) sinonim cu termenul popular *uluc* (Ba I, II, III) „jgheab din scînduri sau lemn pe care se expediază bușteniі de la munte la vale“; *sărsamuri* (cf. magh. *szerszám*) (Ba II) sinonim cu *unelte, scule* (Ba I, II, III) „unelte folosite de lucrătorii forestieri“ etc.

În cel de-al doilea strat terminologic, constituit în perioada capitalistă, pe lîngă cuvintele de diferite origini, introduse de lucrătorii ucraineni sau maghiari în procesul muncii forestiere alături de români, au pătruns o serie de termeni neologici, datorită prestigiului limbii literare, vorbită de tehnicienii și inginerii silvici: *societate* (forestieră) < fr. *societé* (Ba III), *antreprenor* < fr. *entrepreneur,* în varianta *antipinor* (Ba II, III) și recentul *manipulant* (Ba I) „conducătorul unei lucrări de exploatare forestieră; *expeditor* < fr. *expéditeur,* în varianta *espeditor* (Ba I, II) și popularul *corhănitor* „cel care dă drumul bușteniloг de pe munte la vale“; *bailon* < fr. *bâillon* „proțap“ (Ba I) și *pilot* < fr. *pilot,* în varianta *pilon* (Ba III) „stîlp puternic, bătut în pămînt, avînd rolul de a sprijini latura ulucului“; *a ancora* < it. *ancorare* (Ba I, III) și mai vechiul *a pilhui* (Ba III) „a lega la mal“; *contrafiș* < fr. *contre-fiche,* în varianta *contrafișă* (Ba II) și cuvintele din terminologia populară *țăruș* (Ba I) și *iops* (Ba III) „lemn (proptea) la uluc care sprijină bailonul“; *malarină* < it. *mannaia, manalina* (Ba I, II) și *bardă* (Ba I) sau *plancaci* (Ba III) „secure cu tăișul lat, pentru cioplit“; *balarină* < it. *ballerino* (Ba I) și popularul *urs* (Ba III) „dispozitiv pentru micșorarea vitezei bușteniloг pe uluc“.

Scanned with OKEN Scanner

Exemplificările privind cel de-al doilea strat terminologic impun reliefarea cîtorva concluzii:

a) Paralel cu introducerea uneltelor şi a procedeelor mai perfecţionate de producţie se amplifică şi terminologia forestieră cu elemente eterogene, determinate atît de structura etnică a lucrătorilor forestieri, cît şi de prestigiul limbii literare, care pătrunde şi în acest sector prin inginerii şi tehnicienii silvici.

b) Un rol hotărîtor în pătrunderea elementelor germane, ucrainene şi maghiare în terminologia forestieră l-au avut contactul direct, de la om la om, al vorbitorilor de limba română cu lucrătorii acestor naţionalităţi şi superioritatea procedeelor tehnice de care aceşti termeni erau legaţi şi pentru care limba română nu avea, deseori, cuvîntul corespunzător.

c) Termenii de origine germană, ucraineană şi maghiară sînt înlocuiţi treptat cu elemente neologice de provenienţă romanică, care, în etapa actuală, la subiectele mai în vîrstă, coexistă cu termenii populari sau cu cei proveniţi din limbile menţionate.

d) Majoritatea elementelor neologice din terminologia forestieră sînt, ca şi în limba literară de altfel, de origine franceză, care, datorită structurii înrudite a celor două limbi, se adaptează cu mai multă uşurinţă cerinţelor lexicale, fonetice şi gramaticale ale limbii române.

Lexicul ştiinţific şi tehnic al limbii române contemporane se caracterizează printr-o mare bogăţie, care creşte mereu, datorită dezvoltării impetuoase a ştiinţei şi tehnicii mondiale, pe care România, prin politica de industrializare de astăzi, de dezvoltare şi de răspîndire a culturii în masele largi, şi-o însuşeşte cu rapiditate[39]. Acest proces de însuşire se reflectă pregnant şi în terminologia forestieră din aria anchetată. Termenii neologici pătrunşi în ultimele două decenii ale secolului nostru îi vom considera ca alcătuind *cel de al treilea strat* în cadrul terminologiei forestiere din zona cercetată. El se suprapune cu prestigiu peste termenii celorlalte două straturi amintite, cuvintele recente coexistînd însă în multe cazuri cu cele din epocile anterioare, în special la muncitorii mai vîrstnici.

Dacă primele două straturi terminologice le-am prezentat

---

[39] D. Macrea, *Terminologia ştiinţifică şi tehnică în limba română contemporană*, în CL, XI (1966), nr. 1, p. 18.

Scanned with OKEN Scanner

după criteriul originii lor, şi al etapelor mai importante de constituire, terminologia actuală răspîndită prin limba literară, o vom prezenta pe cîmpuri semantice. Se pot desprinde următoarele cîmpuri semantice, care acoperă domeniile de frecvenţă ale neologismelor.

Cb 1. *Organizarea muncii: brigadă* < fr. *brigade*, rus. *brigada* (Ba I, II, III) „grupă de 6—8 lucrători de pădure", alături de care apar şi cuvintele *echipă* (Ba I) şi *grupă* (Ba III); *brigadier* < fr. *brigadier* (Ba I) este „şeful une brigăzi" fiind denumit şi cu sintagma *şef de brigadă* (Ba I, II, III); *manipulant* < fr. *manipulant* (Ba I, II, III) este numit „conducătorul unei lucrări de exploatare forestieră" căruia i se mai spune *şef de parchet* (Ba I, III) sau *maistru de parchet* (Ba II). Grupul de pădurari numiţi în vederea executării unor sarcini speciale formează o *comisie* < fr. *commission* (Ba I, II, III). Sistemul de remunerare în raport cu cantitatea de produs realizat se numeşte *acord* < fr. *accord*, it. *accordo* (Ba I, II, III), venindu-se cu explicarea „plătit după cît s-o muncit" (Ba II). Lucrătorii forestieri rămaşi şi peste noapte la gurile de *exploatare* nu mai dorm în *colibe*, ci sînt cazaţi în *cabană* < fr. *cabane* (Ba I, II, III) înzestrată cu *cazarmamentul* necesar, cu *magazie* anexă, avînd la dispoziţie *aparate de radio, bibliotecă* şi *ziarele* solicitate (Ba I, II, III). Ei afirmă că sînt *angajaţi* (cf. fr. *engager*) (Ba I, II, III) ai *întreprinderii* forestiere sau ai ocolului *silvic*. Nota referitoare la preţul buştenilor expediaţi se numeşte *factură* < fr. *facture* (Ba I, II, III), iar cel care o face se spune că *facturează* (cf. fr. *facturer*) (Ba I, III), „*fac factura*" (Ba II).

Lista materialelor scoase din *depozit* < lat. *depositum*, cf. it. *deposito* (Ba I, III) se numeşte *borderou* (de materiale) < fr. *bordereau* (Ba I) sau *plafon* < fr. *plafond* (folosit impropriu de informatorii Ba II şi III) etc.

Cb 2. *Exploatarea pădurii* cu mijloace tehnice moderne a determinat pătrunderea termenilor neologici corespunzători acestor procese şi acţiuni.

Fiecare dintre suprafeţele în care este împărţită pădurea în exploatare se numeşte *parchet* < fr. *parquet* (Ba I, II, III), termenii mai vechi *bolotău, butine* < ucr. *butina* şi *şlag* < germ. *Schlag* fiind cunoscuţi numai de bătrîni. În timpul lucrului, parchetul se împarte în mai multe fîşii, dintre care una nu se

Scanned with OKEN Scanner

mai numeşte *porţie* (de pădure), *fogaş* (Ba II), ci *parcelă* < fr. *parcele* (Ba II, III) sau *lot* < fr. *lot* (Ba I)[40]. Cel care împarte pădurea în parcele *parcelează* (cf. fr. *parceller* (Ba II). Înainte de a începe tăiatul, copacii se *marcă* (cf. fr. *marquer*, cf. it. *marcare* (Ba I, II, III) sau se *sămnălează* (Ba III), se *ştampilează* (cf. it. *stampiglia*, cf. germ. *Stempel)* (Ba II). Pădurea tăiată *cu rasu* (Ba III), adică pînă la ultimul copac, *se defrişează* (cf. fr. *défricher* (Ba I) pentru ca terenul obţinut să fie destinat păşunatului sau agriculturii. Aranjarea pe categorii după calitate şi dimensiuni a buştenilor se numeşte *sortare* (Ba I, II, III), iar acţiunea de tăiere a buştenilor în mai multe bucăţi este denumită *a secţiona* < fr. *sectionner* (Ba I, II, III). Metrului cub de lemne i se spune şi *cubic* < fr. *cubique* (Ba II, III). La doborîrea copacilor nu se mai foloseşte *joagărul* (Ba III), ci *ferăstraie mecanice* (Ba I, II, III). Suprafaţa amenajată pentru ocrotirea unor copaci se numeşte *zonă* (< fr. *zone) de protecţie* (B III), *zonă* de ocrotire a monumentelor naturii (Ba I) sau *zonă de protejare* (Ba II) etc.

Cb 3. *Transportul lemnelor* în trecut se făcea cu ajutorul *ulucului*, pe *plancă*, pe pîraie sau cu vitele, fapt pentru care se pot întîlni şi astăzi cuvinte ca: *plută, plutărie, plutaş* (Ba III), *corhăni, corhănituri* (Ba III), *călădău, căşiţă, hait* (Ba III) etc. O dată cu modernizarea mijloacelor de transport apar şi termeni neologici corespunzători. Buştenii sînt aduşi de la munte *pe şosele forestiere* (Ba I, II, III) sau pe *cale ferată forestieră* (Ba I, II, III). Azi s-au introdus *aparate cu cablu* <fr. *apparat* + *câble* (Ba I, II, III) şi *funiculare portative* (Ba I, II, III) care aduc materialele pe 2—3 km la *rampă* < fr. *rampe* (Ba I, II, III) pentru încărcare pe mijloacele de transport < fr. *transport* (Ba I, II, III); *remorcă* < fr. *remorque* (Ba I, II, III) *trasă de tractor* < fr. *tracteur* (Ba I, II, III); *vagonete* forestiere (cf. fr. *wagonnet*) (Ba I, II, III) acţionate de *locomotive* (cf. fr. *locomotive* (Ba I, II, III), care se pot *decupla* < *fr. decoupler* (Ba I); *autocamion* < fr. *auto* + *camion* (Ba I, II, III) condus de *şofer* < fr. *chauffeur* (Ba I, II, III), care are mare grijă la *versante* < fr. *verssant* (Ba I), locuri *forţate* (Ba I), *accidentate* (Ba I, II) sau *blocate* (cf. fr. *bloquer*) (Ba I, II) prin rostogolirea

[40] Informatorul Ba III face precizarea „o parcelă îi formată din mai multe făgaşă".

Scanned with OKEN Scanner

lemnelor sau a bolovanilor de pe munte. Buștenii sînt transportați la *fabricile* de cherestea din Vișeu și Borșa, sau la *combinatul* forestier din Sighet (Ba I, II, III) etc.

Cu toate că numărul termenilor neologici pătrunși în ultimele două decenii în rîndul lucrătorilor forestieri din Maramureș este mai mare decît am arătat, exemplele culese de la cei trei informatori sînt totuși edificatoare pentru a ilustra influența crescîndă a limbii literare asupra lexicului graiului maramureșean.

Din cele expuse, rezultă următoarele considerații cu caracter de concluzii:

a) Pătrunderea termenilor neologici în limba română contemporană este strîns legată de dezvoltarea generală a limbii noastre în procesul complex de perfecționare și îmbogățire.

b) În ultimele două decenii și în vorbirea lucrătorilor forestieri și-au făcut loc, datorită influenței limbii literare, numeroși termeni tehnici recenți, în special de origine franceză.

Pentru a cuprinde și înțelege mai bine materialul lexical prezentat din punctul de vedere care ne interesează e necesar să tragem cîteva concluzii generale, de ansamblu:

I. Caracterul eterogen al terminologiei forestiere din aria lingvistică cercetată, explicabil prin condițiile istorice care au permis manifestarea unor influențe lingvistice atît de diverse, nu vine în contradicție cu unitatea relativă a acestei terminologii, asigurată de colectivitatea lingvistică care a înlăturat treptat omonimiile supărătoare. Un exemplu în acest sens va fi edificator: „Butucul gros, prins cu un capăt de o margine a ulucului, iar cu celălalt lăsat liber pe marginea opusă, de care se freacă buștenii corhăniți și-și încetinesc mersul", în primul strat terminologic apare cu denumire de *urs* (A), omonimul animalului cu același nume *(urs)* (B).

În al doilea strat terminologic, unul din multiplele sensuri ale cuvîntului *german* rezolvă omonimia supărătoare din diacronia A—B, dar cu acest termen apare o altă omonimie intolerabilă în sincronia C—D: *(german)* = dispozitv la uluc (C): *(german)* = nume etnic (D). Pentru rezolvarea omonimiei C—D, vorbitorii au recurs la un al treilea termen *balarină*, care s-a impus prin intermediul publicațiilor de specialitate și al instrucțiunilor scrise trimise de organele silvice.

II. Caracterul eterogen în ce privește etimologia elementelor care compun lexicul forestier din această zonă nu vine în contradicție cu relativa unitate a acestei terminologii: privit din punct de vedere istoric (diacronic) lexicul forestier ne apare alcătuit din elemente de origini din cele mai diferite (vechi slav, ucrainean, turc, german, maghiar, italian, francez), dar pe orizontal (sincronic) lexicul forestier de astăzi îmbină fondul terminologic românesc băștinaș și cu cel de origine romanică, în special franceză. Dăm în acest sens cîteva exemple:

A. *colibă* < v. sl. *koliba* (Ba III); *a pilhui* < ucr. *piliha* (Ba III)
↓ ↓
B. *cabană* < fr. *cabane* (Ba I, II); *a ancora* < it. *ancorare* (Ba I, III)

A. *a stivui* < ngr. *stiva* (Ba III); *dragoman* < ngr. *dragumanos* (Ba III)
↓ ↓
B. *a cubica* < lat. lit. *cubicus* (Ba I, II); *manipulant* < fr. *manipulant* (Ba I, II, III)

A. *buhalter* < germ. *Buchhalter* (Ba III); *răcaș* < magh. *rakás*
↓ ↓
B. *maistru de exploatare* < fr. (Ba I, II); *tason* < it. *taso*, fr. *tas* (Ba I, II)

Este adevărat că în relația sinonimică A—B, în cazul termenilor citați, sfera sensurilor este numai parțial aceeași, dar constituirea ei ilustrează convingător procesul de unificare a terminologiei tehnice sub influența unificatoare a limbii literare.

III. Procesul de înlocuire a termenilor din primele două straturi se desfășoară lent, în primul rînd ca o suprapunere a termenilor noi peste cei vechi, și apoi, după o perioadă de coexistență, cei noi se impun. Această situație o confirmă existența în perioada actuală, a 2—3 sinonime din celelalte straturi terminologice pentru același termen tehnic recent ce s-a încetățenit în vorbirea lucrătorilor forestieri.

Aducem cîteva exemple:

A. *stăvilar* < v. sl. *stavilo* (Ba II, III); *a slobozi* < v. sl. *slobod* (Ba III)
↓ ↓
B. *hait* < magh. *hajtani* (Ba II, III); *a corhăni* < ucr. *kurhan*, tc. *corgan* (Ba II, III)
↓ ↓
C. *baraj* < fr. *barrage* (Ba I, II, II); *a expedia* < fr. *expedier* (Ba I, II, III)

Scanned with OKEN Scanner

A. *curmezişu căşiţi* (Ba III);*ceată* < v. sl. *čceta* (Ba III)

B. *aistrih* < germ. *Eistrich* (Ba III); *echipă* < fr. *équipe* (Ba I)

C. *traversă* < fr. *traverse* (Ba I); *brigadă* < fr. *brigade*, rus. *brigada* (Ba I, II, II)

Mulţimea sinonimelor reflectă diversitatea canalelor de pătrundere a termenilor în graiul studiat.

Cc. Terminologia minieră

Cercetarea elementelor mai reprezentative ale terminologiei miniere din bazinul Baia-Borşa ne-a condus la unele constatări interesante privind formarea şi contribuţia acestei terminologii la îmbogăţirea graiului maramureşean.

Ca proces de producţie şi mod de organizare socială, mineritul în zona amintită datează din timpuri vechi. Din unele lucrări[41], din arhivele unităţilor miniere[42] şi din informaţiile primite de la bătrîni şi de la ingineri care au lucrat în aceste mine rezultă că primele exploatări încep în jurul anului 1650, mărturie fiind galeriile vechi, prin care extracţia se făcea manual, cu mijloace primitive.

Pînă în jurul anului 1738 minele erau exploatate mai ales de străini, care au adus cu ei şi oameni pentru lucru[43]. De la această dată şi pînă la începutul secolului al XIX-lea, ele au intrat în stăpînirea unor mici proprietari care exploatau zăcămintele cu mijloace aproape la fel de rudimentare. Abia de atunci încoace exploatarea se intensifică, îndeosebi în minele aparţinînd statului, unor mari proprietari sau unor „societăţi“ pe acţiuni.

Despre o reală intensificare şi modernizare a mineritului

---

[41] M. T. Prodan, *Date asupra mineritului Transilvaniei în preajma anului revoluţionar 1848*, în „Studii“, III, 1950, nr. 3, p. 65—80; M. Socolescu, *Prospecţiuni miniere în regiunea Borşa*, manuscris în Arhiva Comitetului de Stat al Geologiei din Bucureşti, 1949; A. Alth, *Ein Ausflug in die Marmoroscher Karpathen*, Mitteilung der K.K. Geogr. G.A., Wien, 1858.

[42] Cercetarea lor ne-a fost înlesnită de ing. Dr. V. Gabrian, căruia îi aducem şi pe această cale mulţumirile noastre.

[43] Aşa se explică originea etnică variată a populaţiei din comună (germană, maghiară etc.).

Scanned with OKEN Scanner

în perimetrul Baia-Borşa se poate vorbi numai după naţionalizarea din 1948.

Modificările procesului de producţie în domeniul exploatării miniere din regiunea indicată s-au reflectat şi pe plan lingvistic, ritmul de dezvoltare ca şi succesiunea diferitelor forme de organizare a mineritului determinînd un continuu proces de schimbare şi reînnoire a termenilor. Materialul lexical de care dispunem ne permite să distingem trei straturi de termeni referitori la exploatarea minieră din zona în discuţie.

În primul strat terminologic am putea încadra termenii care denumesc mijloace rudimentare în tehnica exploatării miniere. Aceştia au fost adoptaţi de către terminologia minieră dintr-o altă terminologie specială sau din lexicul comun o dată cu integrarea în minerit a obiectului respectiv, de obicei o unealtă sau o parte a procesului de producţie: *jug* (Bş II, III), *lungón* (Bş III) „grindă mai lungă aşezată în curmezişul grinzilor de pe tavanul galeriilor duble (pentru sprijinirea tavanului)", *roabă* (Bş I, III), *ciocan* (Bş I, II, III), *daltă* (Bş I, III), *iască* (Bş III), *îmblătă* sau *suitor* (Bş II, III) „construcţie înclinată prin care se circulă între două orizonturi", *uşă, greblă* sau *grătar* (Bş III) „îngrăditură de fier de la rampă, care împiedică căderea materialului în puţ", *jomp* sau *puţ* (Bş II) „colector de apă", *funie* (Bş I, II, III) „cablu gros de metal de care e prinsă corfa", *şină* sau *linie* (Bş II, III) „calea ferată pe care circulă vagonetele, trenurile", *scule* (Bş I, II, III), *dubă* cu varianta *dobă* (Bş II, III) „sulul pe care se înfăşoară funia chiblei", *ferestrău* cu varianta *siristrău* (Bş II) „ferestrău de tăiat fierul", *tureu* sau *stîlp* (Bş III) „bucăţi de lemn aşezate în pereţii galeriei sau între grinzi", o *glăsuire* (în expresie *glăsuit)* (Bş I, III) „căderea rîznelor de pe linie şi încălecarea lor", *puţcă* (Bş III) „ciocan metalic cu coadă lungă din lemn, cilindrică, care serveşte la sfărîmarea bulgărilor de minereu", *stufalău* (Bş III) „prăjină din lemn, dreaptă, cu material exploziv", *strîngător* (Bş II, III) „bucată de lemn cu care se strînge armătura", *piatră sălbatică* (Bş III), „piatră fără zăcăminte", *şinor de aprindere* (Bş II) „fitil", *gura băii* (Bş II) „locul pe unde se intră în mină", *front de lucru* (Bş II, III) „locul de muncă din mină", *loc de refugiu* (Bş II) „locul unde se adăpostesc minerii în timpul exploziei dinamitei", *încărcător de la rostogol* (Bş I,

Scanned with OKEN Scanner

II, III) „cel care încarcă vagonetele la suitor și formează trenurile“, *vînă* (Bș I, II, III) „filon sau ramură de filon“ etc.

Exemplificările de mai sus impun următoarele constatări:

a) Primul strat terminologic este alcătuit din cuvinte formate pe terenul limbii române și atestă o tehnică rudimentară în ramura de producție a mineritului. Acestor cuvinte li s-au dat, datorită procesului muncii, semnificații speciale, sau ușor modificate, pentru a servi la diferențierea uneltelor, operațiilor, funcțiilor etc.

b) Acești termeni sînt considerați ca învechiți, se folosesc mai frecvent de generația mai în vîrstă, cu mențiunea informatorilor: „așa ziceau bătrînii“, și au început să fie înlocuiți cu termeni oficiali. La același informator (Bș III) s-a putut întîlni termenul vechi paralel cu cel folosit în terminologia științifică propriu-zisă: *tureu-bandaj, funie-cablu, dubă-tambur, linie* (șină) — *cale ferată* etc.

c) Coexistența formelor paralele este un indiciu că procesul de substituire a terminologiei vechi se desfășoară lent, în primul rînd ca o suprapunere a termenilor noi peste cei vechi, și apoi, după o lungă perioadă de convietuire, cei vechi apărînd incompatibili cu munca în condițiile tehnicii noi.

Al doilea strat terminologic se constituie o dată cu perioada infiltrării capitalului străin sau a dezvoltării „societăților“ capitaliste băștinașe. În această perioadă au pătruns în graiul localnicilor cuvinte de origine germană[44] și maghiară, prin muncitorii și tehnicienii angajați pentru exploatarea minieră, iar mai tîrziu prin specialiști din ramura minieră, o serie de neologisme de origine romanică, cu deosebire franceză. Caracterul german și maghiar al acestui strat terminologic, folosit și astăzi de o bună parte dintre minerii din bazinul Baia-Borșa

[44] Se știe că în jurul Vișeului există o mulțime de colonișți germani (aduși din Boemia) cunoscuți sub numele de „țipțări“; mulți dintre aceștia s-au angajat ca lucrători la exploatările miniere de la Baia-Borșa. Tot în acest scop, în timpul stăpînirii austriece, au fost aduși aici germani din regiunea Gottschee (bazinul rîului Ljubliana sau Laibach — azi în R. S. F. Iugoslavia).

Scanned with OKEN Scanner

se explică tocmai prin proveniența etnică și prin instrucțiunea primilor specialiști[45]. Unii termeni germani și maghiari au fost aduși de mineri români veniți aici din alte regiuni miniere, unde influența acestei terminologii este mai veche[46]. Se știe că la Baia-Borșa au fost angajați mineri care lucraseră înainte la exploatările miniere din bazinele Baia-Mare și Valea Jiului. Determinarea termenilor importați de însăși masa minerilor români veniți din altă parte s-ar putea face, după cum a arătat Liviu Onu[47], numai prin sondaje lingvistice sistematice și prin studiul dezvoltării istorice a întreprinderilor respective.

În lipsa unor materiale sistematice, materialul provenit, așa cum am arătat, din anchetele făcute de noi cu sprijinul unor specialiști în domeniul mineritului, ne oferă totuși elemente suficiente ca să stabilim terminologia de origine germană și maghiară pe care o putem grupa în următoarele categorii semantice:

1. *Personalul: obăr* (Bș III) „prim maistru-miner", *lerhaier* (Bș III) „încărcător de front", *laufăr* (Bș II, III) „cel care încarcă vagonetele la suitor și formează trenurile", *bania meșter* (Bș II) „șef de sector", *hugman* sau *ștaigăr* (Bș II, III) „supraveghetor", *oberștaigăr* (Bș III) „maistru principal", *lăcătuș* (Bș II, III) „mecanic de mină" etc.

2. *Unelte și mijloace de transport: fistău* (Bș I, II, III) „ciocan metalic cu coadă de lemn cu ajutorul căruia se bate sfredelul manual", *prustar* (Bș II, III) „sfredel scurt (40—70 cm)", *puțca* (Bș II, III) „ciocan metalic cu coadă lungă din lemn, care servește la sfărîmarea bulgărilor de minereu și roce", *toc* (Bș II, III) „vas (covată) din lemn sau metalică, cu două mînere, care servea la încărcarea minereului din abataj în vasul de transport", *fontă* (Bș I, II, III) „lampă portativă pentru iluminat cu ulei și fitil", *șlag* (Bș II, III) „furtun pentru aer comprimat

---

[45] Cadrele conducătoare ale minerilor se recrutau, în trecut, mai ales dintre germani și maghiari.

[46] Cf. Liviu Onu, *Influențe interregionale în terminologia mineritului din Valea Jiului*, în FD, vol. I (1958), p. 148; cf. Mircea Homorodeanu, *Contribuții la studiul terminologiei miniere românești*, în CL, II (1957), p. 195.

[47] *Op. cit.* p. 148. În vara anului 1966, la 3 subiecte informatoare (cf. notele de la pct. 6).

Scanned with OKEN Scanner

(sau pentru apă)", *picamăr* (Bș I, III) sau *bormașină* (Bș II) „perforator"; *vasărvar* (var. *vasărvag*) (Bș II) „boloboc", *vanglu* (Bș II, III) „vagonet pentru transportul lemnelor în mină", *screper* (Bș II) „benzi rulante folosite pentru transportul minereului", *valtău* (Bș I, II, III) „macaz, schimbător de cale ferată", *țug* (Bș I, II, III) „garnitură de vagonete cu locomotivă", *saitroc* (Bș II, III) „vas oval din lemn sau metal, care servește la separarea gravitațională a mineralelor și a metalelor de steril", *bomfaier* (Bș III) „ferestrău pentru tăiat fierul", *firung* (Bș III) „drug de metal care ajută coliviei să alunece", *honț* (Bș I, II, III) „vagonet basculant frontal cu trei roți, folosit în abataje cu rulare pe scîndură", *știic* (Bș III) „funicular", *așper* (Bș I, II) „bucată de lemn cu care se strînge armătura" etc.

3. *Părțile minei și organizarea muncii: ibărsic* (Bș III) „construcție înclinată prin care se comunică între două orizonturi", *unterțug* (Bș II, III) „jug din lemn folosit în susținerea lucrărilor miniere", *șteamp* (Bș II, III) „instalație de sfărîmat minereul cu ciocane acționate hidraulic", *pilugă* (Bș I, II, III) „loc în rocă pentru fixarea grinzilor sau a stîlpilor din lemn la lucrări de susținere", *foitaș* (Bș I, II, III) „material, de obicei lut, cu care se înfundă găurile după ce s-a așezat în ele explozivul", *taplău* (Bș III) „iască întrebuințată la aprinsul trestiei sau a fitilului din încăperea încărcată cu exploziv", *șlam* (Bș III) „amestec lichid-solid, rezultat în urma procesului de prelucrare a minereurilor, la instalațiile de preparare", *hanget* (Bș I, III) „acoperișul filonului", *liget* (Bș II, III) „culcușul filonului", *ort* (Bș I, II, III) „loc de muncă din subteran" etc.

În urma primului război mondial, pe măsură ce minele se etatizează, numărul specialiștilor români crește în comparație cu cel al străinilor. Datorită prestigiului limbii literare, noile cadre conducătoare ale mineritului impun treptat o terminologie neologică oficială, în bună parte de origine franceză ca: *abataj, aeraj, artificier, brigadier, cablu, cale ferată* și altele, denumind mai ales noțiuni de bază ale mineritului, părți mai importante ale minei și ale procesului de extracție.

Din prezentarea celui de al doilea strat terminologic se desprind cîteva concluzii:

Scanned with OKEN Scanner

a) Amplificarea terminologiei miniere cu elementele eterogene arătate mai sus a fost determinată atît de structura etnică a lucrătorilor mineri (cuvinte de origine germană și maghiară), cît și de prestigiul limbii literare, care a pătruns în acest sector prin inginerii și tehnicienii din industria minieră (cu deosebire cuvinte de origine romanică).

b) În marea masă a minerilor această terminologie nu s-a impus decît parțial, nefiind folosită în mod curent[48]. O utilizează de obicei generația mai în vîrstă.

c) Termenii minieri de proveniență germană și maghiară, care au înlocuit sau dublat o parte a terminologiei vechi (din primul strat), sînt, la rîndul lor, pe cale de a fi înlocuiți cu împrumuturi mai noi, în majoritatea cazurilor din limbile romanice (cu deosebire limba franceză).

d) Acest proces este în curs de desfășurare, la subiectele mai în vîrstă elementele neologice coexistînd cu termenii populari sau cu cei proveniți din germană sau maghiară: *știric — funicular* (Bș II, III), *firung — ghidajă* (Bș III), *gnais — șist* (Bș III), *laufăr — vagonetar* (Bș II), *obăr — maistru principal* (Bș III) etc.

Mineritul, cu vechi tradiții în Maramureș, cunoaște abia în zilele noastre o reală modernizare. În ultimii 20 de ani minele de la Baia-Borșa au fost dotate cu utilaje moderne de capacitate mare, procesul tehnic de exploatare fiind mecanizat aproape integral[49].

Modernizarea lui implică, bineînțeles, și importante probleme de ordin lingvistic, datorită faptului că numeroasele noțiuni noi reclamă termeni de asemenea noi pentru exprimarea lor adecvată. Aceasta presupune o pătrundere masivă a elementului neologic în vocabularul lucrătorilor mineri.

Termenii neologici pătrunși în ultimii 20 de ani îi vom con-

---

[48] Termenii de origine germană și maghiară sînt regionalisme, unele chiar învechite și pe cale de dispariție, alții, cei de origine romanică, sînt folosiți numai în anumite situații.

[49] Prin folosirea locomotivelor Diesel, iar pe galeriile secundare prin introducerea locomotivelor cu acumulatori de tipul LAM-4.

Scanned with OKEN Scanner

sidera ca alcătuind *cel de al treilea strat* în cadrul terminologiei miniere din această zonă. El se suprapune pregnant peste termenii celorlalte două straturi arătate mai sus, cu toate că la muncitorii mai în vîrstă sinonimia cu cuvintele din perioadele anterioare este încă destul de bine reprezentată. Noua terminologie oficială, avînd un caracter oarecum internațional, este mai precisă[50], fără echivocuri, deși izolat apare și o oarecare tendință de a dezvolta sensuri noi la termeni standard și chiar de a se folosi unele cuvinte în mod impropriu.

Noua terminologie minieră din regiunea indicată o putem grupa în următoarele cîmpuri semantice:

Cc 1. *Personalul: inginer* (Bș I, II, III), *tehnician miner* (Bș I, II, III), *dispecer* (Bș I, II), *maistru principal* (Bș I, II, III), *șef de sector* (Bș I, II), *șef de echipă* (Bș III), *mecanic tubar* (Bș II, III), *vagonetar* și *vagonetar de front* (Bș I, II, III), *topograf* (Bș I, II), *artificier* (Bș I, II, III), „cel care manipulează și păstrează materialul exploziv", lucrătorii mineri afirmă că sînt *angajați* ai *întreprinderii* miniere din Baia-Borșa și că sînt constituiți în *echipe* (Bș I, II, III) etc.

Cc 2. *Unelte și mijloace de transport: perforator* (Bș I, II, III), *tambur* (Bș I) „sulul pe care se înfășoară funia chiblei", *tijă* (Bș I, II), „dispozitiv prin care se prinde cablul de corfă", *cablu* (Bș I, II, III) „funie groasă de metal, de care e prinsă corfa", *ciocan de abataj* (Bș I, II, III), *troliu* (Bș I, II, III) „mașină pneumatică sau electrică folosită la tragerea vagonetelor pe planuri", *platformă* (Bș I, II, III) „vagonet pentru transportul lemnelor în mină (necesare pentru susținerea pereților)", *vagonete, screper, benzi rulante* (Bș I, II, III) „mijloace de transportat minereu", *bascul㠄 rotativă* (Bș I) „mecanismul care trage piatra", *funicular* (Bș I, II, III), *lift* (Bș I, II, III) etc.

Cc 3. *Părțile minei și organizarea muncii: bandaj* (Bș I, II), „bucăți de lemn așezate în pereții galeriei pentru susținere", *copelă* (B II) „bîrnele care leagă între ele armăturile de formă poligonală", *tavan* (Bș I, II, III), *transversală* (Bș I, II) „galerie care trece prin toate straturile, perpendicular pe direcția zăcă-

[50] Comisia de stat pentru standarde și invenții, *Calendarul de terminologie* al Academiei și colectivul *Lexiconului tehnic român* au reglementat unitatea și precizia terminologiei tehnice.

Scanned with OKEN Scanner

mintelor", *sondă* sau *breşă de cercetare* (Bş I, II) „locul unde se sapă pentru a se constata dacă se află zăcăminte", *moletă* (Bş I) „roata din turnul puţului peste care trece cablul corfei", *rambleiaj* (Bş I, II) „umplerea cu steril a locului rămas gol în urma extracţiei zăcămintelor", *rampă* (Bş I, II, III) „locul unde galeria întîlneşte puţul", *depozit* (Bş I, III) „locul unde se păstrează lemnele, cimentul pentru mină", *canal de scurgere* (Bş I, II, III) „şanţ de scurgere a apei de-a lungul minei", *hala de ventilatoare* (Bş II), *hala de compresoare* (Bş I, II) „clădiri în care se găsesc aparatele (maşinile) pentru aerisit, pentru comprimat aerul în mină şi cele care pun în mişcare corfa, *barieră* (Bş III) „îngrăditură de fier de la corfă care împiedică căderea materialului în puţ", *puţ de aeraj* (Bş II, III) „puţul de mină folosit pentru ventilarea minei", *cartuş de dinamită* (Bş I, III) „încărcătură de exploziv care se introduce în gaură", *steril* (Bş I, II, III) „piatră stearpă, fără zăcăminte", *galerie* (Bş I, II, III) „coridorul pe care se înaintează după intrarea pe gura minei" etc.

Deşi lexicul neologic înregistrat la cei 3 informatori este relativ redus, totuşi considerăm că el este edificator pentru a ilustra influenţa tot mai vădită a limbii literare, mai ales asupra acelor domenii care sînt mai legate de activitatea productivă.

Din cercetarea acestui ultim strat se desprind următoarele concluzii:

a) Termenii neologici înregistraţi nu sînt apariţii întîmplătoare în graiul minerilor din Maramureş: ei demonstrează că relaţia dintre muncă şi limbaj variază în raport cu evoluţia condiţiilor tehnice, cu organizarea socială a muncii şi cu dezvoltarea generală a psihicului uman care antrenează dezvoltarea limbii ca atare[51]. Or, dezvoltarea industriei miniere a făcut ca lucrătorii din acest sector să vină în contact cu un nou specific al muncii, cu procese tehnologice noi, cărora le corespunde o terminologie nouă.

b) Existenţa omonimelor şi polisemia cuvintelor provoacă dificultăţi în înţelegerea terminologiei speciale[52]. Pentru ca

---

[51] Cf. Tatiana Slama Cazacu, *Comunicarea în procesul muncii*, Bucureşti, 1964, p. 276.

[52] Cf. C. Maneca, *Probleme actuale ale terminologiei ştiinţifice şi tehnice româneşti*, în LR, XVI (1967), nr. 6, p. 494.

Scanned with OKEN Scanner

folosirea unor astfel de termeni să nu devină ambiguă şi pentru a se evita confuziile, în terminologia neologică a minerilor maramureşeni au apărut sintagme de tipul: *vagonetar de front, tehnician miner, basculă rotativă, breşă de cercetare, puţ de aeraj, cartuş de dinamită* etc.

c) Elementele neologice apar — cantitativ şi ca frecvenţă — cu deosebire la generaţia tînără (Bş I, II); cei mai în vîrstă (Bş III) folosesc şi dubletele din celelalte straturi terminologice: *funie — cablu, picamăr — perforator, şină — cale ferată, dubă — tambur* etc., alegînd, după împrejurări, varianta care se încadrează mai potrivit în contextul vorbirii.

Motivul folosirii preferenţiale a uneia din forme poate fi determinat fie de funcţia celui căruia i se adresează (conducător — coleg), fie expresivitatea, deci preferinţa pentru un anumit termen.

d) În general, termenii exemplificaţi sînt folosiţi corect. Sînt rare cazurile în care modificările de ordin fonetic stîlcesc cuvîntul: *tupograf, transversă, ramblău* (pentru rambleiaj), *monetă* (pt. moletă). Provenind din limba literară, asemenea termeni rămîn în permanenţă sub acţiunea nivelatoare a acesteia şi, pe măsură ce vor intra mai larg în uzul vorbitorilor, formele aberante vor fi înlocuite cu cele literare.

La cele spuse mai sus, adăugăm cîteva observaţii de ansamblu:

I. Deşi atenţia noastră a fost îndreptată asupra termenilor, deci asupra laturii lingvistice, uneori n-a putut fi evitată descrierea obiectelor, a uneltelor sau a procedeelor tehnice denumite prin aceşti termeni, unii dintre ei necuprinşi în dicţionarele normative.

II. Caracterul eterogen al terminologiei miniere din aria lingvistică cercetată, explicabil prin condiţiile istorice în care a apărut, ne-a determinat s-o prezentăm în cele trei straturi, care vorbesc despre relaţiile economice şi sociale create dintr-un anumit moment din evoluţia poporului nostru, despre influenţele străine determinate de anumite raporturi etnografice existente pe teritoriul regiunii în discuţie şi ne dau impor-

Scanned with OKEN Scanner

tante informații de natură lexicologică. Privit diacronic, lexicul minier din această zonă ne apare alcătuit din elemente de origini variate. Privit sincronic, el îmbină fondul terminologic românesc băștinaș cu cel de origine romanică, fapt ce ilustrează unitatea terminologiei culte din limba noastră literară.

III. Contribuția terminologiei miniere la îmbogățirea lexicului general este mai limitată, datorită specificului mineritului, mai puțin răspîndită și în permanentă dezvoltare. Există totuși o serie de termeni centrali ai acestei profesiuni cu o circulație destul de largă în graiul maramureșean: *galerie, perforator, steril, abataj, vagonet, vagonetar, șef de echipă, tehnician, inginer* etc. Explicația acestui fenomen o aflăm în faptul că mulți maramureșeni din Valea Izei și a Marei sînt angajați ca lucrători la minele din bazinul băimărean, deci numărul acestora este mult mai mare decît al celor de la Baia-Borșa. E firesc deci ca ei să utilizeze și în aceste împrejurări ale vieții termeni care constituie limbajul special din domeniul mineritului, introducîndu-i în patrimoniul limbii comune.

IV. Alături de factorii generali care acționează în întreaga țară (școală, diverse activități culturale, serviciul militar etc.), cei specifici regiunii anchetate (legați de ocupația locuitorilor) contribuie la procesul de extindere a limbii literare și, în același timp, la slăbirea rezistenței graiului maramureșean, care devine din ce în ce mai receptiv la elementul nou.

Scanned with OKEN Scanner

Cîteva observații de ansamblu vor întregi constatările noastre asupra lexicului neologic studiat. Ele se referă la:

I. Dinamica vocabularului studiat

II. Elemente de sistem în lexicul prezentat

I. Progresul social, științific și tehnic din epoca actuală a accelerat nu numai formarea unei terminologii noi în limba standard, ci și procesul de apariție, evoluție semantică sau dispariție a unor cuvinte din graiuri.

Sub puternica influență a limbii literare, lexicul graiului din aria în discuție pierde anumite unități lexicale și cîștigă altele. Unele cuvinte des întrebuințate în trecut încep să cadă în desuetudine. Altele dispar o dată cu obiectul sau actul pe care-l desemnează. Locul lor îl iau treptat alți termeni, pătrunși prin intermediul limbii literare. În acest proces de înnoire apar neologisme care desemnează obiecte și acțiuni noi: *combină, excavator, autocritică, contrarevoluționar, radioficare* etc. și se opun neologismele paradigmatice (unități semnificante noi care dublează cuvinte mai vechi: *ziar — foaie, fotografie — chip, astmă — năduşeală* etc.) și neologismele sintagmatice[1] (colocațiune nouă a unei unități lexicale vechi, ceea ce determină apariția unui nou sens la un semnificant vechi). Astfel, după introducerea iluminatului electric și a radioului *a aprinde lampa* sau chiar *a aprinde* nu mai înseamnă a apropia o flacără de o lampă cu ulei[2], ci a apăsa întrerupătorul electric. *Post,* în limbajul actual are o semnificație care se referă, în primul rînd la radio, sensul militar fiind aproape șters. Se zice chiar *a aprinde radioul, televizorul* expresii în care *a deschide,* ca și *a aprinde,* primesc valoarea abstractă de „a pune în mișcare". Exemplificările le putem extinde și la cuvinte ca: *raion, activ, pionier, prezidiu* etc.

Efectele acestei înnoiri, care nu este o modă trecătoare, ci consecința lingvistică durabilă a unui fapt de civilizație, sînt

---

[1] Terminologia aparține lui H. Mitterand, *Les mots français,* Presses Universitaires de France, Paris, 1965, p. 100.

[2] A mai rămas: a aprinde o țigară, pipa, o lumînare etc. (desigur, sensul vechi n-a dispărut cu totul.)

Scanned with OKEN Scanner

simţite mai sensibil prin dispariţia, paralelă şi treptată, a unor cuvinte vechi, căzute în desuetudine prin transformarea structurilor social-politice vechi, prin schimbarea meseriilor de altădată sau prin înlocuirea instrumentelor şi a metodelor de lucru perimate.

Utilizarea unor cuvinte vechi sau specifice graiului este restrînsă considerabil pînă şi în satele mai îndepărtate, în favoarea termenilor din limba literară, vehiculată şi impusă prin şcoală, presă, radio, cinematograf, comerţ, prin deplasări individuale sau colective etc.

Aşadar, uniformizării bazelor materiale ale vieţii moderne, răspîndirii cunoştinţelor elementare şi generale, multiplicării relaţiilor directe şi indirecte între cetăţenii tuturor păturilor sociale, le corespunde, pe plan lingvistic, un început de uniformizare a vocabularului curent sau cel puţin constituirea unui „nivel lexical neutralizat"[3], de extensiune considerabilă. Acest proces determină o nouă compoziţie a vocabularului actual al graiului, sesizat în ansamblul noilor sale structuri, în opoziţie cu lexicul epocilor anterioare.

Materialul prezentat ne permite să afirmăm că vorbirea specifică graiului din aria lingvistică a Maramureşului dispune actualmente de un triplu vocabular:

1) *Vocabularul curent şi comun,* care desemnează fiinţele, lucrurile, acţiunile şi ideile cele mai obişnuite. El se caracterizează prin vechime, stabilitate, largă circulaţie şi contribuie la apropierea graiului de limba standard. Se încadrează aici cuvintele primului strat terminologic din ansamblul structurilor prezentate.

2) *Vocabularul pe care l-am putea numi liber*[4], cuprinzînd cuvintele cu un registru funcţional mai redus şi cu o răspîndire discontinuă în aria lingvistică a Maramureşului. Aici ar intra:

a) Termeni din limba comună folosiţi ocazional, întîmplător, care în situaţii schimbate denumesc alte noţiuni sau obiecte;

---

[3] Cf. H. Mitterand, *op. cit.*, p. 103.

[4] Cf. Charles Camproux, *Essai de géographie linguistique de Gévaudan,* Tome II, Montpellier, 1962, p. 525.

b) Termeni din limba comună care primesc un sens particular, deseori calchiat după alte limbi;

c) Denumiri la origine metaforice sau rezultate din analogia făcută cu alte obiecte, datorită unor trăsături comune;

d) Denumiri ale unor vechi obiecte şi forme de activitate perimate;

e) Regionalisme cu o circulaţie limitată şi cele de provenienţă maghiară, ucraineană şi germană.

Categoriile de cuvinte enumerate se încadrează, în majoritate, în cel de al doilea strat terminologic. Ele ies treptat din circulaţie, fiind înlocuite cu elemente neologice sau cu termeni din limba literară. Prin acest proces de substituire progresivă, tendinţa de nivelare a graiului se manifestă tot mai pregnant: dispar treptat atît elementele lexicale cu circulaţie restrînsă, relevante pentru evidenţierea caracterului discret al graiului, cît şi acele a căror pertinenţă în caracterizarea graiului este redusă[5]. Seriile sinonimice exemplificate ilustrează convingător acest proces.

3) *Vocabularul neologic*, pătruns în grai prin multiplele mijloace de răspîndire a limbii literare, care îmbogăţeşte lexi-

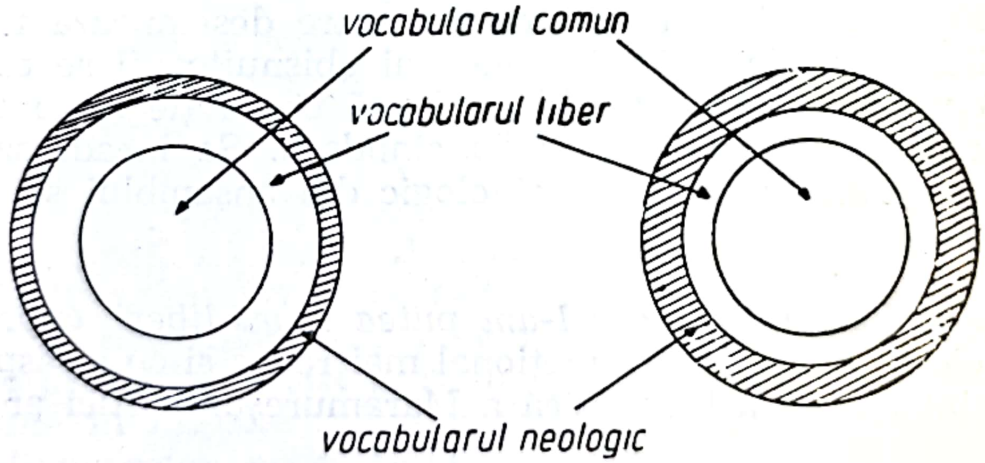

cul graiului sau substituie, treptat şi lent, cuvinte aparţinînd, în general, celui de al doilea strat terminologic.

Reprezentările grafice de mai sus demonstrează că lexicul folosit de către vorbitorii graiului în trecut se diferenţiază

[5] Dar se opun noţiunii de *literar* din planul stratificării sociale.

Scanned with OKEN Scanner

substanţial de cel de astăzi. Se modifică, în acelaşi timp, structura unităţilor lexicale şi raporturile între aceste unităţi[6]:

Proporţia[7] neologismelor pătrunse în grai variază după: a) domeniile vocabularului, b) ariile teritoriale, c) generaţii şi sexe.

a) Se ştie că acţiunea nivelatoare a limbii comune se exercită în mod inegal în diversele domenii ale vocabularului. Datorită factorilor amintiţi, pe prim plan se situează elementele neologice aparţinînd noilor structuri social-politice, care sînt cunoscute atît cantitativ, cît şi calitativ, de majoritatea informatorilor. Le urmează terminologia de uz general: funcţii şi poziţii sociale, alimentaţie, îmbrăcăminte, locuinţă şi mobilier. Predomină şi cuvinte care se referă la acţiuni şi obiecte legate de muncă. În procesul concret al muncii se realizează totuşi o ierarhizare, în raport cu importanţa termenilor, şi o selecţie a lor, oglindită în cîmpurile semantice caracteristice diferitelor profesiuni. Termenii aceştia sînt încă cunoscuţi în special de cei care sînt antrenaţi activ în procesul muncii. Se ştie că răspîndirea şi însuşirea diverşilor termeni neologici este favorizată de munca însăşi, de repetarea în procesul muncii.

Ilustrăm cele afirmate în tabelul de mai jos: (Vezi pg. 108).

Este slab dezvoltat lexicul neologic care denumeşte diverse ceremonii familiale, sau însuşiri, acţiuni şi stări strîns legate de viaţa intimă şi familiară a omului. Conservatorismul este mai accentuat atunci cînd este vorba de termeni denumind îndeletniciri mai intime ale ţăranului. În aceeaşi situaţie se află vocabularul special, care exprimă idei sau sentimente cu nuanţe variate. În general vorbitorii graiului fac confuzii chiar între termenii care desemnează obiecte concrete, atunci cînd semele[8] acestora coincid sau se combină cu uşurinţă. Pentru a exemplifica această afirmaţie ne folosim de procedeul descompunerii în seme aplicat de B. Pottier[9]. Considerînd că sensul unei unităţi lexicale nu e un întreg diferenţiat, ci e analizabil

---

[6] Pentru că ele fac parte din ansambluri ierarhizate.

[7] Aspectul calitativ, al formelor, se prezintă în capitolul următor.

[8] Cu sensul de constituenţi sau trăsături distinctive de ordin lingvistic. Termenii sînt utilizaţi de B. Pottier, *Vers une sémantique moderne*, în „Travaux de linguistique et de littérature", p. 117; vezi şi Sorin Stati, *Problemele actuale ale semanticii lingvistice*, în „Limbaj, logică, filozofie", Buc., 1968, p. 26—27.

[9] *Op. cit.*, p. 122.

Scanned with OKEN Scanner

Cuvinte	Subiecte de sex masculin															Subiecte de sex feminin									
	B			Bş			D			S			V			B		Bş		D		S		V	
	I	III	V	I	III	V	I	III	V	I	III	V	I	III	V	II	IV	II	IV	II	IV	II	IV	II	IV
critică	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
guvern	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	−	+	+	+	+	+	+
achizitor	+	+	+	+	+	+	+	−	+	+	+	+	+	+	+	+	−	+	+	+	+	+	+	+	+
cantină	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	−	+	+	+	+	+	+	+	−	+	+	+	+	+
bluză	+	+	+	−	−	+	+	+		−	+	−	+	−	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
confecţie	+	+	−	+	−	+	+	+	+	+	+	−	+	+	−	+	+	+	+	+	+	−	−	+	−
antreu	+	+	−	+	+	+	+	+	−	+	+	−	+	+		+	−	+	+	−	+	+	+	+	+
aspirator	−	+	+	+	+	−	−	+	−	+	+	−	+	+	−	+	+	+	+	+	−	+	+	+	+
cadastru	−	+	−	+	+	+	−	+	+	+	+	−	−	−	+	−	−	+	+	−	−	+	+	+	−
legumicultor	−	+	−	−	−	−	+	+	+	+	+	−	+	+	−	−	−	−	−	+	+	−	−	+	+
intravilan		−	+	−	−	−	+	−	+	+	+	−	−	+	−	−	−	−	−	+	−	−	−	−	+
parchet	+	+	+	−	+	+	−	+	+	−	+	+	−	−	+	−	−	−	+	−	+	+	−	−	−
sortare	+	+	+	−	−	+	−	+	+	−	−	+	+	−		−	−	−	−	−	−	−	−	−	−
rampă	+	+	+	−	+	+	+	+	−	−	−	+	−	−	+	−	−	+	+	−	+	−	−	−	−
perforator	+	+	−	+	+	−	−	+	−	−	+	−	−	−	−	−	−	+	+	−	+	−	−	−	−
cablu	−	+	−	−	+	−	−	+	−	−	+	−	+	+	−	−	−	+	+	−	+	−	−	−	−

Scanned with OKEN Scanner

în elemente conceptuale legate între ele în anumite feluri, în conținutul cuvîntului *fotoliu* se pot identifica următoarele trăsături distinctive: pe care te așezi (S1), care are picioare (S2), pentru o singură persoană (S3), cu spătar (S4), are brațe (S5). Prin adăugarea trăsăturii distinctive „pe care se poate culca" (S6) se obține alt cuvînt *„canapea"*. O trăsătură distinctivă în plus „este pliabilă" (S7) obține alt cuvînt *„șezlong"* etc. Calitatea de trăsături distinctive se evidențiază în tabelul de mai jos, care ilustrează cum se pot analiza semantic cuvintele: *fotoliu, canapea, șezlog, dormează:*

Tabelul 2

Seme / Cuvinte	S1	S2	S3	S4	S5	S6	S7
fotoliu	+	+	+	+	+	−	−
canapea	+	+	+	+	+	+	−
șezlong	+	+	+	+	+	+	+
dormează	+	+	−	−	−	−	+

Semele comune S_1 și S_2, pentru cele 4 cuvinte, cele cinci seme identice pentru primele 3 cuvinte, după cum și arhilexemul „obiect de odihnă" al grupului de cuvinte discutat, creează confuzii pentru vorbitorii cu mai puțină instrucțiune sau cu o insuficientă intuiție asupra acestor obiecte. Așa se explică răspunsurile diferite la întrebarea care viza cuvîntul *canapea* (B I, B III, IV, Bș II, V, D II, IV, V, V I, III, IV, V) — *dormează* (B II, S V, V II, V) — *fotoliu* (Bș III, IV, V II) — *șezlong* (Bș III). Situații similare apar la cuvinte ca: *aspirină — pilulă* (S I, III, V) — *pastilă* (m. i.) — *tabletă* (B II, IV, D I, III, S I, IV, V II) — *sulfatiazol* (B IV) — *comprimat* (V II) — *drageuri* (V II) — *cavit* (Bș III); *regim — sistem — putere — stat — guvern; chitară — mandolină — țimbulă — zongură* etc.

b) Cu toate că ancheta a fost efectuată în arii centrale[10], totuși n-au fost neglijate unele arii periferice[11], avînd poziție izolată și mai greu accesibile. Două din punctele anchetate se

[10] Comune mari, așezate pe șosele principale în Maramureș.
[11] De exemplu, cătunele de la poalele Pietrosului, aparținînd de comuna Borșa.

Scanned with OKEN Scanner

află situate aproape de centre urbane[12], iar în cătune şi în comuna Bîrsana nu este cooperativizat sectorul agricol. Datorită acestor factori, repartizarea lexicului neologic pe teren are un aspect complex şi reflectă, în linii mari, situaţia istorico-socială a respectivelor aşezări omeneşti. Cantitativ şi calitativ, elementele neologice predomină în ariile din jurul centrelor urbane, iar noua terminologie agricolă este mai larg cunoscută în ariile cu o agricultură cooperativizată. Tabelul de mai jos ilustrează pregnant acest fapt:

Tabelul 3

Cuvinte	*Subiecte de sex masculin*									*Subiecte de sex feminin*					
	Bîrsana			*Borşa*			*Vad*			*Bîr-sana*		*Borşa*		*Vad*	
	I	*III*	*V*	*I*	*III*	*V*	*I*	*III*	*V*	*II*	*IV*	*II*	*IV*	*II*	*IV*
consiliu	−	+	+	+	+	−	+	+	+	−	+	−	+	+	+
demonstraţie	+	+	−	+	+	+	+	+	+	+	−	−	+	+	+
baletist	−	−	−	+	+	−	+	+	−	+	−	−	+	+	−
rechizite	+	+	−	+	+	−	−	+	+	−	−	−	−	−	+
hepatită	−	+	−	−	+	+	−	+	+	−	+	−	+	+	+
cantonament	+	−	−	+	+	+	+	+	+	−	−	−	−	−	+
surplus	−	+	−	−	+	+	−	+	+	−	+	−	−	+	+
autogară	+	+	−	+	+	−	+	+	+	−	+	+	+	+	+
impozit	+	+	−	+	+	+	+	+	+	+	+	−	+	+	+
contravenţie	+	+	−	+	+	+	+	+	+	+	−	+	+	−	+
contabilitate	−	+	−	+	+	−	+	+	+	−	+	+	−	+	+
cooperativă (agricolă)	+	+	−	−	−	−	+	+	+	−	−	−	−	+	+
campanie (de vară, toamnă)	+	+	+	−	−	−	+	+	+	+	−	−	−	+	+
dăunător	−	+	−	−	−	+	+	+	−	−	+	−	−	+	+
fertil (terenul)	−	+	−	−	−	−	+	+	−	−	+	−	−	+	+

c) Din tabelul prezentat se mai desprinde felul cum acţiunea nivelatoare a limbii standard se exercită în mod inegal asupra vorbitorilor de vîrste şi sexe deosebite. Urmarea acestui

[12] Vad, lîngă Sighetul Marmaţiei, iar Borşa, lîngă Vişeu de Sus.

Scanned with OKEN Scanner

proces este o diferenţiere, cantitativă şi calitativă, a lexicului neologic pe generaţii şi sexe.

Se ştie că în societatea unei epoci determinate sînt prezenţi oameni din mai multe generaţii. Aceste generaţii, departe de a se suprapune una peste alta, se amestecă, se întrepătrund şi conţin indivizi de toate vîrstele. Informatorii notaţi cu cifra romană (V) reprezintă generaţia cea mai veche, aceea care a trăit şi văzut încă primul război mondial, deci peste 50 de ani. Aceştia au păstrat o serie de termeni vechi şi regionali, dovedindu-se cel mai puţin receptivi la elementul nou[13].

Din cea de a doua generaţie fac parte informatorii III (sex masculin) şi IV (sex feminin), între 30 şi 50 de ani. Ei au luat cunoştinţă, la o vîrstă matură, de actul revoluţionar care a deschis o eră nouă în istoria societăţii noastre şi s-au dezvoltat participînd activ la toate momentele care au marcat salturi calitative în evoluţia acestei societăţi. Noul mod de viaţă, acţiunile de culturalizare, şcoala, serviciul militar (în cazul sexului masculin) etc. sînt factori care au contribuit la lărgirea sferei de acţiune a limbii literare asupra graiului acestei categorii de vorbitori. Ei se dovedesc a fi cei mai receptivi la elementul nou pătruns în grai prin intermediul limbii literare. Unii informatori au conştiinţa deosebirilor de grai dintre cele două generaţii. În vorbirea unuia şi aceluiaşi subiect apar, deseori, elemente care denotă coexistenţa a două sisteme lingvistice diferite, în funcţie de diversele stiluri ale vorbirii sau de modificarea condiţiilor sociale ale comunicării.

Ultima generaţie, pînă la 30 de ani, n-a cunoscut structurile societăţii trecute decît din povestirile celor mai vîrstnici. Ea a trăit, s-a dezvoltat şi cultivat în noile condiţii ale societăţii actuale, care favorizează pătrunderea terminologiei noi în graiurile locale. În vocabularul subiectelor din această generaţie, lexicul neologic capătă o extensiune nouă, în special din punct de vedere calitativ. Forma cuvintelor folosite este în general mai apropiată de aceea a limbii literare, ca urmare a nivelului cultural asigurat prin şcoală şi a multiplelor mijloace de înregistrare şi transmitere a cuvîntului: radio, televiziune, cinema, magnetofon, presă etc. mult folosite şi gustate de tineri. Cantitativ, ei cunosc mai puţin elementele neologice pri-

[13] Excepţie fac informatorul V V (Vad), care a trăit permanent în apropierea unui centru urban (Sighetu Marmaţiei).

Scanned with OKEN Scanner

vitoare la sectoarele care reclamă o mai îndelungată experienţă de viaţă şi muncă.

Menţionăm că nu este vorba de a fixa limite rigide între aceste trei generaţii. Influenţele multiple care se exercită în mod diferenţiat asupra diferiţilor vorbitori, participarea inegală la viaţa societăţii în toate sectoarele de activitate şi nivelul cultural deosebit de la om la om sînt elemente care trebuie să fie luate în considerare atunci cînd urmărim să apreciem exact diferenţele lingvistice.

Din tabelul de mai sus rezultă şi o diferenţiere pe sexe, deşi aceasta nu se manifestă atît de pregnant. Vocabularul femeilor este mai limitat decît al bărbaţilor din cauza ocupaţiilor diferite ale celor două sexe şi din cauza cercului restrîns — familia, vecinii, satul — în care majoritatea femeilor îşi petrec viaţa[14].

În general graiul vorbitorilor de sex feminin şi al acelora de sex masculin, aparţinînd generaţiei vîrstnice, păstrează mai bine trăsăturile regionale, fondul lexical tradiţional, în timp ce în exprimarea vorbitorilor de sex masculin, din ultimele două generaţii, se face mai simţită influenţa limbii literare[15].

II. Termenii neologici i-am prezentat, deseori, în legăturile directe sau indirecte, apropiate sau îndepărtate, strînse sau mai laxe, cu celelalte cuvinte din vocabularul graiului. Totalitatea acestor legături constituie ansamblul sistemului lexical al graiului[16].

O ilustrare a caracterului sistematic al lexicului o constituie gruparea termenilor discutaţi în serii asociative „constelaţii"[17]. De pildă, cuvîntul *organizator* l-am asociat cu *a organiza, a dezorganiza, organizare, organizat*[18] într-un ansamblu de cuvinte asemănătoare ca formă şi sens. O altă serie asociativă, îl situează pe *organizator* în vecinătatea lui *guvernator, eliberator, agitator, administrator, operator, anchetator* etc.[19]. Alte

---

[14] Vezi S. Puşcariu, *Limba română*, vol. I, Buc., 1940, p. 345.

[15] Vezi şi Boris Cazacu, *Procesul de diferenţiere în graiul unei comune (Meria)*, în „Studii de dialectologie română", Buc., 1966, p. 118.

[16] Cf. Tatiana Slama-Cazacu, *Limbaj şi context*, Buc., 1959, p. 117.

[17] Cf. F. de Saussure, *Cours de linguistique générale*, Payot, Paris, 1931, p. 174.

[18] După acelaşi model cu *educator, educat, a educa, educare.*

[19] Ideile evocate sînt eterogene, totuşi au punct de referinţă comun: „persoana care execută o anumită acţiune" — marcată fonetic prin identitatea terminaţiei.

Scanned with OKEN Scanner

grupări asociative se constituie prin apropieri pur noţionale, lipsite de suport fonic: *organizator — aranjator — coordonator* (sinonime), *organizator-anarhist* (antonime), iar asociaţii mai vagi apar între: *a organiza-a ordona* (lucrurile) — *a pregăti* (un plan) — *a rîndui — a chibzui — a plănui* etc. Astfel de grupări sînt dovezi elocvente că vocabularul are caracter sistematic.

În grupările asociative exemplificate apar situaţii în care afinităţile de sens sînt concretizate în similitudini fonetice, prin folosirea unor tipare de genul: *operator— a opera — operat.* Unii lingvişti susţin că numai în acest caz se manifestă caracterul sistematic al lexicului, numai în această situaţie seriile asociative aparţin resortului lingvisticii[20]. Prin felul cum am prezentat materialul lexical în discuţie ne-am situat pe poziţia acelor lingvişti care susţin că şi asocierile semantice fără suport fonic se încadrează în lingvistică. Cum sistemul sensurilor e conceput ca un fel de calc al sistemului noţiunilor, iar acesta e în strînsă legătură cu realitatea, lingvistul nu poate cerceta lexicul unei limbi decît sprijinindu-se pe cunoaşterea sistemelor extralingvistice din gîndire şi realitate[21].

Teza condiţionării reciproce a sensurilor (cu sau fără manifestare formală), ca urmare a interdependenţei conceptelor respective stă la baza prezentării lexicului neologic pe *cîmpuri semantice.* Fiecare cîmp semantic formează, împreună cu altele, un cîmp mai întins pînă se ajunge la metacîmpuri restrînse, apoi mai largi, şi în cele din urmă la metacîmpul general al lexicului studiat[22]. Potrivit teoriei cîmpurilor semantice cuvintele care desemnează noţiuni apropiate sau legate între ele le-am considerat că se dezvoltă în interacţiune şi că formează, deci, un sistem.

Ilustrativ prezentăm grafic cîmpul semantic al cuvîntului *şcoală*[23] (Fig. 4):

---

[20] Sistemului semantic îi corespunde un sistem formal.

[21] Cf. I. Coteanu, *În legătură cu sistemul vocabularului,* în P L G, vol. II, 1960, p. 46—47.

[22] Păreri în legătură cu această problemă sînt expuse de S. Stati, *op. cit.,* p. 21.

[23] Pe baza materialului prezentat în capitolul B, *Lexicul noilor structuri social-politice.*

Scanned with OKEN Scanner

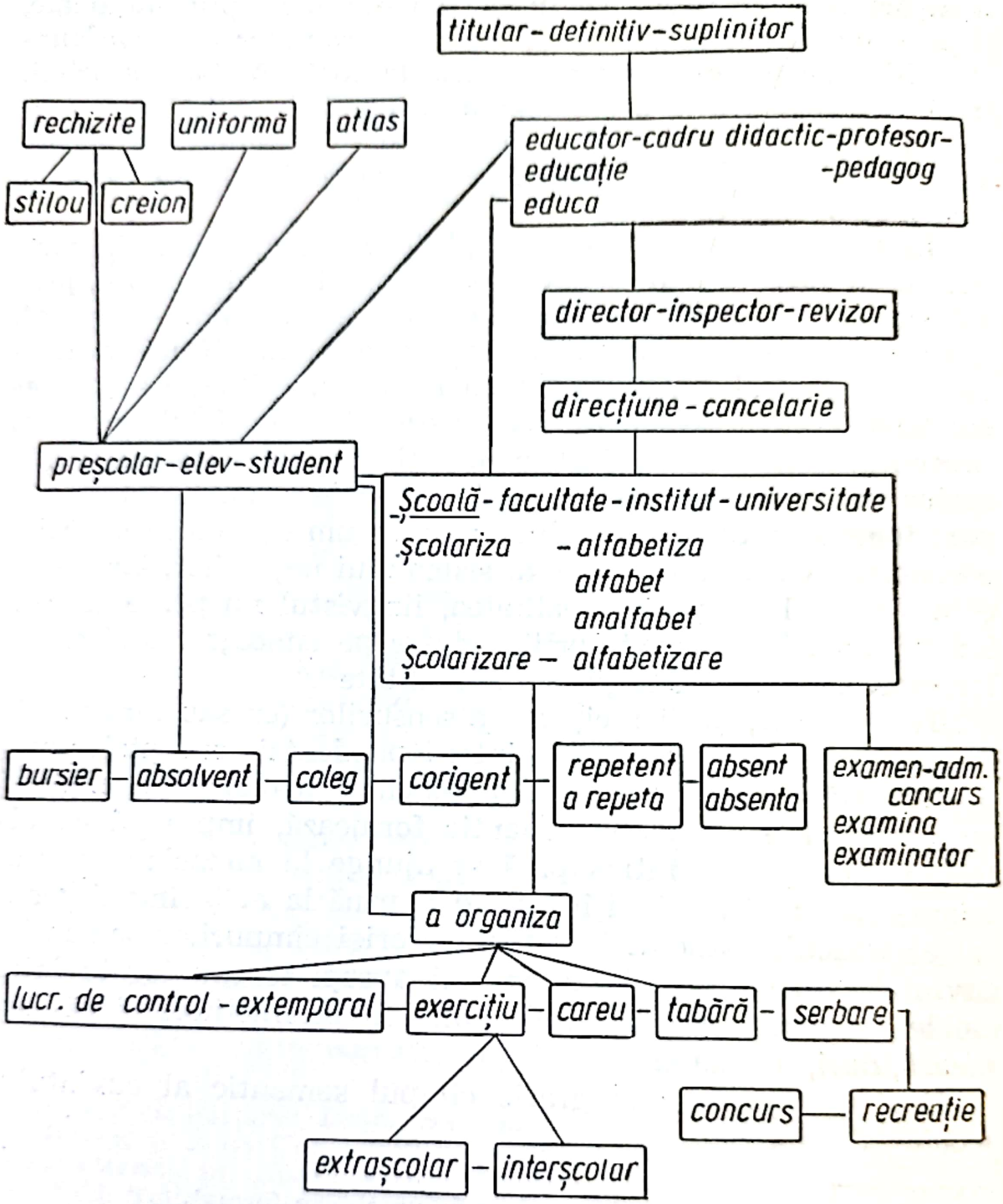

O treaptă spre dezvăluirea sistemului lexical o reprezintă, în lucrarea de față, studierea structurii ariei polisemantice a unui cuvînt, studierea sinonimelor, omonimelor, a antonimelor și a corelațiilor dintre ele.

Scanned with OKEN Scanner

a) *Polisemia*

Conținutul cuvîntului este un sistem de sensuri, „microstructură semantică“[24]. Orice cuvînt are unul sau mai multe sensuri virtuale[25], care aparțin sistemului lingvistic. Ele se realizează în vorbire, în propoziții concrete, individuale, într-o gamă de sensuri contextuale. Înțelegerea concretă a raportului *sens virtual — sens actual* (invariantă-variantă, general-individual) ne-a dus la concluzia că nu trebuie neglijat rolul contextului, care explică variația semantică în jurul unei constante semantice, sensul cel mai rezistent (și nu cel general), datorită celei mai adecvate reflectări a obiectelor[26]. „Orice cuvînt are un nucleu semantic fundamental relativ stabil și care poate fi modificat de context numai în anumite limite, acest nucleu reprezentînd unitatea în varietate“[27]. De pildă, extensiunea ariei semantice a cuvîntului *operație* am considerat-o în funcție de numărul combinărilor în care intră, după tipurile de contexte (comunicări): *operație* cu sensul din limbajul chirurgilor (operația de apendicită), cu sensul din limbajul matematicienilor (celor patru operații aritmetice) și cu sensul din limbajul militarilor (teatru de operații). Prin rețeaua acestor sensuri cuvîntul *operație* a fost încadrat în cîmpurile semantice ale *medicinii*, ale *școlii* și ale *milităriei*. Dar aceste trei cîmpuri semantice se integrează, la rîndul lor, cîmpului mai vast al noțiunii de *act* (medical, matematic, militar)[28]. Fiecare sens este astfel rezultatul unei relații formale fundamentale, al unor noi colocațiuni[29].

Numărul de sensuri, gruparea lor, raporturile dintre constanta semantică și sensurile derivate diferă de la cuvînt la

---

[24] Cf. Tatiana Slama-Cazacu, *La „structuration“ dynamique des significations*, în „Mélanges linguistiques“, publiés à l'occasion du VIII-e Congrès International des linguistes à Oslo“, Buc., 1957, p. 113.

[25] Cf. Sorin Stati, *op. cit.*, p. 16.

[26] Cf. I. Coteanu, *Contribuții la o semasiologie sistematică*, în PLG, vol. I, Buc., 1959, p. 23.

[27] Tatiana Slama-Cazacu, *Le principe de l'adaptation au contexte*, în „Revue de linguistique“, I, 1956, p. 93.

[28] Vezi și H. Mitterand, *op. cit.*, p. 82.

[29] Vezi și J. K. Halliday, *Linguistique générale et linguistique appliquée à l'enseignement des langues*, în „Etudes de linguistique appliquée“, nr. 1, Université de Besançon et Paris, Didier, 1962, p. 21; cf. Jean Dubois, *Distribution, ensemble et marque dans le lexique*, în „Cahiers de lexicologie“, nr. 4, 1964, p. 5—16.

Scanned with OKEN Scanner

cuvînt. Ilustrăm grafic complexitatea acestei relații, exemplificînd cîțiva termeni neologici cuprinși în acest capitol al cercetării:

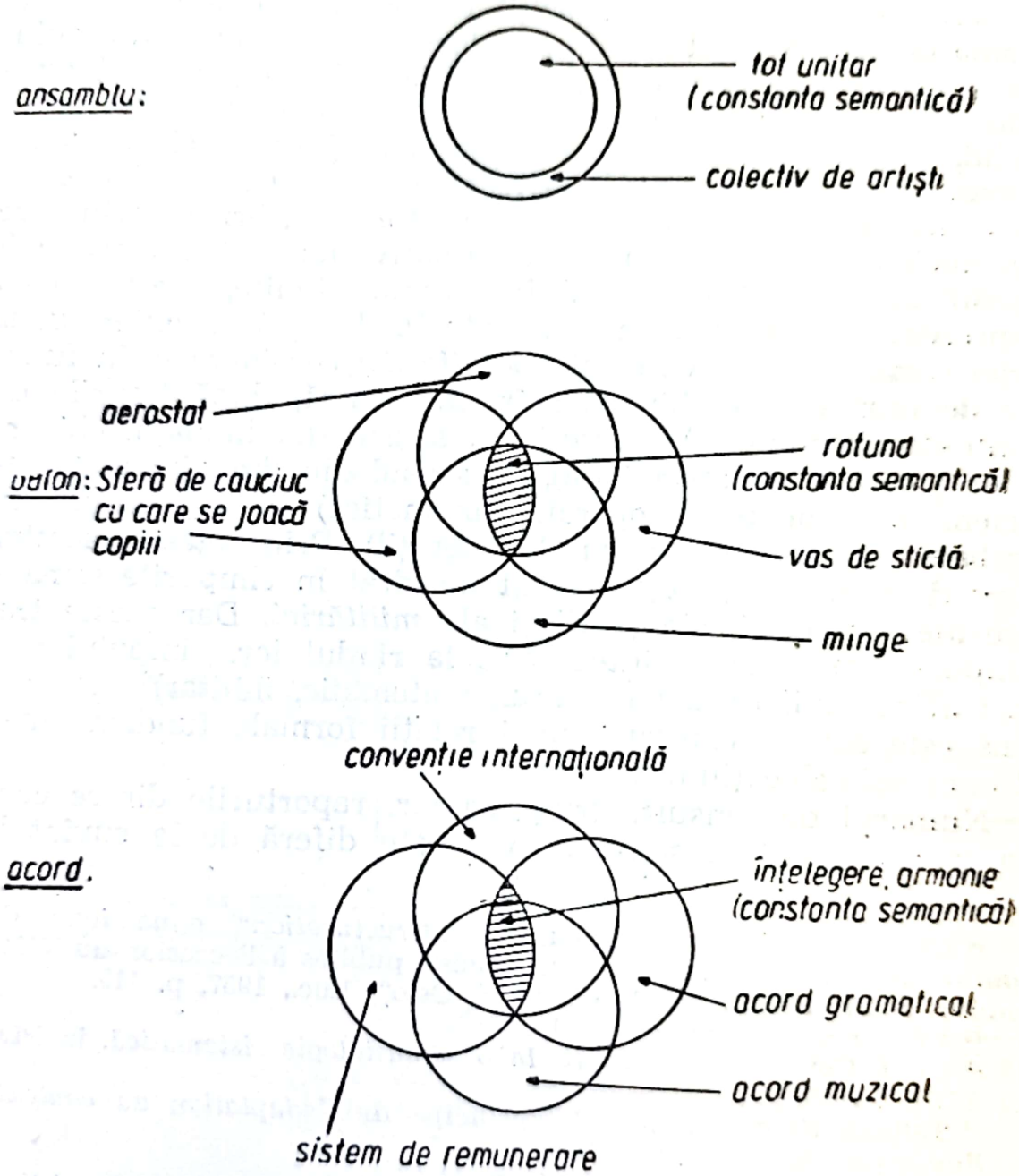

Considerăm, deci, că greșesc acei lingviști care susțin că fenomenul polisemiei constituie mai degrabă o excepție, decît o legitate a funcționării semnelor lingvistice. Ei identifică

polisemia cu imprecizia și ambiguitatea sensului unității lingvistice. Este adevărat că în cazul vorbitorilor cu o instrucțiune mai redusă se fac uneori confuzii, în cazul cuvintelor polisemantice, dar pentru evitarea lor ei folosesc sintagme de tipul: *puț de aeraj, cartuș de dinamită, breșă de cercetare* etc.[30].

b.) *Omonimia*

Același fenomen originar, polisemia, duce uneori la rezultate total diferite în procesul evoluției lexicului. Bogăția semantică poate dezvolta sensuri atît de depărtate, încît, rupîndu-se lanțul înrudirii lor, se obțin cuvinte aparte, cu același suport fonic, dar cu sensuri opuse. Este vorba de adaptarea unei forme vechi la un conținut nou, proces rezultat din destrămarea cuvintelor polisemantice. De pildă, a fost o vreme cînd prăvăliile aveau încăperi cu tavanul boltit, fapt pentru care cuvîntul *boltă* denumea pe lîngă „construcția în formă de arc" și „prăvălia"[31]. Atunci *boltă* era un cuvînt polisemantic ale cărui sensuri se refereau la noțiuni corelate prin note comune. Întrucît astăzi prăvăliile nu mai au tavanul boltit, cele două sensuri s-au îndepărtat și prin urmare avem a face cu două cuvinte omonime[32]. Omonimia este deci un fenomen sincronic, determinat de procese diacronice.

Modul de evitare a echivocurilor omonimice s-a arătat la subcapitolele privind terminologia tehnică, dar, în general, contextul a sprijinit înțelegerea de către informatori a deosebirilor semantice dintre cuvinte omonimice ca: *arie* „suprafață de teren destinată treieratului" și *arie* „compoziție vocală"; *bancă* „instituție financiară" și *bancă* „din școală"; *bloc* „construcție" și *bloc* „alianță între state, grupări etc.; *bufet* „dulap de sufragerie" și *bufet* „locul unde se servesc băuturi", *internat* „cămin școlar" și *internat* (în spital), *parchet* (pardoseala camerei) și *parchet* (o parcelă de pădure), *parchet* (în org. judec.) etc.

---

[30] În special în cazul terminologiei tehnice.

[31] De aici termenul vechi *bolt* — existent și astăzi în grai — cu sensul de prăvălie.

[32] Desigur, există procese diferite din care rezultă omonimele; vezi Finuța Asan, *Observații cu privire la omonimie*, în PLG, vol. II, 1960, p. 113—124 și Paula Diaconescu, *Omonimia și polisemia*, în PLG, vol. I, 1959, p. 133—153.

Scanned with OKEN Scanner

c. *Sinonimia*

O latură a caracterului de sistem al lexicului o găsim în fenomenul sinonimiei. Sinonimele se caracterizează, în majoritatea cazurilor, prin trăsături diferenţiale de ordin stilistic *(pantalon-nădrag)* şi semantic *(ofensă-jignire).* În funcţie de absenţa sau prezenţa acestor trăsături, avem două categorii de sinonime: *absolute* — reduse ca număr şi *relative,* care se împart la rîndul lor în sinonime *aproximative* (cînd din 4—5 sensuri coincid 3—4) şi sinonime *parţiale* (analogii)[33]. Ilustrăm grafic această clasificare:

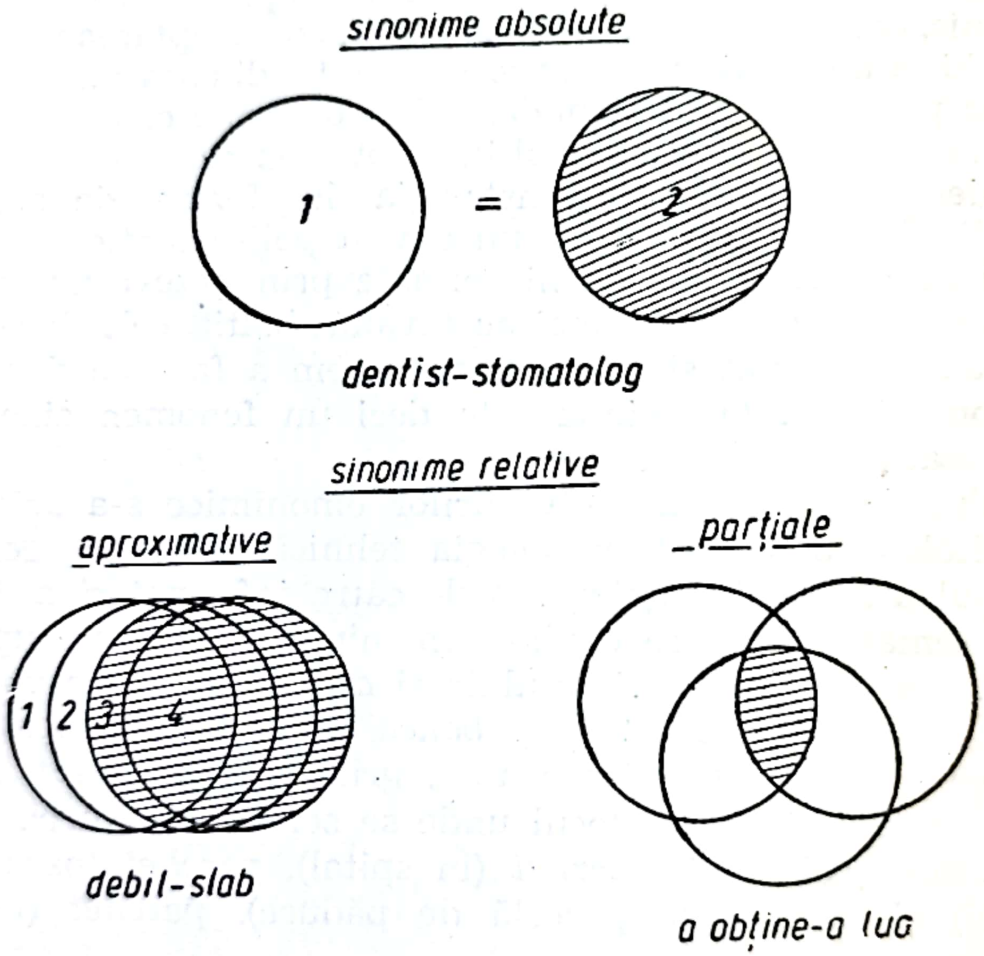

Deci în fiecare serie sinonimică trebuie să deosebim două laturi: *identitatea* (sensul comun) şi *nonidentitatea* (trăsăturile diferenţiale). Raporturile dintre aceste laturi pot fi diferite,

[33] Cf. Gh. Bulgăr, *Sinonimele în viitorul dicţionar general al limbii române,* în LR, VIII (1959), nr. 2, p. 36.

Scanned with OKEN Scanner

în funcție de contextul[34] în care sînt întrebuințate sinonimele. În contextele neutralizante rolul principal îl are identitatea, iar trăsăturile diferențiale dispar. În contextele contrastante, accentul cade pe trăsăturile diferențiale, identitatea fiind oarecum eclipsată. În contextele de tip intermediar, sinonimele își păstrează individualitatea, iar între sensul comun și trăsăturile diferențiale există un anumit echilibru[35]. Schimbarea raporturilor dintre cele două laturi ale sinonimelor constituie o dovadă a elasticității sensului cuvîntului.

Dicotomia *sincronie/diacronie* ne-a ajutat să stabilim două criterii în studiul sinonimelor[36]. a) Sinonimia este un fenomen în sincronie. Nu putem considera drept sinonime decît cuvintele întrebuințate într-o perioadă dată, de către membrii aceleiași comunități lingvistice: *închega-consolida, cerceta-ancheta, rac-cancer, potică-farmacie* etc. b) Considerînd diacronia ca o succesiune de diferite secțiuni sincronice, înțelegem mai bine structura semantică a cuvintelor și putem sistematiza termenii seriilor sinonimice:

I *socoti* — *sămăli*
II *socoti* — *sămăli* — *totaliza*
III *socoti* — *sămăli* — *totaliza* — *calcula*

I *răceală* — *zalfă*
II *răceală* — *zalfă* — *guturai*
III *răceală* — *zalfă* — *guturai* — *gripă*

În modul acesta stabilim o legătură istorică firească cu straturile mai vechi în grai și lărgim sfera înrudirilor semantice, întărim temeiul cercetărilor evoluției lexicului acestui grai. Privite în dicotomia *sincronie/diacronie* seriile sinonimice ilustrează pregnant atît bogăția limbii, cît și influențele istorice care au lăsat urme în lexic: *asuda* (latin moștenit) — *năduși* (de origine slavă) — *transpira* (neologism), *timp—vreme—epocă* etc.

---

[34] Contextul îl considerăm drept una sau două fraze alăturate, strîns legate prin conținutul lor.

[35] Aici se încadrează majoritatea lanțurilor sinonimice exemplificate în cuprinsul lucrării.

[36] Cf. B. Kelemen, — *La synonymie à la lumière de la structure sémantique des mots*, în „Résumés des communications — X-éme Congrès International des Linguistes", Buc. 28 aug. — 2 sept. 1967, p. 180.

Scanned with OKEN Scanner

Sinonimia n-a fost privită ca un fenomen izolat, ci pe baza unei serii de corelaţii[37]: sinonimie-polisemie, sinonimie-omonimie,sinonimia şi lexicul tradiţional, sinonimia şi neologismele.

c. *Sinonimia şi polisemia*

Structura lanţului sinonimic şi aceea a ariei polisemantice a unui cuvînt sînt în strînsă interdependenţă[38]. Mai ales sub impulsul nevoii de expresivitate, îmbinarea lor nu periclitează, ci întăreşte caracterul sistematic al lexicului. Ilustrăm afirmaţia cu un exemplu menţionat mai sus: cuvîntul *operaţie* figurează pentru unul din sensurile sale[39] în lanţ sinonimic cu *calcul-socoteală — adunare-înmulţire* etc., pentru altul[40] cu *intervenţie* (chirurgicală), iar pentru celălalt[41] intră în aceeaşi reţea sinonimică cu *luptă—bătălie—încăierare—hărţuială* etc.

Putem afirma că, pe de o parte, un semnificant dat se integrează în atîtea serii sinonimice diferite, cîte comportă semnificaţii distincţi în aria lor semantică. Pe de altă parte, un semnificat dat se integrează în atîtea arii semantice diferite, cîte comportă semnificanţii distincţi în reţeaua lor sinonimică. Observăm deci că, în timp ce aria semantică conferă unui semnificant structura proprie de semnificaţi diferiţi, seria sinonimică dă unui semnificat structura sa proprie de semnificanţi multipli.

De obicei, un cuvînt are, pentru fiecare accepţiune, alte sinonime. Acestea se leagă, prin celelalte sensuri ale lor, de alte cuvinte, la care găsim noi corelaţii sinonimice, şi tot aşa lanţul sinonimiei continuă. În sprijinul afirmaţiilor făcute concretizăm grafic reţeaua sinonimică a cuvîntului polisemantic *a analiza* (Fig. 5).

Din schemă reiese că sistemul de sinonimie nu poate fi în afara fuziunii polisemiei cu sinonimia. Cuvintele îşi trimit reciproc valenţe semantice. Cele două fenomene lingvistice core-

---

[37] Acestea n-au fost formulate în mod expres, dar se pot desprinde cu uşurinţă din materialul prezentat.

[38] Cf. H. Mitterand, *op. cit.*, p. 80; vezi şi Radu Mircea, *Observaţii în legătură cu sinonimia, sistemul vocabularului şi raportul limbii cu gîndirea*, în LL 13, Buc., 1967, p. 107—128.

[39] Acela din cîmpul semantic al matematicii.

[40] Acela din cîmpul semantic al medicinii.

[41] Acela din cîmpul semantic al milităriei.

Scanned with OKEN Scanner

late (polisemia-sinonimia) evoluează în strînsă interacţiune[42]. Calea apariţiei sinonimelor, concomitent cu înmulţirea sensurilor, o reprezintă, cu precădere, transferul metaforic (în general tropii)[43].

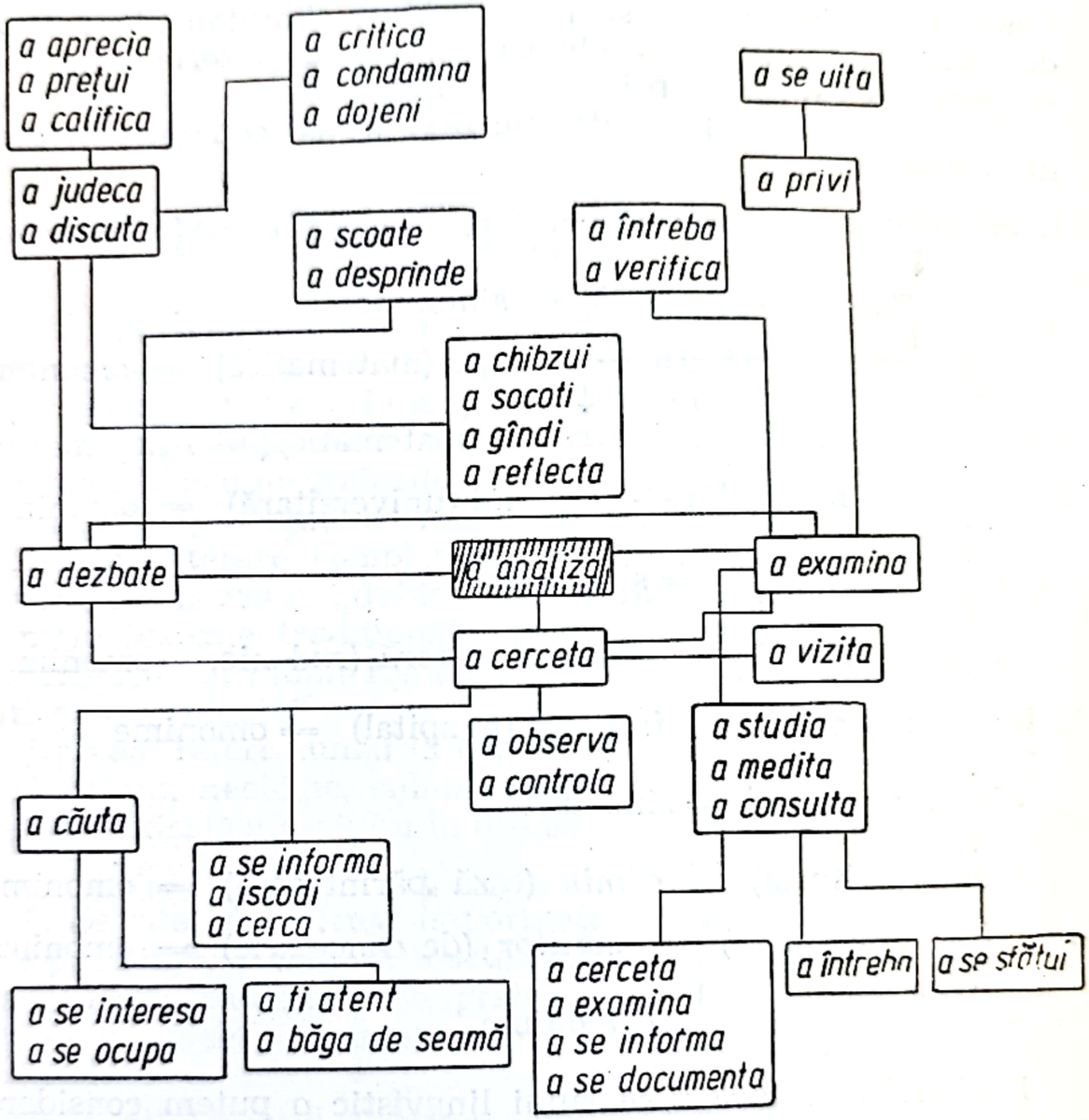

[42] Îmbinarea polisemiei cu sinonimia a mai fost remarcată de: J. Kurylovicz, *Însemnări cu privire la sensul cuvîntului*, în „Voprosy jazykoznanija", 1955, nr. 3 p. 3; I. Coteanu, *Contribuţii la o semasiologie sistematică*, în PLG, vol. I, 1959, 27; Gh. Bulgăr, *Sinonimele şi viitorul dicţionar general al limbii române*, în LR, 1959, nr. 2, p. 37; U. Ricken, *Observaţii asupra onomasiologiei*, în LR, 1960, nr. 4.

[43] Cf. I. Iordan, *Stilistica limbii române*, Buc., 1944, p. 345—346.

d. *Sinonimia și omonimia*

Ținînd seama de relațiile existente între cuvinte, atît pe plan material, cît și de semnificație, o serie de lingviști arată că orice semn este în mod virtual omonim și sinonim în același timp, adică el este constituit din încrucișarea acestor două fenomene. Prin urmare, semnul aparține simultan „la o serie de valori transpuse ale aceluiași semn și la o serie de valori analoge, dar exprimate prin semne diferite"[44].

Lexicul neologic prezentat ne permite să concretizăm grafic cele afirmate:

1. *intervenție* (chirurgicală) — *intervenție* (militară) { = omonime
   ↓
   operație (de apendicită) = sinonime
   ↓
   operație (matematică) = omonime
   ↓
   calcul (matematic) { = sinonime

2. *asistentă* (medicală) — *asistentă* (universitară) = omonime
   ↓
   felceră { = sinonime
   ⇕
   soră (medicală) { = sinonime — *soră* (rudenie, = omonime

3. *internat* (școlar) { — *internat* (în spital) = omonime
   ↓
   cămin (școlar) { = sinonime
   ↓
   cămin (cultural) — *cămin* (casă părintească) = omonime

4. *scriitor* (de opere) { — *scriitor* (de cancelarie) = omonime
   ↓
   autor { = sinonime

Deci dubla natură a sensului lingvistic o putem considera ca rezultînd din încrucișarea trăsăturilor omonimice cu cele sinonimice.

Între aceste două fenomene (sinonimia — omonimia) mai putem stabili și alte corelații. Prin ele argumentăm că cuvin-

[44] I. Rizescu, *Note asupra sistemului limbii (elemente de sistem în lexic)*, în PLG, vol. II, 1960, p. 56.

Scanned with OKEN Scanner

tele nu sînt numai ordonate asemenea unui cod, ci sînt organizate în grupuri care se intercondiționează și sînt în mișcare:

a. *soră* (medicală) — b. *felceră*
c. *asistentă* (medicală) — a. *soră* (medicală) $\left\{ = \frac{a}{c} = \frac{b}{a} \right.$ $\begin{cases} a—b = \text{sinonime} \\ a—a = \text{omonime} \\ c—a = \text{sinonime} \end{cases}$

a. *a analiza* —— b. *a examina*
b. *a examina* —— c. *a dezbate* $\left\{ = \frac{a}{b} = \frac{b}{c} \right.$ $\begin{cases} a—b = \text{sinonime} \\ b—b = \text{omonime} \\ b—c = \text{sinonime} \end{cases}$

e. *Sinonimia și neologismele*

Adevărul axiomatic exprimat în formula: bogăția de cuvinte este un indiciu direct al nivelului de dezvoltare a unei limbi, este însușit azi de majoritatea celor care se preocupă de problemele limbii române contemporane. După cum se știe, îmbogățirea lexicului graiurilor locale este astăzi un proces absolut firesc și permanent. Noile cuvinte, pătrunse prin intermediul limbii literare, completează lacunele, golurile existente sau formează așa zisele „dublete" sinonimice, împreună cu elementele lexicale tradiționale. Aceste perechi aduc nu numai graiurilor, ci și limbii române, în general, „o bogăție necunoscută de alte limbi"[45].

Ne vom referi numai la corelația dintre cuvîntul tradițional și sinonimul neologic, subliniind importanța acestui dublet în bogăția lexicală a graiului în discuție:

1. Se știe că cea mai importantă trăsătură a neologismului este precizia[46], o calitate foarte importantă pentru perfecționarea vorbirii caracteristice graiului. În seria sinonimică: *mîner — manivelă — manetă — manșă*, termenul băștinaș *mîner*

---

[45] Cf. Alf. Lombard, *Tradition latine et tradition slave. Le Roumain, résultat de leur fusion*, în „Acta Congressus Madrigiani Proceedings of the second international Congress of classical Studies", Copenhagen, August, 1954, vol. V, Copenhagen, 1957, p. 115—120.

[46] Cf. Al. Graur, *Neologismele*, Buc., 1937, p. 8; B. Soloviov, *Neologismele și sinonimia*, în „Limba și literatura moldovenească" I (1958), nr. 1, p. 10—11; vezi Werner Bahner, *Le neologisme et le problème de la synonymie*, în „El XI Congreso internacional de linguistica y filologia romanicas", Actas II, Madrid, 1968, p. 637—647.

Scanned with OKEN Scanner

este polisemantic şi mai puţin precis. Cele trei neologisme au o sferă semantică îngustă, dar sînt mai precise. Grafic corelaţia dintre aceste sinonime s-ar putea reprezenta astfel:

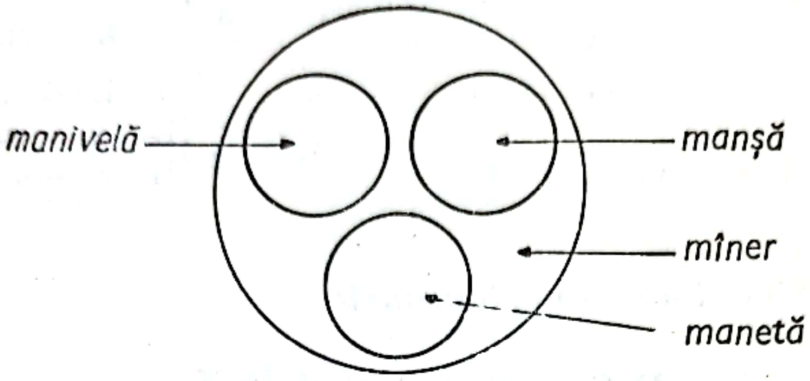

Sensurile diferite ale cuvîntului *a aşeza* sînt exprimate astăzi mai precis prin neologismele pătrunse în grai: *a aranja, a fixa, a instala, a reorganiza, a se stabili* etc. Mulţi vorbitori sînt în măsură să înlocuiască diversele accepţiuni ale termenului vechi *închipuire*, prin neologisme precise: *imaginaţie, fantezie, invenţie, iluzie* etc.

2. Un alt element care motivează utilizarea dubletelor neologice este *eleganţa* acestora. Din cauza coloraţiei triviale, vulgare a unor cuvinte, vorbitorii recurg la cuvintele mai noi, obişnuite în stilul ales[47]. Această cauză determină ca termenul *a vărsa*, de pildă, să fie suplinit tot mai frecvent de către vorbitorii graiului prin *a vomita, borţoasă* prin *gravidă, crîşmă* prin *bufet, ţîţar* prin *sutien* etc.

3. Un principiu important care pledează în favoarea dubletelor neologice este acela al economiei în comunicare, prin care înţelegem evitarea unor sintagme greoaie, formate din termeni tradiţionali. Treptat cîştigă teren cuvinte ca: *birou* (m. i.) pentru „sală de lucru", „masă de lucru" (B I, II, Bş I, V, D II, IV, V), *elibera* (m. i.) pentru „pleacă din armată" (Bş II, V I), *evidenţia* (m. i.) pentru „îl dă ca exemplu" (Bş II), *incendiu* (m. i.) pentru „foc mare" (Bş II, D IV), *revelion* (m. i.) „sînvăsîi"

[47] Cf. S. Puşcariu, DR, IX (1936—38), p. 431.

(Bş II) sau „noapte de Anul Nou“ (SV), *urnă* (m. i.) pentru „ladă de vot“ (B V) sau „cutie secretă“ (S IV) etc.

4. În alegerea cuvintelor, vorbitorii graiului sînt conduşi adesea şi de consideraţii de ordin stilistic. Între mai multe cuvinte ei aleg mai bucuros pe cele ce li se par mai expresive, mai potrivite împrejurărilor în care vorbesc. Deci *nuanţa* este un alt element care motivează utilizarea dubletelor neologice. Ele se integrează în sistemul lexical al graiului şi contribuie la intrarea lui treptată în limbă literară. Schimbarea corelaţiilor sinonimice prin pătrunderea neologismelor determină noi structuri lexicale în grai, ale căror transformări sînt determinate nu numai de cuvintele înseşi, ci şi de întrebuinţările lor reciproce.

Dubla structurare a lexicului

Conţinutul unei unităţi lexicale este definit printr-un dublu sistem de relaţii:

I Prin asocieri şi opoziţii paradigmatice (pentru lexicul propriu-zis).

II Prin corelaţii sau contraste sintagmatice (pentru vocabular, adică pentru distribuţia unităţilor lexicale în propoziţii şi fraze).

Aceste sisteme au raporturi strînse între ele. O opoziţie sau o asociere în structura lexicală depinde de sistematizarea unui contrast sintagmatic. Un cuvînt ca *a intenţiona* poate primi, ca urmare a corelaţiilor sintagmatice (prezenţa adverbului *bine* sau *rău*), un conţinut diferit (bine intenţionat sau rău intenţionat) faţă de acela pe care îl deţine în structura lexicală (a intenţiona). În momentul cînd primeşte valoarea de întrebuinţare raporturile structurale se transformă şi cuvîntul *a intenţiona* capătă un loc nou în lexic.

I În structura lexicului studiat fiecare termen asigură o funcţie care se defineşte prin locul său în sistem şi prin relaţiile sale cu ceilalţi termeni ai grupului definit din punct de vedere social şi istoric[48].

[48] Cunoscînd că unitatea lexicală joacă pe planul lexicului acelaşi rol ca fonemul pe planul sistemului fonologic.

Scanned with OKEN Scanner

Determinarea trăsăturilor pertinente rezultă dintr-o serie de asocieri și opoziții realizate după diferite criterii și după diverse aspecte[49].

a) *După raporturile reciproce:* accepțiuni identice (sinonime) — sau contrare (omonime); pluritatea formelor (sinonime) — pluritatea sensurilor (omonime); identitate de formă (omonime) — similaritate de formă (derivate); coordonări — subordonări.

b) *După extinderea și caracterul accepțiunilor:* cuvinte polisemantice-monosemantice, cuvinte cu valori pline — cu valori atenuate (ambiguități).

c) *După caracterele speciale ale termenilor:* termeni aparținînd fondului tradițional — termeni neologici, regionalisme — neologisme, regionalisme împrumutate din alte limbi — neologisme, termeni din fondul comun — termenii tehnici.

Aplicarea acestor criterii a permis reliefarea interdependențelor multiple și cîteodată complexe dintre termeni și înțelegerea caracterului de sistem al lexicului.

II În cercetarea asupra lexicului neologic pătruns în graiul maramureșean nu ne-am bazat numai pe studiul relațiilor paradigmatice între termeni[50], ci am ținut seama și de corelațiile sintagmatice[51]. Orice sintagmă are, ca și unitățile fundamentale de desemnare[52], semnificația sa lexicală proprie. Conținutul semantic al sintagmelor nu reflectă niciodată simpla asociere a sensurilor elementelor componente, ci o unitate nouă.

În expresiile „a ține *cont* (de ceva)", „pe *cont* propriu" „*în conformitate cu*", „pentru *conformitate*", „*de calitate*", „*în calitate* de", „pe *bază* de", „de *bază*", „a avea la *bază*" etc., cuvintele *cont, conformitate, calitate* și *bază* pierd o parte din trăsăturile pertinente, care le definesc pe planul lexicului și, împreună cu elementele lexicale ce le însoțesc, ne dau o sem-

---

[49] Cf. Otto Ducháček, *La structure du lexique et quelques problèmes sémantico-lexicaux*, în RRL, X (1965), 6. p. 563.

[50] Pe opozițiile și asocierile care degajează trăsături pertinente.

[51] Care se situează la nivelul enunțării, adică interesează vocabularul.

[52] Unitățile lexicale propriu-zise.

Scanned with OKEN Scanner

nificaţie nouă. Aici nu luăm în considerare unităţile lexicale, ci unităţile sintagmatice.

Unele sintagme au caracterul grupărilor frazeologice stereotipe: „eliberarea proletarilor", „eliberarea proletariatului", „eliberarea muncitorilor". În toate aceste expresii termenii care constituie al doilea element al sintagmei sînt permutabili[53]. Ei devin aici variante combinatorii şi fenomenul este comparabil cu acela de neutralizare fonologică în cazul fonemelor.

Deseori informatorii au completat răspunsurile la întrebările indirecte prin contrarul termenului vizat: *capitalist* a antrenat *socialist*, *revoluţie — reacţiune*, *capital — muncă*, *sărac — bogat* etc. Deci o alegere a termenului a depins oarecum de elementul lexical amintit în clipa precedentă[54].

De aici am tras concluzia că adevăratul statut al unor termeni ca: *partid*, *burghezie*, *clasă muncitoare*, *fascism*, *capitalism* nu poate fi clar determinat decît după ce se înfăţişează unităţile frazeologice în care poate fi încadrat.

Raporturile multiple şi complexe, constatate între unităţile lexicale studiate, confirmă, în domeniul nostru redus, noţiunea de sistem lexical.

[53] Deşi în alte contexte sînt termeni distincţi.
[54] Unele cuvinte cer în mod necesar altele, prin contrast.

Scanned with OKEN Scanner

PARTEA A TREIA

ÎNCADRAREA NEOLOGISMELOR ÎN SISTEMUL GRAIULUI

Limba, după cum se știe, se află într-o continuă înnoire, care se manifestă în toate compartimentele ei, în unele cu mai multă intensitate, în altele mai puțin. Dar orice schimbare într-unul din compartimentele limbii determină, mai devreme sau mai tîrziu, modificări și în celelalte compartimente ale sale.

Intrarea în limba română a unui mare număr de neologisme, în perioada ultimelor două decenii ale veacului trecut și începutul veacului nostru, a avut urmări importante asupra sistemului ei fonologic și morfologic. E. Petrovici arată că, în urma pătrunderii acestora, limba română și-a constituit un al doilea sistem fonologic[1].

Este cunoscut doar faptul că, o dată cu pătrunderea într-un idiom oarecare a unor cuvinte, pătrund și fonemele respective[2]. Prezența lor se resimte apoi, atît pe plan fonologic, modificînd inventarul fonemelor, cît și în morfologie, în măsura în care contribuie sau nu la deosebirea formelor gramaticale.

[1] Vezi E. Petrovici, *Sistemul fonematic al limbii române*, în SCL, VII (1956), 1—2, p. 17. D-sa susține că limba literară posedă două sisteme fonologice: cel de nuanță muntenească, cu 7 vocale (a, ă, e, i, î, o, u) și cel de nuanță moldovenească cu 5 vocale (a, ă/e, î/i, o, u). Vocalele *e* și *i*, foste variante poziționale ale lui *ă* și *î*, și-au cîștigat autonomia tocmai datorită elementelor neologice franceze, italiene, latine literare etc., „în care *e* și *i* inițiali se pronunță în felul occidental, francez, fără iod protetic. La aceasta contribuie și faptul că consoanele palatalizate tind să se pronunțe înaintea lui *e* și a lui *i* — atît în limba literară, cît și în graiurile populare din Muntenia și sudul Ardealului — fără apendice palatal".

[2] Unele dintre elementele pătrunse în limbă se adaptează de la început sistemului fonetic al limbii respective, în timp ce altele se adaptează numai parțial, iar unele dintre ele sînt întrebuințate în forma în care au fost împrumutate. Acesta e cazul, după cum vom vedea mai jos, îndeosebi al unor cuvinte intrate din limba literară în graiurile regionale.

Scanned with OKEN Scanner

Iată cîteva exemple: pînă la împrumutarea unor elemente slave, limba română nu cunoștea fonemele /j/ și /z/, ci numai /ĝ/ și /dz/: *ĝoi, ĝug, ĝudecător, dzece, dzic, dziuă* etc. pentru actualele forme *joi, jug, judecător, zece, zic, ziuă*. Pătrunderea cuvintelor care conțineau fonemele /j/ și /z/ a îmbogățit inventarul limbii române cu încă 2 foneme[3]. Cele 4 foneme au fost întrebuințate paralel o perioadă îndelungată. În elementele vechi, latine sau autohtone, se rostea /ĝ/ și /dz/, iar în cele noi, împrumutate, /j/ și /z/. Situația aceasta se mai menține pînă astăzi în unele graiuri dacoromâne, printre care se numără și graiul din Maramureș, de care ne ocupăm în lucrarea de față.

Dacă astăzi limba literară și majoritatea graiurilor populare românești nu mai întrebuințează fonemele /ĝ/ și /dz/, în exemplele citate, nu înseamnă că acestea au fost înlocuite de fonemele /j/ și /z/, împrumutate din slavă, o dată cu cuvintele respective. Faptul se explică prin evoluția africatelor /ĝ/ și /dz/. În cursul dezvoltării limbii române ele au pierdut elementul oclusiv, reducîndu-se la fricative: prima a devenit o fricativă *palato-alveolară*, iar a doua o fricativă *dentală*. În urma acestei transformări s-au confundat, în cîte un singur fonem, două foneme de proveniențe și origini diferite.

Pătrunderea cuvintelor noi, a neologismelor, a avut loc nu numai în limba comună, ci și în unitățile ei dialectale, în graiurile regionale, prin intermediul limbii literare.

Precizăm însă că pătrunderea unor cuvinte noi în graiuri nu rezolvă încă deosebirea dintre vorbirea populară și cea cultă. Procesul acesta este lent și de lungă durată. O mare parte dintre elementele noi pătrund în grai cu rostirea literară și sînt întrebuințate în acest fel cel puțin de către unii dintre vorbitori, care, de obicei, au un anumit prestigiu în localitate. Cuvintele respective sînt apoi preluate de tot mai mulți vorbitori și, treptat, devin un bun al întregii colectivități. Unele, însă, sînt de la început adaptate la sistemul fonetic al graiului, iar altele se adaptează parțial. În sfîrșit, o parte infimă, nefiind corect înțelese sau fiind asociate cu un alt cuvînt, intră în grai cu o formă stîlcită.

---

[3] Vezi E. Petrovici, *Influența slavă asupra fonemelor limbii române*, Buc., 1956, p. 36.

Scanned with OKEN Scanner

Prezența neologismelor în graiurile populare nu trebuie privită numai din punct de vedere strict lexical, deci cantitativ, ci și, mai ales, din perspectiva întregului sistem. Important e nu numai cuvîntul ca atare, ci și felul cum acesta e rostit, măsura în care cuvintele noi intrate în graiuri schimbă sistemul sau cum, pe baza lor, se constituie un al doilea sistem. Nu e lipsită de valoare nici contribuția elementelor noi intrate în grai la apropierea sistemului acestuia de cel al limbii literare.

Apariția sau reapariția unor foneme noi, o dată cu cuvintele noi împrumutate, formează noi opoziții și alternanțe, necunoscute vechiului sistem, îmbogățind inventarul fonologic al graiului.

Prezența unor foneme noi într-un anumit context lexical nu exclude întrebuințarea fonemelor și a opozițiilor caracteristice vechiului sistem. Ele coexistă și, în funcție de situația în care se află vorbitorul, pot fi — și sînt — întrebuințate în aceeași propoziție sau frază.

În majoritatea cazurilor neologismele intrate astăzi în graiurile regionale sînt pronunțate după normele limbii literare. Dacă se constată totuși diferențe în rostirea acestora, acestea nu apar de obicei între țărani și orășeni, ci între bătrîni și tineri, între bărbați și femei, între cei care au călătorit mai mult în țară și cei care n-au părăsit satul. Diferențele mai sînt apoi determinate și de apropierea sau depărtarea satului respectiv de centrele urbane, de ocupația de bază a locuitorilor ce-l populează.

Procesul de înlocuire a formelor se desfășoară lent, dar continuu. Acest proces se manifestă în primul rînd ca o suprapunere a formelor noi peste cele vechi. Situația aceasta este confirmată de existența, în perioada actuală, a 2—3 sau chiar 4 forme pentru același cuvînt nou intrat în grai. Toate aceste forme, după cum vom vedea mai jos, coexistă în aceeași localitate, uneori în vorbirea aceleiași persoane. După o anumită perioadă de coexistență formele noi se vor impune cu prestigiul ce-l conferă limba literară.

În lumina celor expuse mai sus vom examina formele sub care apar termenii neologici comparativ cu pronunțarea cuvintelor din fondul vechi al graiului, ceea ce ne va permite să se-

Scanned with OKEN Scanner

sizăm și să scoatem în evidență, pe lîngă trăsăturile de bază ale vechiului sistem, elementele noi din sistemul fonologic al graiului din aria lingvistică a Maramureșului.

Față de vechiul sistem al graiului pătrunderea unor cuvinte noi nu a determinat modificări în sistemul vocalic al subdialectului maramureșean. Vocala *ę*, de pildă, caracteristică vechiului sistem, este foarte frecventă și în neologisme, și nu numai sub accent și în cuvintele care conțin, în silaba următoare, un *e* sau *ă*, ci și în alte situații. Iată cîteva exemple: *șomęr*, *recęnzor* (m. i.), *referęnt* (B II, III, V, D V, S III, V II, V), *șofęr* (m. i.), *inteligęnt* (B II, III, IV, V, Bș II, S II, III, IV, V), *ateliięr* (D II, IV, V, V II, S IV, V), *brigadęr* (B III, IV, D V, S IV), *combinęr* (B III, S III), *permanęnt* (B V, S I, V, V II), *randamęnt* (B IV, V, D V, S I, II, III, V II, IV, V), *evenimęnt* (Bș V, V I), *falimęnt* (B III, IV, D I, III, V, S II, IV, V I), *intęrn* (B III, IV, Bș I, III, IV, D I, III, V, S III, IV, V I, IV), *regulamęnt* (B III, IV, D I, III, V, S II, IV, V I, IV) etc.

Deși mai puține la număr, merită totuși relevate cazurile în care s-a notat *e* nu *ę*, cu toate că se află în poziție corespunzătoare acestuia din urmă: *cîstérnă* (B I, II, III, V, Bș I, II, IV, V, D II, IV, S I, II, III, IV, V, V I, II, III, IV, V), *anḱetă* (m. i.), *férmă* (B I, II, III, IV, V, D I, II, III, V, S I, II, III, V I, II, III, IV, V) etc.

Se menține de asemenea vocala *o̯*, pe care am notat-o în majoritatea cazurilor. În puține exemple am auzit, între consoană și vocala *o* și un element semivocalic de tipul *u̯* sau *o̯*, slab perceptibil, pe care l-am notat sus la umăr: *u̯o̯* sau *o̯o*

Referitor la vocalism semnalăm și faptul că, în poziție neaccentuată, în interiorul cuvîntului vocalele *a* și *ă* pot adesea să-și ia locul una alteia, fără ca aceasta să aibă vreo urmare asupra sensului cuvintelor respective. Astfel, cuvinte ca *taior*, *cravată*, *aragaz*, *aspirator*, *lavor*, *capitală*, *angaja*, *sandală*, *pontator*, *statut*, *calcula* etc. au fost înregistrate de noi atît sub această formă, cît și cu *ă*: *tăior* (S III), *Crăvată* (S V, V, III), *arăgaz* (B V, Bș II, S IV, V IV, V), *aspirător* (B V), *lăvor* (B V, Bș I, II, IV, S I, II), *căpitală* (B V, D IV, S V), *angăja* (B IV, V, Bș, I, D IV, S IV, V), *săndală* (B V, D I, IV, V, S IV, V), *pontător* (B V), *stătut* (D IV), *călcula* (S V) etc.

Scanned with OKEN Scanner

Fenomenul a fost remarcat și în alte graiuri, în unele cuvinte vechi, precum și în împrumuturi mai noi[4]. El se datorește, cu siguranță, lipsei opoziției dintre aceste vocale în poziție neaccentuată.

O serie de transformări în vocalism se datoresc dificultății de a rosti un grup de două vocale, dintre care una la sfîrșitul unui cuvînt sau al unei silabe, și cealaltă la începutul cuvîntului sau al silabei următoare, formînd așa-zisul hiat.

Problema hiatului în limba română nu a constituit obiectul unei cercetări amănunțite. Ea a fost atinsă însă de către majoritatea istoricilor limbii române[5]. Avem cunoștință de o singură cercetare consacrată exclusiv acestei probleme, anume comunicarea lui E. Petrovici, prezentată la Congresul al XII-lea de romanistică (București aprilie 1968)[6].

Nu este în intenția noastră și nici nu intră în economia lucrării tratarea amănunțită a hiatului. Vom arăta doar, bazați pe cîteva exemple, cum se prezintă grupurile de vocale aflate în hiat în elementele neologice pătrunse în graiul de care ne ocupăm.

E cunoscut că în limba română, atît în cea literară, cît și în graiurile populare nu există vocale în hiat. Într-un fel sau altul acesta este evitat. Tendința de evitare a hiatului a existat încă în limba latină tîrzie[7], fapt reflectat în toate limbile romanice prin unele elemente care presupun forme latinești fără hiat: *părete* < *parietes* sau *paretes*, ca și *butonieră* > *butoneră*. Această tendință s-a întărit apoi prin influența slavă, în urma căreia orice vocală din seria anterioară a fost preiotată, atît la inițială de cuvînt, cît și la inițială de silabă.

Pentru înlăturarea hiatului limba română întrebuințează diverse mijloace. Cel mai răspîndit dintre acestea este introducerea, între cele două vocale, a unui element semivocalic

---

[4] Vezi Gr. Rusu, *Fonetica graiului din Valea Jiului I. Vocalismul*, în SCL, XV (1964) nr. 6, p. 736; vezi și Ovid Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, Buc., 1915, p. 23.

[5] Vezi Ovid Densusianu, *Istoria limbii române*, vol. II, Buc., 1961, p. 23—25, 66—69; Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, vol. IV, V, VI, Buc., 1966, p. 232—234; I. Iordan, *LRC*[2], Buc., 1956, p. 204—205.

[6] Cf. *Rapoarte și comunicări (rezumate)*, Buc. 15—20 aprilie 1968, p. 111.

[7] Cf. Al. Graur, *Tendințele actuale ale limbii române*, București, 1968, p. 25.

Scanned with OKEN Scanner

de tipul *i̯* sau *u̯* (în funcţie de timbrul vocalei a doua). Un alt procedeu este transformarea în semivocală a uneia dintre cele două vocale care formează grupul. Un al treilea procedeu constă în suprimarea primei vocale din cadrul grupului. Acesta din urmă este mai puţin întrebuinţat în limba literară, şi în general în vorbirea oamenilor instruiţi, dar se întîlneşte destul de frecvent în graiuri.

În elementele neologice pătrunse în graiul de care ne ocupăm am întîlnit toate cele trei procedee. Iată cîteva exemple:

i — e > i — i̯e: ateliier (D II, IV, V II);

i — o > i — u̯o: reacţiu̯onaŕ (D I, III, B II, V, S V, V II, III, V), *revoluţiu̯onaŕ* (S IV);

a — u > au̯: au̯tobuz (B IV, Bş II, III, IV, V IV), *au̯togară* (B III, IV, S II, V IV);

u — a > u̯a: intelectu̯al (B II, Bş III, S II, V, V II);

i — a > i̯a: mondi̯al (B I, II, V, D I, II, III, S III, IV), *imperi̯alism* (B II, IV, Bş I, V, D IV, S I, IV, V I);

i — o > i̯o: internaţi̯onal (B IV, Bş II, III, IV, D III, IV, S I, II, IV, V, V I), *revoluţi̯onaŕ* (B II, III, IV, Bş III, V, D I, II, III, IV, V, S V, V II, III, V), *funcţi̯onaŕ* (B IV, Bş V, D II, III, IV, V, S II, IV, V, V I), *radi̯o* (m. i.), *revelı̯on* (B II, Bş III, IV, V, D II, V, S IV, V V), *akiziţi̯ona* (B I, D III, S I, V, V IV);

i — u > i̯u: uni̯une (Bş V), *emisi̯une*, (Bş I, III, IV), *direcţi̯une* (S V, Bş IV), *tensi̯une* (D II, III, V, S II), *agresi̯une* (Bş I, III, S III, IV);

i — e > i̯e: licitaţi̯e (B I, III, IV, Bş III, D I, III, IV), *reclamaţi̯e, declaraţi̯e, autorizaţi̯e, construcţi̯e* (m. i.), *demonstraţi̯e* (B I, V, Bş I, V, D I, V, S I, II, V, V I), *decizi̯e* (B IV, Bş I, V, D III, IV, S I, II, IV, V I), *demisi̯e* (m. i.), *dispoziţi̯e, campani̯e, bază de recepţi̯e* (m. i.);

o — a > o: esplotator (B I, II, III, IV, V, Bş I, IV, V, D I, III, S V, V II, III, V);

o — a > a: pavaza (m. i.);

i — e > ę: pionęr, pionęră (m. i.), *scrumęră* (B III, Bş I, II, IV, D I, IV, S III, IV, V I, V), *atelęŕ* (S IV, V, V V, D V), *brigadęŕ* (D III, IV, V, S IV, V IV, V), *experenţă* (B I, II, S II, IV, V, D V, V I, III, IV, V);

Scanned with OKEN Scanner

i — e > *e: servetă* (m. i.), *cantoner* (B I, II, III, IV, Bș I, II, D IV, S I, III, V I).

Exemplele citate confirmă constatările și concluziile în legătură cu nonocurența, în limba română, a vocalelor în hiat.

Dacă pătrunderea unor elemente noi în subdialectul maramureșean nu a determinat schimbări în sistemul vocalic, prezența neologismelor se resimte în mod substanțial în consonantism.

Majoritatea elementelor lexicale care au pătruns în aria lingvistică a Maramureșului nu au fost adaptate vechiului sistem, ci au fost preluate cu rostirea literară. Avînd în componența lor foneme proprii limbii literare, o bună parte dintre vorbitori și-au însușit aceste foneme și le întrebuințează în mod curent, atît pentru a deosebi forme gramaticale, cît și pentru distincțiile lexicale. O serie de opoziții între consoane de diverse timbre fonologice, precum și unele alternanțe între consoane din serii diferite de localizare, necunoscute vechiului sistem al graiurilor din Maramureș, sînt reintroduse o dată cu însușirea noilor cuvinte.

În vechiul sistem al subdialectului maramureșean, labialele /p/, /b/, /m/, /f/, /v/ nu au parteneri palatalizați. Din această cauză marca de plural a unor substantive și adjective și morfemul persoanei a II-a al unor verbe este o consoană palatală /ť/, /ď/, un grup consonantic /pť/, /bď/, /mń/ sau o consoană dintr-o altă serie de localizare /s'/, /z'/ și nu o labială palatalizată (diezată)[8] ca în limba literară și ca în unele graiuri regionale. Prin adaptarea treptată a unor neologisme, rostite în forma lor literară, vorbitorii graiului încep să folosească, pentru a deosebi diversele forme ale acestora, opoziția „palatalizat — nepalatalizat": *infirm — infirm'* (V I, II, B II, IV, S III, IV), *confirm — confirm'* (Bș I, II, III, D I, III, V, S I, II, B III, V II, III), *fotograf — fotograf'* (Bș I, S I, B II), *half — half'* (S I, V I, D III, S IV), *activ — activ'* (D I, IV, V I, II, III, B II, III, IV, S II, III, V), *elev — elev'* (Bș I, III, IV, V, D I, II, III, IV, V, S I, II, IV, V I, II, III, IV, V, B II, III, IV, V), *sportiv — sportiv'* (B I, II, III, IV, Bș I, II, III, D I, II, III, IV, V,

---

[8] Pentru termenul de diezat vezi E. Petrovici, *Fenomene de sinarmonism în fonetica istorică a limbii române*, în CL, II (1957), pag. 98, nota 2.

Scanned with OKEN Scanner

S I, II, III, IV, V I, II, III, IV, V), *adoptiv — adoptiv'* (B II, IV, Bș IV, V V) etc.

În legătură cu termenii *fotograf* și *adoptiv* remarcăm următoarele: primul este întrebuințat atît în forma lui corectă, literară, cît și în forma *fotografist*, cu pluralul *fotografiști*. De la unii informatori s-au înregistrat ambele forme: *fotograf — fotograf'* și *fotografist — fotografiști'* (B II, D I). Cel de al doilea cuvînt, *adoptiv*, l-am notat și sub forma „stîlcită", *adoftiv*. Precizăm însă că, din cei 5 informatori care au rostit cuvîntul, numai unul a dat această formă, 4 pronunțîndu-l după normele literare. Prin urmare formele stîlcite ale unor neologisme constituie cazuri izolate în subdialectul maramureșean.

În materialul nostru nu dispunem de perechi minimale de tipul *lup — lup'*, *scap — scap'*, *orb — orb'*, *întreb — întreb'* din care să rezulte opoziția /p/ — /p'/, /b/ — /b'/. Aceasta nu înseamnă însă că, o dată cu folosirea în grai a unor neologisme a căror temă este terminată în aceste consoane, nu se întrebuințează și opoziția consonantică respectivă.

Lipsa opoziției dintre consoanele /s/, /z/, /ț/, /ș/, /j/ și corespondentele lor palatalizate /s'/, /z'/, /ț'/, /ș'/, /j'/ este o altă trăsătură caracteristică a vechiului sistem.

În sistemul nou, determinat de apariția neologismelor în grai, consoanele amintite formează perechile /s/ — /s'/, /z/ — /z'/, /ț/ — /ț'/, /ș/ — /ș'/, /j/ — /j'/, încadrîndu-se în corelația de timbru „palatalizat — nepalatalizat": *pudrez — pudrez'* (D I, II, S III), *angajez — angajez'* (B III, Bș II, III, D II, S I, III, V I, IV), *refuz — refuz'* (Bș I, II, III, D II, IV, S II, III, V I, II, IV, V), *burǵez — burǵez'* (B II, IV, V, Bș II, III, V II, IV), *telefonez — telefonez'* (B II, Bș II, III, D II, V, S II), *avansez — avansez'* (B III, Bș III, S II, III, V I, IV), *avizez — avizez'* (B III, Bș III, D II, S II, III, V I, IV), *avantajez — avantajez'* (B III, Bș III, D II, S III), *ĝelǫ́să — ĝelǫ́se* (D I, IV, V III, V), *reĉipisă — reĉipise* (Bș I, IV, S III, V, V III) etc.

Timbrul palatal al consoanelor amintite rezultă și din forme ca: *bilanțe* (pl. de la *bilanț* — B III, Bș III, D II, III, S III, IV), *divorțe* (pl. de la *divorț* — B IV, D IV), *sentinț'* (pl. de la *sentință* — D I, I IV), *sacoș'* (pl. de la *sacoșă* — D I),

conferinț' (pl. de la *conferință* — D I), *concurse* (pl. de la *concurs* — D IV, S III), *analiz'* (pl. de la *analiză* — D I), *angajez'* (B III, Bș II, III, D II, V I, IV), *fotomontaje* (pl. de la *fotomontaj* — B III, D I, V, S III, V II), *stații* (pl. de la *stațiie* — B II, Bș I, II, S I, II, III, V I) etc.

Precizăm că vechiul sistem al subdialectului din Maramureș posedă fonemele /s'/ și /z'/, provenite însă din /f/ și /v/, urmate de *i̯* (iod) sau de *i*, prin palatalizarea mutativă a acestora: *sḙre* „fiere", *sin, sină*, „fin", „fină", *sir* „fir", *ziță̆l* „vițel", *zer* „vier" etc. Ele se opun lui /s/, /z/, deosebind, prin această opoziție, diverse cuvinte. Astfel, *sin* „fin", *zer* „vier" se deosebesc, în rostire, de *sîn, zăr* prin aceea că primele au /s'/, /z'/, iar cele din urmă /s/, /z/, duri, refractari palatalizării.

Prin pătrunderea unor elemente noi în grai, rostite conform limbii literare și neadaptate la sistemul graiului, opozițiile acestea s-au întărit, frecvența lor crescînd considerabil.

Acțiunea velarizantă a consoanelor /s/, /z/, /ț/, /ș/, /j/ asupra vocalelor din seria anterioară care le urmează se constată însă și în cazul neologismelor. Unele dintre ele, prin vorbitori în al căror sistem nu au pătruns elemente literare, au fost adaptate la vechiul sistem al graiului. Astfel, am notat o serie de forme în care consoanele amintite sînt rostite numai cu timbru velar: *avansăz* (B IV, S V), *avizăz* (Bș V, D I), *avansață̆* (B IV, V, S V), *forță̆z* (B IV, V, S V, V I), *dispoziții̯e* (V II), *inundații̯e, producții̯e* (V II, III, IV), *caracterizăz* (Bș II, S III), *decîzii̯e* (S II, V II, V), *afișă̆* (B II, S V, V V), *metrajă̆* (B V, D IV), *garajă̆* (B IV, V, D III, IV, V), *ambalajă̆* (Bș II, V, D II, IV, S V, V III), *atlasă̆* (D III), *sărbare* (B IV, Bș V, S IV, V I, IV), *dezărta* (Bș III, D III, S V, V I, III, V), *răzărvă̆* (S V) etc.

Palatalizarea dentalelor este una din particularitățile foarte viabile încă în subdialectul maramureșean, ca de altfel în toate graiurile în care se întîlnește, și cedează destul de greu formelor noi intrate din limba literară sau din alte graiuri în care ea nu există.

Problema palatalizării dentalelor a fost mult dsicutată de către specialiști[9]. Pe lîngă delimitarea ariilor de răspîndire ale fenomenului, făcut pe baza hărților ALR, s-au încercat și ex-

Scanned with OKEN Scanner

plicaţiile corespunzătoare asupra cauzelor care au provocat trecerea dentalelor uşor palatalizate (diezate) în seria consoanelor palatale (dorsopalatale). Discuţiile din ultimul timp au fost duse în contradictoriu şi se pare că acestea încă nu sînt încheiate. Nu există încă o părere unanimă între lingvişti în legătură cu această problemă. Nu este în intenţia noastră, şi nici economia lucrării nu ne permite acest lucru, să intrăm în discutarea amănunţită a problemei. Vom arăta doar situaţia dentalelor urmate de vocalele anterioare în neologismele pătrunse în graiul din aria lingvistică a Maramureşului.

În materialul de care dispunem apar numeroase exemple în care neologismele au fost adaptate la sistemul graiului, rostindu-se deci consoanele palatale /ť, ď, ń/, ca şi în cuvintele din fondul vechi al graiului: *recensăminťe* (B II, IV, Bş V, D III, IV, S V, V III, V), *majoritaťe* (m. i.), *preşedinťe* (B IV, V, Bş I, D IV, V, S II, IV, V, V II, III, IV), *combinaťe* (B IV, S II, V, V III, IV, V), *aparaťe* (B IV, V, Bş IV, D I, V, S II, IV, V, V V), *capitalişť* (m. i.), *grevişť* (m. i.), *bufeťe* (B II, Bş V, D IV, S V, V III, V), *şoseťe* (Bş II, V, D I, III, S III, IV), *apartamęńťe* (m. i.), *angajamęńťe* (m. i.), *solidaritaťe* (D IV, V, D I, S III, V III), *diriginťe* (B IV, D I, III, V, S I, III), *graviďe* (m. i.), *boďegă* (V III, V), *ďezbaťere* (B IV, S IV, V), *carńet* (B II, D I, V II, III, V), *ńiveleazǎ* (Bş III, V III), *piońęr* (B II, V III, V, S V) *aviońe* (B I, II, IV, V, D IV, V, S II, V, V IV), *bombọńe* (m. i.), *sesiuńe* (B V, Bş III, IV, D III, V, S IV, V, V V), *emisiuńe* (B V, V II, III, IV), *tensiuńe* (m. i.), *cistęrńe* (B V, D I, S IV, V, V V), *agresiuńe* (B IV, V, D V, S V, V III, IV), *bidọńe* (B I, V, Bş V, D I, S V, V II, III, V) etc.

Alături de formele citate am notat şi cuvinte în care dentalele au fost redate ca în limba literară: *motociclete* (B I, II,

---

[9] Cf. Al. Rosetti, *Slavo-romanica, VIII. Sur la palatalisation des occlusives dentales dans les parlers roumains de Transilvania*, în „Bulletin linguistique", X, p. 122—125; I. Pătruţ, *Influenţe maghiare în limba română*, în SCL, III (1953), p. 213—221; *Contribuţii slave şi maghiare la formarea subdialectelor dacoromâne*, în CL, III (1958), pag. 63—75; E. Petrovici, *Depalatalizarea consoanelor înainte de e în Muntenia, sud-estul Transilvaniei şi în dialectul istroromân*, în CL, V (1960), nr. 1—2, p. 9—23; Teofil Teaha, *Graiul din Valea Crişului Negru*, Buc., 1961, p. 64; Gr. Rusu, *Probleme de fonetică şi fonologie dialectală. În legătură cu palatalizarea dentalelor în graiurile dacoromâne*, în CL, XI (1966), nr. 2, p. 345—353.

Scanned with OKEN Scanner

Bş I, II, III, IV, V, S I, III, V I, III, IV), *artişt'* (B I, II, III, IV, V, Bş I, II, III, IV, V, D I, II, III, IV, V, S I, II, III, IV, V), *magazine* (B I, III, Bş I, III, IV, V, D I, II, III, V II), *campion'* (B I, II, III, D I, II, III, S I, II, III, V, V I), *intern'* (m. i.), *şoşon'* (m. i.), *pantalon'* (m. i.), *cantine* (m. i.), *bombone* (m. i.) etc.

Formele de plural ale cuvintelor *motocicletă, şoşon, pantalon, campion,* au fost rostite în forma literară de către majoritatea informatorilor. Astfel, din 23 informatori de la care s-a înregistrat pluralul cuvîntului *motocicletă,* 16 au dat forma literară, pluralul lui *şoşon* a fost rostit cu *ń* (palatal) numai de către trei informatori din cei 14 de la care s-a notat; forma *pantaloń* a fost înregistrată la numai 3 informatori din cei 20 anchetaţi, 17 rostind forma literară; cuvîntul *cantine* a fost rostit în forma literară de 18 din cei 21 informatori anchetaţi, iar forma de plural *campion'* a fost auzită de la 14 informatori; forma literară de plural a cuvîntului *artist,* rostită cu dentală diezată nu cu palatală, a fost înregistrată la toţi informatorii anchetaţi.

Rostirea dură a africatelor *ĉ, ĝ* constituie, după cum se ştie, una dintre particularităţile fonetice importante care caracterizează graiurile din Maramureş. În materialul ALR e notată în mod consecvent această rostire, ceea ce e o dovadă că ea era generală la acea dată. Din materialele ultimelor cercetări efectuate asupra graiurilor din Maramureş rezultă că particularitatea amintită este în regres. Anchetatorii *Atlasului lingvistic român pe regiuni — Maramureş*[10] au transcris în numeroase cazuri africatele prin *ĉ* şi *ĝ,* semne prin care e redată pronunţarea literară a acestora. Au notat apoi multe forme cu *ĉ(č), ĝ(ğ),* africatele avînd un timbru intermediar, între *ĉ, ĝ* şi *č, ğ.* Aceeaşi situaţie am întîlnit-o şi noi în cercetările pe care le-am făcut în Maramureş. În neologisme sînt destul de puţine cazurile în care am auzit şi notat africatele dure: *ličîtaţie* (V IV), *rečănsămînt* (V II, III), *conč̆ăd* (S I, V), *conč̆ădiu* (V I, II, III), *conč̆ăt* (S II, V), *ličău* (B V, S II, IV), *čălofan* (V III), *činematograf* (B V, Bş V, V III, V), *fęlčără* (B II, S I, V, V II, V) etc. Dispunem de numeroase exemple în care am notat africate cu timbru intermediar: *canĉ(č)ĕlare* (B II, D I, V III), *reĉ(č)îpis* (B II), *aĉ(č)ĕlerat* (B II, Bş V, D I, IV, S I, V, V II, V), *liĉ(č)ĕu*

[10] Vol. I, 1969, de Petru Neiescu, Grigore Rusu, Ionel Stan.

Scanned with OKEN Scanner

(B III, Bş IV, V III), *biĉ(č)icletă* (D II, III, S V, V II, III, V), *ĉ(č)ĕlofan* (Bş V, S V), *ĉ(č)inema* (m. i.,), *reĝ(ğ)im* (B II, V, S V, V V), *aĝ(ğ)ent* (V III, V), *inĝ(ğ)inĕr* (B II, Bş II), *aĝ(ğ)itator* (B II, S II), *buĝ(ğ)et* (B I, II, S I, III, V, V V), *retraĝ(ğ)ĕre* (B II, Bş III, S I, V, V I) etc.

După cum rezultă din exemplele citate, şi vocala de după aceste africate are un timbru intermediar /ĕ/ între *e* şi *ă*, /î/ între *i* şi *î*. De aici reiese dependenţa timbrului vocalelor de cel al consoanelor precedente.

Nu puţine sînt cazurile în care africatele au fost rostite cu acelaşi timbru ca şi în limba literară, după ele urmînd vocalele din seria anterioară, *i* şi *e*. Toate acestea sînt o dovadă că procesul de revenire la rostirea cu africate palatale, proces determinat de influenţa limbii literare, este în curs de desfăşurare în graiul maramureşean.

Ca o curiozitate şi în acelaşi timp ca un fapt greu de explicat pentru graiul din Maramureş, semnalăm prezenţa şuierătoarei *j* pentru africata *ĝ* într-o serie de cuvinte neologice pătrunse în grai: *rejiune* (B II, IV, Bş I, V I), *rejional* (B IV, D V), *rejim* (B IV, Bş I), *vijilęnt* (B I, Bş V), *injinęr* (B IV, D IV, S III, V I), *ajitator* (D I, V I), *corijęnt* (B IV, Bş II, V, D I, S I, III, V, IV), *dirijinte* (D I, V, S I, II), *bujet* (D III, V I).

Reducerea africatei *ĝ*, prin pierderea elementului oclusiv, la şuierătoarea *j* este un fenomen fonetic care caracterizează graiurile aparţinînd subdialectului crişean[11]. Considerăm că e greu de admis o influenţă a rostirii graiurilor din Crişana asupra subdialectului maramureşean. Exemplele citate le considerăm mai mult accidente fonetice, fără şansă de a se încetăţeni în pronunţarea maramureşenilor.

În legătură cu fonemul iod, /i̯/, remarcăm frecvenţa lui mai redusă decît în limba literară şi în graiurile din Muntenia. Aceasta se datoreşte următoarelor cauze:

a) Grupurile labială + iod s-au transformat, într-o serie de cuvinte, într-o consoană palatală sau într-un grup consonantic format dintr-o labială şi o palatală: *piept* > *ţept*, *piep-*

---

[11] Privitor la pierderea elementului oclusiv al africatelor *ĉ*, *ĝ* în unele graiuri dacoromâne, vezi R. Todoran, *O problemă de dialectologie istorică, ĉ* > *ŝ*, *ĝ* > *ẑ în graiurile moldoveneşti*, în CL, X, (1965), nr. 1, p. 85—97.

tăna > *ťeptîna, piele* > *pťele, piatră* > *pt'atră, obiele* > *obďele, miere* > *mńere* etc. În vorbirea îngrijită, informatorii încearcă să înlocuiască palatala, sau grupul labială + palatală, prin labiala corespunzătoare. Această înlocuire se face însă în mod mecanic, rostindu-se pur și simplu labiala în locul palatalei, fără ca după labială să se pronunțe și fonemul iod: *ťept* e rostit *pept, ťeptîna* > *peptîna, mńere* > *mere* (confundîndu-se în acest fel, cu pluralul substantivului *măr).*

b) Dispariția fonemului iod din forma de plural a unui mare număr de substantive feminine: *licîtați* (Bș V, D II, III, IV, V, S IV, V II), *miliți* (Bș I, D I, III, V, V II, V), *comisi* (B I, V, Bș I, III, V, D I, II, III, IV, V, V II, V), *reclamați* (B I, Bș IV, D I, II, III, V II), *declarați* (B V, Bș I, D III, IV, S II), *autorizați* (B II, V, Bș I, D I, IV, S II), *stați* (Bș I, II, IV, V, D II, III, IV, S I, V II, III, V), *magazi* (Bș I, D I, II, III, IV, V II), *contravenți* (Bș I, V, D II, III, S III, V II, III, V), *contestați* (Bș V, D II, S III, IV, V II, IV, V) etc. Fenomenul nu a fost semnalat în studiile de dialectologie, deși el se întîlnește și în alte graiuri regionale.

Prin pătrunderea, în graiul din aria lingvistică a Maramureșului, a unor neologisme conținînd oclusivele palatale /ḱ/ și /ǵ/ au fost reintroduse și aceste foneme consonantice. Deși am înregistrat un număr mic de cuvinte care au în componența lor fonemele amintite, ele au fost rostite însă de majoritatea informatorilor chestionați: *aḱizitor* (m. i.), *ḱenzină* (m. i.), *anḱetă* (m. i.), *ḱitanță* (m. i.), *burǵez* (t. i.).

Deși în vechiul sistem există opoziția /r/ — /r'/ în toate pozițiile, randamentul funcțional al acestei opoziții este mai redus decît în limba literară, datorită păstrării timbrului palatal al lui *r* în sufixele — *ar,* — *or,* — *er,* atît la singularul, cît și la pluralul substantivelor terminate în aceste sufixe. Situația aceasta poate fi remarcată și în sistemul nou al neologismelor pătrunse în grai. Majoritatea elementelor neologice înregistrate au fost adaptate, din acest punct de vedere, vechiului sistem al graiului: *funcționaŕ — ŕ* (m. i.), *pontatoŕ — ŕ* (m. i.), *agitatoŕ — ŕ* (B V, Bș V, D I, III, IV, S IV, V, V III, V), *informatoŕ — ŕ* (D IV, V, S IV, V, V II, III, V), *gestionaŕ — ŕ* (Bș I, V, D IV, S I, IV, V, V II, V), *sanitaŕ — ŕ* (B V, Bș V, S IV, V V), *veterinaŕ — ŕ* (B V, Bș III, V, D III, S IV, V,

Scanned with OKEN Scanner

V III, V), *pasaĝeŕ* — *ŕ* (Bş I, II, V I, IV), *cantoneŕ* — *ŕ* (B V, Bş V, D III, S II, IV, V, V I, III, IV) etc.

Din faptele prezentate şi analizate în acest capitol al lucrării rezultă că, în urma pătrunderii unui însemnat număr de neologisme, au fost reintroduse şi o seamă de foneme noi, necunoscute vechiului sistem fonologic al subdialectului maramureşean. Acestea contribuie la constituirea celui de al doilea sistem fonologic. Prin urmare putem spune că, în momentul de faţă, vorbitorii graiului maramureşean folosesc, pe lîngă sistemul vechi, tradiţional, şi un sistem nou, apropiat sau, în unele cazuri, identic cu acela al limbii literare. Acesta din urmă posedă un număr mult mai mare de foneme consonantice decît primul sistem.

Faţă de sistemul vechi, în inventarul căruia există un număr mic de foneme cu timbru palatal, care se opun corespondentelor lor din seria neutră, sistemul nou posedă 15 foneme consonantice în seria consoanelor palatalizate: /p', b', m', f', v', t', d', n', s', z', ţ', ş', j', l', r' / care, opunîndu-se perechilor lor din seria neutră, îndeplinesc importante funcţiuni atît pe plan morfologic, cît şi pe plan lexical.

În descrierile asupra sistemului fonologic al limbii literare şi al altor graiuri, cu deosebire în lucrările lui E. Petrovici, oclusivele palatale sînt considerate perechile palatalizate ale velarelor /k/, /g/. Deoarece opoziţia dintre aceste consoane nu deosebeşte niciodată forme gramaticale, ci numai cuvinte şi deoarece are un randament funcţional foarte scăzut, în graiul pe care-l studiem nu le vom considera ca perechi corelative.

Africatele /ĉ/, /ĝ/, le-am trecut tot în seria consoanelor palatalizate, deşi ele se realizează în numeroase neologisme, în rostirea multor vorbitori, cu un timbru intermediar, /ĉ(č)/, /ĝ(ğ)/ sau dur /č/, /ğ/.

Reapariţia unor foneme consonantice cu timbru palatal se repercutează şi în vocalism prin creşterea frecvenţei vocalelor din seria anterioară, stabilindu-se, în felul acesta, un echilibru în întrebuinţarea vocalelor anterioare şi a celor mediale.

Pentru a avea o imagine mai clară asupra celor două sisteme despre care am vorbit mai sus, vom prezenta diasistemul consonantic al subdialectului maramureşean. Prin diasistem

Scanned with OKEN Scanner

înţelegem, aşa cum de altfel înţeleg şi alţi cercetători care s-au ocupat de această problemă[12], sistemul unui nivel mai înalt, obţinut prin compararea a cel puţin două sisteme parţial identice.

Schematic acest diasistem poate fi reprezentat în felul următor[13]:

$$\frac{1/p/}{2/p \sim p'/} \approx \frac{1/b/}{2/b \sim b'/} \approx \frac{1/m/}{2/m \sim m'/} \approx \frac{1/f/}{2/f \sim f'/} \approx \frac{1/v/}{2/v \sim v'/} \approx 1{,}2t \sim t' \approx$$

$$\approx 1{,}2/d \sim d'/ \approx 1{,}2/n \sim n'/ \approx 1{,}2/l \sim l'/ \approx 1{,}2/r \sim r'/ \approx \frac{1/s/}{2/s \sim s'/} \approx$$

$$\approx \frac{1/z/}{2/z \sim z'/} \approx \frac{1/ţ/}{2/ţ \sim ţ'/} \approx \frac{1/ş/}{2/s \sim ş'/} \approx \frac{1/j/}{2/j \sim j'/} \approx \frac{1/k/}{2/k \sim k'/} \approx \frac{1/g/}{2/g \sim g'/}$$

$$\approx 1{,}2/h/ \neq {}_1{}^2/i/ \approx 1{,}2/\underset{\sim}{u}/ \approx 1{,}2/č/ \approx /\hat{g}/$$[14]

Prin *1* am notat sistemul consonantic vechi, tradiţional al subdialectului maramureşean, iar prin *2* sistemul nou, al neologismelor.

Se ştie că în cadrul sistemului lingvistic al fiecărui idiom se creează anumite raporturi. Astfel de raporturi se creează şi în cadrul mai multor sisteme din sînul aceleiaşi limbi sau unităţi dialectale, care pot fi raporturi de identitate şi raporturi de contrast.

În cadrul subdialectului maramureşean, după cum rezultă din schema prezentată, identitatea între cele două sisteme consonantice constă în prezenţa în ambele sisteme a fonemelor consonantice din seria neutră şi a cinci consoane din seria palatalizată. O altă trăsătură comună a celor două sisteme este lipsa consoanelor labializate şi labio-palatalizate şi implicit a corelaţiei de labializare.

---

[12] Cf. Pavle Ivič, *Importance des caracteristiques structurales pour la description et la classification des dialects*, în „Orbis", Tome XII, nr. 1 (1963), p. 117—131; Matilda Caragiu Marioţeanu, *Sur le diasystem phonologique. Question de méthode*, în RRL, XI (1966), nr. 6, p. 525—529.

[13] La întocmirea schemei noastre am avut ca model Gr. Cochrane, *The Australian English Vowels as a Diasystem*, în „Word", XV, 1959, p. 69—89; Andrei Avram, *Despre dialectologia structurală*, în LR, XI (1962), nr. 6, p. 617—626.

[14] În 1 /t'/, /d'/, /n'/ se realizează ca /t'/, /d'/, /n'/ (dorsopalatale), iar /ĉ/, /ĝ/ ca /č/, /ǧ/ (dure). Oclusivele palatale /ķ/, /ģ/ nu le-am considerat, în 2, perechile corelative ale velarelor /k/, /g/.

Scanned with OKEN Scanner

În privința raporturilor de contrast constatăm, în primul rînd, diferența de număr a consoanelor din seria palatalizată în cele două sisteme: 5 consoane în sistemul *1* și 15 consoane în sistemul *2;* în al doilea rînd modul de realizare a unora din consoanele cu timbru palatal: palatale (dorsopalatale) în sistemul *1*, ușor palatalizate (diezate) în sistemul *2*.

Dat fiind faptul că într-un sistem toate elementele sînt interdependente (tout se tient), două sisteme date nu pot fi — din punctul de vedere al unui structuralism de nuanță extremă — decît identice sau neidentice. La baza considerațiilor noastre cu privire la anumite asemănări sau la coincidența unor elemente între cele două sisteme discutate se află un structuralism mai „flexibil".

Deși am constatat existența celor două sisteme fonologice, care coexistă în vorbirea maramureșenilor, nu se poate susține că aceștia le întrebuințează în egală măsură. În momentul de față sistemul vechi este încă foarte puternic și putem afirma că prin anumite elemente ale lui predomină. Sistemul al doilea, constituit pe baza elementelor noi intrate din limba literară, nu este introdus în deplinătatea lui, prin anumite elemente fiind încă relativ slab reprezentat în graiul din Maramureș. Cu toate acestea, datorită condițiilor în care se dezvoltă în prezent graiurile regionale, inclusiv graiul maramureșean, el se consolidează și, într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat, se va generaliza.

B. MORFONOLOGIE

Schimbările fonetice care au loc într-un grai sînt urmate de schimbări fonemice, iar acestea, la rîndul lor, determină importante modificări în morfologie. Este deci necesar să arătăm în ce măsură particularitățile fonematice ale graiului în discuție se reflectă în morfologie și cum se manifestă pe plan morfologic lupta dintre formele vechi, ale graiului, și formele noi, literare.

Conform vechiului sistem fonematic al graiului maramureșean, consoanele /s/z/ț/ș/j/ sînt totdeauna dure, nu au parteneri palatalizați. Din această cauză nu pot urma după ele vocale din seria anterioară [e], [i] și [ea], ci numai [ă], [î] și [a]. Faptul acesta are repercusiuni nu numai asupra sistemului fonologic al graiului, în sensul că micșorează considerabil frecvența voca-

Scanned with OKEN Scanner

lelor anterioare, ci și asupra morfologiei. Lipsa corespondentelor cu colorațiune palatală ale fonemelor /s/z/ț/ș/j/ face ca formele nearticulate de sg. și pl. ale substantivelor și adjectivelor masculine și feminine, precum și persoana I și a II-a de la indicativ prezent sg. a verbelor cu tema terminată în aceste consoane să fie identice (omofone): *mînz* (sg. și pl.), *mîț* (sg. și pl.), *cocoș* (sg. și pl.), *voioasă* (sg. și pl.), *nănașă* (sg. și pl.), eu *zisăz* (visez) — tu *zisăz* etc. Omofone sînt și formele de la persoana a III-a sg. a prezentului indicativ și conjunctiv la unele verbe de conjugarea I și a III-a cu tema terminată în aceleași consoane: el *coșă* — el *să coșă*, el *cruță* — el *să cruță* etc.

În sistemul nou, determinat de apariția neologismelor în grai, consoanele amintite formează perechile /s/ — /s'/, /z/ — /z'/, /ț/ — /ț'/, /ș/ — /ș'/, /j/ — /j'/, în care consoanele nepalatalizate se opun celor palatalizate, ca în limba literară: *recîpisă* — *recîpise* (Bș I, IV, S III, V, V III), *avansez* — *avansez'* (B III, Bș III, S II, III, V I, IV) etc. Marea majoritate a neologismelor pătrunse în grai s-au încadrat în acest sistem. Unele dintre ele, îndeosebi prin vorbitori mai în vîrstă, au fost adaptate la vechiul sistem al graiului. Coexistența celor două sisteme de pronunțare a consoanelor amintite a determinat o serie de modificări în morfologia neologismelor pătrunse în grai.

1. Spre deosebire de limba literară, o serie de substantive sau adjective masculine și feminine au pluralul în consoană nepalatalizată: *sentinț* (S V), *birocraț* (B I, V II, III), *brigăz* (D V, V I, V), *brigăd* (B V, D III, S III, V), *secreț* (S V), *serioș* (B IV, V, D IV, V, S IV, V), *invidioș* (D V), *delicaț* (B IV), *inteligenț* (B IV, S IV), *elegant* (D IV, V, S IV, V IV), *blonz* (B IV, Bș V) etc.

Paralel cu pluralul în consoană dură, apar, în majoritatea cazurilor, forme de plural, în consoană palatalizată, ca în limba literară: *lucsoș'* (B III, S III), *blonz'* (m. i.), *brigăz'* (m. i.), *birocraț'* (m. i.) etc.

2. Substantivele feminine a căror temă se termină în consoanele amintite fac pluralul în *-ă*, identic cu singularul[15]: *recîpisă* (B I, V, D V, S V), *adresă* (B IV, S V, V I), *romanță* (D IV, V), *corespondență* (S V), *kitanță* (V III), *ambalajă* (Bș II,

[15] Cf. E. Petrovici, *Echivalența morfologică a variantelor fonemelor vocalice românești*, în CL, nr. 1—4, 1956, p. 11—25, identitatea singularului cu pluralul în cuvinte ca: *bluză*, *sacoșă*, *broșă*, *romanță* etc.

Scanned with OKEN Scanner

V, D II, IV, S V, V III), *bluză* (B I, V, Bș II, V, D III, IV, V, S III), *viteză* (B I, II, Bș III, V, D I, III, IV, V, S V, V V) etc.

În majoritatea cazurilor s-au înregistrat însă plurale feminine și neutre în *-e: adrese* (m. i.), *burse* (m. i.), *broșe* (m. i.), *sacoșe* (m. i.), *alianțe* (m. i.), *pictorițe* (m. i.) etc. Asemenea exemple indică prezența sistemului consonantic al limbii literare, sistem în care consoanele nepalatalizate /s/z/ț/ș/j/ reclamă morfemul de singular cu timbrul *-ă*, iar opusele lor palatalizate impun morfemului de feminin la plural timbrul *-e*.

3. Omonimia gramaticală (formele omofone), în cele mai multe cazuri, este rezultatul unor transformări fonetice[16]. Pentru înlăturarea omonimiei vorbitorii aplică diferite procedee, printre care o nouă transformare fonetică a cuvintelor, în urma căreia se creează posibilitatea deosebirii formelor respective. Astfel, cu toate că în sistemul consonantic al graiului de care ne ocupăm nu există corespondenta palatalizată /ț'/ a lui /ț/, cele 2 forme (sg. și pl.) ale unor neologisme de tipul *romanță* nu se confundă. Datorită presiunii sistemului morfologic care impune ca o vocală de gradul I de apertură să alterneze cu o vocală de gradul al II-lea de apertură (cf. masă — męsĕ), *a* al pluralului a fost înlocuit cu *ę*[17]. Așa se explică faptul că la subiectul V III am întîlnit la singular forma *romanță*, iar la plural forma *romență*. Rolul distinctiv al celor 2 forme gramaticale îl îndeplinește alternanța vocalică *a/ę*.

4. În cazul unor substantive feminine cu tema terminată în aceste consoane morfemul genitiv-dativului singular primește timbrul *-î: haltă /hălț — hălți* (V I), *sacoși* (V IV), *bluzî* (Bș V, D V, V V), *bursî* (B V, D I, III, S V), *alianțî* (S V, V III), *pictoriții* (Bș III, V, V I, IV) etc.

Încercarea de renunțare la vechiul sistem este ilustrată în cîteva dublete de genitiv-dativ, înregistrate la același informa-

---

nu provine din lipsa alternanței vocalice *-ă/ -e*, ci din lipsa opoziției „consoană dură/consoană moale". Și, cum vechiul sistem consonantic al graiului nu permite rostirea palatală a consoanelor /s/z/ț/ș/j/, morfemului de feminin la plural i s-a impus vocala *ă*, care coincide cu morfemul de singular.

[16] Cf. în această privință I. Iordan, *Lingvistica romanică. Evoluție, curente, metode*, Buc., 1962, p. 162—175, unde se discută pe larg problema omonimiei și se dă o bibliografie bogată în legătură cu această problemă.

[17] Cf. *rață — rețĕ*, opoziție caracteristică graiului maramureșean.

Scanned with OKEN Scanner

tor: *brigăzi — brigăzî* (V IV), *sacoşi — sacoşî* (D IV, V), *pictoriţi — pictoriţî* (V V), *adresi — adresî* (V IV) etc.

O răspîndire aproape generală au însă formele caracteristice limbii literare: *piesei* (m. i.), *clasei* (m. i.), *bluzei* (m. i.), *romanţei* (m. i.), *sacoşei* (m. i.) etc.

5. Consecinţele caracterului dur al consoanelor în discuţie se manifestă şi în formele identice ale persoanei I şi a II-a a prezentului indicativ la verbele a căror temă se termină în aceste consoane: *informez* (D I, II, IV, Bş V, D I, II, III, V, S IV, V), *încadrez* (B II, IV, Bş I, V, D I, II, V, S III, V II, V), *licitez* (B IV, V, Bş I, D I, II, V), *refuz* (B I, II, IV, V, Bş V, D I, III, V, S I, IV, V, V III, IV), *forţăz* (B IV, V, S V, V I) etc.

Formele noului sistem apar mai frecvent: *cotizez — z'*, (D I, II, V III, V), *telefonez — z'* (m. i.), *avansez — z'* (m. i.), *stimez — z'* etc.

6. Caracteristica vechiului sistem se manifestă, la o serie de verbe, prin persoana a II-a a prezentului indicativ, care se termină în consoană dură: *consimţ* (D I, II, V), *discuţ* (m. i.), *execuţ* (B I, III, S I), *respecţ* (m. i.), *feliciţ* (m. i.), *cotizeḑ* (B I, D III, S V), *planteḑ* (B I, D IV, S IV, V, V I), *ponteḑ* (D III, S IV, V) etc. Majoritatea formelor sînt însă conforme noului sistem al limbii literare.

7. După vechiul sistem apare frecvent desinenţa de la persoana a II-a plural, sub forma unui /ţ/ nepalatalizat: *fabricaţ* (m. i.), *forţaţ* (m. i.), *nivelaţ* (m. i.), *parcelaţ* (m. i.), *propuneţ* (m. i.), *recoltaţ* (m. i.) etc. Numai în cazul subiectelor tinere, care nu de mult timp au terminat şcoala, apare /ţ'/ palatalizat, corespunzător sistemului limbii literare.

8. Sporadic alternanţa vocalică *e — ea* din tema unor verbe se reduce la *ă — a*, atunci cînd aceste verbe sînt precedate de una din consoanele în discuţie: (eu) *trasăḑ* — (el) *trasaḑă* (S V, V I), (eu) *totalizăḑ* — (el) *totalizaḑă* (S IV, V), (eu) *pavozăḑ* — (el) *pavozaḑă* (V I) etc.

În capitolul precedent am precizat faptul că, deşi în vechiul sistem consonantic al graiului există opoziţia /r/ dur — /r'/ palatalizat în toate poziţiile, randamentul funcţional al acestei

Scanned with OKEN Scanner

opoziţii este mai redus decît în limba literară, datorită menţinerii timbrului palatal al lui /r/ în sufixele *-ar*, *-or* şi *-er*, atît la singularul, cît şi la pluralul substantivelor terminate în aceste sufixe. Din materialul lexical de care dispunem rezultă că majoritatea neologismelor pătrunse în grai au fost adaptate, din acest punct de vedere, vechiului sistem al graiului: *pensionaŕ* — *ŕ* (m. i.), *agitatoŕ* — *ŕ*, (B V, Bş V, D I, III, IV, S IV, V, V II, III), *sanitaŕ* — *ŕ* (B V, Bş V, S IV, V V), *cantoneŕ* — *ŕ* (B V, Bş V, D III, S II, IV, V III, IV), *curieŕ* — *ŕ* (V V), *dezertoŕ* — *ŕ* (m. i.) etc. Tendinţa spre sistemul nou, al limbii literare[18], se manifestă totuşi, în special la informatorii tineri şi în cazul neologismelor mai frecvente, cu circulaţia mai largă: *preşcolar* — *ŕ*, *pontator* — *ŕ* etc.

Din materialul exemplificat în acest subcapitol putem desprinde concluzia că cele mai multe deosebiri morfologice, faţă de limba literară, trebuie puse în seama sistemului fonematic caracteristic graiului de care ne ocupăm.

C. MORFOLOGIE

În comparaţie cu lexicul şi fonetica, morfologia graiului din aria lingvistică a Maramureşului prezintă puţine particularităţi prin care se deosebeşte de limba standard. Influenţa limbii literare se manifestă pregnant în toate categoriile morfologice. Atît în flexiunea nominală cît şi în morfologia verbului putem constata tendinţa de dispariţie a formelor vechi, regionale şi înlocuirea lor treptată cu formele literare. Totuşi, în procesul de destrămare a unităţii lingvistice a graiului în discuţie, anumite forme vechi mai persistă şi în cazul elementelor neologice, alături de cele noi.

Comparînd mai multe paradigme aparţinînd aceluiaşi termen neologic pătruns în grai, constatăm că uneori în aceeaşi zonă paradigmatică apar afixe diferite la doi sau chiar la acelaşi vorbitor. În astfel de situaţii avem de a face cu diferite alomorfe[19] ale aceluiaşi morfem.

---

[18] Durificarea lui (r) din forma de singular.

[19] Vezi Valeria Guţu-Romalo, *Morfologia structurală a limbii române*, Buc., 1968, p. 46.

În majoritate, termenii neologici cunoscuți de vorbitori au fost încadrați în paradigmele regulate. Izolat, în special la vorbitorii mai în vîrstă și la femei, paradigmele unor cuvinte prezintă particularități specifice graiului, uneori chiar aberante. De cele mai multe ori neregularitatea privește flectivele[20], dar nu lipsesc nici variațiile radicalului, în special cele parțiale (alternanțele fonetice) și mult mai rar cele totale (formele supletive).

Constatăm, deci, că și în morfologie, ca și în fonologie, se dă o luptă între formele vechi și noi. Din permanenta concurență a formelor s-au născut o serie de dublete pentru fiecare categorie gramaticală. Pentru ilustrare vom utiliza exemple oferite de substantive și de verbe.

Substantivul

Analiza formelor flexionare ale substantivului, făcînd abstracție de articol, are drept rezultat degajarea rădăcinii și a unui afix, care exprimă direct numărul și cazul[21], iar indirect[22] genul și declinarea.

Din comparația unor forme de tipul: *funcționar/funcționari, educator/educatori, inginer/ingineri, bursă/ burse, statut/statute* etc., am putut degaja rădăcini ca în limba literară și afixe caracteristice graiului, fapt care se reflectă în formele duble de gen și număr ale aceluiași substantiv.

1. *Forme duble de număr*, fiecare aparținînd altui gen:

— substantive neutre care au primit forme duble de plural, una reprezentînd morfemul caracteristic graiului, iar cealaltă forma literară: *clarinet — clarineț/clarinete* (V I), *vagonet — vagonet/vagonete* (Bș III), *minister — ministeri/ministere* (Bș I), *germinator — germinatori/germinatoare* (V III, IV) etc.;

— substantive care în limba literară sînt neutre apar, la același informator, și cu forma de feminin singular: *bilanț — bilanță* (S IV), *baraj — barajă* (B V, D V), *afiș — afișă* (B II, D V, V V), *ambalaj — ambalajă* (Bș II, V, D II, IV, S V) etc., iar altele, care în limba literară sînt feminine, apar și cu forma

---

[20] *Ibidem*, p. 49.
[21] Prin opozițiile pe care le realizează.
[22] Prin analogie cu anumite desinențe privind genul.

Scanned with OKEN Scanner

de singular a neutrului sau a masculinului: *reĉipisă — reĉipis* (D II), *bluză — bluz* (S V, V II), *adresă — adres* (B V), *ambulanţă — ambulanţ* (D III, V) etc.

Deseori informatorii oscilează încă în formarea pluralului neutrelor. Se constată preferinţa pentru terminaţia *-uŕ*, faţă de *-e: buletine — buletinuŕ* (B V, S I), *telefone — telefonuŕ* (S I), dar, în multe cazuri, s-a indicat o singură formă de plural:

— *uŕ*, în loc de *-e*[23]: *carnetuŕ* (S I), *combinatuŕ* (Bş I, III, S IV, V I), *filmuŕ* (Bş III, S I, IV, VI), *avionuŕ* (Bş III), *magazinuŕ* (D I, V V), *bufetuŕ* (Bş II), *tiketuŕ* (Bş III), *capotuŕ* (B III, Bş II, S IV), *balonuŕ* (Bş III), *etajuŕ* (Bş II), *bugetuŕ* (D I, V II), *garajuŕ* (S II, V IV), *mandatuŕ* (V IV), *depozituŕ* (B II, V I), *institutuŕ* (B II, S I, III, V IV) etc.;

— *e* în loc de *uŕ: dialoĝe* (B IV, S IV, V I, II, IV), *concurse* (D IV, S III), *avanse* (B I, II, III, Bş IV, D II, S III, V I, V), *reĝime* (B I, II, Bş III, IV, V, D II, IV, S II, III, V II, III, V), *ĉirĸe* (Bş V) etc.;

— *-aŭă* (*-eaŭă*) în loc de *-e: ličaŭă* (B I, II, IV, V, S II, IV, V I, IV), *jersaŭă* (S IV, V IV), *portmoneaŭă* (B II, III, Bş I, IV, S IV, V I, IV) etc.;

— *-aŭă* (*eaŭă*) în loc de *-uŕ: tablaŭă* (B IV, V, D IV, V I), *careaŭă* (B V, Bş I) etc.

2. *Forme duble de caz*

Izolat, în flexiunea unor substantive neologice, categoriilor de număr şi caz li se asociază categoria determinării în forme specifice graiului:

— forme de genitiv-dativ contrase în *i, î:* roţile *motoĉîcléti* (B IV, V, Bş II, IV, S I, II), firul *anténi* (B V, Bş IV, V), cravata *pionéri* (B IV, S II), se pune problema *calităţî* (D II, IV), alături de formele literare: *cravata pionerei* (m. i.) etc.;

— construcţii prepoziţionale echivalente cu genitivul: roţile *de la motoĉicletă* (B II, S IV, V), firul *de la anténă* (S II, IV, V II) etc. Majoritatea informatorilor au indicat însă forma literară *roţile motocicletei* etc.;

---

[23] Cf. Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, ed. a II-a, Buc., 1956, p. 278, care susţine, pe bună dreptate, că formele în *-uŕ*, deşi învechite, sînt încă preferate de oamenii de la ţară.

Scanned with OKEN Scanner

— construcţia dativului cu prepoziţia *la:* am dat cărţile *la bibiotecár* (S II, III, IV), i-am spus *la directóră* (D IV, V V), le-am arătat drumul la nişte *brigadéí* (Bş V, D I, IV) etc., forme care apar destul de frecvent;

— construcţii analitice de genitiv-dativ, în care articolul hotărît are poziţie proclitică: spune-i *lu viĉepreşedínte* (D III, IV) etc., construcţii care sînt pe cale de dispariţie;

— forme duble de vocativ singular, în *-e* şi *-ule: frizére — frizérule* (D II, Bş II, V II), *deputáte — deputatule* (B III, Bş II, D I, III, S V, V V), *kélnăre — kélnărule* (Bş II, V, D II, S II, V II, V).

Verbul

În ce priveşte sistemul verbal, aşa cum se conturează el în verbele pe care le are în vedere lucrarea de faţă, neregularităţile privesc, în general, afixele şi mai puţin schimbările paradigmei sub aspectul accentului;

— schimbări de conjugare[24]: treceri de la conjugarea I la conjugarea a IV-a: *a telefoni* (B V), treceri de la conjugarea a IV-a la conjugarea I: *a împroprietăra* (B IV);

— utilizarea alternativă, în cadrul aceleiaşi paradigme, a sufixelor flexionare — *ez* / — *esc:* (eu) *telefonesc* / tu *telefonezi* (B V);

— oscilarea între formele corecte şi acelea cu desinenţele *-ez, -ezi, -ează,* în cazul unor verbe de conjugarea I: eu *fabric* / eu *fabrikéz* (D V), eu *fabrikéz* / *el fabrică* (V V), eu *aplaud* / eu *aplaudéz* (S V), eu *akit* / eu *akitéz* (Bş IV), eu *edúc* / eu *edukez* (S IV), — *edukéţ* (B V), *repét* / *repetéz* (V V) — *repetéţ* (B V, D V);

— oscilarea între formele corecte şi acelea cu desinenţele *-esc, eşti, -eşte,* în cazul unor verbe de conjugarea a IV-a: eu *consímt* / eu *consîmţăsc* (B V);

— modificări aduse unor desinenţe sau sufixe verbale de apocopă, fenomen fonetic caracteristic graiului: să *pudăré* / *pudăreşte* (S IV), *scrobé* / *scrobeşte* (Bş II), *telefoné* / *telefoneşte* (S V);

— folosirea unor perechi de afixe reprezentînd forma literară şi cea caracteristică graiului: eu *avanséz* / *avansăţ,* (B I,

[24] Vezi J. Byck, *Sur les changements de conjugaison en roumain* în BL, III (1935), p. 188—190.

Bș IV), eu *informéz / eu informéḑ* (B I, Bș I, D III), *forțéz / forțắḑ* (S V) — *forțeḑ* (B I, II).

Modificarea morfemelor proprii vechiului sistem al graiului, reprezentînd diferitele moduri sau timpuri simple, privesc unul sau ambele segmente: segmentul sufixului și cel desinențial. În exemplul: *telefońęm* „telefonam" (B V) modificarea se referă numai la segmentul sufixal, dar în forma *telefońeț* „telefonați" (B V), ea privește atît segmentul sufixal, cît și pe cel desinențial.

Timpurile compuse înglobează în structura lor, pe lîngă un lanț morfemic avînd structura participiului sau a infinitivului, și elemente flective mobile[25]. Acestea din urmă apar frecvent în perechi, reprezentînd forma corectă și aceea caracteristică graiului:

— elementul flectiv mobil al perfectului compus, variind în raport cu persoana și numărul, *am, ai, a, am, ați, au,* la persoana a III-a sg. apare sub forma *o: a akitát / o akitát* (V IV), iar la persoana a III-a plural sub forma *or: au akitat / or akitát* (B IV, S IV);

— elementul flectiv mobil, antepus, care ajută la formarea viitorului, — *voi, vei, va, vom, veți, vor* — se realizează, la unii vorbitori, prin formele caracteristice graiului — *oi, îi, a, om, îț, or* — (B IV, V, Bș I, D IV, V, S IV, V, V I), sau prin forma invariabilă *o să: eu o să telefońéz / tu o să telefońéḑ* — (Bș V, V V). La unii vorbitori există ambele forme (Bș III, D IV);

— auxiliarul *a fi,* cu ajutorul căruia se realizează perfectul conjunctivului și al condiționalului, apare la vorbitorii mai în vîrstă, în forma fonetică a graiului *ĥi* sau *si* urmată de forma participială cu *-ă* la sfîrșit: *să ĥi telefońită* (B IV, V V), *aș si devorțată* (S IV).

Variațiile aberante ale rădăcinii sînt rezultatul schimbărilor ce se petrec, pe calea imitației, prin intermediul lexicului. Dacă sistemul lexical al subdialectului maramureșean permite pătrunderea unor termeni neologici ca *a telefona, a divorța* etc., forma lor fonetică se adaptează, în rostirea vorbitorilor mai în vîrstă, graiului local sau capătă forme aberante de tipul *a tilifońi, a devorța* etc., care se mențin cu aceste forme în paradigmă.

---

[25] Pentru terminologie vezi Valeria Guțu-Romalo, *op. cit.*, p. 182.

Scanned with OKEN Scanner

Sub aspectul variaţiilor rădăcinii unor verbe neologice pătrunse în graiul cercetat am putut distinge verbe cu două variante ale morfemului radical: (a se) *pudrá-* (a se) *pudări* (D V) şi cu trei variante: *a telefoñi* (B V) — *a telifoná* (Bş I, S I) — *a tilifoná* (B IV, V V). Ele se datoresc unor alternanţe fonetice: *e/i*, *n/ñ* (în cazul cuvîntului a *telefona*) sau unor schimbări rezultate din omisiunea sau introducerea unei secvenţe fonice de tip *-ă-* (în cazul cuvîntului (a se) *pudări*).

Această varietate de forme demonstrează că actuala structură morfologică a graiului cercetat se află într-o fază de tranziţie, care implică coexistenţa şi concurenţa între sistemul tradiţional al graiului şi sistemul corespunzător limbii literare. Formele literare înlocuiesc treptat formele vechi, simţite din ce în ce mai perimate, mai necorespunzătoare. Actualmente această tendinţă este caracteristică oricărui grai teritorial.

D. DEFORMAREA NEOLOGISMELOR

Se ştie că în limba oamenilor cu mai puţină ştiinţă de carte o serie de cuvinte se pronunţă greşit, îndepărtîndu-se mai mult sau mai puţin de forma lor literară. Acest fenomen se manifestă, cu deosebire, atunci cînd este vorba de termeni noi, pătrunşi recent în graiul acestor categorii de vorbitori.

Elementele neologice de care dispunem ne oferă o serie de exemple în care se observă o regularitate a modificărilor — chiar dacă rostul lor nu se vede. Se desprind însă alte cazuri, în care lipseşte orice regularitate a deformărilor. Le redăm în continuare, încercînd să le grupăm după felul modificării suferite.

1. *Accidente generale*

Anumite trăsături ale sunetelor sînt modificate uneori sub influenţa sunetelor înconjurătoare sau a poziţiei lor în cuvînt. Astfel de modificări se datoresc, în general, coarticulaţiei, interdependenţei sunetelor. Ele pierd anumite caracteristici şi capătă altele ca urmare a influenţei lor reciproce, a adaptării lor. Modificările menţionate atrag după sine pierderea clarităţii cuvintelor în care apar.

Scanned with OKEN Scanner

a. *Asimilare*

Asimilare progresivă: e — a >e — e: *declerație* (S IV), *sepera* (D V, S IV);

e—i > e—e: *teneși* (B II, B II, S I, V II), *rekezite* (V III), *veterenar* (B I), *sereos* (B I, II), *evedențiia* (m. i.), *lenenizm* (S IV);

i—e > i—i: *ginicolog* (S IV), *idiologic* (S III), *indipendență* (Bș IV), *combinizon* (m. i.)[26];

o—a > o—o: *propogandă* (m. i.), *bombordoment* (B I, V II)[27];

o—u > o—o: *docoment* (B I, V, Bș IV, D II, III, S I, II, IV V I), *ondola* (B III), *monoment* (B I, II, V, Bș V, D II, IV)

r—l > r—r: *revorver* (B III, Bș I, D IV, S III, V I, IV), *răvorver* (B I, V, D II, S IV);

ș—j > ș—ș: *șomaș* (D III).

Asimilare regresivă: a—i > i—i: *dimigană* (B I, II, Bș III), *dimigon* (B V), *dimigeană* (S III, V III), *dimijană* (D V, S I, IV), *dimijeană* (B IV, Bș IV, D IV)[28];

a—o > o—o: *fovorabil* (D I);

e—ă > ă—ă: *litără* (B I, II, Bș V, S I, IV, V, V I, IV, V), *sămănătore* (B II, I, V, D V);

e—i > i—i: *siminar* (Bș IV, D III), *dilict* (S IV), *sintință* (S IV), *filicita* (S IV), *sinsibil* (S IV), *atiriza* (Bș V), *rițipișă* (Bș V), *difileză* (m. i.), *difrișa* (S III), *dimisiie* (m. i.), *evinimənt* (Bș IV, S II), *suvinire* (D III)[29];

i—e > e—e: *derecțiune* (Bș II, V), *antenevragic* (Bș V, D III), *despensar* (B I, II, D IV), *genecologie* (D II), *entelectual* (Bș IV), *vijelent* (B V), *manevelă* (B I), *eventar* (D IV, S IV)[30];

o—u > u—u: *undulez* (Bș II);

u—o > o—o: *roloy* (B I);

---

[26] Aici a putut să intervină și frecventa trecere a lui *e* neaccentuat la *i* (cf. Iorgu Iordan, LRA, ed. II, 1948, p. 23).

[27] În aceste exemple s-ar putea ca trecerea să fi fost favorizată și de vecinătatea unor consoane labiale.

[28] Aici am putea admite și o contaminare între forma regională dimigon (germ. Demijohn), cu damigeană, forma literară (it. damigeana).

[29] Pentru toate aceste exemple putem admite și tendința de trecere a luat *e* neaccentuat la *i* (cf. Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 23).

[30] Poate fi admisă și ipoteza descrisă de Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 26.

Scanned with OKEN Scanner

c—l > l—l: *alcelerat* (B II, IV, V);
n—m > m—m: *comsimț* (D I), *comsimți* (S I, III), *comsimți* (B V);
p—b > b—b: *blombe* (D V);

b. *Disimilare*

Disimilare totală: m—m > m: *aplasamęnt* (S V);
n—n > n: *recesămînt* (m. i.), *setință* (D II, V I, III), *laternă* (S IV), *iteligęnt* (S V), *costrînge* (V III), *iventariia* (B I, IV, V, D II, V, S I, V, V I, III, V), *idependență* (B I, D III, V), *încedțu* (B III, IV, V, D I, S IV, V I, III)[31];
r—r > r: *trimestu* (B V, D III, S IV, V I), *trimestiial* (B V, D III, VI).

Disimilare progresivă: a—a > a—ă: *arănja* (V I, IV, V), *atășa* (B V, V V);
e—e > e—i: *recîsămînt* (Bș III), *serinadă* (Bș II, III, IV, V, V I), *elimentar* (Bș IV, S III, IV), *telifonist* (Bș II), *deliga* (Bș I);
o—o > o—u: *încorpura* (m. i.), *tombulă* (B I);
r—r > r—l: *carcelă* (B II), *agrală* (D IV);
ș—ș > ș—s: *șoson* (V III).

Disimilare regresivă:
e—e > a—e: *jarseu* (S I, IV);
e—e > i—e: *imerît* (B IV, S II), *riței* (S IV), *dizerta* (B V), *alcîlerat* (B I, V I, III, V), *inerva* (m. i.), *sicret* (B III), *atilęr* (B II)[32];
i—i > e—i: *meting*[33] (B IV, Bș I, III, D II, S III, IV, V, I, IV), *soledaritațe* (D V, S IV), *poleclinică* (B IV, V IV), *partenic*[34] (Bș II, S III), *șovenist* (B V), *intemida* (D V), *umeditațe*[35] (B V);
u—u > o—u: *covertură* (B II, Bș II, III, D II, V II, III, IV);
l—l > r—l: *pirulă* (B III, IV, Bș IV, V, D V, S IV, V, II, III, IV);

---

[31] Vezi și Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 35—36.
[32] Și aici ar putea fi vorba de trecerea lui *e* neaccentuat la *i*, sau, simultan, de ambele fenomene (*e* la *i* sau *i* la *e*), trecere favorizată de prezența unui alt *e* în cuvînt.
[33] Am putea admite că aici pronunțarea e influențată de scrierea meeting (ca în engleză), „legală" pînă nu demult din punctul de vedere al ortografiei.
[34] Forma ar putea fi influențată de „parte".
[35] Forma ar putea fi influențată de „umed".

Scanned with OKEN Scanner

c. *Metateză*

Metateza lichidelor (*r*, *l*) este cea mai frecventă: *intrepret* (V III), *perelină* (S I, II, IV, V II), *tribușon* (D II, S III), *cadrastu* (S IV), *claniret* (B II, III, Bș II, S I), *cultulariza* (Bș II), *lecramant*, „reclamant" (D II), *coroladă* „gîndacul de colorado" (B IV), *ploretariiat* (D V) etc.

d. *Epenteză*

Arjent „agent" (B V), *anternă* „antenă" (B IV, D IV, S III), *transversarea* (străzilor) (V I), *transversele* (de cale ferată) (S IV), (buletin) de *indentitate* (B IV, D IV, S IV).

2. *Etimologii populare*

Prin etimologii populare vorbitorii încearcă să-și lămurească anumite cuvinte noi, care au un sens neclar pentru ei, în general cele insuficient cunoscute sau, pur și simplu, susceptibile de o interpretare prin falsă asociație etimologică: *lăcrămație* „reclamație" (B V, DV, V V), *lăcrămant* „reclamant" (B V, D V), *încuibător* „incubator" (V III), *încuibator* (B III, S II, IV), *intreu* „antreu" (Bș I, V), *răspunzabil* (B II, V, Bș IV, V, D V, V V), *numinal* „nominal" (B II, Bș IV, V, D III). La subiectul Bș II „cooperativă" devine *cumperativă*, sub influența lui *cumpăra*. Pentru informatorii B V, D IV, V și S IV, retribuția se face, de obicei, în bani, care sînt numărați, fapt pentru care neologismul remunerație l-au transformat în *renumerație*. Sub această înfățișare materială neologismul a fost încadrat într-o familie de cuvinte mai vechi și mai bine cunoscute (număr, număra, numeros, numărătoare)[36]. Rostirea *basculată* de către subiectele B V, Bș IV, V, D II, IV, V, V V se poate explica prin aceea că platforma vehiculului de transportat materiale este *lată*. Forma *prinsoneŕ*, întîlnită la informatorii B V, D IV, V, V V este explicabilă prin interpretarea cuvîntului ca un derivat de la *prins*. Sub noua lui înfățișare, neologismul le-a devenit, acestor vorbitori, foarte clar pentru că a fost încadrat într-o familie de cuvinte arhicunoscute (prinde, prins, prinsoare)[37].

[36] Vezi și Theodor Hristea, *Probleme de etimologie*, Buc., 1968, p. 207.

[37] Fenomenul se poate considera și ca o contaminare, fiind vorba de o contopire a două cuvinte, provocată de afinitatea lor semantică și de o vagă similitudine fonetică.

Scanned with OKEN Scanner

Exemplele date invocă instinctul etimologic, care pune subiectele vorbitoare să stabilească apropieri semantice între cuvinte care, în majoritatea cazurilor, n-au comun nici originea nici sensul. Simpla asemănare fonetică ajunge pentru a le înglobă în aceeaşi familie[38].

Cu cît se răspîndeşte cultura, cu atîta numărul etimologiilor populare scade, întrucît vorbitorii au tot mai frecvent ocazia să vadă cuvintele scrise şi să le audă pronunţate în forma lor corectă şi prin aceasta să şi-o însuşească şi ei[39].

3. *Forme aberante greu de explicat*

O serie de termeni neologici, insuficient cunoscuţi de către informatori, au fost redaţi în forme neaşteptate şi uneori greu de explicat. Este adevărat că numărul acestora este redus. Fenomenul se constată în special la unii vorbitori mai în vîrstă sau la unele femei şi priveşte cu deosebire termenii intraţi recent în grai pe cale orală, sau acei cu un corp fonetic mai bogat: *înturbentat* „turmentat“ (S V), *mnogura* „inaugura“ (V IV), *falĉ(č)îsť* „fasciştii“ (Bş V, IV), *amistraţie*, „administraţie“ (D IV), *reĉ(č)ĕu* „reşou“ (D V), *rîgjac* „rucsac“ (D V), *stacoşă* (S IV) pentru „sacoşă“, *diabil* „debil“ (S IV), *gravist* „grevist“ (B IV, S IV) etc.

Aceleaşi cauze au determinat derivări cu sufixe neobişnuite termenilor respectivi: *şomeriie* (B IV, V, Bş IV, D IV), *şomeritaťe* (S IV) pentru „şomaj“, *baletar* „baletist“ (D IV), *bocsar* (D V), *bocsist* (B IV) pentru „boxer“, *campionaŕ*, (V IV), *campionist* (B V) pentru „campion“, *reclamator* „reclamant“ (D IV) etc.

Asemenea forme aberante apar izolat şi individual. Numai generalizarea lor ar reprezenta un fapt social[40]. Or, tendinţa limbii literare de a nivela particularităţile lingvistice se face simţită şi în înlăturarea unor aberaţii ca cele citate mai sus. Acest proces este facilitat de continua dezvoltare socială şi culturală a vorbitorilor din zona în discuţie.

---

[38] Cf. Iorgu Iordan, *Etimologiile populare*, în „Bulletin linguistique“ X, 1942, Tom VI—X, p. 35—47.

[39] Vezi Al. Graur, *Încercare asupra fondului principal lexical al limbii române*, Buc., 1954, p. 134.

[40] Cf. Al. Rosetti, *Introducere în fonetică*, Buc., 1963, p. 99.

PARTEA A PATRA

ASPECTE STILISTICE ALE PĂTRUNDERII NEOLOGISMELOR ÎN GRAI

Indiferent de natura lor, neologismele răspund unei necesităţi stringente. Aceasta explică chiar pătrunderea lor continuă în toate mediile sociale şi, implicit, în mediul rural.

Este firesc ca, în faza iniţială, neologismele împrumutate din diferite limbi străine şi pătrunse, prin intermediul limbii literare, în vorbirea ţăranilor să fie însuşite cu oarecari deformări fonetice.

Oricît ar fi de receptiv faţă de elementul lexical nou, omul mai puţin instruit nu se poate familiariza dintr-o dată cu acesta. Se întîmplă chiar ca unele neologisme, îndeosebi cele foarte puţin frecvente, să fie primite la început şi cu uşoare modificări semantice. Din cauza „noutăţii" lor şi datorită conştiinţei majorităţii vorbitorilor că asemenea elemente de vocabular sînt „străine", asimilarea lor se face în mod lent. Este frecventă, în faza iniţială a utilizării lor, şi o atitudine de rezervă sau de fină ironie din partea unora dintre subiectele vorbitoare, faţă de cei care fac uz de asemenea cuvinte noi. Coloratura afectivă a folosirii neologismelor în limbajul curent este, însă, destul de scăzută, deoarece aceste elemente lexicale caracterizează în primul rînd limbajul de aspect intelectual.

Pentru a putea stabili anumite valori sau funcţii stilistice ale neologismelor, este necesar să le urmărim în primul rînd în contextul în care se găsesc. După cum se ştie, rolul contextului este deosebit de important. Prin sine însuşi, cuvîntul neologic nu dobîndeşte valenţe expresive. Numai contextul poate preciza sensul exact al un i cuvînt, îi individualizează înţelesul prin alegerea acelei note particulare care se potriveşte cu obiectul concret şi poate completa sensul prin diferite nuanţe create de aplicarea particulară la o situaţie con-

Scanned with OKEN Scanner

cretă. Adeseori, contextul rămîne unicul mijloc de înțelegere justă a semnificației cuvîntului[1].

Desigur, în domeniul vocabularului și mai ales pentru urmărirea valorii neologismelor, un rol deosebit revine contextului discursiv limitat, „restrîns"[2]. De asemenea, nu este lipsit de interes să știm și modul de expunere a comunicării respective.

Materialul de care dispunem ne îngăduie cîteva observații și aprecieri în legătură cu folosirea neologismelor în limbajul curent de conversație și în creația folclorică actuală din zona Maramureșului.

I. În limbajul curent se întîlnesc următoarele cazuri de utilizare a neologismelor cu implicații stilistice:

1. Modificări fonetice
2. Variante formale
3. Clișee de exprimare
4. Raportare conștientă la un anumit mediu sau la o situație concretă.

Pentru primele două cazuri valorile stilistice pot fi definite mai ales din punctul de vedere al receptorului mesajului, pentru cazul al treilea, avem a face în special cu funcții stilistice contextuale, iar pentru cazul al patrulea ele se delimitează atît în context cît și, mai ales, în funcție de emițătorul mesajului[3].

1. Modificările fonetice de cele mai multe ori sînt în fond denaturări ușoare ale formei de bază a neologismelor. Ele se datoresc instrucției mai scăzute a vorbitorilor și sînt specifice în primul rînd celor mai vîrstnici.

În cazul acestora rostirea comună se concretizează în diferite variante, cărora Trubetzkoi le consacra o ramură a fonologiei denumită „fono-stilistică"[4].

Pornind de la opoziția *literar-nonliterar*, la această categorie de vorbitori distingem următoarele variante de pronunțare cu implicații stilistice:

---

[1] Cf. Tatiana Slama — Cazacu, ***Principiul adaptării la context***, în SCL, tom. V, nr. 1—2, 1954.

[2] Cf. Gheorghe Bulgăr, *Analiza gramaticală și contextul*, în LL, București, 1961, vol. V, p. 27—34.

[3] Tatiana Slama — Cazacu, *Introducere în psiholingvistică*, București, 1968, p. 159—162.

[4] Apud I. Stan, *Probleme de tipologie lingvistică* (observații asupra lexicului limbii române), în CL, VIII (1963), nr. 1, p. 99.

Scanned with OKEN Scanner

a) Pronunţarea pretenţioasă în conversaţia obişnuită, sub aspectul formelor „hipercorecte". Subiectele, din exces de zel, reacţionează la o rostire apreciată ca regională, înlocuind-o printr-una considerată ca literară, corectă, oficială, „distinsă".

Dintre fenomenele hipercorecte mai numeroase sînt cele *consonantice* (cazuri de pseudopalatalizări, false defricatizări etc.): z > s[5]: *combinison* (S IV), *şeslong* (S IV), *buldoser* (V V); cs > s: *escursie* (B I, II, D V), *esplotare* (B I, III); s > cs: *ecstradă* (S I, V I); v > c: *comit* (B V) „vomit"; g > c: *cazetă* (B I I) „gazetă"; h > c; *şac* (B IV, D IV, S IV, V, V I) „şah"; j > g (după o ortografie învechită): *personagi* (B V); k > p: *piftea* (V IV) „chiftea" etc.

Apar şi cazuri de hipercorectitudine vocalică. Conştiinţa că prezenţa lui *i* în loc de *e*, sau a lui *ă*, în loc de *e* constituie, în multe împrejurări, greşeli, a generat pronunţări de tipul: *benoclu* (S III), *peramidon* (S IV), *meliţie* (V V), *răgută* (B V), *răvorver* (S V), *răpublică* (B IV) etc.

Ca urmare a acţiunii susţinute de culturalizare a maselor, într-o primă etapă, numărul neologismelor şi, deci, şi al formelor hipercorecte creşte simţitor în toate mediile sociale în care pătrunde din ce în ce mai mult aspectul literar al limbii naţionale.

b) Pronunţarea neliterară, care poate prezenta următoarele fenomene fonetice tipic regionale:

— reducerea hiatului grafic şi a diftongului din anumite neologisme: *obect* (D IV) „obiect", *scrumeră* (Bş IV) „scrumieră", *prinsoner* (S II, III, IV, V III) „prizonier";

— sincopări: *suteu* (D IV) „sutien", *corpora* (S II) „încorpora", *nagura* (B V) „inaugura";

— dispariţia consoanelor finale: *-r: buldoză* (S III) „buldozer", *-m: reomatiz* (Bş II, D IV), „reumatism", *-t: contrac* (Bş II) „contract";

— modificări de accent: *diplómă* (B II, IV, V, Bş IV, V, D I, III, V, S II, V, V I, III, IV), *vizítă* (D V), *revizór* (B V, S II, V I), *mobílă* (S V), *doftór* (B V), *administratór* (D II) etc. Este posibil ca unele deformări din categoriile menţionate să fie determinate şi de pătrunderea cîtorva neologisme prin interme-

[5] Cf. Al. Graur, *Une loi de „plus grand effort"*, în Bulletin linguistique, I (1933), p. 111—122.

Scanned with OKEN Scanner

diul limbii maghiare sau al celei germane, fapt atestat în exemple ca: *pudăr* (S V) „pudră“, *canţelarie* (B V) „cancelarie“, *ofiţial* (D V) „oficial“, *ştofă* (B V, V IV, V) „stofă“ etc.

Se constată, în general, că tineretul, datorită instrucţiei şcolare, nu foloseşte asemenea forme denaturate, ci manifestă faţă de ele chiar o atitudine de ironie, echivalentă cu neacceptarea lor. Fenomenul acesta scade ca frecvenţă graţie difuzării, continue şi pe diverse căi, a formelor limbii literare.

2. Există neologisme care circulă în alte variante formale decît cele cunoscute în limba literară: *directoriţă* (S V), *scriitor* (Bş II) pentru „funcţionar“, *arvocat* (B II), *canapei* (S IV), *fodoment* (D IV) pentru „fundaţie“, *permis* (V V) pentru „autorizaţie“, *contrat* (B V) „contract“, *conzil* (D V, S IV, V IV) „consiliu“, *econom* (Bş IV, D I, V III) „economist“, *rază* (S V, V IV) „radiografie“, *reclamă* (S III) „reclamaţie“, *plumb* (B V, V III, V) „plombă“, *betonęr* (Bş IV) „compresor“, *roletă* (Bş V, D IV, V III) „rulou“ etc.

După cum se poate observa, existenţa acestor variante se datoreşte mai multor factori ca: împrumutul, modificarea aspectului fonetic, tendinţa formării de derivate pe teren românesc.

Indiferent de sursa lor, aceste variante prezintă un caracter arhaic sau arhaicizant faţă de formele literare obişnuite. Tocmai din pricina acestei trăsături arhaice, cuvinte ca cele menţionate, deşi neologisme din punctul de vedere al conţinutului, pot fi considerate drept regionale sau populare sub aspectul formei.

Rezultă de aici că în limbajul graiului coexistă două variante stilistice: una legată direct de conţinutul comunicării şi susţinută îndeosebi prin vocabular şi sintaxă (varianta de fond), alta cu caracter formal, alcătuită mai ales din particularităţi fonetice şi schimbări în structura materială a cuvintelor (varianta formală). Cea care rămîne la un nivel mai scăzut este varianta formală, căci, de obicei, vorbitorii graiului îşi însuşesc cu mai multă uşurinţă cuvinte şi sensuri noi decît un mod de articulare a sunetelor[6].

---

[6] Cf. Lidia Sfîrlea, *Variante stilistice ale pronunţării româneşti actuale*, în LR, XII (1963), nr. 6, p. 603.

Scanned with OKEN Scanner

Neputînd fi sprijinită totdeauna de imaginea grafică, imaginea fonetică a cuvintelor, receptate mai ales pe cale orală, este supusă permanent la fluctuaţii. Aşa se explică şi încercarea de a adapta noile cuvinte la tiparele fonetice tradiţionale[7].

3. Sub influenţa terminologiei ştiinţifice în domeniul vieţii politice şi sociale, un număr destul de mare de neologisme, în diverse asocieri, au ajuns să dea naştere aşa-numitelor clişee de exprimare care sînt folosite frecvent. Drept model în generalizarea unor astfel de clişee este limbajul publicistic şi al şedinţelor.

Trebuie remarcat faptul că, adeseori, vorbitorii fac uz de asemenea tipare de exprimare în mod inconştient şi fără a le asocia o valoare peiorativă. Se poate susţine, chiar aparent paradoxal, că aceste clişee constituie o modalitate de îmbogăţire a vocabularului, deoarece neologismul impus prin clişeu devine în curînd un element disponibil în vorbire. În acelaşi timp el constituie şi un indice al „intelectualizării" vorbirii, cu alte cuvinte, o marcă stilistică.

În cursul „povestirii" diferitelor teme, subiectele anchetate au folosit adesea expresii şi clişee caracteristice de tipul: *a scoate în evidenţă — greşeli, lipsuri, părţi bune* (B I, D II, S I, V, V I, III, IV, V); *într-un mod — oarecare* (B I, Bş I), ~ *deosebit* (B II, III, S III), ~ *obişnuit* (B IV), ~ *corespunzător* (Bş IV, V III), ~ *civilizat* (S I), ~ *just* (V IV); *cu excepţia — celor slabi* (B III), ~ *prietenului meu* (Bş III), ~ *unuia* (Bş I); *în fond — toate-s bune* (B III), ~ *nu-mi pasă* (B IV), ~ *asta-i problema principală* (Bş II), ~ *tu eşti vinovat* (S I, V III), ~ *acesta-i adevărul* (S III); *în cadrul — gospodăriei* (B I, D III, S III, V, V IV, V), ~ *întreprinderii* (B III, Bş II, D III, V I), ~ *armatei* (B II, Bş V), ~ *echipei* (Bş III), ~ *comunei* (B IV); *a lua contact — cu preşedintele, şeful de post, directorul, vecinul, prietenul, conducerea întreprinderii* (m. i.); *în continuare — are cuvîntul* (B II, D III, S I, V, V I, IV); *pune la contribuţie — mintea* (B I, Bş II, III, S III, V, V I, III, IV), ~ *capul* (B II, III, D III); *în dauna — vecinilor* (B III), ~ *statului*

---

[7] Cf. Iorgu Iordan, *Mots savants et mots populaires*, în Bulletin linguistique, IV (1936), p. 5.

Scanned with OKEN Scanner

(Bş V, S I, V III, IV), ~ *avutului obştesc* (Bş I, III, V III); *în decurs de* — *un an, cîteva zile, o săptămînă* (m. i.); *în definitiv* — *am terminat lucrarea* (B III, V IV), ~ *nu-mi pasă* (B II, IV), ~ *tu eşti vinovat* (B V, D II), ~ *de ce să fac eu* (Bş V, V III); *la dispoziţia* — *preşedintelui, medicului, directorului* (m. i.); *în caz de forţă majoră* — *voi accepta* (S I), ~ *voi spune* (S V), ~ *miliţianul foloseşte pistolul* (V I), ~ *vom mobiliza oamenii* (V III); *face naveta* — *între Sighet şi Bîrsana* (B I, IV), ~ *15 km în fiecare zi* (B II), ~ *în fiecare seară şi dimineaţă* (S III, V I, III, IV); *pe parcurs* — *se va rezolva* (m. i.); *în principiu* — *sînt de acord cu propunerea* (B III, Bş II), ~ *sînt rezolvate problemele* (Bş III); *are priză* — *la fete* (B I), ~ *la director* (B III), ~ *în mase* (V III, IV); *în realitate* — *aşa s-au petrecut lucrurile* (S I, III), ~ *asta-i situaţia* (V III, V); *pune la respect* — *persoana asta* (D III, V), ~ *cînd e obraznic* (D III), ~ *cînd nu-şi face datoria* (V III, V); *în raport cu* — *nivelul lui* (B III), ~ *ziua de muncă* (D I, S V, V IV, V), ~ *activitatea depusă* (Bş V, D II, S I), ~ *mersul lucrărilor* (V III), ~ *posibilităţile* (V I), ~ *numărul animalelor* (V III, IV, V); *a da satisfacţie* — *în problema reclamată* (B III), ~ *prin numirea lui în funcţia de* (V III), ~ *în proces* (V IV); *în unanimitate* — *au votat,* ~ *au aprobat* (m. i.) etc.

În general, în context, asemenea expresii şi clişee caracterizează limbajul perioadei de acomodare a subiectelor cu tema care urmează s-o expună. Ele aparţin mijloacelor de actualizare a temelor expuse de către subiect în faţa interlocutorului.

4. Toţi cei care recurg în comunicare la neologisme sînt conştienţi că acestea sînt cuvinte noi. Noutatea se referă atît la proveniența lor recentă în limbă, cît şi la gradul de circulaţie. Se observă că, în discuţii cu persoane străine, voind să se exprime cît mai distins şi elegant, unii localnici recurg la neologisme mai ales atunci cînd acestea se constituie în serie sinonimică cu termeni populari sau regionali.

Astfel, subiectul B IV ne-a informat că face plimbări pe *stradă* (nu pe *uliţă*), că şi-a cumpărat o bluză de la *magazin* (nu de la *bold*), că a plecat la *farmacie* (nu la *potică*), după *medicamente* (nu după *leacuri*). Subiectul D II ne-a relatat că la *căminul cultural* s-a construit o *scenă* (nu *bină*) care are în

față *cortină* (nu *lipideu*). Informatorul D I ne-a spus că a fost *recrutat* în armată (nu a fost la *sîntare*), că o dată a călătorit cu *avionul* (nu cu *aeroplanul*). În vorbirea mai multor informatori tineri am constatat fuga de cuvinte regionale sau tradiționale și înlocuirea lor cu neologisme:

farmacie a luat în bună parte locul lui *potică* (m-am dus la *farmacie:* B I)[8];

a consulta în loc de a *cerceta* (medicu m-o *consultat:* Bș I);

a transfera în loc de a *muta* (ș-am fost *transferat* la o altă unitate militară: D I);

a recolta în loc de *a strînge* (*recoltatul* s-a făcut la timp: D III);

→ *cadou* în loc de *dar* (la nuntă se aduc *cadouri:* Orza Ileana din Vad, 21 ani);

a repartiza în loc de *a împărți* (la sfîrșit ne *repartizează* produsele: S I).

La fel se prezintă situația în cazul unor dublete ca: *germinează — răsare, dificultate — greutate, lichidare — terminare, a modifica — a schimba, a convoca — a chema* (a aduna), *a refuza — a nu primi* (a nu accepta), *a intimida — a se speria* (încurca), *durabil — trainic* (care ține mult), *concurs — întrecere* etc.

Desigur că alegerile lexicale din serii sinonimice reprezintă fapte de stil. Selectările de pe axa paradigmatică își capătă însă semnificație dacă se aplică în egală măsură și la axa sintagmatică (alegere a mijloacelor de înlănțuire). „Faptul stilistic implică deci o «construire» specifică în înșiruirea secvențială, o colocare originală a elementelor lexicale, în organizările care constituie contextele stilistice"[9].

Dar, atitudinea vorbitorului se manifestă în procesul comunicării și sub forma unor opoziții de natură metalingvistică[10]. Subiectul confruntă graiul său cu al interlocutorului, analizează deosebirile, încearcă să elimine din vorbirea sa ceea ce se consideră că-i inutil, demodat și reacționează pozitiv la ceea ce crede că-i nou, la pronunțări sau termeni considerați că au

---

[8] Exemplele sînt luate din textele reproduse în partea a șasea a lucrării.

[9] Cf. Tatiana Slama-Cazacu, *Despre relațiile dintre stilistică și psiholingvistică*, în SCL, XVIII (1967), nr. 3, p. 268.

[10] Cf. Roman Jakobson, *Essais de linguistique générale*, Paris, 1963, p. 53.

farmecul noutății și prospețimii, că sînt actuali, frecvent întîlniți în cărți, ziare, reviste și în vorbirea oamenilor instruiți[11].

Acest gen de operații metalingvistice facilitează subiectului anchetat o verificare și o analiză a vocabularului ce-l întrebuințează în cursul procesului comunicării. Consemnăm cîteva exemple dintr-un lanț mult mai bogat: D II: *medic* (intelectualii zic) — *doctor* (zic țăranii); V V: *permis* (zicem noi, țăranii) — *autorizație* (zic cei cu multă carte); V III: *de suflet* „înfiat" (se zice pe la noi) — *adoptiv* (zic cei cu multă carte); B II, Bș II, D III: *tărșoă* (se zice pe limbajul nostru) — *gravidă* (zic la oraș); Bș IV: *púpăză* (pe termeni populari) — *franzelă* (zic la oraș); V V: *tașcă* (zicem noi) — *servietă* (zic domnii); Bș III: *rapor* (se zice popular) — *scarlatină* (pe termeni medicali) etc.

Deseori informatorii au indicat la ce categorii de vorbitori apar anumiți termeni, făcînd distincție între formele și termenii recent intrați în grai și cei vechi: S V: *directoră* (zicem acum) — *directoriță* (i-o zis mai de mult); D V: *doftor* (zicea mai de mult) — *doctor* (se zice astăzi); S V: *fișcarăș* (i-o zis pe vremea veche) — *avocat* (zicem pe românește); B II: *pudăr* (s-o zis din bătrîni) — *pudră* (se zice acum); B II: *permanẹnt* (este corect) — *permamẹnt* (zic greșit unii); Bș IV: *la alcoolișți* le zicea înainte *brăhari;* V V: *alimentară* (se zice astăzi) — *bold* (mai zic bătrînii) etc.

Unele comentarii se referă la răspîndirea teritorială a unui fapt de limbă: S V: *bastard* (se zice de către orășeni) — *cóptil,* „copil dín flori" (se zice în sat la noi) — *șpur* — *marîndău* — *mánzăr* (se zice în alte sate); B I: *arenă de fotbal* — (se zice la sate) — *stadion* (îi mai mare și îi zic pe la oraș) etc.

În anumite situații subiectul a indicat frecvența unor termeni în grai: S I: *bufet* (zic cei mai mulți) — *crîșmă* și *bodegă* (se folosesc mai rar); B III: *sfetăr* și mai rar *pulovăr* etc.

Exemplele de mai sus dovedesc că în mintea subiectelor coexistă mai multe forme (vechi și noi) pe care le interpretează după valoarea lor funcțională sau expresivă.

Uneori nu lipsesc comentariile care precizează valoarea semantică a unor cuvinte: V IV: *ciur* (zicem cînd se face de mînă) — *dantelă* (cînd se cumpără din cooperativă); Bș IV: *vestonul*

---

[11] Vezi și Sextil Pușcariu, în DR, IX, p. 430; *id., Limba română,* II, p. 235.

Scanned with OKEN Scanner

(îi mai micuț) — *haina* (îi mai mare și peste veston); D V: *armonica* (e mai mică) — *acordeonul* (e mai mare și cu clape).

Apar și situații în care, la același subiect, se manifestă concurența dintre două forme lexicale sau două tipuri morfologice: *ansamblu* — *acsamblu* (D III), *portmoneu* — *pormonel* (B I), *condamnez* — *condamn* (B IV), *amenzi* — *amenduri* (Bș II), *telegrame* — *telegrămi* (B II), *bidoane* — *bidonuri* (V IV), *flanele* — *flaneaușă* (B II), *jerseuri* — *jersaușă* (D I), *apartamente* — *apartamenturi* (S II), *impozite* — *impozituri* (D IV), *ambasade* — *ambasăd* (S IV) etc.

Atitudinea informatorilor față de mijloacele verbale prin care se realizează comunicarea, precum și relatările verbale, precizările ce le fac, oferă sugestii prețioase în legătură cu fenomenul lingvistic al neologismului. În actul comunicării, aceste elemente trebuie considerate drept fapte de natură psiholingvistică și stilistică ce țin de emițătorul mesajului.

Din cele arătate mai sus (3—4) reiese că, în limbajul curent, utilizarea neologismelor ridică probleme de proprietate și precizie a stilului. Numărul lor sporește cînd comunicarea se referă la domeniul tehnic sau la cel al vieții social-politice[12]. Utilizarea lor este rodul intenției vorbitorilor și demonstrează totodată că unele cuvinte noi au ajuns să se includă în sfera vocabularului activ și să pătrundă chiar în fondul lexical de bază, unde au determinat, astfel, stratificări de natură stilistică.

II. Valorificarea neologismelor în creațiile folclorice[13] nu prezintă aspecte complexe ca în literatura cultă. La o cît de sumară comparație cu literatura cultă, se poate afirma că în folclor neologismele se utilizează într-o măsură mult mai mică și fără prea bogate valori stilistice.

Deși avem a face cu stilul funcțional al literaturii artistice, în care modalitățile expresive sînt deosebit de bogate și variate, utilizarea neologismului nu constituie de astă dată o modalitate lexicală specifică. Dimpotrivă, în afară de necesitatea de a

---

[12] Cf. în această privință textul „*Din activitatea Sfatului nostru popular*“ *(Partea a șasea)*, TEXTE, p. 271.

[13] Ne-am folosit de recentele culegeri de folclor (nepublicate) ale prof. Petre Lenghel Izeanu din Sighetu Marmației.

realiza proprietatea stilului nu găsim valori aparte ale cuvintelor neologice din punctul de vedere al intenției vorbitorului. Următoarele citate vor ilustra convingător acest fapt:

„Bine-mi place și mi-i drag
A lucra-n tovărășie
Cu oameni de omenie
La *cooperativă*-n sat,
Ce viața ne-a schimbat"

(Frunză verde de trifoi)

„Avem *cămin cultural*,
Magazin universal,
În mijlocul satului
Și pe coastă, chiar în grui
Școli mîndre ce se răsfață
Unde toți copiii-nvață,
Cu treizeci de-nvățători,
Profesoare, profesori ...."

(Satu nostru s-a schimbat)

Nici din punctul de vedere al valorii lor în contextul mesajului poetic popular, neologismele nu oferă un cîmp larg și diversificat pentru investigația stilistică. Există, dimpotrivă, destule situații cînd se exagerează în folosirea unor cuvinte de acest fel, fapt care conferă textului mai mult un caracter prozaic, fiind, probabil, rodul creației unor poeți ocazionali a căror producție literară a început să aibă o oarecare răspîndire în folclor datorită activității culturale de masă:

„Răsar peste țară-n lat:
Fabrici mari și *blocuri* noi,
Crește inima în noi!
Drumuri, poduri și *spitale*
Și cămine culturale ...
Căci cu toții am pornit,
Socialism am *construit*",

(Sus pe culmea dealului)

Forțîndu-se nota, substituindu-se anumiți termeni numai pentru a fi „în pas" cu realitatea social-politică, unele producții literare poetice își pierd din valoarea emoțional-estetică,

Scanned with OKEN Scanner

impregnîndu-se de prozaism, fapt ilustrat chiar de încălcarea metrului de versificaţie, fenomen netipic pentru folclorul literar.

„*Cooperativă* (pentru colectivă) să trăieşti
Că tu dragă ne mai eşti.
Bine-mi place a lucra,
În *cooperativă* cu mîndra".

(Frunză verde-a fagului)

„Lie, ciocîrlie,
Bine-mi spui tu mie,
Cîntul tău îmi place,
El vesteşte pace,
El vesteşte zorii,
Roşii ca bujorii,
Zorii *comunismului*
Fericirea omului".

(Mîndră ciocîrlie)

De altfel, asemenea note distonante sînt inerente în creaţiile folclorice pe teme noi care nu s-au şlefuit prin procesul circulaţiei în timp. Ele au fost deja semnalate în cercetări de specialitate[14].

Receptivitatea faţă de noile elemente de vocabular se face simţită în mod mai insistent în poeziile cu caracter ocazional sau agitatoric. De pildă, sînt numeroase strigăturile şi cîntecele în care este vorba despre munca pe diverse şantiere, electrificarea satelor, despre activitatea din perioada campaniilor electorale etc. în care, inevitabil, îşi fac apariţia justificată un număr destul de însemnat de neologisme.

Desigur, gradul de asimilare a acestora este diferit şi, adeseori, penetraţia anumitor neologisme este facilitată de contaminarea pieselor folclorice cu poezia cultă şi mai ales cu cîntecele lăutăreşti şi de petrecere, specifice mediului urban.

---

[14] Cf. în această privinţă P. Dumitraşcu, *Despre mijloacele expresive şi artistice în poezia populară*, în CL, VI (1961), nr. 2, p. 315—327 (mai ales în ultima parte a articolului).

Scanned with OKEN Scanner

Împletirea de teme și motive determină și schimbarea formală a poeziei populare, concretizată în versuri care depășesc metrul tradițional folcloric de 7—8 silabe:

„Supărată-i Leana la portiță
Că-i întîrzie Gheorghiță.
Însă el cu zor muncește
În *uzină*, *normele* le depășește".

(Supărată-i Leana la portiță)

Incontestabil, există și producții bine realizate din punct de vedere formal, în care neologismele se integrează organic, fiind perfect asimilate:

„S-au aprins alaltăieri:
Mîndre *becuri* arzătoare
Vestind vremi de sărbătoare...
Stele care-apar ca-n vise
Stele de *partid* aprinse"

(Frunzuliță din vilcele)

„Dar mai mîndră ca luna
Am în casă altă stea!...
Nu vine din cerul sfînt,
Ea vine de pe pămînt,
De la *uzina* cea mare,
Din *oraș*, din Baia-Mare".

(Mîndră-i luniția noaptea)

Contextual, valorile neologismelor în creațiile populare ar putea fi totuși sporite, dar cercetarea noastră n-a avut ca principal obiect de studiu limbajul beletristic.

Considerăm că limbajul curent, cotidian, prezintă o mai mare importanță în procesul însușirii și difuzării neologismelor, deoarece el este influențat de stilurile limbii literare atît pe cale scrisă, cît și orală. Valorile stilistice reduse ca număr pe care le posedă neologismele în limbajul curent sînt explicabile dacă avem în vedere faptul că ele provin, în majoritate, din stilul științific în care comunicarea are exclusiv un caracter intelectual, fără adaosul afectiv al subiectului vorbitor. Dar

Scanned with OKEN Scanner

cum omul comunică şi se comunică în acelaşi timp[15], este firesc ca, în anumite situaţii, cînd comunicarea are o ţinută mai degajată sau se efectuează şi cu scopuri artistice, trăsăturile reflexive, subiective să se facă simţite alături de cele tranzitive sau obiective.

Expresie a vieţii intelectuale şi expresie a vieţii afective, limbajul omenesc şi împreună cu el vocabularul oscilează permanent între cei doi poli[16].

Aceasta este şi raţiunea pentru care nici neologismul (şi inclusiv termenul tehnic) nu este lipsit de anumite coeficiente expresive şi afective în unele împrejurări. Chiar masiva pătrundere a neologismelor în limbajul curent constituie cea mai bună ilustrare a faptului că vorbitorii nu manifestă atitudine de indiferenţă faţă de ele.

*

Concluziile formulate după fiecare capitol al lucrării de faţă le întregim cu următoarea consideraţie generalizatoare.

Rezultatele obţinute în urma anchetei efectuate în cîteva localităţi din zona Maramureşului istoric dovedesc că graiul din această arie lingvistică se constituie în sisteme tot mai deschise procesului de extindere a limbii literare, model de norme şi reguli pentru întreaga colectivitate românească.

Dacă în trecut existau subiecte vorbitoare care nu dispuneau decît de sistemul lingvistic al graiului local, astăzi, datorită răspîndirii neologismelor, prin intermediul limbii literare, majoritatea vorbitorilor au conştiinţa existenţei unor alte sisteme lingvistice. În practica comunicării se constată apariţia unor particularităţi care se situează între sistemul limbii standard şi acela al graiului local.

Prin materialul prezentat am demonstrat că în procesul de interacţiune dintre aceste două aspecte ale limbii, diversele niveluri ale limbii se comportă în mod diferit: lexicul, ca sistem deschis, permite pătrunderea a numeroase elemente neologice, pînă cînd fonetismul şi gramatica, ca sisteme cu caracter mai închis, opun o rezistenţă mai puternică inovaţiilor. În actualele condiţii de dezvoltare economică şi social-culturală a

[15] Cf. Tudor Vianu, *Dubla intenţie a limbajului şi problema stilului*, în „Arta prozatorilor români", 1941, p. 15—21.

[16] Cf. Georges Vaucher, *Le langage affectif et les jugements de valeur*, Paris, f.a., p. 11—21 (cap. „La valeur affective des mots").

Scanned with OKEN Scanner

regiunii în discuţie, inovaţiile se produc totuşi, treptat şi lent, determinînd existenţa unei forme de comunicare situată între aspectul literar şi cel regional, pe care unii lingvişti o numesc interdialect[17]. El reprezintă o fază intermediară a procesului de integrare a graiurilor în limba standard. Efectul e vizibil şi în aria lingvistică a Maramureşului, unde la majoritatea vorbitorilor încep să predomine elementele limbii literare cu coloratură dialectală.

[17] Cf. B. Cazacu, *Noţiunea de interdialect*, în „Studii de dialectologie română", Bucureşti, 1966, p. 33—40.

Scanned with OKEN Scanner

PARTEA A CINCEA

GLOSAR

INDICAȚII REFERITOARE LA REDACTAREA GLOSARULUI

1. Fiecare alineat începe cu cuvîntul-titlu, varianta cea mai apropiată de forma literară, așa cum este cuprinsă în dicționar. Urmează indicațiile gramaticale asupra formei titlului, date cu abrevieri.

2. În paranteza rotundă înscriem etimonul (etimoanele) din care provine cuvîntul-titlu[1]. Ordinea în care le citățm, în cazul că sînt mai multe, este determinată de forma pe care o considerăm mai sigură.

3. În continuare indicăm, în ordine alfabetică, localitățile și informatorii de la care s-a notat forma—titlu a cuvîntului respectiv. În cazul că avem două sau mai multe răspunsuri din aceeași localitate, nu mai repetăm sigla localității, ci se dă în continuare numărul informatorului (B I, III, V = B I, B III, B V). La termenii cunoscuți de toți informatorii nu se mai dau siglele localităților și ale informatorilor anchetați, prin aceasta înțelegîndu-se că sînt general cunoscuți.

4. Urmează sensul cuvîntului între ghilimele, iar după o bară verticală (/), eventuale alte sensuri, urmate de siglele localităților și ale informatorilor de la care a fost înregistrat noul sens.

5. După două bare verticale (//) urmează principalele variante fonetice ale cuvîntului—titlu, cu notarea accentului atunci cînd se abate de la normele limbii literare contemporane sau constituie un indiciu etimologic. Fiecare variantă este urmată de siglele localităților și ale informatorilor la care a fost constatată.

6. După trei bare verticale (///) enumerăm termenii sinonimi sau cu formă stîlcită, înregistrați în graiul studiat, fiecare fiind urmat de indicarea localităților și a informatorilor anchetați.

Materialul lexical din glosarul de față reprezintă cuvintele incluse în chestionarul aplicat pe teren, de data aceasta nu pe teme, ci în ordinea alfabetică.

Glosarul alcătuit ilustrează în mod sugestiv, dintr-o singură privire:

— repartiția teritorială, pe informatori, vîrste și sexe deosebite a termenului;

---

[1] Cf. *Dicționar de neologisme*, ed. a II-a, București, 1966.

Scanned with OKEN Scanner

— gradul de pătrundere în masa vorbitorilor a formei corecte sau a variantelor fonetice;
— măsura în care este păstrat sensul de bază;
— bogăţia sinonimică a termenului;
— etimonul (etimoanele probabile) din care provine cuvîntul.

A

abonament s. (cf. fr. abonnement), t. i., „pe baza căruia se primeşte ziare şi reviste pe un timp limitat".

absent adj. (< fr. absent, cf. lat. absens), m. i., „care nu e prezent" // absęnt (B III, IV, Bş I, III, IV, D I, III, V, S II, V I, IV), apsęnt (D IV, S IV).

absolvent s. (< germ. Absolvent, cf. lat. absolvens), m. i., „cel care a terminat o formă de învăţămînt" // absolvęnt (B III, IV, Bş I, II, III, IV, D I, III, V, S II, V I, IV), apsolvęnt (S IV).

absolvi v. (< lat. absolvere, cf. germ. absolvieren, fr. absoudre), m. i., „a termina o formă de învăţămînt" // absolva (B V, D IV), apsolvi (S IV).

accelerat s. (< accelera < fr. accélérer, cf. it. accelerare, lat. accelerare), B III, Bş I, II, D II, „tren cu viteză mai mare, care opreşte numai în staţii importante" // acĉilerat (B I), aĉ(č)ělerat (Bş V, D I, S I, V), aĉilirat (Bş IV, D V), alĉelerat (B II, IV, V, Bş III, D III, IV, S II, III, IV, V I, II, III, IV, V) /// d'orşon ǵéizeş (S IV — s-a zis mai demult).

accident s. (< fr. accident, cf. it. accidente, lat. accidens), m. i., „întîmplare care aduce nenorociri" // aĉident (D V).

accidenta v. (< accident), m. i., „a se răni într-un accident de maşină" // aĉidenta (D V).

achita v. (< fr. acquitter), m. i., „a încheia favorabil cauza de judecată" /// clasa (Bş III).

achizitor s. (< achiziţie, cf. fr. acquisition, lat. acquisitio), m. i. „persoană care se ocupă cu achiziţionarea de produse şi materiale" // akizitoŕ (D III, S II, IV, V, V I, III, V), akizitătoŕ (B V) /// colectoŕ (V IV).

achiziţiona v. (< achiziţie), B III, V, S II, V II, III, „a procura produse pe cale de achiziţii" // akiziţiona (B I, D III,

Scanned with OKEN Scanner

S I, V, V IV), akiziţîona (V V), akiziuna (D II, IV, V I), akizez (B IV).

acompania v. (< fr. accompagner, cf. it. accompagnare), B I, II, III, Bş I, III, D I, II, V II, III, V, „a însoţi cu vocea sau cu un instrument melodia principală a unui cîntec“ // acompana (Bş IV, V, V I, IV) /// îl ajută la cîntec (B V), contrez (S III).

acont s. (< it. acconto, cf. fr. acompte), B III, V, V III, S III, „sumă de bani dată înainte unei persoane pentru a garanta îndeplinirea unui contract sau angajament“ /// avans (B I, D I, V, S I, III, V, V II, V), avanţ (D III, IV, S IV), arvună (D III, S III, V III), arvon (D II, V), fórţoş (D IV).

acord s. (< fr. accord, it. accordo), t. i., „remunerare fixată pe unitatea de produs realizat“ /// plătit după cît s-a muncit (Ba III).

acordeon s. (< fr. accordéon, cf. germ. Akkordeon), B I, V, Bş I, III, D I, III, V, S I, II, V IV, „instrument muzical cu burduf şi clape“ // acordion (B II, III, IV, D II, IV, S III, V, V II, III, V), acordion (Bş II, IV, V, S IV, V I) /// harmónică (B V), harmonícă (S III), armonică (D V).

acordeonist s. (cf. fr. accordéoniste, germ. Akkordeonist), Bş III, S II, IV, V, V IV, „cel care cîntă la acordeon“ // acordionist (m. i.) /// harmonist (S III).

activ s. (< lat. activus, cf. fr. actif), B II, III, IV, Bş I, III, IV, D III, IV, V, S II, III, IV, V, V II, III, IV, V, „detaşament al unei organizaţii, cu anumite drepturi şi obligaţii“.

activ adj. (< lat. activus, cf. fr. actif), B I, II, III, IV, D I, IV, S II, III, V, V I, II, III, „care participă intens la o acţiune“ /// harnic (B III, S IV, V V), muncîtor (B I, IV, S I, V), sîrguincîos (B IV), sîlitoí (B IV).

activist s. (< rus. aktivist), m. i., „membru al unei organizaţii, care se ocupă exclusiv cu munca politică“ /// instructor (V III), instructor de partid (S I).

actor s. (< fr. acteur, cf. lat. actor), B II, III, Bş III, IV, S II, IV, V III, „persoană care interpretează un rol în piese de teatru sau filme“ /// artist (B I, V, Bş II, III, IV, D I, III, II, IV, S I, III, V, V II, V), jucător (D V).

actriţă s. (< fr. actrice), S II, „femeie care interpretează roluri în piese de teatru sau filme“ // actóră (B II, III, IV, Bş III, V III), áctoră (S IV) /// artistă (B I, V, Bş II, D I, III, IV, S I, II, III, V, V V), jucătore (D V).

Scanned with OKEN Scanner

acuzat s. (< acuza), m. i., „cel declarat vinovat și chemat în judecată de altcineva“ // acuzator (Bș IV) /// vinovat (B IV), pîrît (Bș I, D II), inculpat (Bș I, III, V, D I, V, V I, III, IV), înculpat (Bș II).

administrator s. (cf. fr. administrateur, lat. administrator), B I, III, IV, Bș IV, V, D I, II, III, V, S I, II, III, V I, III, IV, „cel care răspunde de administrarea, de treburile gospodărești ale unei unități“ // administratór (D V), administrátoí (V II), administratóí (V V), admiñistrátor (B II, V, Bș I, D IV, S IV), amiñistrátor (Bș III).

administrație s. (cf. rus. administrații̯a, fr. administration, it. amministrazione, lat. administratio), B II, Bș II, III, IV, D V, S III, V IV, „ansamblul organelor conducătoare ale instituțiilor și întreprinderilor“ // administráție (m. i.), amistrație (D IV).

admitere s. (< admite), m. i., „examen de primire într-o școală“ //admiíerie (B V, D I, IV, S V, V III, V), atmitere (V IV).

adoptiv adj. (cf. lat. adoptivus, fr. adoptif), B II, IV, V V, „copil înfiat“ // adoftiv (V III), adoptat (B III, Bș IV) /// înfiiat (B I, II, V, Bș I, V, D I, II, III, IV, V, S I, III, V I, III), d'e suflet (B I, Bș II, III, D II, IV, V, S II, V, V II, III, V).

(a se) *adresa* v. (< fr. adresser), m. i., „a-și îndrepta cuvîntul către cineva“ /// strîga (S IV).

adresă s. (< fr. adresse), m. i., „ceea ce se scrie pe plic pentru a ajunge la destinație“ // adrẹsă (B IV, Bș I, V, D I, III, IV, V, S II, IV, V, V I, III, IV), adrẹs (B V).

adulter s. (lat. adulter, cf. fr. adultère), B III, „nerespectarea fidelității conjugale înfăptuită de unul dintre soți“ /// preacurvíie (B II, Bș V), curvíie (B II, IV), curvar, curvă (D I), curveșíe (S V), curvaí (V III), debravat (Bș IV), õ-nșelát (Bș III).

aerisi v. (< ngr. aerizo), B II, III, IV, S II, IV, V, V IV, „a lăsa să pătrundă aer în răsadniță sau la stocurile de cereale“ / aierisi (B I, V, D I, II, V II, V), aieresi (V III), aerasa (V I) /// dau drumul la țug (V V).

aeroport s. (< fr. aéroport), B III, IV, Bș III, S II, V III, „teren pentru avioane“ // aieroport (m. i.) /// aerodrom (B II, Bș IV, S IV, V), aierodrom (Bș I, V, D I), plot de avione (V IV).

Scanned with OKEN Scanner

afiş s. (< fr. affiche), m. i., „înştiinţare publică scrisă“ /// anunţ (Bş IV).

afişa v. (< fr. afficher), t. i., „a expune vederii un afiş“.

agent (veterinar) s. (< fr. agent, cf. it. agente, germ. Agent, lat. agens < agere — a face), B I, III, IV, Bş I, S I, III, IV, V, V IV, „ajutorul medicului veterinar“ // aĝ(ğ)ĕnt (V III, V), ajęnt (V I), arjęnt (B V) /// tehnician (veterinar) (Bş III, V, D I, II, III, V, S III, V II), sanitar (B I), felĉer (D II, IV, VII), ajutoru(l) doctorului (Bş I).

agitator s. (< agita < lat. agitare, cf. fr. agiter, it. agitare), B III, Bş IV, V, S I, II, „persoană care are sarcină de mobilizare a maselor la acţiuni politice“ // aĝitatoŕ (B V, V III) aĝ(ğ)itatoŕ (B II, S V), ajitatoŕ (B I, D I, V V) /// mobilizator (Bş III, D V, V IV), propagandist (D III).

aglomerat adj. (< aglomera < fr. agglomérer, cf. it. agglomerare, lat. agglomerare), m. i., „îngrămădit, înghesuit“ // aglumerat (Bş IV, V, D I, IV, V, S III, V, V I, III, V) /// îŋgrămădit (B V), îŋcărcat (B V, D V), supraîncărcat (B V), înĝesuiálă (Bş II).

agrar adj. (< lat. agrarius, cf. fr. agraire), m. i., „referitor la proprietatea funciară şi la problemele legate de ea“ // agrală (D IV).

agresiune s. (cf. fr. agression, it. aggressione, lat. aggressio), B IV, V V, „atac armat neprovocat“ // agresi̯une (Bş I, III, S III), agresiuńe (B IV, V, D V, S V, V III, IV), agresuńe (D III) /// învăzîi̯e (Bş V).

agresor s. (cf. fr. agresseur, it. aggressore, lat. aggressor), B III, IV, Bş III, V, D V, S III, V IV, „cel care atacă fără a fi provocat“ // agresoŕ (B V, D III, S V, V II, III, V) /// u̯om rău̯ (S II).

agricol adj. (< fr. agricole, cf. lat. agricola), t. i., „referitor la agricultură“.

agricultor s. (cf. fr. agriculteur, lat. agricultor), m. i., „persoană care se ocupă cu agricultura“ // agricúltor (D V), agricultóŕ (B V, D III, IV, S IV, V, V I, II) /// plugaŕ (B V).

agronom s. (< fr. agronome, cf. gr. agronomos), m. i., „specialist în agronomie“ /// inĝinęr agronomic (D IV), inĝinęr agricol (D II, S V, V III, IV).

agrotehnică s. (< rus. agrotehnika), B III, V, V II, III, V, „ştiinţa care studiază tehnica menţinerii şi creşterii fertilităţii solului“ /// agrotehni̯e (S II), agrozootehnică (S I).

Scanned with OKEN Scanner

ainstit s. (< germ. Einstütze), Ba III, „lemn care unește pereții laterali ai unei căși̯e“ /// pilon (Ba I), curmezișu căși̯ții (Ba III), lungon (Ba II) trégăr (Ba II).

alarmă s. (< fr. alarme, it. all'arme), t. i., „anunțarea unei primejdii“.

album s. (< fr. album, cf. lat. album), m. i., „caiet, carte în care se păstrează fotografii“.

alcool s. (< fr. alcool, cf. ar. al-Kohl — lucru subtil), D V, S III, „băutură spirtoasă cu multe grade“ // alcuól (Bș V, S I), alcol (m. i.) /// spirt (B V, Bș I, II, III, IV, V V), árcoviță (D V), arcozîți̯e (B V), sẽint (B V).

alcoolism s. (< cf. fr. alcoolisme), Bș V, „consum abuziv de băuturi alcoolice“ // alcolism (B III, Bș III, D IV, V V), alcolizm (B IV, S V, V III).

alee s. (< fr. allée), m. i., „drum pentru pietoni într-un parc“ /// cărare (Bș IV).

alfabet s. (< cf. fr. alphabet, it. alfabeto, lat. alphabetum gr. alpha-beta), m. i., „totalitatea literelor care redau sunetele unei limbi“ /// literă (D IV).

alfabetiza v. (< fr. alphabétiser), m. i., „a învăța pe cineva scrisul și cititul“ // alfabatiza (D V), analfebiza (B I).

alianță s. (< fr. alliance), m. i., „pact între două grupuri pentru a se întări“ // aliánță (B IV, V), aleánță (Bș V).

aliat s. (< alia, cf. fr. allié), m. i., „unit printr-o alianță“ // aliiant (B V, V III) /// asociat (S IV).

alimenta v. (< fr. alimenter, cf. it. alimentare), m. i., „a se hrăni, a întreține“ /// hrăni (B I, Bș I, IV, D II, III), mînca (Bș II, D V), întreți̯ne (V III).

alimentară s. (< cf. fr. alimentaire), m. i., „magazin alimentar“ // alimentar (B I, V, Bș V, D I, III, V, S I, III), alimentáră (V II, III) /// bold (Bș I, V, V V), coparativă (D IV).

alimentați̯e s. < cf. fr. alimentation, it. alimentazione), Bș III, S I, III, „hrănire“ // alimentați̯e (B I, II, Bș V, D I, II, III, IV, S II, V), alimentați̯i̯e (V II, V), alimentare (B III, IV) /// mîncare (B V).

almanah s. (< fr. almanach, cf. lat. almanachus, gr. almenachon), B II, III, IV, Bș I, D II, III, V, S II, III, IV, V, V I, II, III, V, „calendar cu diferite date și indicații astronomice și ilustrații“ /// calendaŕ (Bș II, III, S I).

Scanned with OKEN Scanner

alpinism s. (cf. fr. alpinisme, it. alpinismo), B III, Bş III, V, V II, „sportul de a urca pe vîrfuri de munţi“ // alpinizm (Bş I), alpin (S I, V) /// turism (Bş IV, V) sport ĝeoloĝig (Bş II).

amator s. (cf. fr. amateur, lat. amator), m. i., „persoană care desfăşoară o activitate din plăcere“ /// voluntar (Bş IV).

ambalaj s. (cf. fr. emballage), m. i., „materialul în care se împachetează ceva“ /// hîrtiie (S II).

ambasadă s. (< fr. ambassade), m. i., „reprezentanţă diplomatică în alte ţări“ // ambăsadă (S I) /// consulat (D III).

ambasador s. (< fr. ambassadeur), m. i., „reprezentant diplomatic în alte ţări“ // ambasador (B V, D I, III, S V, V II, III V).

ambulanţă s. (< fr. ambulance), B III, Bş I, D V, S III, V, V III, „formaţie medicală mobilă care dă răniţilor primele ajutoare pe cîmpul de luptă“ // abulanţă (B V), ambulanţ (D III) /// salvare (Bş III, S V), cruĉe roşiie (Bş V).

amendă s. (< fr. amende), B I, II, III, Bş V, D I, II, S I, III, V, V I, II, III, V, „pedeapsă în bani“ // amęndă (m. i.) /// gloabă (B V, D V).

amigdalită s. (< fr. amygdalite), B I, II, D IV, V II, III, IV, „umflarea amigdalelor“ // migdalită (Bş IV), amigdale (B III, Bş I, S II), imigdale (B IV), amegdaliʼe (D I), migdaliʼe (Bş I), agmigdale (D III) /// mandule (Bş V, V IV), mondule (D III), boʼe (V I), boală de mandule (B I, V), dureri de gît (S I).

amnistie s. (< fr. amnistie, cf. it. amnistia, lat. amnestia), B II, D V, „iertarea pedepsei prin lege“ // amńistiie (V V), armistiie (B IV, Bş V), amistié (S I, II, III, IV, V, V III), amestiie (V II), amistiţiu (B I), armistiţiu (Bş V) /// graţiere (Bş II, III, V V), grăţiiere (B V).

amplasament s. (< fr. emplacement), B I, III, Bş I, S I, II, V I, IV, V, „loc de aşezare a unei instalaţii, a unui dispozitiv militar“ // aplasamęnt (S V), amplansament (V III) /// poziţie (B I, V), bază strateĝică (B V, V III), cîmp de luptă (D III), tranşeu (Bş III).

analfabet s. (cf. germ. Analphabet, lat. analphabetus, gr. analphabetos), m. i., „neştiutor de carte“ // nalfabet (Bş II, D III), inalfabet (Bş V, D V, S III, IV, V III), enalfabet (V I).

analiza v. (< fr. analyser), m. i., „a examina amănunţit o problemă“ /// dezbate (Bş III), iexamina (Bş II).

analiză s. (< fr. analyse, gr. analysis), t. i., „examen medical“.

Scanned with OKEN Scanner

anarhie s. (< gr. anarchia, cf. rus. anarhija, it. anarchia, germ. Anarchie), B III, D V, S I, III, V IV, „dezordine, lipsa oricărei conduceri“ // anarkie (B V, V III) /// haos (Bş III), haus (S V), babilon întreg (S V), încurcătură (S V), balamuc (S I), debandare (Bş IV).

ancheta v. (< fr. enquêter), m. i., „a cerceta adevărul într-o problemă“ /// cercêta (S I, V V).

anchetator s. (< ancheta, după fr. enquêter), m. i., „persoană care face ancheta“ // ankétatoŕ (Bş II, D I, II, III, S IV, V), ankétor (D II, V, S II) /// iecspert (V V).

anchetă s. (< fr. enquête), m. i., „cercetare făcută de o autoritate publică cu scopul de a stabili vinovații și împrejurările în care s-a produs o faptă“ // ankéită (B V) /// c(č)ercê(č)étorie (S V), c(č)ercê(č)etáŕ (V III), constatarie (B I) perkézitie (B I).

ancora v. (< it. ancorare), B I, III, „a lega pluta sau vaporul de mal“ /// am pilhuit-o (B III), a priponi pluta la mal (Ba III).

anexe s. (< fr. annexe, cf. lat. annexus), S I, II, III, V II, IV, „ceea ce este legat, unit de un lucru principal sau de care depinde“ // anéxă (D III, V III).

angaja v. (< fr. engager), m. i., „a primi în serviciu“ // angăja (B IV, V, Bş I, D IV, S IV, V) /// încadra (B II).

aniversa v. (< aniversare), t. i., „a sărbători un număr de ani de la data cînd s-a petrecut un eveniment“.

ansamblu s. (< fr. ensemble), B I, III, Bş I, III, IV, D II, III, V, S V, V I, II, „colectiv de artiști“ // asamblu (Bş V, D I, S II, IV, V III, IV), acsamblu (D II, V V), alsamblu (B II, S I), absamblu (B IV) /// colectiv de artişt (S III).

antenă s. (< fr. antenne, it. antenna < lat. antenna), m. i., „dispozitiv, sîrmă folosită pentru captarea undelor la radio, televizor“ // anténă de televizoŕ (V III), anternă (B IV, D IV, S III) /// drodu care vine de la pămînt la radio (S I).

antevorbitor s. (< ante + vorbitor), B III, Bş IV, „persoană care vorbește înaintea alteia într-o adunare publică“ // antivorbitor (B IV, Bş I, S I, II, III), antivorbitoŕ (B III,, V, V II, III) /// anterior (Bş III).

antiaerian adj. (cf. fr. antiaérien), B III, Bş I, D V, S I, III, V, V III, V, „destinat să combată atacurile aviației“ // anterian (B I, V I), antirian (Bş III), antierian (D III, V IV).

Scanned with OKEN Scanner

antibiotic s. (< fr. antibiotique), B II, III, V III, „medicament contra dezvoltării unor microbi“ // antibiotic (Bș III, IV, S IV), antibiiotic (S III), antiubiotic (D III).

antifascist s. (cf. germ. Antifaschist), V III, „dușman al fascismului“ // antifacêist (B I, II, IV), antifacêișt (D V), antifașêist (B III, S II, V II, IV), antifașist (B V, Bș II), antifaêist (Bș V, S III), antefacêist (S V) /// dujman al fașêizmului (Bș II, IV), patriot (S IV), contra faêizmului (V I).

antiimperialist s. (cf. rus. antiimperialisticeskii), m. i., „dușman al imperialismului“ // antiîmperialișt (D III), antimperialist, (S III), anteimperialist (S V) /// comunist (B V).

antimarxist s. (după rus. antimarksistskii), B I, Bș I, D III, IV, S II, III, V, V II, „împotriva marxismului“ // antimarsist (B, II, III, IV, Bș III, V, V III) /// anticomunist (Bș I).

antinevralgic s. (< fr. antinévralgique), B I, II, D II, V I, „medicament contra durerilor de cap“ // antinevraĝic (B IV, Bș I, III, IV, D V, S I, II, V I, IV), antinevraĝe (B III), antenevraĝic (Bș V, D IV), antinevrag (S III), antinervralĝic (V III) /// pastilă (B I, II), aspirin (B II), aspirină (B IV, V), pastile (B I), tabletă (B II, D I), fenacot (Bș III), penacod (D I).

antirabic adj. (< fr. antirabique), S III, „vaccin contra turbării“ /// antiturbare (V III), ser (B II), ser contra dalacului (B V), vacĉin (Bș IV), înjecțiie la cîń contra turbări (V V).

antisemit s. (cf. fr. antisémite), B III, D V, „care e contra evreilor“ // antisemist (S III) /// antiiudaic (B III), antievreiist (B II), antijidovăsc (B I), parșiv (Bș II) șovin (Bș IV), ură de rasă (Bș III).

antitanc adj. (< fr. antitank), B III, V, Bș I, III, D III, S I, III, V, V V, „contra tancurilor“ // antitan (V III), antetanc (Bș V).

antrax s. (< fr. anthrax, cf. gr. anthrax — cărbune), D V, V III, V, „tumoare inflamatorie a țesutului celular de sub piele“ // antras (B I, II, III, V, S V) /// dalác (B V, S III, V, V III, V), armurare (D III, IV), armurar (S IV, V, III), mărin (S I), uiimă (V I), rac (V II).

antreprenor s. (< fr. entrepreneur), S III, V III, „conducătorul unei antreprize“ // antîpinor (Ba II, III) /// manipulant (Ba I).

antreu s. (< fr. entrée), m. i., „încăpere din care se intră în restul camerelor locuinței“ // intreu (S II, V V) /// tindă

Scanned with OKEN Scanner

(B V, D V, S V, V V), coridor (B II), coridon (S V), verandă (D II), anťișambrî (D V).

aparat (de fotografiat) s. (< lat. apparatus, cf. fr. apparat, germ. Apparat), m. i., „instrument cu care se fotografiază“ // apărat (V I).

apartament s. (cf. fr. appartement, it. appartamento), m. i., „ansamblu de camere și dependințe care formează o locuință“ // apartamęnt (B III, IV, D I, III, IV, V, S II, V IV), compartimęnt (D II).

apicultor s. (< fr. apiculteur, cf. it. apicultore), B III, D II, S I, III, V II, „cel care se ocupă cu creșterea albinelor“ // apicúltor (D V), apicultóŕ (S V, V I, III, V) /// stupáŕ (B IV, V, D III, IV, S IV), albináŕ (V I).

apicultură s. (< fr. apiculture), B III, V, D II, III, V, S I, II, III, V, V II, III, IV, V, „știința care studiază creșterea albinelor“ /// albinărit (V I), stupărit (B IV).

aplauda v. (< lat. applaudere, cf. fr. applaudir), m. i., „a bate în pălmi în semn de mulțumire“ // plaudá (S IV).

aplauze s. pl. (< lat. applausus), Bș III, D II, S I, V I, II, „bătăi repetate din palme în semn de mulțumire, admirație“ // aplaude (B I, III, IV, Bș II, S II, III, V III), aplauză (B V, D I), aplaudáŕ (D II, V IV), plaude (D III), plauză (S IV).

apreta v. (< fr. apprêter), B I, IV, Bș II, S II, V II, IV, „a introduce lenjeria după spălat într-o soluție pentru a o întări“ // aprita (S IV), preta (D IV), /// aspri (B III, Bș IV, V), scrobi (Bș II, III, IV), întări (S III).

aprod s. (< magh. apród — DLRM), B III, S IV, „portărel (la tribunal)“ /// portărel (B V, Bș III), ușęr (B V), ușiięr (D I), portar (B I, II, IV, Bș V, S I), portaŕ (S V, V I).

aragaz s. (nume comercial), m. i., „mașină de gătit în care se folosește butelia cu gaz lichefiat“ // arăgaz (B V, Bș II, S IV, V IV, V), aragas (Bș IV) /// primus (S V).

aranja (masa) v. (< fr. arranger), m. i., „a pregăti masa pentru mîncare“ // arănja (V I, IV, V), arenja (B V) /// a pregăti (Bș IV, D III, IV, S III, V), sĕ coteĺĕște (Bș IV), am înkęiat masa (Bș I), masa s-o gătit (D III).

arenă s. (< fr. arène, it., lat. arena), B II, III, IV, Bș I, V, D II, S II, III, V I, II, III, „locul unde se desfășoară activități sportive“ // arięnă (V I) /// teren (de fotbal) (B I, V, Bș I, II, IV, V, D III, V, S I, III, V, V IV, V), teren de meĉ (D IV), stadion (B I, Bș III, D I, S III, IV, V III).

Scanned with OKEN Scanner

arheolog s. (< fr. archéologue), Bș I, V II, III, „cel care studiază obiectele găsite în pământ“ // arhiolog (B III, S III) /// ĝiolog (D II, V, S I), cerc̆etător (B II, III), cerc̆etaș (B V).

arheologie s. (< fr. archéologie, cf. gr. archaios — vechi, logos — vorbire), Bș I, V II, III, „știința care studiază obiectele descoperite prin săpături“ // arhiologĝie (B III, S III).

arie s. (< lat. area, cf. fr. aire), m. i., „întindere de pământ unde se treieră păioasele“ /// lógăr (Bș V).

artificier s. (< fr. artificier), pronunțat artificiĭer (Bș III) „cel care manipulează și păstrează explozibilul“ // artificĭer (Bș II), artificăr (Bș I).

artist s. (< fr. artiste, it. artista), t. i., „cîntăreț, actor de teatru, cinema“ /// interpret (V III).

artistă s. (< artist), t. i., „cîntăreață, actriță de teatru, cinema“.

asana v. (< după fr. assainir), B III, V II, „a face să dispară surplusul de apă dintr-o regiune“ /// desăca (B III, S III, V III), canaliza (B V).

asesor s. (< fr. assesseur, cf. lat. assessor — ajutor), m. i., „persoană care ia parte la judecată alături de magistrați“ // asęsor (B I, D II, III, IV, V), asęsoŕ (S IV), asesoŕ (Bș I, S V, V V).

asfalt s. (< fr. asphalte, cf. lat. asphaltus, gr. asphaltos), m. i., „amestec de bitum cu alte materiale, întrebuințat pentru pavatul drumurilor“ // absfalt (S V).

asfalta v. (< fr. asphalter), m. i., „a acoperi o stradă, o șosea cu asfalt“ // absfălta (S V).

asigura v. (< sigur, după it. assicurare, fr. assurer), m. i., „a încheia un contract de asigurare“.

asolament s. (< fr. assolement), D V, S III, V III, IV, V, „tehnică de cultivare a pământului, constînd în împărțirea unui teren cultivabil în parcele, pe care se cultivă un anumit grup de plante“.

aspirator s. (cf. fr. aspirateur), m. i., „aparat care aspiră aer, praf etc.“ // aspiratoŕ (B III, S IV, V IV), aspirător (B V), espirătoŕ (Bș III), ecspiratoŕ (D III).

aspirină s. (< germ. Aspirin, nume comercial), B I, II, III, D IV, S I, II, IV, V, V II, III, IV, V, „medicament de formă rotundă care calmează durerile“ // ospirină (B V), acspirină (S III), /// calmant (Bș III, IV, S IV), carbacsin (D IV), piramidon (V I), alindor (Bș II).

Scanned with OKEN Scanner

astmă s. (< fr. asthme, cf. gr. asthma — respirație), pronunțat *asmă*, B I, II, III, Bș II, D II, IV, S I, III, V III, IV, V, „boală manifestată prin greutate în respirație“ // azmă (B IV, V, Bș I, V, D I, III, V, S IV) /// năduşală (B I, S II, IV, V, V IV).

(a se) *atașa* v. (< fr. attacher), B I, II, III, V, Bș I, D I, III, S III, V III, „a prinde dragoste pentru cineva sau ceva“ // atășa (B V, V IV), ataja (S II) /// s-apropiĕ (Bș II, S V), a se lipi (Bș III, S I).

atelaj s. (< fr. attelage), m. i., „pereche de animale de tracțiune împreună cu vehiculul pe care-l trag“.

atelier s. (< fr. atelier), B I, III, D II, S I, V III, „locul înzestrat cu uneltele de reparat mașinile“ // ateliér (D II, IV, V II), atilér (B II), alteliĕr (B IV, D IV), atelieŕ (D III), atileŕ (S V, V V), ateleŕ (D V), altiler (S IV), altileŕ (B V), atilier (S III) /// ferărîie (D III, S V), magazîie de reparațiuń (D V), covăĉ(č)iie (S V).

atelier s. (< fr. atelier), Bș I, II, III, „locul unde se repară uneltele și pompele pneumatice“ /// lăcătușăriie (Bș I), lăcătușĕriiĕ (Bș III).

ateriza v. (după fr. atterrissage, atterrir), m. i., „a lua contactul după zborul unui avion cu pămîntul“ // atiriza (Bș V), arteriza (D IV).

atlas s. (< cf. fr. atlas, cf Atlas, personaj mitic), B III, Bș III, IV, D III, V, S I, III, II, V II, III, „carte care conține hărți geografice“ /// hartă (Bș II, V).

autobiografie s. (< cf. it. autobiografia, fr. autobiographie, rus. avtobiografia < gr. autos — însuși, bios — viață, graphein — a scrie), B I, II, III, IV, V, D IV, S I, V, V II, IV, „biografia cuiva scrisă de el însuși“ // autobiografiie (Bș II, V, D II, S II), autobiografiie (Bș IV, S III), autobigrafiie (S IV), autografiie (B V).

autobus s. (cf. fr. autobus, germ. Autobus < automobile — omnibus), B I, II, III, V I, II, V, „mașină mare cu care călătoresc oamenii“ // autobus (Bș II, IV), autobuz (B IV, V, Bș I, IV, V, D II, IV, S I, III, V, V III, IV), aotobuz (S II) /// cursă (B I, Bș II, D I, III, V, S V), rată (B V, D IV, S V), troliu (S III, V, V II, V), motor (B V, D III, IV).

autocritică s. (< auto < fr. auto, cf. gr. autos — însuși + critică, după rus. samokritika), m. i., „privire critică a propriei activități“ // autocritică (B IV, Bș III, IV, S II, IV, V I, IV).

Scanned with OKEN Scanner

autonomie s. (< fr. autonomie, it. autonomia, cf. gr. autos — însuşi, nomos — lege), B III, V, S III, V, V III, „libertate de guvernare după propriile legi“ /// libertate (B II, V II), independenţă (B II, Bş III, V).

autogară s. (< auto + gară), B I, II, V, Bş I, V, B I, II, III, V, S I, III, V, V I, II, III, V, „gară pentru autobuse“ // autogară (B III, IV, Bş II, III, IV, S II, V IV), utogară (D IV).

automobil s. (< fr. automobile, it. automobile, germ. Automobil), B III, IV, Bş I, S III, V I, „maşină mai mică pentru transportat trei-patru persoane“ // automobil (S II) /// autoturism (B III, Bş III), maşină mică (B I, SI, V), maşină de lucs (B V, Bş II, V, S V), lucs (B I, D II), tacsiu (B V, Bş IV, D I, III, IV, V, S III, IV, V IV).

autopsie s. (< fr. autopsie, it. autopsia, cf. gr. autos — însuşi, opsis — vedere), B II, III, Bş V, D I, II, V III, IV, „desfacerea unui cadavru pentru a constata cauza morţii“ // autopsîie (S II, B V), autopsiie (Bş II, III, IV), otopsiie (S I, III, IV), otopsîie (B V, D III), atopsîie (D V).

autor s. (< lat. auctor, cf. it. autore, fr. auteur), m. i., „persoană ce scrie o carte, compune o operă etc.“ /// scriitor (Bş II, III, IV, D I), scrietoŕ (S V).

autorizaţie s. (cf. fr. autorisation, it. autorizzazione), B III, S III, V IV, „document care dovedeşte un drept al cuiva“ // autorizaţie (m. i.), autorizaţîie (V III, V) /// permis (Bş I, III, IV, V, D II, III, S V, V V), drept (V V), permisie (D III).

avangardă s. (< fr. avant-garde), B II, III, IV, Bş I, III, IV, V, D I, III, V, S II, IV, V II, „grup care se află în frunte“ // anvaŋgardă (V III, IV).

avans s. (< fr. avance), m. i., „plată anticipată a unei sume de bani“ // avanţ (Bş I, D I, IV, S II, IV) /// arvon (B IV, Bş II, D I, II, III, IV), arvună (D V), ķenzină (Bş I, D V).

avansa v. (< fr. avancer), m. i., „a promova într-o funcţie superioară“ /// promovez (S I, V III), o înaintat în grad (V III), l-o riďicat (Bş IV).

avantaja v. (< fr. avantager, cf. it. avvantaggiare), B II, III, Bş III, D II, S III, „a favoriza“ /// favoriza (Bş V), proteja (V II).

avicultură s. (< fr. aviculture, cf. lat. avis — pasăre, colere — a cultiva), B III, D III, V, S II, III, V II, III, „disciplină care studiază creşterea păsărilor“.

Scanned with OKEN Scanner

avicultor s. (< fr. aviculteur, cf. lat. avis — pasăre, cultor — cultivator), B III, D III, S II, III, „specialist în aviculturǎ“ // avicúltor (D V), avicultór (V II, III) /// păsărar (B IV).

avion s. (< fr. avion), m. i., „aparat de zbor“ /// aieroplan (B V, D II, III, S III), ieuroplan (D V), zburător (B I), repuliugeip (Bş V, V V).

aviza v. (< fr. aviser, cf. it. avvisare), m. i., „a înştiinţa în prealabil, a da avizul“ /// i-o dat de ştire (S V).

avocat s. (< lat. advocatus, cf. germ. Advokat, it. avvocato, fr. avocat), B II, III, D V, S I, III, „persoană, jurist care reprezintă pe împricinat în faţa instanţei“ // arvocat (B II, IV, V, Bş I, II, III, D I, II, IV, V I, II, III, IV), advocat (Bş IV, V, D III, S II, IV, V, V V) /// fişcár (S III), fişcărăş (S III, V).

avort s. (< avorta, cf. it. aborto, fr. avortement, lat. abortus), m. i., „eliminarea fătului cu mult înainte de termen“ // abort (V II), avortare (S IV) /// răclaj (B V, D V), reclaj (Bş I, D I, III, S II, III, V II, V).

avorta v. (< fr. avorter), m. i., „a pierde fătul prin avort“ // avorda (Bş V), aborta (V II), avortiza (B III).

azil s. (< fr. asile, cf. it. asilo < lat. asylum, gr. asylos), m. i., „locul unde sînt duşi bătrînii invalizi, bolnavi, etc.“ /// cămin de bătrîni (B IV, D I, V III, V), casă de bătrîni (Bş I), casa bătrînilor neputincoş' (S III), séďihaz (V IV).

B

bacil s. (< fr. bacille, cf. lat. bacillus), B II, III, D II, S III, V II, III, „microb, bacterie sub formă de bastonaş“ // bacĉil (S II, IV), baţil (B V) /// microb (Bş IV, D II, S I, V V).

bailon s. (cf. fr. bâillon „proţap“), t. i., „stîlp puternic, bătut în pămînt, de o parte a ulucului, pe care se transportă lemnele de pe munte la vale“ / stîlp pe malul apei de care se leagă plutele / lemn subţire din care se face condeiul la cîrma plutei / coada lopeţii de la cîrma plutei /// pilon (Ba III), pilot (Ba II).

balanĉe s., Ba III, „lemn de grosime potrivită cu ajutorul căruia se încarcă vagonetele, rostogolindu-se pe el buştenii“ // balancă (Ba I), bălancă (Ba II).

Scanned with OKEN Scanner

balarină s., Ba II, „dispozitiv pentru micșorarea vitezei butucilor pe uluc“ /// gêrmań (Ba I, III), arunc nisip sau piatră pe uluc (Ba II).

balast s. (< fr. ballast, cf. engl. ballast), B III, S III, V III, „ceea ce e nefolositor, prisos, povară“ / „nisip amestecat cu piatră“ (B I) // balastru (B IV, S V) /// inutil (S III).

balet s. (< fr. ballet), B II, III, IV, Bș III, D II, IV, S II, IV, V II, III, IV, „dans artistic cu subiect“ /// dans (Bș II, S V).

baletist s. (< balet), B IV, Bș I, III, D II, S II, IV, V II, III, „dansator într-un balet“ // balerin (B II, III), baletar (D IV), balatist (V I).

bandaj s. (< fr. bandage), B III, IV, V, Bș V, D I, S II, III, IV, V V, „fașa cu care se leagă o rană“ /// pansament (m. i.), tifon (D IV).

bandaj s., Ba I, III, „bucăți de lemn așezate în pereții galeriei sau între grinzi“ /// stîlp (Ba III), turéu (Ba III), crepătur (Ba II).

baraj s. (< fr. barrage), B I, IV, V, Bș I, III, IV, V, D I, III, V, S I, III, V, V I, II, III, V, „obstacol artificial ridicat pe cursul unei ape pentru a-i ridica nivelul“ /// haiț (Ba II, Bș IV, S V, V I), hăitáș (B V, S II), cláuus (S V), dig (Bș II), stávilă (S III), stázilă (D III), stăvilar (B V).

bară s. (< fr. barre), m. i., „drug de metal sau de lemn folosit în construcții“ /// grindă (B II, D I, S I, V, V III, V), șină (V III), armătură (Bș III), fer beton (Bș IV).

barieră s. (< cf. fr. barrière), B III, Bș II, III, IV, D II, V, S I, II, V II, III, V, „bară care oprește traversarea căii ferate cînd trece trenul“ // barieră (B I, Bș I, V, D I, V I), baréră (B V) /// bară (B II, D III, IV, S II, V IV), rampă (S V).

barieră s., Ba III, „îngrăditură de fier de la corfă și de la rampă care împiedică căderea materialului în puț“ /// ușă (Ba I, III), porț' (Ba II), greblă, grătar (Ba II).

bască s. (< fr. béret), m. i., „obiect de acoperit capul, fără boruri“ /// cujmă (Bș III), ciupilică (B IV).

basculant (cf. fr. basculant), m. i., „autocamion a cărui platformă se poate ridica dintr-o parte, pentru descărcare“ // basculă (B V, Bș IV, V, D II, IV, V, V V).

basculă rotativă s. (< fr. bascule + rotatif), Ba I, „mecanismul care trage piatra“ /// colbutór (Ba III), rocomán (Ba II), scrépere (Ba III).

Scanned with OKEN Scanner

bastard s. (< it. bastardo), B III, „copil nelegitim“ /// copil din floť (B II, IV, V, D I, S I, III), cópťil (m. i.), șpur (Bș I, II, III, IV, V, D III), marîndău (D III), mánzăr (D V), bitáŋg (S V), copil făcut cu furca, copil făcut în párťe (B I).

batic s. (< fr. batik), m. i., „basma colorată“ /// pîndătúră (B I), pînzătúră (B II, IV), năframă (Bș I, III, D II, IV, V, V V), bazma (D III), bazma cu floť (Bș IV, S I), șărínçă cu fluoť (S I).

batoză s. (< cf. fr. batteuse), t. i., „mașină de treierat“ /// mașînă de blăťit (V V), coŋcubină (B V).

bază de recepție s. (cf. fr. base + réception), B I, II, III, „complex de instalații pentru depozitarea cerealelor“ // bază de reĉepție (B IV, V, D I, II, III, V, S I, II, III, IV, V, V I, IV), bază de reĉepțîe (V III, V) /// bază (D IV), magazîie (V IV), magazîn (D V).

bazedov s. (< Basedow, medic german), B II, IV, Bș III, D II, V IV, „boală cauzată de hipersecreția tiroidei“ // bazidof (S IV), bazidon (D IV), bazadoh (V V) /// gușă (B I, Bș II, III, IV, V, D III, S I, V, V I, II, III, IV, V).

beneficiu s. (< lat. beneficium, cf. fr. bénéfice, it. beneficio), B III, Bș I, D I, II, III, S I, III, V, V III, IV, V, „folos, profit“ // beneficî (D IV, V), beneficîu (B II, S II).

benzi rulante s. (< fr. bande + roulant), Ba I „mijloace de transportat cărbunele“ /// vagonete (Ba III), scréper (Ba II).

betón s. (< fr. béton), m. i., „amestec de pietriș, ciment și apă, folosit ca material de construcție“ // biton (D III) /// balastru (Bș III, D IV).

bibliotecar s. (cf. fr. bibliothécaire), B II, IV, S I, „cel care dă și primește cărțile într-o bibliotecă“ // bibliotecar (m. i.), bibliot'ecar (V I), bibliotecaŕ (V III, V, B V, Bș II).

bibliotecă s. (< lat. bibliotheca), m. i., „locul de unde oamenii împrumută cărți de citit“ // bibliotecă (Bș I, D I).

bicicletă s. (< fr. bicyclette), m. i., „vehicul cu două roți acționat de om“ // biĉ(č)îcletă (D II, III, S V, V II, III, V), biťîcletă (V I), bíťicli (D III, S V).

bidon s. (< fr. bidon, cf. it. bidone), m. i., „vas de tablă în care se transportă lichide pe front“ // bedon (V III) /// colóč (B I, II, Bș V, D II, S I, V I, V), badóc (V II), marmíz (Bș III).

bienal adj. (< fr. biennal, cf. lat. bis, annus), B III, V III, „de două ori pe an“.

bilanț s. (< germ. Bilanz), m. i., „situația finală a venituri-

lor şi cheltuielilor“ // balanţă (S I, V V), bilanţă (S IV) /// inventar (Bş IV).

bilet s. (< fr. billet > cf. it. biglietto), m. i., „ceea ce cumperi de la casă pentru a călători cu trenul sau autobusul“ // bilęt (B V, Bş II, IV, S III).

binoclu s. (< fr. binocle), B I, III, IV, Bş III, D III, S I, III, V V, „instrument optic folosit pentru a privi obiectele la distanţă“ // binoc (B II, V, D IV, Bş I, II, V, D I, II, IV, V, S II, IV, V I, II, III), benoclu (Bş IV) /// oťan (B I, D III, S V), oḱan (D II, S III, V II), oḱană (B IV, V I), cúḱer (B V, S III), cúcăr (S V).

birocrat s. (cf. fr. bureaucrate), B I, II, S I, III, V, V II, III, IV, V, „funcţionar care dă o importanţă exagerată formalităţilor“ /// formalist (Bş III), ḱiţigușár (Bş IV).

birou s. (< fr. bureau, cf, rus. biuro), m. i., „organul executiv şi conducător al muncii unei organizaţii de partid sau al unei organizaţii de masă“ / sală de lucru (B I, II, III, IV, Bş I, V, D II, IV, V, S II, V, V II, III), masă d'e lucru (B I, II, Bş I, V, D II, IV, S IV, V II, III), bd'irău „primar“ (Bş V, D III), birău (B V, Bş I, II, D V).

bis interj. (< lat. bis), m. i., „formulă prin care se cere repetarea unei părţi de program artistic“ // biz (S I, V).

biscuit s. (< fr. biscuit) pron. biscuiit), B III, IV, V, Bş II, III, V, D I, II, S III, V I, II, IV, V, „produs alimentar făcut din făină, ouă şi zahăr“ // biscuiiţ (B II, Bş I, IV, D III, IV, V, S I, IV), biscuiét (S II, V III), piscuií (B I, S V) /// pişcotă (B V, D IV), kécsuf (Bş IV), turtă dulĉ(č)ě (Bş II), euĝéńe (D II).

blau s. (< germ. blau), în *a face blau*, nici un subiect, „a lipsi nemotivat de la lucru“ /// nemotivat (Bş I, II).

blindat s. (< blinda), B I, III, IV, Bş, I, III, V, D I, III, V, D I, III, V, V III, IV, V, „vehicul de luptă cu blindaj“ // blendat (S V, V I), blîndat (B V) /// panţelat (B III).

bloc s. (< germ. Blockhaus), m. i., „clădire mare, cu mai multe etaje“ //, bluoc (B I, V, S III).

(a) *bloca* (despre uluc) v. (< fr. bloquer), Ba III, „a se înfunda“ /// s-o fundát (Ba I), s-o făcut brigă (închisoare formată prin îngrămădirea buştenilor pe uluc) (Ba II).

blond adj. (< fr. blond), m. i., „gălbui, bălai“ /// galben (Bş I, III), galbîn (B V, D III), gălbui (Bş III).

Scanned with OKEN Scanner

bluză s. (< fr. blouse), m. i., „obiect de îmbrăcăminte pentru femei de la brîu în sus“ // bluz (S V, D III) /// flanélă (Bș I, III), jerseu (Bș III), cămașă (S I).

boală cronică (cronic < fr. chronique, lat. chronicus, gr. chronos — timp), pron. bọlă ~, B I, II, V, D IV, V, S I, III, IV, V I, III, IV, „boală care durează multă vreme, dar suportabilă“ /// durabilă (Bș IV).

bodegă s. (< germ. Bodega, cf. it. bottega), B III, IV, Bș V, D II, IV, S V, V II, „locul mic unde se consumă numai aperitive și băuturi spirtoase“ // bodécă (D III, S IV), bodeịcă (V I), boďĕgă (V III, V) /// bufet (B II, Bș I, D V, S I, II, IV), ťoșc (Bș II, III, IV, D I, III), cîrcîịumă (Bș IV), cîrjmă (Bș II), cîjmă (S I), crîjmă (V III, V), han (B II).

bombarda v. (< fr. bombarder, cf. it. bombardare), m. i., „a executa un bombardament“ // bomborda (B I, V II), bomberda (B II, V, D V, S IV, V III), bombărda (V I), borbanda (D I, II), borbenda (D IV).

bombardament s. (cf. fr. bombardement, it. bombardamento), B II, Bș V, S I, III, V, V I, V, „atac cu bombe“ // bombardamẹnt (B III, IV, V, Bș I, III, D I, III, S IV, V IV), bombordamẹnt (B I, V II), bomberdamẹnt (D IV, V III), bombărdamẹnt (D V), borbandamẹnt (D II), bombardatură (S II).

bombardier s. (< fr. bombardier), B III, S I, III, „avion de bombardament“ // bonbardier (Bș I), bombardẹŕ (V III, V) /// aviịon de bombardamẹnt (B V, Bș V, S V), aviịon de bombardare (B I, B III), aviịon de războị (B II).

bombă s. (< fr. bombe, it. bomba, cf. lat. bombus, gr. bombos-zgomot), B III, Bș II, III, S I, V IV, „proiectil cu încărcătură explozivă“ // bọmbă (m. i.) /// granadă (D V).

bomboană s. (< fr. bombon), B III, Bș V, D II, III, IV, S I, III „preparat de cofetărie de diferite forme, dulce și ca boabele de fasole“ // bombọ́nă (m. i.), bombọnă (V IV) /// dragủŕ (Bș III, IV), mńẹre sucîtă (roșie, albă) (B V), mịẹre pentru tusă (Bș IV), ţúcur (III).

bomboneríe s. (< fr. bombonnerie) sub forma *bombonărịe*, m. i., magazin unde se vînd bomboane“ /// dulčủŕ (B II, D II), măgăzîn de dulčuri, (S IV), cooperatívă (D IV), bold (V V), ţúcraz (V V).

bomfaier s. (< germ. Bogenfeilen), Bș III, „ferăstrău de tăiat fierul“ // bomfaịĕr (Bș I, II) /// sirisăụ (Bș II).

Scanned with OKEN Scanner

bor s. (< fr. bord), B III, „marginea răsfrîntă a pălăriei“ /// pană (m. i.), áripă (S I, II, III, V).

bonetă s. (< fr. bonnet), B I, II, III, IV, Bș I, D I, III, V, S I, II, III, IV, V I, II, „un fel de bască cu bor în față (purtată de medici, surori medicale etc.)“ /// șapcă (Bș II, III, IV, V, D II, S V, V II, III, V), kipíu (B II, B IV).

borderou s. (< fr. bordereau), m. i., „listă, tablou care cuprinde sumele unui cont“ // borderău (V I) /// tabel de materiiale (B V).

borderou (de materiale) s. nu se cunoaște termenul, „listă cu materiale scoase de o persoană“ /// plafon (Ba I, II, III).

bovine adj. (< fr. bovin, it. bovino, lat. bovinus), m. i., „animale din specia boului“ // bovíńe (D I, V, S I, V, V II, III, IV, V).

box s. (< engl. box, cf. fr. boxe), toate subiectele, „luptă cu pumnii“.

boxer s. (cf. fr. boxeur), B I, II, Bș I, S III, „cel care practică sportul cu pumnii“ // bocsęr (B IV, Bș II, D I, IV, S IV), bocsior (B III, Bș III), bocsist (B IV), bocsęf (D III, S V, V I), bocsiof (VII), bocsar (D V).

brațe de muncă (din *brațe* < lat. brachium, *de* < lat. de, *muncă* < v. sl. monka), B I, II, III, D II, S I, II, V IV, // brațe de muncă (B IV, V, D I, S IV), brață de muncă (D III, IV, S IV, V, V I, II, III, V).

brichetă s. (< fr. briquet, briquette), m.i. „aparat de buzunar pentru aprins țigările“ // mașină de aprins (B III), ďuitău (S V), ďuit (V V).

brigadă s. (< fr. brigade, rus. brigada), t. i., „echipă de muncitori organizată pentru anumite sarcini de producție“ // brigadă artistică (B I, D I) /// grupă (Ba III), ekípă (Ba I).

brigadier s. (< (fr. brigadier, rus. brigadir), pron. brigadier B III, IV, D I, II, V II, „șef al unei brigade“ / „cel care face parte dintr-o brigadă“ // brigadęr (B I, II, D IV, V, S I, II, III, IV, V I, IV), brigadęf (B V, D III, S IV, V, V II, III, V), brigadir (Bș V), bregadęr (Bș I).

broda v. (< fr. broder), B II, III, IV, D III, IV, S I, II, III, IV, V IV, V, „a coase pe o țesătură ornamente, flori etc.“ // broșa (Bș I, D V, V III) /// croșeta (Bș III, V IV), fac lucrăr de mînă (B V), a traĝe trăsură (B I), a ajura (Bș IV), globa (S IV).

Scanned with OKEN Scanner

broderie s. (< fr. broderie), B IV, Bș IV, D IV, „motive ornamentale cusute pe o țesătură“ // brodăriie (B II, Bș I, D I, III), brodătură (S III, IV), brodură (S II) /// modele (Bș III), glọbe (S IV), forme, floŕ (D II).

broșă s. (< fr. broche), B II, III, IV, Bș II, III, IV, D II, S II, V II, „bijuterie pe care o poartă femeile, prinsă într-un ac la bluză“ // bronșă (S IV), brõșă(V III), broșe (Bș I, D I, III) /// flọre de metal (B I), struț (Bș V), bumbușcă (D IV).

broșură s (< fr. brochure), m. i., „tipărituri cu puține foi“ // bronșură (S IV).

brunet adj. (< it. brunetto, cf. fr. brunet), B II, IV, V, Bș II, III, IV, D II, IV, S IV, V IV, V, „negricios“ // bronet (B I, III, Bș V, S I, II, V I, II) /// negru (B II, Bș I, III, D I, II, III, S IV), negrîč(č)os (S V).

buchet s. (< fr. bouquet), m. i., „mănunchi, legătură de flori“ // buḱet de floŕ (D V) /// mănúnḱ (Bș I, III), mărúnḱ (Bș IV), legătură (Bș IV), paḱet (S I).

bucla vb. (< fr. boucler), B II, D II, IV, V II, „a răsuci părul în bucle“ /// ondola (B III), ondula (Bș III), încreți (Bș IV).

buclă s. (< fr. boucle), B II, III, IV, D II, IV, S IV, V I, II, IV, „șuviță de păr răsucită cîrlionț“ /// cîup (V I, II, III), gîța (Bș III), pleteanică (Bș IV), crețitură (V II).

bufet s. (< fr. buffet), m. i., „locul în care se vînd mîncăruri reci și băuturi ce se servesc repede“ /// bodégă (S III), cîrjmă (B V).

buget s. (< fr. budget), m. i., „totalitatea veniturilor și cheltuielilor unei unități socialiste“ // buĝ(ğ)ét (B I, II, S I, III, V, V V), bujet (D III, V I) /// tezaur (Bș III).

buhálter s. (< germ. Buchhalter), n-a știut nici un informator, „șeful unei exploatări de pădure“ /// șef de sectoŕ (Ba II, III), maistru de explotare sau manipulant (Ba I).

buldozer s. (< engl., fr. bulldozer), B III, D I, IV, „mașină pe șenile folosită la nivelarea drumurilor, a pămîntului sau pentru dezăpezire“ // buldózăr (m. i.), buldóză (S III), bulduzér (V III), buldúzĕr (V V) /// plug (B I, VV), plug de nivelat drúmu (D V), plug de zăpadă (S V), concasór (Bș I), tractóre cu șenile (Bș II), drénăr (D III), gíróu (V I), tăvălug (V II).

buletin (de identitate) s. (< fr. bulletin, cf. it. bolletino), m. i., „actul de identitate eliberat de miliție“ // bulitin (S, IV, V I).

Scanned with OKEN Scanner

burghez s. (cf. fr. bourgeois, it. borghese), m. i., „persoană care face parte din clasa burgheză“ // burģes (Bș IV), burģezist (D I) /// ecsplotatór (D IV).

bursă s. (< fr. bourse), t. i., „ajutor bănesc acordat de stat pentru școlarizare“.

burtieră s. (< burtă), B II, D II, IV, VIII, „centură, corset care strînge burta și șoldurile“ // burțieră (B IV, Bș V, V IV), burțeră (B I) /// legătóre (B I, S I, V, V II), încingătore (B V), brîu (V III, V), cordón (Bș, III, IV), corset (B II), curé (S IV), peșéică (V III).

buton s. (< fr. bouton), B II, Bș V, D I, III, IV, S IV, V, V III, „obiectul cu care se încheie mîneca (manșeta) cămășii, în locul nasturilor“ // butonér (B I, Bș II, III, V II), butonțeră (B III, IV, Bș I, D II, S I, II, V IV) /// năstur (V I), bumb (V V).

C

cabană s. (< fr. cabane), Ba, I, II, III, „clădire construită din lemn, adăpostul pădurarilor“ /// colibă (Ba I, II, III).

cablu s. (<fr. câble), Bș I, II, III, „funie groasă de metal de care e prinsă corfa“ /// fuńe (Bș I, II, III).

cadastru s. (< fr. cadastre, cf. gr. katastichon — registru), B III, D III, V, S I, II, III, V, V III, IV, V, „registru special în care se înscriu proprietățile funciare“ // catastru (B V), cadrastu (S IV), /// reģistru (B II, V, S V, V III, IV).

cadavru s. (cf. fr. cadavre, cf. lat. cadaver), B I, II, III, IV, V, Bș III, IV, V, D II, III, V, S III, V, V II, III, V, „corpul unui om mort“ // cadravu (S IV) /// corp neînsuflețit (Bș I, S I), om mort (S III, V I, IV), hoit (Bș II), trup (V V).

cadou s. (< fr. cadeau), m. i., „dar“ // cadó (D III), cadău (B I, Bș II) /// pomńinóc (Bș II, V, D IV), prezent (S III), dar (BI, II, V, Bș I, IV, V, D III, V, S III, V III).

cadru didactic s. (cadru < rus. kadrî, didactic < fr. didactique, cf. gr. didaktikos), m. i., „cel care lucrează în școală ca învățător sau profesor“ // corp didactic (B V, D I, III, V, V V).

calcula v. (< fr. calculer, lat. calculare), m. i., „a socoti“ // călculá (S V) /// socoti (Bș II), totaliza (Bș III), sămăli (S V).

cale ferată s. (cale < lat. callis, ferată < fr. ferrée), Bș II, „linie pe care circulă trenurile“ /// lińe (m. i.), șînă (B I).

Scanned with OKEN Scanner

calendar s. (< it. calendario, cf. lat. calendarium), B I, III, Bș II, III, IV, D II, S II, III, V I, IV, „obiect pe care sînt notate zilele și lunile anului“ // calendaŕ (D V, S IV, V, V II, III, V), călindar (B IV, V IV), călindaŕ (Bș V, D I, III), calindaŕ (B II, Bș I).

califica v. (cf. fr. qualifier), m. i., „a dobîndi un titlu într-un anumit domeniu“ /// perfecționa (Bș IV).

calitate s. (< lat. qualitas, cf. fr. qualité, it. qualitá), m. i., „însușire bună sau rea“ // calitaťe (B IV, V, D I, III, V, V I, III, V).

campanie s. (< fr. campagne), B II, III, D IV, S I, III, V, V III, „acțiune organizată pentru realizarea unor anumite sarcini într-o anumită perioadă de timp“ // campańie (B I, IV, V, D I, II, III, V, S II, V I, II, IV, V).

campion s. (< it. campione, cf. fr. champion), m. i., „cel care ocupă primul loc într-o întrecere sportivă“ // campiion (Bș I, D V), campionaŕ (V II), campionist (B V).

campionat s. (< it. campionato), m. i., „întrecere sportivă cu caracter mai larg“ // campiionat (Bș II).

canal s. (< fr. canal, it. canale < lat. canalis), t. i., „albie artificială destinată irigării unei regiuni“ /// șanț (B I, V, S I, IV, V III), răzor (S V), dren (B I).

canalul de scurgere s., Ba I, II, III, „șanț de scurgere a apei așezat de-a lungul galeriei“ /// vasarîș (Ba I, II, III).

canaliza v. (< fr. canaliser), m. i., „a îndrepta apele pe o albie artificială destinată irigării“ /// fac canalizăŕ (V I).

canapea s. (< fr. canapé, cf. germ. Kanapee), B I, III, IV Bș II, V, D II, IV, V, V I, III, IV, V, „divan îmbrăcat cu stofă, care are de obicei un spătar și brațe“ // canapeį (S III), canapę (D V) /// dormează (B II, S V, V II, V), recameu (B II, S II), racameu (B IV, S IV), divan (B V, Bș I, D III), fotoliu (Bș III, IV, V II), șezlong (Bș III).

cancelarie s. (< it. cancellaria), B III, D II, V III, „sala unde stau profesorii la școală“ // canc(č)ălarie (B II, Bș II, III, D I, S II, V II), cancelare (S IV, V I), cancelară (B IV, V IV), cănțălăríie (B V, D III, S V, V V), cănțălare (Bș V) /// birou (D IV), sală unde stau profesorii (B I, S I).

cancer s. (< cancer cf. lat. cancer), m. i., „tumoare care distruge țesuturile unor organe interne sau externe ale corpului“ // cancăr (Bș V, V V) /// rac (D III, IV, V, V I, V).

Scanned with OKEN Scanner

candidat s. (< fr. candidat, cf. germ. Kandidat, lat. candidatus), m. i., „persoană propusă pentru a fi aleasă într-un for de conducere“ /// ales (Bș II), propus să fie deputat (Bș I).

cantină s. (< fr. cantine, it. cantina), m. i., „locul unde se servește masa salariaților dintr-o întreprindere, dintr-o instituție“ // canťină (B II) /// sală de męsă (Bș II), popótă (S V).

cantitate s. (cf. fr. quantité, it. quantità, lat. quantitas) m. i., „referitor la mulțime, mărimi, greutate“ // cantitaťe (B IV, V, D I, III, V, S III, V, V I, III, V).

canton s. (< fr. canton), t. i., „clădire care se folosește pentru păstrarea uneltelor necesare întreținerii căilor de comunicație“.

cantona v. (< fr. cantonner), B I, III, V, Bș V, D III, V, S I, II, III, V, V I, V, „a se instala vremelnic în casele locuitorilor“ /// a sta în cantonament (B V), amplasa (Bș III).

cantonament s. (cf. fr. cantonnement), B I, Bș V, S I, III, V, V I, III, V, „staționarea vremelnică a unei unități militare într-o localitate“ // cantonamęnt (B III, IV, V, S IV), cantonămęnt (Bș I, D I, III, V) /// popas (S III).

cantonier s. (cf. fr. cantonnier), V II, „persoană care are paza unui canton“ // cantonier (Bș III, D II), cantońer (D I), cantonięŕ, (D V), cantoneŕ (m. i.), cantonęŕ (B V, Bș V, D III, S II, IV, V III, IV), cantońęŕ (S V, VI) /// paznic (Bș IV), boctăr (B V).

capișon s. (< fr. capuchon), B II, III, S IV, V I, II, V „pălărie de iarnă femeiască“ /// căcúlă de domńe (V III), căc(č)ulă (B V, Bș III, S I, IV), căc(č)uliță (Bș IV, D II, S I), pălăriie (Bș II), clop (Bș II), șapcă (D II), șăpculiță (D IV), cujmă de iarnă (S III), cujmuliță (S I), t'ivără (S V).

capitală s.(< fr. / ville / capitale), m. i., „oraș al unei țări unde își au reședința organele puterii de stat“ // căpitală (B V, D IV, S V).

capitalist s. (cf. fr. capitaliste), m. i., „posesor de capital, care trăiește din exploatarea muncitorilor fără să intervină direct în procesul de producție“ /// împeŗialist (Bș I), ecsplotator (Bș IV, D I).

capot s. (< fr. capot), B II, III, IV, Bș I, II, III, IV, D II, III, IV, S I, II, IV și V II, IV, „haină femeiască de casă“ // capod (S III), calapot (V III) /// rokiie de bucătăriie (D V), haiņă de casă (V I), pónďolă (Bș IV).

Scanned with OKEN Scanner

caracteriza v. (< fr. caractériser), m. i., „a înfăţişa, a descrie o fiinţă, un lucru“ // caractăriza (Bş V, S I, IV), carecteriza (B V) /// a da o referinţă (Bş IV).

carambol s. (< fr. carambole), Ba I, II, III, „căderea rîznelor de pe linie şi încălecarea lor“ /// o dereiat (Ba I), o glăsuit (Ba I).

carantină s. (cf. tc. Karantina, fr. quarantaine), B III, IV, Bş I, D I, III, S I, III, V III, IV, „locul de izolare a celor bolnavi sau bănuiţi că ar răspîndi boli molipsitoare“ // carlantină (D V), carantrină (V V), caractină (S IV) /// izolare (Bş IV).

caravană s. (< fr. caravane, cf. pers. Karovan), m. i., „cinematografie la drum“ // carabană (D IV), garavană (S IV).

carceră s. (< lat. carcer, cf. it. carcere), B I, V, Bş I // carcîră (V III), carcelă (B IV), caĉ(č)oră (B I, II, Bş V, D II, V III), caĉ(č)ură (D I, III, IV) /// arest (B I, III, V I), ģiretă (D V), beĉ (V IV).

caria v. (< fr. carier), B I, II, IV, Bş I, II, III, IV, S I, V IV, „a se găuri dinţii cînd nu sînt îngrijiţi“ /// străca (B IV, V, V II), găuri (V I), borťi (D I, B V, S V).

carieră s. (< fr. carrière), m. i., „locul de unde se scoate piatra“ // careră (B V), carieră (D I, S IV) /// baie (D V).

carnet s. (< fr. carnet), m. i., „act, document primit la întrarea într-o organizaţie“ // carńet (B II, D I, V II, III, V).

cartelă s. (< it. cartèlla), m. i., „carneţel cu bonuri de masă pentru cantină“ // carťélă (V III), carteá (B II, Bş V) /// tiketuŕ (B III), tiket (Bş IV, V II).

cartier s. (< fr. quartier cf. germ. Quartier), m. i., „parte de oraş“ // carter (B V, S IV), carťer (V V) /// mărĝinaŕ (S II), periferiie (V V), cătun (Bş IV).

cascadă s. (< fr. cascade, cf. it. cascata), B II, III, Bş I, V, D I, S I, II, III, IV, V I, II, III, V, „torent de apă care cade cu zgomot de la înălţime“ // căsacdă (B IV, V) /// căďere ďe apă (D V), baraj (Bş III), turbină (Bş IV), escală (B III).

castra v. (< fr. castrer, cf. lat. castrare), m. i., „a extirpa glandele sexuale“ // jugăńi (B II, IV, D I, S II, V I ,V), ĝugăńi (B II, S I, V, V II).

cămin cultural s. (v. sl. kamina + fr. cultural, it. culturale), t. i., „locul unde se fac activităţi culturale la sate“.

cărămidă s. (< ngr. keramida), m. i., „material din care se

face zidul casei“ // caramidă (V III), cărmidă (V V) /// ťeglă (B II, D III, S V, V V), vaị̯o̯ge (S II).

celofan s. (< fr. cellophane), m. i., „foiță subțire și transparentă folosită la împachetare“ // čělofan (V III), ĉ(č)ělofan (Bș V, S V), ĉ(č)ilofan (B II, V, Bș V), ĉ(č)îlofan (V V), ĉ(č)olofan (D IV), ţelofan (S IV) /// pergament (Bș IV), naị̯lon (V I).

cenzor s. (< lat. censor, cf. it. censore, fr. censeur), B III, IV, Bș III, D I, S I, II, III, „persoană care verifică gestiunea unei unități economice“ // čenzoŕ (B V, V III) /// controloŕ (B II, V III), revizor (Bș IV, V, D IV, V, S IV), ispector (D III), verificator (V IV).

cerc de recrutare s., B I, II, III, Bș V, D IV, S I, II, III, V, V V, „locul de luare în armată a recruților“ // ĉerc militar (Bș I, D V), čĕrc de răgutare (B V) /// comisariị̯at (m. i.), comiseriat (S IV, V I, IV).

chelner s. (< germ. Kellner), B II, IV, D II, IV, V V, „ospătar într-un local“ // ḱelnăr (m. i.), ḱelńer (V III) /// ospătar (B II, Bș I, III, IV, D II, S I, III, V III), ospătaŕ (B II, Bș V).

chenzină s. (< fr. quinzaine), m. i., „salariu pe 15 zile“ /// avans (B I, V, S V, V I), avanț (D IV).

chinină s. (< fr. quinine, cf. it. chinina), B III, S III, IV, V V, „medicament amar la gust, folosit împotriva boalei de friguri“ // ḱinin (B IV), ḱenină (B V) /// tabletă (B II, V II).

chitanță s. (< fr. quittance), m. i., „hîrtie prin care se atestă primirea unei sume de bani etc.“ // ḱitanți̯e (S IV) /// țîdulă (D IV).

chitanțier s. (< chitanță), B II, D II, IV, S III, V III, IV, „carnet de chitanțe“ // ḱitanți̯eŕ (B V, Bș II, D III, S V, V V), ḱitanți̯er (B I, III, Bș I, III, IV, S I, II, V I), ḱitanțîi̯er (B IV), ḱitanțęŕ (B IV).

chitară s. (< it. chitarra), m. i., „instrument muzical cu 6 coarde care scoate sunete prin ciupirea sau lovirea lor“ // ǵitară (Bș V) /// zongură (B I, D V), zongoră (D IV), mandolină (B I, V II, III), ţicteră (S IV), ţimbulă (V IV).

chitarist s. (< it. chitarrista), m. i., „cel care cîntă la chitară“ // ḱitár (B IV), ḱitarez (V III), ḱitaraĝu (Bș III), ǵitărist (Bș V) /// zongurist (D V), instrumentist (D III).

cinema s. (< fr. cinéma), B I, III, D II, IV, S II, III, V I, IV, „cinematograf“ // ĉ(č)inema (B II, IV, Bș V, S I, V, V II,

Scanned with OKEN Scanner

III, V) /// ĉinematograf (B I, Bş I, D III), ĉĭnĕmatograf (B V), film (Bş I), cămin (D I, III, S IV).

ciocan de abataj s. (< v. sl. čekanŭ+fr. abattage), Ba II, „unealtă mecanică cu care se despică minereul din strat“ /// picamăr (Ba I, II), pleomatic (Ba II), perforatţare (Ba III), burĝiţe armate (Ba III).

circ s. (< lat. circus, cf. it. circo, fr. cirque), m. i., „reprezentaţie care cuprinde numere de gimnastică, acrobaţie, dresură de animale etc.“ // ţircus (B V, S V) /// coméďe (Bş II, D III, V, V V), bîlĉ (Bş III).

circumscripţie s. (cf. lat. circumscriptio, fr. circonscription) m. i., „unitate administrativă constituită cu ocazia alegerilor“ // ĉercumscripţie (B III), ĉircunscripţie (B IV, D I, II, S I, V I, II, III), ĉ(č)îrcunscripţîie (V, IV, V) ĉircomscripţie (S II), ĉircuscripţie (D III), ĉircumsclipţie (D IV).

cisternă s. (< lat. cisterna, cf. it. cistèrna), m. i., „recipient montat pe un cadru cu patru roţi destinat transportului de lichide“ // ĉinsţernă (B IV, D III), ĉişţernă (V I) ĉ(č)îsternă (Bş V).

citaţie s. (< lat. citatio, it. citazione, cf. fr. citation), B II, III, Bş II, S V, V III, „invitaţie oficială pentru prezentarea în faţa instanţei judecătoreşti“ // ĉitaţie (m. i.), ĉ(č)îtaţîie (V V), ĉ(č)îtaţie (B V) /// mandat (Bş II), somaţie (B I).

citronadă s. (< fr. citronnade), sub forma *ţitronadă*, Bş III, V III, „băutură preparată din zeamă de lămîie, apă şi zahăr“ // ţitronată (B I, II, III, IV, Bş I, V, D I, III, IV, S I, V, V I, II) /// limonadă (D II), lemonadă (S IV), lemonată (B I, S II, V, V IV, V), suc (B II, IV, Bş IV, D I), sirop (Bş II).

clarinet s. (< fr. clarinette, it. clarinetto), B IV, Bş I, III, IV, S II, V I, V, „instrument de suflat, cu clape“ // clanaretă (Bş II), claniret (B II, III, Bş II, S I), claranet (Bş V, D I, II, S III), clanetă (B V, D IV, V, V II, III, IV), clanitără (S I, V) /// torogot (V I), tarogot (Bş I).

clasament s. (cf. fr. classement), B I, III, IV, Bş I, III, D I, III, V, S I, II, III, V I, III, „ordinea reuşitei concurenţilor într-o întrecere“ /// clasarie (B V).

clasă s. (< rus. klas, cf. fr. classe, germ. Klasse, lat. classis), t. i., „grup de oameni cu aceleaşi raporturi faţă de relaţiile de producţie“ / sală de clasă (B I, II, III, IV, Bş I, V, D I, II, III,

Scanned with OKEN Scanner

IV, V, S II, V II, I, V), clasă la tren (D I, III), material de clasa întîi (B II, V V).

closet s. (< engl. closet), B IV, Bș IV, V D I, IV, „latrină, privată“ // clozet (B II, III, D IV, S III, V, V I, II, III, V) /// veceu (m. i.), viceu (B IV, D IV, S IV), latrină (B V, D II), privadă (S II, V V), budă (B I, II, V, Bș III, D II, IV, S V, V II, V), stupină (B I).

club s. (< fr. club), m. i., „locul unde se întrunesc salariații în timpul liber pentru activități culturale, sportive“ // glub (Bș V).

coafa v. (< coafor), B II, III, S II, „a-și aranja părul la coafor“ // cofa (B IV, S IV), cofura (D IV) /// a încreți păru (B I, V, Bș IV), a-și face păru (S I, V, V IV), aranja (Bș IV), ondula (Bș I, III), ondola (V III), face păru permanent (Bș II).

coafeză s. (< fr. coiffeuse), Bș IV, „cea care aranjează părul la femei“ // coafoară (B III), cuofóră (D IV, S III, V III), cofóră (B IV, S IV), coafuristă (B II), coaforistă, (D II, S II) /// frizeriță (Bș V), femeie ê(č)ě faê(č)ě păru (S V).

coafură s. (< f. coiffure), B II, III, Bș III, D I, III, V III, „pieptănătură“ // cofură (B IV), cofură (Bș II) ///, freză (B IV), aranjare (S II), permanent (Bș IV).

cod s. (< fr. code, cf. lat. codex), m. i., „culegere de legi dintr-un anumit domeniu al dreptului“ // cuod (S III), cot penal (D IV) /// carte de leje (B V).

cointeresa v. (cf. fr. coïntéresser), B III, S III, V II, III, „a interesa pe cineva într-o acțiune comună“ /// înteresa (B I, V, Bș IV, D III), interesa (S I).

colabora v. (cf. fr. collaborer, lat. collaborare), m. i., „a participa la înfăptuirea unei acțiuni“ // colabura (B II), calabora (B V, S II, IV, V I) /// lucrăm împreună, laolaltă (Bș I), o partiê(č)ipat împreună (S V), contribui (D V).

coleg s. (cf. fr. collègue, lat. collega) t. i., „tovarăș de studii, de muncă, de activitate“.

colet s. (< fr. colis), m. i., „pachet transportat prin poștă“ // colect (S III), colectă (S IV) /// paket (B V, Bș I, II, D III, S I, V, V I).

colonial adj. (cf. fr. colonial), B III, Bș I, D V, S I, III, V II, „privitor la colonii“ // sistem colonialist (B I, D III).

colonialist s. (< fr. colonialiste), B I, II, III, Bș I, III, V II, III, „imperialist care posedă și exploatează colonii“ // colonist (B IV, V, Bș IV, D V, S III, V, V IV).

Scanned with OKEN Scanner

Colorado (gîndac de Colorado) s., B III, Bș I, III, IV, D I, II, V, S III, V, V II, III, IV, V, „insectă vătămătoare pentru cartofi“ // gîndac de colorat (B I, V, Bș V, D IV), coloradă (B II), corolado (B IV) /// gîndac (Bș II), čoromán (B V, V I).

comasa v. (< germ. kommassieren), m. i., „a strînge laolaltă loturi de pămînt“ // comisa (B V, S II), comosa (S IV).

combinat s. (< rus. kombinat), m. i., „mare întreprindere economică de stat care reunește mai multe fabrici“ // conbinat (S II, V, V II).

combină s. (< engl. combine), m. i., „mașină agricolă care execută simultan atît lucrările de secerat, cît și cele de treierat“ // combaină (B II, IV, V, D IV, V, S II, IV, V, V I, II).

combiner s. (< combină), S I, V II, „manipulant al unei combine“ // combińeŕ (m. i.), combainer (B IV), combinist (D III, S II) /// mecanic (B I, D I, II, S IV, V), șofer de combaină (B V).

combinezon s. (< fr. combinaison), Bș II, III, V III, „îmbrăcăminte pentru femei, care se poartă pe sub rochie“ // combinizon (m. i.), combinizion (S IV), combenizon (V IV), combinăzon (B V), combineu (Bș IV), combinet (S I, V, V II, IV) /// furou (Bș IV).

comemora v. (< fr. commémorer, cf. lat. commemorare), B III, D III, V I, II, III „a sărbători printr-o ceremonie un eveniment sau personalitate importantă (dispărută)“ // comemoriia (Bș III), comemoriza (D III).

comerciant s. (cf. fr. commerçant, it. commerciante), B III, V, Bș I, D I, II, III, S V, V III, IV, „cel care face comerț particular (negustor)“ // comerčiant (B I, II, IV, Bș III, S II, III, IV), comerčant (Bș II, IV, V, D IV, V, S I, V I, V) /// ńegustor (V II).

comerț s. (< lat. commercium, cf. fr. commerce, it. commercio), m. i., „schimb de mărfuri care are loc în piață prin vînzare — cumpărare“ // comerč (S IV), comęrț (Bș I, V, D I, III, IV, V, S I, V, V I, V).

comisie s. (cf. fr. commission), B II, D II, V I, III, „grup de persoane alese oficial care controlează o activitate“ // comisie (m. i.), comisîie (V II, V), comise (S I, Bș V).

comitet s. (< rus. komitet, cf. fr. comité), m. i., „colectiv, organ care conduce activitatea unui anumit domeniu“ // comiťet (D I, V III).

complet adj. (< fr. complet, cf. lat. completus), B III, Bș I, D V, S III, „întreg, deplin“ // complect (m. i.).

Scanned with OKEN Scanner

compot s. (< fr. compote), m. i., „preparat alimentar făcut din fructe fierte, apă și zahăr“ // cuompot (B V, S III), cuonpot (S I), conpot (V IV).

compozitor s. (< fr. compositeur, cf. lat. compositor), m. i., „cel care compune lucrări muzicale“ // compozitoŕ (D III, V II, III, V), copozîtoŕ (S V), compunătoŕ (B V) /// artist (D I).

compresor s. (< fr. compresseur), B II, IV, Bș II, V, D III, IV, V, S I, III, V IV, „mașină rutieră formată dintr-un cilindru greu care servește la nivelarea și construcția drumurilor“ // compresoŕ (S V, V II, III, V) /// cîlindru (B I, III, D I), călcătoŕ (V V), călcătoŕ de drum (V III), plug de drum (Bș II), betoner (Bș IV), henger (B I, III, IV, V, S IV, V I).

comunism s. (< fr. communisme), B I, Bș I, III, D III, V, S I, II, III, V IV, „orînduire socială, treapta cea mai înaltă de dezvoltare a societății“ // comunizm (m. i.).

concediu s. (< fr. congé), B III, IV, Bș I, II, III, IV, V, D II, III, IV, V, S III, IV, V V, „perioadă limitată de timp a salariaților pentru odihnă“ // conĉed (B I), conĉĕd (S V), conĉăd B V, S I), conĉăt (S II, IV), conĉ(č)ĕdiu (B II, D I), conĉădiu (V I, II, III) /// săbășag (B V) săbăčag (V V).

concurs s. (cf. fr. concours, lat. concursus), m. i., „întrecere, examen pentru a obține un post, pentru a intra într-o școală etc.“ /// admitere (S IV), concurență (B V).

condamna v. (< fr. condamner), m. i., „a supune unei pedepse prin sentința tribunalului“ // condemna (B V, D V, V III).

conductor s. (cf. fr. conducteur), B III, V III, V, „persoană care conduce un atelaj“ // conducător (S III) /// vizitiu (m. i.), căruțaș (B I), cărăuș (D II), coĉiș (B IV, D V, S IV, V), bďiriș (V V).

confecție s. (cf. fr. confection), B I, Bș IV, „obiect de îmbrăcăminte de gata, fabricat în serie“ // confecțiie (D I, III), confecție (B III, IV, Bș I D I, III, V), comfecție (B II, Bș V, D II, IV, V II), confecț' (V III) /// costum (Bș III, S IV), constum de haiń (S V), croitoriie (V V).

confecționa v. (< fr. confectionner), B II, III, Bș I, III, D I, V, S III, V II, IV, „a fabrica, a lucra o haină“ // confecționeď (B I, D III), confecțiiona (Bș V, D II, IV), confectez (S I) /// a coșă o haină (S V), a coșă un rînd de haiń (V V).

conferențiar s. (cf. fr. conférencier), B II, III, Bș II, D V, S I, III, V I, „cel care ține conferință“ // conferențiar (B IV,

Scanned with OKEN Scanner

D III), confirenţîiar (Bş I), comferenţiaí (V II), conferionţionaí (Bş IV), conferist (S II).

conferinţă s. (cf. lat. conferentia, fr. conférence, it. conferenza), m. i., „expunere în faţa publicului pe diferite teme“ // comferinţă (Bş V, D II, IV, V, II, V) /// discurs (B V), vorbire (V IV).

confirma v. (< lat. confirmare, cf. fr. confirmer), m. i., „a definitiva pe cineva într-o situaţie“ // comfirma (Bş V, D IV, V II).

confisca v. (< lat. confiscare, cf. fr. confisquer), m. i., „a lua cuiva bunurile fără despăgubire, pe baza unei hotărîri judecătoreşti“ // comfiscă (Bş V, D III, IV, V V), cofiscă (Bş IV) /// sekestreează (B V, D II, S V), le-a ridicat (S V).

congres s. (< fr. congrès, cf. engl. congress, lat. congressus), t. i., „întrunire în vederea discutării şi luării unei hotărîri“.

conserva v. (< fr. conserver, cf. lat. conservare), B I, III, IV, Bş I, D II, S I, „a păstra alimentele nealterate“ // conzerva (Bş IV, V, D IV, V, V III, V), coserva (D I, III), cozerva (B V) /// conĝela (Bş III), însiloza (Bş III).

consimţămînt s. (< consimţi), B III, IV, V II, „încuviinţare, aprobare“ // consîmţămînt (S III, IV), consînţămînt (D III), consinţămînt (V III), comsimţu (D I), consimţ (B I) /// aprobare (B I, III).

consimţi v. (< fr. consentir), B I, III, IV, V II, „a-şi da consimţămîntul“ // consinţi (B IV), consîmţî (B V), comsimţi (S I, III), consimţî (S IV), consînţî (V III) /// a dat consimţămîntu (S I).

consiliu s. (< lat. consilium, cf. fr. conseil), B II, III, IV, Bş I, III, D I, II, S I, III, V II, III, IV, V, „organ de conducere, consultativ sau executiv, care funcţionează pe lîngă o instituţie, organizaţie“ // conziliu (D IV, V, S IV, V), consil (B V, D III, S II, V I).

consolida v. (< fr. consolider, lat. consolidare), B III, IV, Bş IV, D V, S III, D III, „a se închega, a se întări“ /// s-o înkegat (m. i.).

constipat adj. (< constipa), B III, IV, Bş III, IV, V, D II, S III, IV, V III, „care nu poate elimina fecalele“ /// încuiat (B I, IV, D I, IV, S I, V V), încuiĝt (B V, S III, V I), înkis (Bş II, S III), n-are scaiun (B II, S V, V III).

Scanned with OKEN Scanner

constituţie s. (cf. lat. constitutio, fr. constitution), m. i., „legea fundamentală de stat“ // constituţie (D V), constituţiie (V V), constituţie (D III, S III) /// lęgę (Bş II).

constituţional adj. (cf. fr. constitutionnel), B III, V, Bş I, D V, S III, V II, III, „conform constituţiei unui stat“.

constrînge v. (con + strînge), B III, S V, V II, „a sili, a obliga să facă ceva“ // costrînĝe (V III), constrînje (S III) /// a obliga (B I, V, Bş I, II, D III, V, S I, II), a sîli (D II, IV, S II, V, V V), a forţa (B I, Bş I, D IV), a impune (Bş III, IV).

construcţie s. (cf. fr. construction, lat. constructio), B II, Bş III, IV, S I, „clădire, faptul de a construi“ // construcţie (m. i.), costrucţie (B II, Bş IV, V, D II, IV, S V), costrucţiie (V V), costrucţiie (V IV).

construi v. (< fr. construire), m. i., „a realiza o construcţie“ // construii (B II, Bş IV, V, D II, IV, V IV, V) /// zîdi (V V).

consultaţie s. (cf. fr. consultation, it. consultazione, lat. consultatio), B I, V II, „examinarea unui bolnav de către un medic“ // consultaţie (m. i.), consultare (Bş II) /// control medical (V III).

consum s. (cf. it. consumo, germ. Konsumverein), B III, D IV, V, S II, III, V, V III, „folosirea de produse pentru satisfacerea anumitor necesităţi“ // cosum (B I, Bş III, IV, V, D I, II, S I, V II, V).

cont s. (< it. conto, germ. Konto, fr. compte), m. i., „operaţie contabilă, constînd în înregistrarea veniturilor şi cheltuielilor pe un an“ / cont cu sensul de împrumut (B I, II) // cuont (S III).

contabil s. (< fr. comptable), m. i., „persoană care face contabilitatea unei întreprinderi“ // contabel (Bş II, IV, D IV).

contabilitate s. (< fr. comptabilité), B III, IV, Bş I, D II, III, IV, S I, II, III, V, V III, V, „totalitatea operaţiilor de înregistrare a mişcării fondurilor C.A.P.“ // contabilitaťe (B I, IV, V, Bş II, III, D I, V, V I, II, IV), contabelitaťe (Bş IV).

contagios adj. (cf. fr. contagieux), B III, IV, V, Bş I, S V, V I, II, III, IV, „molipsitor“ // contaĝios (Bş III, V, S II, IV, D V), contajios (S III) /// molipsitor (B V, Bş I, IV, D III, IV, V, S I), infecţios (V III), lipťicos (S II), umplucos (Bş IV).

contestaţie s. (cf. fr. contestation, it. contestazione, lat. contestatio), B III, V, S III, V III, „cale de atac împotriva unei hotărîri judecătoreşti netemeinice“ // contestaţie (B IV, Bş I,

Scanned with OKEN Scanner

V, D II, V, S II, IV, V IV), contestaţiie (V V) /// recurs (m. i.), apel (B I, II, V, D I, II, III, V, S V, V I, V).

contrabas s. (< it. contrabbaso, cf. fr. contrebasse), B I, II, III, IV, Bş I, S II, III, IV, V, V I, II, IV, „instrument muzical cu coardele groase“ /// gordună (m. i.), bas (Bş III, IV, V, D I, V, V V), scrófă (D II, IV, V, VIII), burgău (S III).

contract s. (< lat. contractus cf. fr. contrat), m. i., „convenţie scrisă prin care două sau mai multe persoane se obligă la ceva“ // contrat (B V), contrac (Bş II, D IV).

contractează v. (pers. III. sg.), m. i., „încheie o înţelegere cu statul“ // contracteadă (Bş I, S IV), contrăcteză (D IV), contrăcteadă (Bş II, S V), contrăťază (B V, S V).

contrafiş s. (< fr. contre + fiche), Ba II, „lemn de uluc care sprijină bailonul“ /// ţăruş (Ba I), iops (Ba II).

contrarevoluţie s. (cf. fr. contre + révolution), B III, „luptă reacţionară a claselor exploatatoare împotriva mişcării revoluţionare“ // contrarevoluţie (B IV, Bş I, S I, II, V, V I), contrarevoluţiie (V II, V), contrarăvoluţie (D V) /// s-a revoltat împotriva revoluţiei (Bş II).

contrarevoluţionar s. (cf. fr. contre + révolutionnaire), B III, Bş III, „cel care este şi participă contra revoluţiei“ // contrarevoluţionar (B II, Bş I, S I, II, V II), contrărevoluţionar (D V), contrarevoluţionaŕ (S V, V II, III, V) /// antirevoluţionar (Bş IV).

contravenţie s. (cf. fr. contravention), V III, IV, „călcarea unei legi, a unei dispoziţii oficiale, care se soldează cu pedeapsă uşoară“ // contravenţie (Bş II, IV, V, D III, S I, II, III, V), contravenţiie (V III, V), contravenţă (B I, II, III, IV, Bş III, D II, V I) /// infracţiune (Bş V).

contravizită s. (cf. fr. contre + visite), Bş I, D III, S III, IV, V II, III, IV, V, „a doua vizită zilnică făcută de medic bolnavilor în spital“ // contravizítă (B V) /// vizită de seară (Bş IV), vizită mare (Bş V).

controla v. (< fr. contrôler), t. i., „a exercita un control“.

controlor s. (cf. fr. contrôleur, germ. Kontrollor), m. i., „funcţionar însărcinat cu controlul unei activităţi“ // controloŕ (S V, V II, V) /// revizor (Bş III), ispector (D IV).

convalescenţă s. (cf. fr. convalescence, lat. convalescentia), B III, S IV, „perioadă de refacere totală a unui bolnav“ /// perioadă de refaĉere (S III), refaĉere (Bş IV).

Scanned with OKEN Scanner

coopera v. (< fr. coopérer, it. cooperare, lat. cooperare), B III, „a lucra împreună cu cineva“ // copera (D I, II, S II, V I, III) /// lucrăm în colectiv (S III), a coperativiza (D III).

cooperativă s. (< fr. coopérative, it. cooperativa), B III, D V, V II, III, „formă de organizare în sistemul socialist în care se lucrează în colaborare“ //, coperativă (m. i.).

cooperativă s. (< fr. coopérative, it. cooperativa), B III, D V, S III, V III, „loc unde se vînd mărfurile în comună“ // coperativă (m. i.), cuperativă (Bş II) /// prăvălie (Bş III), magazin (Bş IV).

cooperator s. (cf. fr. coopérateur), B III, D V, S I, V II, III, „membru al unei cooperative“ // coperatór (B I, II, IV, D II, IV, S II, III), cooperatoŕ (D I, II, S V, V I, IV, V) /// colectivist (B V, S IV).

coraport s. (< coraportor), B II, Bş I, D III, S I, V II, IV, V, „raport completiv care însoţeşte raportul principal“ // conraport (S III).

corespondent s. (cf. fr. correspondant, it. corrispondente), B III, IV, Bş I, III, IV, S I, V III, IV, „colaborator extern al unui ziar“ // corespundęnt (B II, D III, V), corenspodent (S III), corespodent (S II), corăspondent (S V, V V).

corespondenţă s. (cf. fr. correspondance, it. corrispondenza), m. i., „schimbul de scrisori între două persoane“ // corenspondęnţă (B IV), corespundenţă (Bş IV, D III), corespundęnţă (D V).

corigent s. (< lat. corrigens), m. i., „elev care nu a obţinut notă de trecere la una sau două materii“ // coriĝęnt (B III, Bş I, III, D III, V, V I), corijęnt (B IV, Bş II, V, D I, S I, III, V IV).

corner s. (< engl., fr. corner), V I, II, „lovitură de colţ la fotbal“ // cornel (m. i.), córne (Bş V) /// lovitură de colţ (D V).

cotiza v. (< fr. cotiser), m. i., „a plăti o cotizaţie“ /// plătesc cotizáţie (S II), dau cotizáţie (S IV, V IV).

cotizáţie s. (cf. fr. cotisation), B III, Bş III, IV, V III, IV, „sumă pe care o plătesc periodic membrii unei organizaţii“ //, cotizáţie (m. i.), cotizaţíie (V II, V).

crampe s. (cf. fr. crampe), B II, III, IV, Bş II, III, IV, D II, V, S II, IV, V III, V, „dureri intermitente de stomac“ /// junguf (B I, V), zgîrčuŕ (B IV), crize (Bş I, D IV, S IV, V III), cîrčęi (S V).

Scanned with OKEN Scanner

cravată s. (< fr. cravate, cf. it. cravatta), m. i., „ceea ce se poartă la gît, la cămașă de către bărbați“ // crăvată (S V, V III), crăvașă (B V).

creion s. (< fr. crayon), B I, II, Bș I, II, III, V, D II, S II, III, V II, V, „cel cu care scrii și pe care trebuie să-l ascuți“ // criion (D V), craion (B V), crion (S IV, V), creon (B III, IV, Bș IV, D I, III, IV, S I, V I, III, IV) /// ploibáz (S IV, V, V V), plaibas (Bș I), pleivas (D IV), țărúză (B V, D III, IV, V), țiruză (S I, II, III, V).

criminal s. (< lat. criminalis, cf. criminel), m. i., „ucigaș“ // crimănal (B V), criminar (V IV), /// asasin (B IV), učîgaș (V V).

critica v. (< fr. critiquer, it. criticare), t. i., „a da la iveală greșelile, lipsurile“.

critică s. (< fr. critique, it. critica), t. i., „metodă comunistă de scoatere la iveală a lipsurilor“ /// beșfeleală (B V).

cros s. (< engl., fr. cross), B III, Bș I, III, D II, S I, V IV, „alergare pe teren variat, cu trecerea unor obstacole“ /// concurs de fugă (S III), sport de fugă (S V), partičipă la fugă (Bș II).

cubic s. (cf. fr. cubique), Ba II, III, „un metru cub de lemn“ /// metru cub (Ba I, II, III).

cubica v. (< cubic), Ba I, „a măsura și a așeza lemnele în grămezi de un metru cub“ ///, fac õ metru stęrn (Ba I), lę-am grămădit (Ba II), skivuiesc (Ba III).

cultiva v. (< fr. cultiver), m. i., „a lucra pămîntul pentru a-l face să rodească“.

culturaliza v. (< cultural), m. i., „a ridica nivelul cultural al unei colectivități“ //, cultulariza (Bș II), cultiva (B V, Bș I), culturiza (B II, S III), culturalida (D III).

cultură s. (< lat., it. cultura, fr. culture), B III, IV, V, D I, II, S II, III, V, V I, II, III, IV, V, „totalitatea lucrărilor pentru ca pămîntul să producă roade“ / învățămînt și cultură (D I), școlă de cultură generală (V II), uomeń de cultură (V II, V), la cămin să faće cultură (V I).

curier s. (< fr. courrier, cf. it. corriere, germ. Kurier), B II, I, III, S I, III, „cel care transportă corespondența unei instituții“ // curieŕ (Bș IV, D I, II, IV, S II, V IV), curier (Bș I, V, V I), curięŕ (B V, D III, S V, V V) /// factor (B IV, V III), poștaș (B IV, S IV), corespondent (Bș III).

Scanned with OKEN Scanner

cuvertură s. (< fr. couverture), B III, IV, Bș IV, S II, V V, „învelitoare de pat, de canapea etc.“ // covertură (B II, Bș II, III, D II, V II, III, IV), corvertură (S IV) /// čĕrgă (B I, V, Bș I, D I, III, V, S I, V II, III, V), pătură (Bș II, V, S I), față de pat (S III, V V), țol (B I, S V), covor (Bș II, V, D IV, V).

D

damigeană s. (< it. damigiana), S V, „vas mare de sticlă, cu gîtul strîmt, avînd învelișul din împletitură de nuiele“ // dimiĝ(ğ)ană (B I, II, Bș III), dimiȩană (B IV, Bș IV, D IV), dimijeană (D V, S I, IV, V IV), dimiĝȩană (S III, V III), demijeană (B III), damijană (V IV), demiğană (Bș II, D II), dimiĝ(ğ)on (B V), dămiĝ(ğ)ană (Bș I, V), dămijană (D III) /// corșĕu̯ (B I, II, IV, V, V II), corșău̯ (S III, V I, IV), coș (D III).

dans s. (< fr. danse, cf. it. danza, germ. Tanz), m. i., „jocul executat în ritmul unei melodii“ // danț (B V) /// joc (Bș IV, S III, IV), ĝioc (D III, V, S V), horă (S III).

dansa v. (< fr. danser), m. i., „a executa un dans“ // dănsa (D I, IV, S IV), dănța (B V) /// ĝiuca (D III).

dansator s. (< dansa), m. i., „cel care dansează“ // dansatór (D IV, S V, V II, III, V), dănțătór (B V) /// jucător (Bș IV, D V).

dantelă s. (< fr. dentelle), D II, III, IV, Bș II, IV, D II, IV, S II, IV, V II, III, IV, V, „împletitură din fire de bumbac servind la ornamentarea obiectelor de îmbrăcăminte“ /// cur (B I, II, V, D I, II, III, IV, V, S I, V, V II, III, V), ĉipcă (Bș II, III, V), cuolț (B I), colțișór (Bș II), părȩán (B V), șticăréie (Bș I, V), broderiie (Bș III).

dăunător s. (< dăuna), B III, IV, D III, V, S I, II, III, IV, V II, „vătămător, în special pentru culturile agricole“ // dăunătór (S V, V I, III, IV, V) /// gîze (B I, II), gîgăriță (V I).

debil adj. (cf. fr. débile, lat. debilis), B III, D IV, D IV, V, S III, V I, „firav, slab“ // diabil (S IV) /// slab (B I, V, V IV), slăbuț (D III), slăbănog (B V), săc (B I), uscăĉ(č)os (Bș I), perít (V I), palid (Bș III, D V), skelet (Bș II, D II).

debloca v. (< fr. débloquer), B III, V, V III, V, „a scoate din cadrele active ale armatei“ // dezbloca (S IV) /// a pune în rezervă (B I, D II, S I), reforma (Bș II), iepura (Bș V).

Scanned with OKEN Scanner

decide v. (< lat. decidere, fr. décider), B III, IV, S III, V II, III, IV, „a hotărî ziua nunții" /// am fîcsat zîua nunții (B II, S V, V III, D III), a hotărî (B V, Bș I, II, III, IV, S I, III, V I), a programa (B II, V IV), a pune zî de nuntă (B I, D II, V III), o stabelit (S IV), s-a numit ziua nunții (D IV).

decizie s. (< lat. decisio, cf. fr. décision), B I, II, III, V, Bș IV, S III, V III, IV, „hotărîre, rezoluție" // deĉízie (B IV, Bș I, V, D III, IV, S I, II, IV, V), deĉizîie (S V, V II, V) /// hotărîre (Bș III), răzoluție (D V).

declarație s. (cf. fr. déclaration, lat. declaratio), Bș I, D II, S III, V IV, „mărturisire scrisă în fața unei autorități" // declarațîie (V II, III, V), declarație (m. i.), decleraţie (S IV).

deconta v. (< fr. décompter), m. i., „a justifica prin acte folosirea unei sume primite ca avans".

decora v. (< fr. décorer, it., lat. decorare), m. i., „a acorda cuiva o decorație" /// am înmînat o decorațiie (Bș IV).

decorație s. (cf. fr. décoration, it. decorazione, lat. decoratio), B II, III, Bș II, III, S III, V III, „insignă, semn distinctiv oferit cuiva pentru evidențiere în muncă sau pentru fapte eroice" // decorație (B I, IV, V, Bș I, V, D III, IV, V, S I, II, IV, V, V I), decorațîie (V II, V) /// medaliie (S V).

decret s. (cf. fr. décret, lat. decretum), m. i., „act emis de puterea executivă de stat pentru a stabili modul cum trebuie executate legile".

decupla v. (< fr. découpler), Ba I, II, III, „a detașa vagonetele forestiere".

defalca v. (< fr. défalquer, it., lat. defalcare), B III, D III, V, S II, III, V III, IV, V, „a repartiza o lucrare pe etape, pe oameni sau subunități" /// repartiza (S I, V III).

deficit s. (< fr. déficit, cf. lat. deficit), B III, Bș, II, III, IV, V, D I, III, S II, III, V III, IV, „lipsa sumei prin care cheltuielile întrec veniturile" //, defiĉ(č)ît (B I, S I, V, V V), defičît (B V).

defilează v. (cf. fr. défiler), B II, III, Bș I, III, D IV, V, V I, III, V, „a trece în coloane prin fața unei tribune" // difileazî (B I, IV, V, Bș IV, D I, II, S I, II, III, IV, V II, IV), difileadă (Bș V, D III, S V), defileadă (D IV) /// dimonstreză (S IV).

definitiv adj. (cf. fr. définitif, it. definitivo, lat. definitivus), m. i., „cu drepturi pe postul de învățător sau profesor" /// titular (Bș IV).

Scanned with OKEN Scanner

defrișa v. (< fr. défricher), B III, D I, III, V, S I, V, V I, II, V, „a tăia și a înlătura arborii dintr-o pădure, spre a obține un teren propriu pentru agricultură“ // defișa (B I, D IV, S II, V III, IV), difrișa (S III), /// lăzuí (B I), degaja (S I).

degrada v. (< fr. dégrader, it., lat. degradare), B II, III, D II, S III, V I, III, IV, „a deveni sau a face să devină neproductiv“ /// s-o compromis (D III).

delega v. (< fr. déléguer, cf. lat. delegare), m. i., „a da împuternicire să acționeze în numele celui care o dă“ // deliga (Bș I) /// i-o dat delegației (B II), împuternicií (V II, V).

delegat s. (< delega, cf. fr. délégué, lat. delegatus), m. i., „împuternicit cu o delegație să răspundă de un transport“ // delegat (B I, S I, III, V III) /// responsabil (S III), responsabel (B I), răsponsabil (Bș IV), șef de transport (Bș III), șăf (Bș I).

delicat adj. (< fr. délicat, it. delicato, lat. delicatus), B III, IV, S III, V I, „gingaș, fin, grațios“ // dilicat (S IV) /// ĝiŋgaș (Bș I, IV), ĝîŋgaș (V III), sensibil (Bș I, III, IV), care nu mănîncă (B I).

delict s. (< lat. delictum), B III, Bș II, V, D II, S I, II, III, V, V III, IV, V, „infracțiune sancționată cu pedeapsă corecțională“ // dilict (S IV) /// contravenție (Bș IV).

demasca v. (cf. fr. démasquer), m. i., „a dezvălui intențiile cuiva“ // demăsca (B V) /// descoperí (Bș IV, D V, S III), divulga (B I), dau pe față (B V), depista (Bș III).

demisie s. (cf. fr. démission, lat. demissio), B III, V, V IV, „act prin care cineva renunță de bună voie la o funcție, la o demnitate“ // demísîie (V II, V), demísiie (B II, Bș II, III, IV, S III, V III), demísie (Bș I, V, D IV, V, S I), dimísie (B I, D I, II, III, S II, IV, V, V I).

democrație s. (< fr. démocratie, it. democrazia, cf. gr. demokratia), m. i., „formă de guvernămînt în care puterea supremă e în mîna poporului“ // democrației (B IV, Bș V, V II, V), democrație (B V, D I, S IV).

demonstrație s. (cf. lat. demonstratio, fr. démonstration), B II, III, V III, IV, „manifestație de masă cu caracter politico-social“ // demonstrației (V II, V), demonstrație (Bș I, D I, V, S II, V, V I), demostrație (B I, V, Bș V, D V, S I) /// manifestație (S III), meting (Bș I, III), adunare (Bș IV).

dentar adj. (< fr. dentaire, cf. lat. dentarius), B II, Bș I, IV, V, D II, S I, II, III, V II, III, „(cabinet) unde dau consul-

Scanned with OKEN Scanner

taţii dentiştii“ // dintar (S IV), dentist (B III, D I), dantist (B IV).

dentist s. (< fr. dentiste, cf. germ. Dentist), m. i., „specialist în tratarea bolilor de dinţi“ /// stomatolog (B II).

deparazita v. (< parazit), B I, II, III, Bş I, III, D III, S I, II, III, V III, „a distruge insectele vătămătoare“ // ďeparazîta (S V, V V) /// desinfecta (B V, D I, II).

deporta v. (< fr. déporter, it., lat. deportare), m. i., „a trimite forţat pe cineva într-o regiune îndepărtată“ // diporta (S IV).

depozit s. (< lat. depositum, cf. it. deposito), m. i., „loc unde se depun materiale de construcţie“ // depozît (Bş V), dipozit (S V), dipoďid (S I) /// magazîn de materiale, de construcţie (D V), remízie (S IV).

deputat s. (cf. fr. député, it. deputato), m. i., „persoană votată la alegeri pentru a intra în organele de conducere“ // ďeputat (B I, V, S I, III, V, V III, V).

desărcina v. (< însărcina), m. i., „a elibera pe cineva de o însărcinare“ /// salvá (Bş II).

desconcentra v. (< concentra), B III, S I, III, V, V III, V, „a lăsa la vatră ostaşii concentraţi“ // dezconcêntra (B V), ďesconcêntra (D II, IV) /// lăsare la vatră (B I, IV, Bş I, V, V I, V).

dezbate v. (< fr. débattre), t. i., „a supune unei discuţii largi o problemă“ // ďezbaťe (Bş V).

dezbatere s. (< dezbate), B II, III, IV, Bş I, D IV, S I, II, III, V II, III, IV, „supunerea la discuţie în instanţă“ // ďezbatere (B IV), ďezbaťere (S IV, V I), dezbaťere (B I, Bş V, D I, II, III, S V, V V).

dezerta v. (< fr. déserter), B II, Bş I, D V, S II, III, „a fugi din armată“ // dezărta (m. i.), dizerta (B V), dizărta (Bş V) /// evada (D I).

dezertor s. (cf. fr. déserteur), B II, Bş I, D I, S I, II, III, V II, IV, „militar care părăseşte fără învoire unitatea sa“ // dezertoŕ (D V, S IV), dezărtór (B I, II, III), dezărtóŕ (Bş III, D III, S V, V I, III, V), dizertoŕ (B V), dizărtoŕ (Bş V), ďezărtor (D II, IV).

diagonală s., Bş III, „galeria care merge în unghi prin steril spre zăcămînt“ /// brésă (B II), prigătire de abataj (Bş II), transversală (Bş I).

dialog s. (< fr. dialogue, it. dialogo, lat. dialogus), B II, III,

Scanned with OKEN Scanner

IV, Bş III, S I, III, V I, II, III, IV, „convorbire, discuţie între două personaje“ // dialog (Bş IV, S II, IV).

diaree s. (cf. gr. diarrhaea), B III, D II, V, V III, „boală constînd în eliminarea deasă a materiilor fecale“ // diariie (m. i.), deareje (S III), dearie (B I) /// dureŕ în burtă (S I).

dimensiune s. (< fr. dimension), Ba II, „întindere ce poate fi măsurată“ // dimensiuńe (Ba I), ďimensiuńe (Ba III).

diplomă s. (cf. fr. diplôme, it., lat., gr. diploma), B I, III, Bş II, III, D II, S III, V, V II, „actul eliberat la absolvirea unei şcoli“ // diplómă (B II, IV, V, Bş IV, V, D I, III, V, S I, II, V, V I, IV) /// certificat de absolvire (Bş I, IV, V, V V).

directivă s. (< fr. directive), m. i., „instrucţiuni în vederea realizării unei acţiuni“.

directoare s. (< director), B II, Bş I, II, III, D II, V II, III, „profesoară care conduce o şcoală“ // directǫră (B II, IV, V, Bş IV, V, D I, V, S I, II, III, V I), derectǫră (D III, IV, S IV, V, V V).

director s. (cf. fr. directeur), m. i., „profesor care conduce o şcoală“ // director (Bş I, II, IV, V, D I, II, V, S II, V IV), derector (D IV, S IV, V, V I), derectăr (D III), derectoŕ (S V, V III, V).

direcţională (< direcţie), Ba II, III, „galerie care merge de-a lungul stratului“ // direcţională (Ba I).

direcţiune s. (cf. fr. direction), B I, II, Bş I, D IV, S I, V II, „locul unde stă directorul la şcoală“ // direcţiuńe (S V, V, III, V), derecţiuńe (B V), derecţiune (Bş II), direcţiuńe (Bş IV, D III), direcţiie (S III), /// sală directorală (D V), cancelarie (D I).

dirigenţie s. (cf. fr. dirigeant), Bş III, D II, S II, „conducere, supraveghere a unei clase, dată în seama unui profesor“ // diriginţie (B I, III, Bş I, S IV, V II, IV), diriginţiie (V III, V), dirijinţie (S III), dirijenţie (D I, V I), dereginţie (Bş II, D IV).

diriginte s. (< fr. dirigeant), m. i., „profesorul care are în grija sa o clasă de elevi“ / şeful oficiului poştal (Bş I, D III) // diriginţ (B IV, D III), diriginţe (Bş IV, V V), dirijinţe (D I, V, S I, III), dereginţ (D IV).

discui v. (< disc, cf. fr. disque, it. disco < lat. discus, gr. diskos), B III, D III, V, S I, III, V, V II, III, V, „a da cu plugul care are în loc de brăzdar o parte tăietoare rotundă“.

discuta v. (< fr. discuter), m. i., „a sta de vorbă, a conversa“ /// staŭ de vorbă (B I, V, Bş II), povestesc (Bş IV).

dispecer s. (< engl. dispatcher), pronunţat dispéč(č)ěr, Ba I,

„șef de sector“ /// maistru principal (Ba II), bańa-meșter (Ba II), șef de sector (Ba III).

dispensar s. (< fr. dispensaire), B III, IV, Bș I, D II, S I, II, III, V I, II, III, IV, V, „locul unde se fac consultații medicale gratuite“ //, dispensaŕ (B V, D I, III, S V), despensar (B I, II, D IV), dispenzar (D V) /// circumscripțiie (Bș IV, S IV).

dispoziție s. (cf. fr. disposition, it. disposizione, lat. dispositio), B II, III, „hotărîre, ordin“ // dispoziție (B I, IV, D I, II, III, IV, V, S II, III), dispozițiuńe (S IV), dispozîțiuńe (V I), dispozîțîuńe (B V), dispozîție (V II), dispozîțiie (V III, IV, V) /// instrucțiuńe (S IV), ordin (Bș II, V II).

dispoziție s. (cf. fr. disposition, it. disposizione, lat. dispositio), B II, III, Bș II, III, IV, V III, IV, „prevederea unei legi“ // dispozîțiie (V II, V), dispozîție (S V), dispoziție (B I, IV, Bș I, V, D I, II, III, S I, II, III).

dispoziție de plată (cf. fr. disposition + bg., sb. plata), B III, IV, S I, III, „ordin scris prin care se dispune plata unei sume de bani“ // dispozîțiie de plată (V III, IV, V), dispozîțiuńe de plată (B V).

diurnă s. (< lat. diurna), m. i., „sumă acordată unui salariat care pleacă în deplasare“ //, deurnă (D III, IV), deiurnă (B V) /// deplasáre (D II, S V, V V).

divorț s. (< lat. divortium, cf. it. divorzio, fr. divorce), m. i., „desfacerea căsătoriei pe cale legală“ // devorț (B I, IV, Bș V, D IV, V I).

divorța v. (cf. fr. divorcer, it. divorziare), m. i., „a se desface o căsătorie prin lege“ // devorța (B I, IV, V, Bș III, V, D III, V, S I, V) /// dispărțăsc (Bș I), bagă divorț (B II), despărțăsc (D II).

doctor s. (< lat. doctor, cf. fr. docteur, germ. Doktor), m. i., „persoană cu studii superioare care vindecă bolnavii, medic“ // doctoŕ (S V, V II), doftór (B V, D V) /// medic (B II, Bș V, D II, IV, S II, III, V III, V).

document s. (< lat. documentum, cf. fr. document, it. documento), B II, III, IV, Bș III, D I, IV, V, S III, V, V II, III, IV, „dovadă scrisă prin care se recunoaște un fapt, o obligație, un drept etc.“ // docoment (B I, V, Bș IV, D II, III, S I, II, IV, V I) /// act (D II, V V).

domnișoară de onoare s. (pron. domnișoră de onore), B II, III, IV, Bș II, IV, V, D I, II, IV, S I, V, V I, III, IV, V, „prietena miresei chemată la nuntă, pentru a sta lîngă mireasă“ ///

Scanned with OKEN Scanner

druşcă (m. i.), cavalere de onore (Bş III), fete de onore (S II, III, IV), gavalere de onore (S IV).

drapel s. (cf. it. drapello, fr. drapeau), m. i., „steag cu culorile patriei“ // trapel (D IV).

E

echipa v. (< fr. équiper), m. i., „a înzestra soldatul cu cele necesare unei acţiuni“.

echipă s. (< fr. équipe), m. i., „grup de oameni care lucrează împreună, conduşi de un şef“ // ieḱipă (B IV, V V) /// brigadă (D I, S II), grupă (D V), colectiv de muncă (D V).

economist s. (cf. fr. économiste), B I, III, IV, V, Bş III, S II, III, V II, V, „specialist în ştiinţe economice“ // ieconomist (S I), econom (Bş IV, D I, V III) /// speĉialist economic (B II).

educa v. (< lat. educare), m. i., „a creşte, a forma pe cineva prin educaţie“ // ieduca (B IV, Bş I, D II, III, S I, V, V V), iduca (Bş I, II).

educator s. (cf. fr. éducateur), m. i., „cel care se ocupă de educaţia copiilor“ // educatoŕ (D III, V, S IV, V), ieducator (D II, S I), ieducatoŕ (S V, V V).

educaţie s. (cf. fr. éducation, it. educazione, lat. educatio), B III, S III, V III, „totalitatea metodelor folosite pentru educarea copiilor“ // educaţie (m. i.), iducaţie (B IV, Bş I, S I, V), educaţiie (V II, III), educare (D III), ieducare (V V).

efecte s. (< lat. effectus), m. i., „haine militare“ // efecte (B V, D V), efecťe (V III, V), ifeťe (V I) /// ekipament (B II, IV, Bş III, V, D V, V V), uniformă (Bş III).

efectiv s. (cf. fr. effectif), m. i., „numărul celor care fac parte dintr-o colectivitate“ /// număr (V I).

egalitate s. (cf. fr. égalité), m. i., „aceleaşi drepturi şi îndatoriri“ //, egalitaťe (B I, IV, V, Bş V, D I, II, V, S IV, V I, III, IV, V).

elastic s. (< fr. élastique, it. elastico), m. i., „obiect care se întinde“ // ielastic (S I), ilastic (S IV), lastic (V I) /// gumă (B II, Bş I, IV, D III, S I, II, V, V II), gúmin (B V, V I).

electoral adj. (< fr. électoral), m. i., „privitor la alegeri“.

electrician s. (cf. fr. électricien), B I, II, V, S II, V I, II, III, „lucrător specializat în instalaţii electrice“ // electriĉ(č)an (Bş

Scanned with OKEN Scanner

I, II, III, D I, II), eletriî(č)an (B V, Bș V, S V), eletriîian (D V, S I, V IV), electriîjant (Bș IV), electriî(č)ant (V V) /// mecanic (D II).

electrifica v. (după fr. électrifier), m. i., „a introduce folosirea energiei electrice într-o locuință, sat etc.“ // eletrifica (B IV, Bș V, D III, V, S I, V IV), electriîia (V I).

elementar adj. (cf. fr. élémentaire, lat. elementarius), m. i., „primele clase de școală“ // elimentar (Bș IV, S III, IV), ielementaŕ (V V) /// primar (B V, Bș III, IV, D III).

elev s. (< fr. élève), m. i., „cel care învață într-o școală, școlar“ // ielev (Bș II, S I), ilev (S V).

elibera v. (< lat. eliberare), m. i., „a pune în libertate“ /// pleacă din armată (Bș II, V I).

elicopter s. (< fr. hélicoptère), B IV, Bș I, D II, S II, V IV, „avion ce se ridică vertical și se susține cu elice orizontale“ // elicoptier (D IV), elicoptęŕ (V I, II, III), elecopter (S IV), licoptęŕ (D III), ericoptęŕ (B V), helicopter (B I, II, III, Bș II, III, IV, S I, III), helicoptęŕ (D I, S V).

emerit adj. (< fr. émérite, it. emerito, lat. emeritus), B I, II, III, Bș I, III, IV, D I, II, III, S I, III, V, V I, II, III, „care a meritat un titlu onorific“ // imerit (B IV, S II) /// eminęnt (B V).

emisiune s. (cf. fr. émission, it. emissione, lat. emissio), B I, II, III, Bș V, D II, III, S I, II, V I, „program transmis prin radio sau televizor“ // emisiune (Bș I, III, IV), emisiuńe (B V, V II, III, IV) /// program de la radio (S V).

enerva v. (< fr. énerver), B III, „a se înfuria, a deveni nervos“ // inerva (m. i.), nerva (B V, Bș II, D I, III, V, S II, V I) /// a se mîniia (S V, V III, V), a se înfuriia (B II), mi-e necaz, mi-e î(č)udă (Bș I).

epilepsie s. (< cf. épilepsie, cf. gr. epilepsia), B II, III, Bș IV, D V, S III, „convulsii însoțite de pierderea cunoștinței“ // epidepsie (B II, Bș I, D II, S I), epidepsîie (V III), epelipsie (S IV) /// beteșug (B I), beteșig (D IV), baiu čăl rău (BI, IV, V, V I, III, IV), bola čę rę (D V), bola copiilor (D I, III, S III, V I), îmbătăčuńe (S II, V).

erou s. (< lat. heros, cf. fr. héros), m. i., „personaj principal dintr-o piesă de teatru“ / „cel care a luptat“ (B I, V, Bș I, D I, III, V, S I, V, V V) // ierou (B IV, D II, S I, II, III, IV, V), erouu al unei munî soîialiste (Bș I, V, D II, V).

Scanned with OKEN Scanner

estradă s. (< fr. estrade), B II, III, IV, V II, III, „spectacol artistic“ // ecstradă (V I, S I).

eşafod s. (< fr. échafaud), S III, „platformă pe care sînt executaţi condamnaţii la moarte“.

etaj s. (< fr. étage), B I, III, V, Bş II, III, IV, D III, IV, S II, III, IV „fiecare dintre părţile unei clădiri care se găseşte între planşeurile de deasupra parterului“ // ietaj (B I, IV, Bş I, V, D I, II, V, S I, IV, V II, V) /// amelęt (B V, V V), emelęt (S V).

etajeră s. (< fr. étajère), B III, S II, V II, III, IV, „mobilă compusă din mai multe rafturi care se suprapun şi pe care se ţin mai ales vase sau cărţi“ // ietajeră (B IV, V V) /// raft (B I, Bş I, S V, V V), poliţă (B V, Bş I, D III, V), stălaje (B II, D II, V), stalaje (S III), podişor (B II), bufet (Bş II, IV).

eternit s. (< fr. éternite, cf. germ. Eternit), D III, V, S III, „material pentru plăci de acoperit casa“ // eterńit (V III), eternítă (Bş I, S I), internit (B I, II, D I, II, IV), iternit (S V, V V), /// poloc (S II, V III), polot (V II), póloc (V V), ţíglă (Bş II, III, IV, S II), ciríp (B IV, Bş I), drańiţă (Bş III), şendrilă (Bş IV), placaj (Bş II), táblă (Bş II, IV).

evacua v. (< fr. évacuer, it., lat. evacuare), m. i., „a da afară pe cineva dintr-un loc etc.“ /// i-o scos (S V).

evapora v. (< fr. évaporer, it. lat. evaporare), m. i., „(despre lichide) a se transforma în vapori“ // ievapora (S V).

eveniment s. (< fr. événement), m. i., „întîmplare importantă“ // evenemęnt (Bş V, V I), ievenimęnt (S I, V), evinimént (Bş IV, S II) /// sărbătore (Bş II).

evidenţă contabilă (cf. it. evidenza, lat. evidentia, + fr. comptable), B III, IV, D III, V, S I, II, V III, IV, „înregistrare legată de activitate“ // evendęnţă (D IV), ievidęnţă contabilă (V V).

evidenţia v. (< evidenţă, cf. it. evidenza, lat. evidentia), B II, Bş I, III, D III, S II, V III, IV, „a se distinge, remarca“ // evendenţiia (B I, III, IV, V, Bş V, D I, II, IV, V, S III, IV, V I), ievidenţiia (S I, V), evidenţiia (V II, V) /// îl dă ca egzęmplu (Bş II).

examen s. (< fr. examen, cf. lat. examen — cîntărire), Bş V, D III, S II, V III, V, „verificarea cunoştinţelor unor elevi la sfîrşitul şcolarizării“ // egzamen (Bş IV, D IV, S III), egzamín (D II, S IV), egzamin (B IV, D I, V I), igzamăn (D V).

Scanned with OKEN Scanner

examina v. (< fr. examiner, cf. lat. examinare), B II, D III, IV, V, S II, IV, V, V I, III, „a supune la examen pe cineva“ // ecsamina (B I, III, Bș I, II, III, D I), ecsamena (Bș IV, V II), egzamina (S III), ezamina (B V), iegzamina (B IV, S I), igzamina (V V).

examinator s. (< fr. examinateur), B II, S II, V I, IV, „cel care examinează“ // egzaminatór (D III, IV, V, S V, V III), iegzamenator (B IV), iegzaminator (S I), egzamenator (V II), igzaminatoŕ (V V).

excursie s. (< fr. excursion, lat. excursio), B III, Bș II, III, IV, S III, V IV, „plimbare, călătorie făcută de obicei în grup“ // ecscursie (Bș I, D I, II, S II, IV, V I), escursie (B I, II, D V), escurzîie (Bș V), iescursie (S I), iscursîie (V V), ecscursîie (V II, III) /// plimbare (B V), turneu (Bș II).

executa v. (< fr. exécuter), pronunțat *egzecuta*, B II, IV, D I, II, V, S V, V I, II, V, „a face ceva, a se supune, a da ascultare“ // ecsecutá (B I, III, S I), eczecuta (D II, S III, V III), ezecuta (B V, D IV, S IV), esecuta (V IV), iegzecutá (S II).

exercițiu s. (cf. lat. exercitium, fr. exercice), B II, D I, II, S IV, V II, IV, „ce fac elevii pentru a se deprinde cu scrisul“ // ecsercîțiu (B I, III, Bș I), eczercîțiu (S III), ezerčîțiu (B IV, D V, S II), ezercîț (B V, D IV, S IV), ecserciț (B V), iecsercîțiu (S I), iegzerčîțiu (V V) /// socoteală (Bș III, IV).

expeditor s. (cf. fr. expéditeur), Ba II, „cel care expediază lemnele tăiate“ // espeditor (Ba I) /// corhănitor (Ba III), recepționaŕ (Ba I).

experiență s. (cf. fr. expérience, lat. experientia), S III, V II, „cunoștințe, deprinderi însușite prin practică“ /// ecsperiență (B III), esperență (B II, D V, S IV, V), ecsperență (S II, V I, III, IV, V), esperiență (D IV).

exploata v. (< fr. exploiter), B III, D II, S II, V II, „a-și însuși roadele muncii cuiva“ // esplota (B I, II, IV, V, D I, V, S IV) ecsplota (Bș V, D IV, S V, V III, V), esplota (V I), ecsplota (Bș I, IV), iecsplota (S I), isplota (D III), iesplota (V IV) ///, beneficiia (Bș III).

exploatare s. (cf. fr. exploitation), pronunțat ecsplotare, Ba II, „pădurea exploatată de întreprindere“ // esplotare (Ba I, III) /// sector (Ba I).

exploatator s. (< exploata), Bș II, III, „persoană care-și însușește roadele muncii altuia“ // esplotator (B I, II, Bș IV, D IV, S I, V I), ecsplotator (B III, IV, Bș I, V) ecsplotatoŕ (D

Scanned with OKEN Scanner

III, S V, V II, III, V), esplotatoŕ (D I, V IV), espluatator (S III) /// tîlhar (B III), hoţ (S IV), afacerist (Bş III).

export s. (< germ. Export), B III, IV, Bş I, III, IV, D I, II, III, S V, V II, III, V, „ducerea de mărfuri în alte ţări“ // esport (B I, II, V, D V, V I, IV), iesport (S I, IV), isport (D IV).

expoziţie s. (cf. fr. exposition, lat. expositio), B III, Bş IV, S III, „expunere publică de opere sau produse“ // ecspoziţie (Bş I, III, D I, II, III, S II, V I, II), espoziţie (B I, V, D IV, V), ispoziţiie (Bş II), ispoziţie (S IV), iespoziţie (B IV), iecspoziţie (Bş V), ecspozîţiie (S V, V III, V).

extrabugetar adj. (< extra + bugetar, cf. fr. extra-budgétaire), B III, D III, V, S III, V III, V, „care nu e prevăzut în buget“ // ecstrabuĝetal (B IV, S II), ecstrabugetaŕ (V IV) /// fond răzărvă (B V).

extraşcolar adj. (< extra + şcolar), B III, Bş I, D III, V, S III, V III, „activitate în afara programului şcolii“ // estraşcolar (B V, V IV) /// în afara şcolí (V II).

extravilan adj. (cf. lat. extra — afară şi villanus — de ţară), D V, V V, „(despre terenuri) situat în afara spaţiului clădit al unei localităţi“ // estravilan (B V, S I), ecstraviland (S III) /// loc la cîmp (Bş I), la cîmp (D III), periférie (Bş III), afară de vatra satului (D IV).

F

fabrica v. (< fr. fabriquer, cf. lat. fabricare), t. i., „a lucra prin procedee tehnice anumite materiale“.

factor s. (< fr. facteur), m. i., „cel care duce scrisorile de la poştă la domiciliu“ // fáctoŕ (D III, V III, V) /// poştaş (Bş I, II, D II, IV, S II, IV, V, III), poştaŕ (B V, V I).

factura v. (< fr. facturer), t. i., „a se întocmi factura unei mărfi“ /// face factură (Ba II).

factură s. (< fr. facture, cf. lat. factura), m. i., „notă amănunţită asupra mărfurilor cumpărate sau expediate“ // făctură (B V, D IV) /// aviz de ecspedíţie (Bş V, D III, V I), nótă de comandă (D III), notă de plată (V III), bon (Bş II, S IV).

facultate s. (cf. fr. faculté, lat. facultas), B II, III, Bş II, III, D II, S III, „unitatea din cadrul unei universităţi condusă de un decan“ // facultaťe (B I, IV, V, Bş IV, V, D I, IV, V, S I, II, IV, V, V I, II, III, IV).

Scanned with OKEN Scanner

faianță s. (< fr. faïence, cf. it. faenza < Faenza), B I, II, III, IV, Bș II, III, D I, II, III, V, S I, II, IV, V III, IV, V, „ceramică poroasă, smălțuită, care imită porțelanul și din care se fac obiecte casnice“ // faianț (V I), faianță (Bș I) /// porțălan (S V).

faimă s. (< lat. fama), B III, IV, D I, V, S III, V, V III, „renume, reputație“ /// renume (B II), rănumít (B V), vesťe (D III, IV).

fain adj. (< germ. fein), m. i., „fin, foarte bun“ /// mîndru (B I, IV), frumos (B I, II, D III, V III, IV), de valore (S IV),

faliment s. (cf. germ. Falliment, it. fallimento), m. i., „ruină, eșec total, a nu izbuti într-o acțiune“ // faliмént (B III, IV, D I, V, S II, IV, V I) /// i s-o fundat (D II), a buctát fabrica, lucrarea (B V).

familist s. (< familie < lat. familia, cf. fr. famille, it. famiglia), B IV, V, Bș III, S III, V II, „bărbat însurat, care are familie“ /// familiar (B III, V IV), familiarist (Bș I), om cu familie (D V, S I).

farmacie s. (< fr. pharmacie, cf. gr. pharmakon), m. i., „locul unde se prepară și vînd medicamente“ // farmaĉ(č)îie (V V) /// poťică (B V, Bș I, D IV, V, S I, II, III, V II, V).

farmacist s. (< farmacie), m. i., „specialistul care prepară și vinde medicamente în farmacie“ // farmaĉ(č)ist (Bș V) /// poťicárăș (B V, Bș I, S I, II, III, V II), poťicáreș (D IV, V).

fascism s. (< it. fascismo), Bș I, V V, „forma cea mai reacționară a dictaturii burgheziei imperialiste“ // fasĉizm (V III), fașčîzm (B III), faĉism (B V, D III), facĉizm (B IV, V I), facĉism (B I, II, D I, V, S V).

fascist s. (cf. it. fascista), Bș I, II, D III, V II, III, „partizan al fascismului“ // fașĉist (B III, Bș IV, S II, III), facșist (B I, Bș III), facĉist (B V, V I), fasĉ(č)ist (V V), fașĉ(č)ist (S V), faĉ(č)ist (B II).

fasona v. (< fr. façonner), Ba I, II, III, „a curăți de crengi un copac doborît, a-l coji“ /// (a) depuií (Ba II), coronesc (Ba II), cojesc (Ba III), belesc (Ba II).

fasonator s. (< fasona + tor), Ba II, III, „cel care fasonează bușteni“ // fasonatoŕ (Ba III).

favorabil adj. (< fr. favorable, lat. favorabilis), m. i., „prielnic, avantajos“ // fovorabil (D I), favorabel (D IV) /// priielnic (S III), timp bun (S V, V I), vreme bună (B IV, S I).

Scanned with OKEN Scanner

făină integrală (< fr. intégrale, cf. lat. integer), B IV, Bș I, II, D I, II, V, S I, II, III, V II, V, „făină din care se face pîinea“ // întegrală (B V, Bș II, D III, S IV), intergală (D IV) /// făiínă de-a doua (B II, Bș V, S V), intermediară (B III).

febră s. (cf. it. febbre), m. i., „temperatură ridicată a corpului, cauzată de boală“ /// temperatură (B I, II, Bș I, II, IV, D I, II, IV), focuí (B I, II, IV, S I, II, V IV, V), foc (Bș I, D IV), înfocăčuńe (S IV).

felceră s. (< felcer), m. i., „soră de caritate“ // felčără (B III, S I, V, V II, V) ///, soră (Bș I, II, III, IV, V, D V, V II, V), asistentă (B II, Bș I).

felicita v. (< fr. féliciter, it. felicitare), m. i., „a adresa cuiva urări cu ocazia unei aniversări sau eveniment important“ // feliĉ(č)îta (V III), filiĉita (S IV) /// ura (V V).

felicitare s. (< felicita), m. i., „scrisoare prin care felicităm pe cineva“ // feliĉitaţie (S III).

fermă s. (< fr. ferme, it. fermo), m. i., „subunitate a unei întreprinderi agricole socialiste, care are drept scop creşterea unei anumite specii de animale“ /// crescătoriie de vite (S IV).

fermenta v. (< fr. fermenter), B III, IV, D II, IV, V, S I, II, III, V II, III, IV, „a fi în stare de fermentaţie“ /// dosťi (B IV, V I), dospi (B V, D II).

fermoar s. (< fr. fermoir), B II, III, IV, Bș I, D II, IV, S I, III, V, V II, IV, „dispozitiv folosit la încheierea unor obiecte de piele, textile etc.“ // fermor (B I, Bș V), fermual (Bș III), fermuaŕ (Bș II), fermoŕ (D I) /// zibzár (B I, II, Bș III, IV S V), zigzár (S II, V III), zimzár (V V), zînzáŕ (B V), zîmzáŕ (D III), ţipzár (B IV, D II, V I), ţigzár (B II), ţimzár (D IV).

fertil adj. (< fr. fertile, it. fertile, lat, fertilis), B III, IV, D V, S II, III, V II, III, IV, „bogat, roditor“ /// pămînt bun, gras (B V, D II, V I), pămînt roďitoŕ (S IV, III), productiv (D III, IV).

fertiliza v. (< fr. fertiliser), B III, D V, S III, V II, III, IV, „a mări fertilitatea unui teren“ // fertaliza (D III).

festă s. (< it. festa), B II, III, IV, V II, V, „păcăleală“ /// păcală (B V), păcăleală (V V).

festiv adj. (< lat. festivus), B I, II, III, IV, Bș III, D IV, S II, III, V II, III, V, „sărbătoresc, măreţ“ /// festíl (Bș V).

festivitate s. (cf. fr. festivité, lat. festivitas), B III, IV, Bș III, S II, V II, „sărbătoare solemnă“ // festivitat'e (V III) /// mare întruńire (B V).

Scanned with OKEN Scanner

film s. (< fr., engl. film), m. i., „bandă folosită pentru reproducerea pe ecran a imaginilor“ /// cinematograf (Bş I).

filoxeră s. (< fr. phylloxéra, cf. gr. phyllon + xeros), S III, V III, „insectă parazită care atacă rădăcina viţei de vie, boala cauzată de această insectă“.

firmă s. (< cf. germ. Firma, it. firma), m. i., „inscripţie cu denumirea şi destinaţia unui magazin“ /// tablă (S V).

fişă s. (< fr. fiche), m. i., „hîrtie pe care se trec date în legătură cu o activitate“ // afişă (D III).

fitil s. (< tc. fitil), Bş II, III, „şnur muiat într-o substanţă inflamabilă servind pentru aprinderea explozivilor în mine etc.“ /// capsă cu biótfor (Ba I), fitil bicfort (Ba II), şînor de aprindere (Ba II), amorse (Ba III).

fixa v. (< fr. fixer), m. i., „a stabili, a hotărî“ /// a hotărî (Bş V, V II), a propune (V IV), a stabili (D II).

flanelă s. (< fr. flanelle), B IV, Bş I, II, III, IV, V, D III, V, S I, III, V, V II, III, „îmbrăcăminte de lînă care acoperă partea de sus a corpului“ // flanel (B II), flanel (B III, V V), flané (B IV, V, S II, IV) /// jerseu (B II, Bş III), jarseu (S IV), zerseu (D IV), sfetăr (B II, D II, S IV), sfeter (D IV, V III), plovăr (B II), plover (D II), lécrec (D IV, V), lécric (B I).

fond de bază (< fr. fond + fr. base), B III, V, Bş II, IV, V, S I, III, V, V I, II, IV, V, „bunuri acumulate sau rezervate pentru un anumit scop“ /// fond de rezervă (V III), stoc de bază (D III).

forţa v. (< it. forzare, cf. fr. forcer), m. i., „a sili, a constrînge, a obliga“ /// a sili (D I, V, S I), a sîli (B I, Bş II, D III, IV, S III, V II, III), a obliga (Bş I, V, V III).

fotbal s. (< engl., fr. football), m. i., „joc cu mingea, practicat cu piciorul“ // fodbal (B II, Bş V, D II, IV, S V, V II), futbal (D V, V III) /// meč (S V).

fotbalist s. (< fotbal), m. i., „jucător de fotbal“ // fodbalist (B II, Bş V, D II, IV, S V, V II), futbalist (V III).

fotograf s. (< fr. photographe), B II, Bş I, „cel care face fotografii“ // fotografist (m. i.), fotográfist (S V) /// fipaf (B I).

fotografia v. (< fr. photographier), m. i., „a lua în fotografie cu aparatul“ // fotográfia (D V), fotografa (Bş IV, V, S III), înfipuji (B V, V II).

fotografie s. (< fr. photographie), B II, III, IV, Bş III, D II, IV, S I, III, V I, II, III, IV, V, „imagine a obiectului prin aparatul de fotografiat“ // fotografie (Bş V, D V, S II, IV, V) ///

Scanned with OKEN Scanner

poză (B I, Bș I, V, D I, III, V I), ťip (B I, Bș I, D III, IV, S III, V II, IV), pingăláș (S I, III, V).

fotomontaj s. (< rus. fotomontaj), B I, III, Bș I, D I, V, S III, V I, II, III, IV, V, „panou conținînd o serie de fotografii pentru o temă, o problemă“ // fotomontaș (D III), foto (Bș III) /// tablou de vedeť (Bș IV), tablou cu fotografi (S V).

franzelă s. (< ngr. frantzela), B III, IV, V, Bș I, D III, S I, II, III, IV, V I, II, III, IV, „pîine albă de formă lunguiață“ // frăzelă (B II, Bș II, III, IV, V, D II, IV, S V, V V), frandelă (B I), frazelă (D I), frănzelă (D V) /// pupăză (B IV, Bș IV D V, S V), vęrclu (S IV).

frecție s. (< fr. friction), B I, III, Bș II, IV, V III, „frecarea unei părți a corpului cu un lichid medicinal“ // frecție (m. i.), frecțîie (V II, V) /// masaj (B II, Bș III).

frecvența (la muncă) s. (< lat. frequentia, cf. it. frequenza), pronunțat fregvență, B III, D I, II, S I, V, V I, III, IV, „repetarea deasă a unei acțiuni“ // fregvență (S II).

frizer s. (cf. fr. friseur), pron. frizęr, B II, V, Bș I, II, III, IV, D I, II, IV, V, S I, III, V I, III, IV, „persoană care tunde părul sau bărbierește“ // frizęŕ (B I, Bș V, D III, S V, V II) /// barbięr (B III, Bș IV, S IV, V III), barbęr (B IV), bărbięr (S II), barbęŕ (Bș III), borbęŕ (S V), borbir (B IV), borbil (B V), barbil (V V), borbel (S V).

front s. (< fr. front, cf. rus front), m. i., „locul unde se dau lupte militare“ // frunt (D III, V I), /// cîmp de luptă (Bș I, III, D V, S IV, V).

frontieră s. (< fr. frontière), B I, II, III, D II, IV, S I, V III, „limita dintre două țări“ // frontțieră (B IV, Bș I, III, V, S II, V, V I, V), fruntțieră (D III), frontęră (B V, S III, IV) /// graniță (B II, V, D V, S I, V).

fulgarin s. (nume comercial), B II, III, IV, S III, IV, V IV, V, „manta, pardesiu de ploaie“ /// pelerină (B I, II, V, Bș I, D I, III, V), pelerină de ploie (Bș IV, VIII), perelínă (S I, II, IV, V, V II), balon (Bș II, III, D II, IV, S III, V V), fîș-fîș (Bș V, D II).

funcționar s. (cf. fr. fonctionnaire), B I, III, IV, Bș III, V, D II, IV, V, S I, II, III, V I, II, IV, „persoană care deține o funcție administrativă într-o întreprindere sau instituție“ // funcționaŕ (B II, V, Bș II, DI, III, S IV, V, V III), funcțiuonar (Bș I, IV, D I, S I), funcționaŕ (V V).

Scanned with OKEN Scanner

fundament s. (< lat. fundamentum, cf. fr. fondement), B II, Bş V, S I, II, IV, V III, V, „partea de jos a casei, făcută din piatră sau beton“ // fondamęnt (Bş IV, S V), fodamęnt (B IV), fodomęnt (D IV, V I) /// fundaţie (B V, Bş I, III, D III, S V), fundaţiie (Bş III, S I, V IV), fundaţîie (V III), fondaţie (B I, IV, D II, V, S III), fondaţîie (V II) /// mur (B I, II, S I, II, V), zid (Bş IV), temeliie (Bş I), strat (D IV).

funicular s. (< fr. chemin de fer funiculaire), Ba II, III, „mijloc de transport aerian format din cabluri purtătoare de vagonete“ /// şondroníie (Ba III), ştric (Ba II).

furaj s. (< fr. fourrage) m. i., „nutreţ pentru vite“ // foráj (B V), fţoráj (D III) /// nutreş (B II, V, VI) fîn (B I, II, D II, V V).

furajer adj. (< fr. fourrager), B IV, S I, III, V, V II, III, IV, V, „(despre plante) întrebuinţate ca nutreţ pentru vite“ // furajier (B III), furajęră (D III), furajięră (D IV, S II), forajer (V I) /// plante de furaj (B V).

G

galerie s. (cf. fr. galerie, lat. galeria, germ. Galerie), Ba I, III, „coridorul pe care mergi după ce ai intrat pe gura minei“ /// hágă (Ba II).

galerie de transport, Ba I, II, „galeria care se foloseşte mai ales pentru cărătul materialelor“ /// galeriie de cărat scule (Ba II).

garanta v. (cf. fr. garantir, it. garantire), m. i., „a asigura, a încredinţa pe cineva de ceva“ // garănta (S IV) /// asigura (Bş IV).

garaj s. (< fr. garage), t.i., „loc de adăpostire pentru autovehicule“.

gară s. (< fr. gare), t. i., „staţie de cale ferată“ /// staţie (B I, D II, IV).

gardă s. (< fr. garde), m. i., „paza făcută într-o cazarmă formată din mai multe santinele“ /// pază dublă (S I), pază (V II), sentinelă, planton (D II).

gazetar s. (< gazetă), m. i., „cel care scrie în gazetă, ziarist“ // cazetar (Bş V), gazetaŕ (D IV, SV III) /// ziiarist (B II, IV, V, Bş I, D I, III, V, S I, IV, V I, IV), redactór (S III).

Scanned with OKEN Scanner

gazetă s. (cf. fr. gazette, it. gazzetta, rus. gazeta), m. i., „ziar, jurnal“ // cazetă (B II) /// ziiar (B V, Bș I, D I, III, V, S I), foie (D V, S I, IV, V III), jurnal (B V), uișag (B I, D III, V, S I).

geloasă adj. (din gelos), B II, III, Bș II, III, IV, V, D II, III, IV, S II, III, IV, V II, III, „femeia care bănuiește că soțul o înșeală“ // jelosă (B I, IV, V, D V, S V, V I), ĝ(ğ)ĕlosă, ĝ(ğ)eluosă (Bș I, D I), ğălosă (V IV) /// mîńiuosă (B I).

gelos adj. (< it. geloso), B II, III, Bș II, III, IV, V, D II, III, IV, S I, III, IV, V II, III, „bărbatul care-și bănuiește soția că îl înșeală“ // jelos (B I, IV, V, D V, S V, V I), ĝ(ğ)ĕlos Bș I, D I), ğălos (V IV) /// mîńiós (B I, Bș I), ťemător (B V, S I), își ťeme femeia (S V, V V), o ťeme (S II).

germinator s. (cf. it. germinatore, fr. germinateur), S I, „locul (aparatul) folosit pentru germinarea semințelor“ // ĝerminatoŕ (V III, IV) /// pat de ĝerminație (D III), pat ĝerminativ (S III).

germina v. (< lat., it. germinare), B III, D III, S I, II, III, V II, IV, „a încolți, a începe să se dezvolte“ /// înțolțî (B IV, V, V I), înțolți (S II), faĉem ĝerminâțîie (V III), răsare (V I).

gestionar s. (cf. fr. gestionnaire), B I, III, S III, V I, IV, „cel care deține gestiunea unei cooperative“ // ĝ(ğ)ĕstionar (B II), ĝ(ğ)ĕstionaŕ (S I, V, V II, V), ĝestiuonaŕ (Bș I, D IV, V), ĝestiuonaŕ (Bș III, IV, D III), ĝestionaŕ (Bș V, S IV), ĝestionar (D II, S II), jestionar (B IV) /// răspunzabil (B V).

gimnastică s. (cf. fr. gymnastique), B II, III, Bș I, III, II, IV, D II, III, IV, V, S I, II, III, V, V II, III, IV, „mișcări fizice care asigură dezvoltarea armonioasă a organismului“ // ĝimnastrică (B I, S IV, V I), ğîmnastică (V V), ģimnastică (B V), jimnastică (B IV, D I) /// educație fizică (D IV), ieducație fizică (S V).

ginecolog s. (< fr. gynécologue), Bș III, „medic specialist în bolile organelor genitale ale femeii“ // ĝenicolog (B III, IV, D IV, V IV), ĝinicolog (S IV), ĝenecolog (Bș IV) /// mamoș (B II, V, Bș V, D I, II, III, S I, III, V III), doctor (Bș I), doctor pentru femei (B I, D V, S V, V II, V).

ginecologie s. (< fr. gynécologie), V II, „parte a medicinii care se ocupă de bolile genitale ale femeii“ // ğenicoloĝie (B III, Bș I, III), ĝenecoloĝie (D II), ĝenecolojie (B IV) ĝeconoloĝie (Bș IV).

glob s. (< lat. globus, cf. fr. globe, it. globo), m. i., „corp sfe-

Scanned with OKEN Scanner

ric de sticlă sau porţelan care protejează un bec“ /// abajur (V V), labajor (Bş III), viază (Bş II, IV), clóp (S V).

goblen s. (< fr. gobelin), S IV, „covor sau ţesătură artistică reprezentînd o imagine plastică“ /// covor ales (B II), covor (Bş IV, S II), păretar (B V), peretară (V II), procúţ (Bş II, III), lucru de mînă (Bş V), brodătură (S IV).

gramofon s. (< fr. gramophone), V III, „aparat de reprodus sunetele după discuri“ // gramafon (B III, V, S III), granafon (B IV, S I, IV, V, V V) /// patifon (B II, Bş V, D IV, S V, V V), patefon (Bş I, S I), pícop (Bş V), picap (D II, V II), píco (V V), pícup (V III), difuzor (Bş III), defuzor (Bş II).

graţia v. (< fr. gracier, it. graziare), B I, II, IV, Bş I, D III, IV, V, S I, II, III, V I, III, IV, V, „a ierta un condamnat la pedeapsă“ // graţia (B V, Bş V), graţîia (S V).

graţiere s. (< graţia), B I, II, III, Bş I, II, S I, III, V III, „iertare de pedeapsă a unui condamnat“ // graţiere (S II), graţiiere (Bş III, IV, V, D I, II, V I), grăţiere (D III, V, S IV), graţîiere (S V, V V), grăţiiere (B V) graţieră (B IV), graţiieră (D IV).

gravidă adj. (< it. gravida < lat. gravidus), m. i., „femeie însărcinată“ // grăvidă (D IV), gravítă (D III, S II), grăvítă (S V) /// însărcînată (B I, V, Bş IV, S III, V V), tărọsă (B I, II, V, D II, III, IV, V, S III, V, V V), grọsă (B V, D II, IV, V I, II, III, V), îngreunată (Bş II, III, IV), borţiọsă (Bş V).

grevă s. (< fr. grève), t. i., „formă de luptă a proletariatului din ţările capitaliste“.

grevist s. (cf. fr. gréviste), m. i., „participant la o grevă“ // grevişt (B III), gravist (Bş IV, S IV) /// organizatoŕ de grevă (V V).

gri adj. (< fr. gris), m. i., „cenuşiu“ /// ĉ(č)ĕnuşiie (B V), sur (D III, S I).

grilaj s. (< fr. grillage), V III, „gardul ce împrejmuieşte casa“ /// gard (m. i.), pălant (B I, II, S I, IV, V II), palant (B IV, V, Bş V, D IV, S II, III, V I, V), gráďişťe (B II, IV, V).

gripat adj. (< gripa), m. i., „bolnav de gripă“ // gripant (B III), îngripat (S III), gripaş (B V) /// răĉit (B II, I), zălfós (B IV).

gripă s. (< fr. grippe), m. i., „boală manifestată prin febră, afecţiuni respiratorii şi dureri musculare“ /// guturai (B V, V III, V), răčală (B I, II), zálfă (B IV, V V).

Scanned with OKEN Scanner

guvern s. (cf. it. governo, fr. gouvernement), B I, IV, S I, II, III, IV, V, V II, III, IV, V, „organ suprem executiv şi de dispoziţie al puterii de stat“ // guvęrn (B III, Bş I, II, V, D I, II, III, IV, V, V I) /// consiliu de stat (Bş IV).

guverna v. (cf. fr. gouverner, it. governare), t. i., „a conduce un stat, un popor“.

H

half s. (< engl. half), D III, S I, IV, V I, „jucător mijlocaş de fotbal“ /// mijlocaş (B III, IV, S II), centraş (Bş I), jucătoŕ (S V).

haltă s. (cf. fr. halte), t. i., „staţie mică de cale ferată“.

handbal s. (< engl. hand-ball), Bş III, D II, „joc cu mingea, care se aruncă cu mîna în poarta adversă“ // hámbal (B I, III, IV, D I, III, II, V, S I, V, V I, III), hanbal (B II, S II, V IV), hantbal (Bş IV).

henţ s. (< engl. hands), m. i., „atingerea cu mîna a mingii la fotbal“.

hepatită s. (cf. fr. hépatite), B II, III, Bş III, IV, V, S II, IV, V II, IV, V, „boală manifestată prin umflarea ficatului“ /// gălbînare (B I, II, IV, Bş V, D II, S I, II, V I, II, III, V), ictăr (Bş V), icter (S I, V III), bọlă de ficat (S III), bọlă de maị (B V).

hernie s. (cf. fr. hernie, lat. hernia), m. i., „umflătură cauzată de ieşirea intestinului subţire din peritoneu“ // ịernie (Bş IV, S I), ernie (S III) /// vătămătură (B I, V, D I, V), îị hîịit (B I, Bş V, D II, V I, V), înhîịit (S I, V), glumbd́ít (Bş V).

herpes s. (< fr., gr. herpès), S IV, „boală de piele, băşicuţe cu lichid pe piele“ /// întocsicaţie (D I, III), bọlă de pịele (V IV), înfecţie (Bş II), bubă de înfocăčuńe (B V).

I

ideologic (adj. (cf. fr. idéologique), B III, IV, D V, S I, II, V II, III, „referitor la ideologie (învăţămînt ideologic)“ // idịoloĝic (Bş III), idioloĝic (S III), ideoloc (Bş IV).

igrasie s. (< ngr. igrasia), B III, V IV, „umezeală a pe-

Scanned with OKEN Scanner

reţilor datorită apei care se scurge prin zid“ // igrasîie (V V), igrazîie (Bş II), agrisiie (Bş V), egrasiie (Bş IV, V III) /// umezeală (Bş III, D V, S III, V I, II), umezală (B I, II, IV), umăzală (B V), umedală (D III, IV), umed (Bş III), jilav (Bş III), casă cu bureţ (Bş IV, D III, IV), asudat (S I, II), asudă şi să muc(č)ĕgăjáză (S V).

ilegalitate s. (cf .fr. illégalité), B II, III, Bş I, III, IV, D IV, S I, II, IV, V I, „situaţie nelegală a unei organizaţii“ // ilegalitaţe (B IV, V, D I, V, V III, IV), inlegalitate (Bş II, S III, V), inlegalitaţe (Bş V, V V), eligalitate (B II).

impegat s. (< it. impiegato), m. i., „funcţionar feroviar de la mişcarea trenurilor“ // împegat (B I, V, Bş I).

imperialism s. (cf. fr. impérialisme), B I, S II, „stadiul cel mai înalt şi ultim al capitalismului“ // imperialism (Bş I, V, D IV), imperializm (B II, IV, S II, IV, V I), imperializm (B III, S I, V, V II, III), împerializm (B V, D III).

imperialist s. (cf. fr. impérialiste), B I, D I, S III, „adept al imperialismului“ // imperialist (m. i.), împerialist (B I, IV, D V, V II, III).

implora v. (< fr. implorer, it., lat. implorare), B II, III, Bş III, V III, „a ruga pe cineva fierbinte, stăruitor“ /// a ruga (B V, Bş I, S I, III).

import s. (cf. germ. Import), m. i., „aducerea de mărfuri din altă ţară“ // împort (B V).

impozabil adj. (cf. fr. imposable), B II, Bş I, III, IV, V, D I, II, S I, V, V I, II, IV, V, „impus la impozit“ // imposabil (B I, III, IV, D III, IV, S II, III, V III).

impozit s. (< lat. impositus, cf. fr. impôt), m. i., „contribuţie la cheltuielile statului pe baza impunerii după venituri“ // împozit (B V), impozît (Bş V, S IV, V, V III) /// autoimpunere (Bş III, IV), porţie (B I, II, D III, S IV, V I), porţîie (B II, S V, V II).

inaugura v. (< fr. inaugurer, it., lat. inaugurare), B I, Bş I, IV, D I, S III, V II, V, „a deschide solemn activitatea unei instituţii a unui local etc.“ // inagura (B III, IV, Bş III, D IV, V, S I, II, V I, III), inegura (B II), inagora (Bş V, D II), inăugura (S V), nagura (B V), mnogura (V IV).

incendiu s. (< lat. incendium, cf. it. incendio, fr. incendie), B I, II, Bş I, III, V, D III, V, S I, II, III, V II, „foc mare“ // inčăndiu (Bş IV, S V, V V), inčădiu (B III, IV, V, D I, S IV, V I, III) /// foc (Bş II), foc mare (D IV).

Scanned with OKEN Scanner

incubator s. (< fr. incubateur), S III, V II, „cutie specială pentru clocirea artificială a ouălor“ // înc̦uibător (V II), înc̦uibator (B II, S II, IV) /// cloc̦itoare (B V, S IV, V I).

inculpat s. (cf. fr. inculpé), m. i., „acuzat, cel supus unei urmăriri penale“ // înculpat (B V, D III) /// învinuit (B V).

indemnizaţie s. (cf. fr. indemnisation), B II, „sumă de bani care se acordă cuiva pentru acoperirea unor cheltuieli de deplasare“ // indemnizaţie (S III, V IV), indemnizaţîie (V III) /// diurnă (B V, Bş V, D V, S III, V III), deurnă (Bş I, D III, IV), kêltuieľ de deplasare (Bş III).

independenţă s. (cf. fr. indépendance), m. i., „stare în care se găseşte un stat, un popor care se bucură de suveranitate naţională“ // idepenḑenţă (B I, D III, V), indipenḑenţă (Bş IV), îndepenḑenţă (V V), indepeḑenţă (Bş I, D I, S IV).

infantil adj. (< fr., it. infantile), B III, Bş III, IV, D V, S II, III, „boală de copii“ // ifantíl (B IV), ifantel(ă) (D V), ifantiv (D II).

infecta (< fr. infecter), m. i., „a face o infecţie“ // înfecta (B V, D III), imfecta (V I, V).

infecţie s. (cf. fr. infection), B II, III, Bş II, IV, „pătrunderea şi dezvoltarea în organism a unor microbi“ // infecţie (m. i.), infecţie (B V, D III), infecţîie (V II, V).

infîrm s. (cf. fr. infirme, lat. infirmus), B III, IV, S I, III, IV, V I, III, „cu defecte la organism“ /// slut (B I, IV), skílod (B III, Bş I, D III, V V), skílog (V III), kílav (D III), góiboş (B V), ńeputinc̦os (D IV, V I, II), călic (B V, S V), skílet (D I), rocónd (Bş II), cîlav (V IV), rahitic (Bş IV), incomplect (Bş III), are híbă (S II).

informa v. (< fr. informer, it., lat. informare), m. i., „a da cuiva informaţii, a înştiinţa“ // înforma (B V, D V, S IV, V IV), iforma (Bş V, S V, V V).

informator s. (cf. fr. informateur), m. i., „cel care procură, dă informaţii“ // informatoŕ (D III, V, S IV, V, V II, III, V), înformatoŕ (B V).

informaţie s. (cf. fr. information, rus. informaţiia, it. informazione), B II, V IV, „ştire, veste, comunicare“ // informaţie (B I, II, IV, Bş I, D I, II, IV, V, S I, II, IV, V, V I), înformaţie (B V), informaţîie (V II, V), informare (Bş IV, D III, S III), înformare (V III, D V) /// date (Bş II), înştinţáre (Bş III).

inginer s. (< fr. ingénieur, cf. germ. Ingenieur), B I, III, Bş I, II, III, IV, D I, II, S I, II, V II, IV, „specialist care conduce

Scanned with OKEN Scanner

lucrări de drumuri, poduri sau îndrumă activitatea în C.A.P.“ // inĝ(ğ)înęr (B II), inĝ(ğ)iń̦r (D IV), inĝ(ğ)inę́r (Bș V), ingĭnę́r (V V), injinęr (B IV, S III, V I), injinę́r (B V), injiń̦r (D V).

injecta v. (< fr. injecter), m. i., „a introduce cu siringa un medicament lichid în corp“ // înjecta (B V), ijecta (S V, V I) /// a da injecție (B IV), a face injecție (V IV).

injecție s. (cf. fr. injection), B II, III, IV, Bș II, III, IV, V IV, „medicamentul lichid în fiole care se introduce în corp cu ajutorul siringii“ // injecție (m. i.), ijecție (S V, V I).

insectă s. (< fr. insecte), B I, D II, III, S I, V, V I, II, IV, V, „animal dăunător culturilor“ // insęctă (D IV, V, V III), însectă (B IV, S II), esecťe (B V) /// gonĝe (B I), parazit (S IV), lăcusťe (B V).

instituție s. (< fr. institution), pronunțat instituție, m. i., „unitate administrativă care conduce o anumită activitate“.

instructaj s (< rus. instruktaj), m. i., „totalitatea îndrumărilor date prin instruire“ // instructaș (D III) /// instruiire (D IV).

inteligent adj. (cf. lat. intelligens, fr. intelligent), B II, III IV, Bș II, S II, III, IV, „deștept, ager la minte, pătrunzător“ // inteligęnt (B V), iteliĝ(ğ)ĕnt (S V) /// deșťept (Bș I, V, D II, III, V, S I, IV, V II, IV), cult (Bș II), înțălept (D II), isteț (Bș IV), descurcăreț (Bș III, S II, V III), om cuminťe (B I, D IV, V V).

intern adj. (< fr. interne, it. interno, cf. lat. internus), B I, II, Bș V, D II, IV, S I, III, V, V II, III, V, „care se află înăuntru, interior“ // intęrn (B III, IV, Bș I, III, IV, D I, III, V, S II, IV, V I, IV), întęrn (B V).

internat adj. (cf. fr. internat), m. i., „cel care este oprit în spital pentru a se vindeca“ // înternat (S IV, D V, S III) /// băgat în spital (S I).

internațional adj. (cf. fr. international, it. internazionale), B I, II, III, Bș I, D I, II, V, S III, V II, III, V, „care se petrece între națiuni, de importanță mondială“ // internațional (B IV, Bș II, IV, D III, IV, S I, II, IV, V, V I), internațiinal (Bș II), înternațional (B V).

inspector s. (cf. fr. inspecteur, lat. inspector), B I, III, Bș IV, V, D II, S I, III, „cel care controlează școala“ // inspęctor

Scanned with OKEN Scanner

(B III, IV, Bș III, D I, S IV, V I, IV), inspęctóŕ (S V, V V), ispęctóŕ (Bș I, D III), ispęctor (D IV, V, S II).

institut s. (< fr. institut, cf. lat. institutum), m. i., „instituție de învățământ superior cu mai multe facultăți“ // inștitut (D V), istitut (D I, III) /// facultate (Bș II, III, IV).

instrument s. (< fr. instrument, cf. lat. instrumentum), B I, S I, III, V II, III, „aparat cu care se produc sunete muzicale“ // instrumęnt (B III, IV, Bș I, IV, D III, S II, IV, V I), istrumęnt (B V, D I, IV, V, S V), înstrumęnt (B V).

instrumentist s. (cf. fr. instrumentiste), B I, II, III, IV, Bș I, III, D I, IV, S I, II, V I, II, „cel care cîntă la un instrument“ // istrumentist (Bș V, D III, S V, V III), istrumentar (V IV) /// cîntăreț (B V), muzicant (Bș IV, D V), ĉeteraș, cornutaș (Bș IV).

intelectual s. (cf. fr. intellectuel), m. i., „cel care lucrează în domeniul științei, artei etc., fiind preocupat de problemele acestor domenii“ // intelectụal (B II, Bș III, S II, V, V II), entelectuụal (Bș IV), întelectuụal (B V) /// îmvățat (Bș I), domn (Bș II), îmvățător, profesor (Bș I).

interșcolar adj. (< inter + școlar), D I, S I, III, V II, III, „care are *loc între* școli (concurs)“ // întreșcolaŕ (D III).

intimida v. (< fr. intimider), B II, III, IV, Bș III, D I, S I, II, IV, V I, II, III, „a se speria, a se încurca“ // întimida (B I, V, Bș III, S III), întemida (D V), timida (D III) /// emoționa (Bș I), imoționa (Bș IV), a se teme (Bș II), îi rușinos (S V), a se încurca (Bș I).

intoxica v. (< fr. intoxiquer), m. i., „a primi în organism substanțe otrăvitoare“ // întocsica (B IV, V, D III, S IV), întopsica (Bș II).

intramuscular adj. (cf. fr. intramusculaire), B IV, Bș I, D II, S II, III, V II, IV, V, „în mușchi (despre înjecții)“ // întramuscular (B III, D II, S III), intremuscular (Bș IV), antremuscular (Bș V), muscular (B II, Bș V, D V), muskular (Bș II, III), antimuskular (D III) /// în mușk (B I, S I, V).

intravenos adj. (cf. fr. intraveineux, it. intravenoso), B III, Bș II, IV, S II, III, V II, III, IV, „(injecție) care se face în vine“ // intravenal (B IV), întravenos (D II, S IV), intravinos (D V), antevenos (Bș V), antivenos (D III), venal (Bș III) /// injecție în vînă (S I, V, V V).

Scanned with OKEN Scanner

intravilan s. (cf. lat. intra villa), D I, S I, V III, „terenul pe care se întinde un sat, oraș“ // întravilan (B V, D V), întravelan (D II, V IV), întravilant (D IV), întraviland (S III), intravilant (D III, V V) /// vatra satului (B III, V III, S IV), încinta satului (B III).

inunda v. (< lat. inundare, cf. fr. inonder), m.i., „revărsarea apelor curgătoare“ // enunda (D V), inonda (V V), unda (B V, D III) /// o răsîpît (D IV).

inundație s. (cf. lat. inundatio, fr. inondation), B II, III, „apele revărsate ale unui rîu etc.“ // inundație (B I, IV, D I, II, III, S I, II, III, IV, V), inundațîie (V II, III, IV), inondațîie (V V), undație (B V), enundație (D V) /// pohoi (B IV).

invalid s. (< fr. invalide, cf. lat. invalidus), m. i., „persoană căreia-i lipsește un membru al corpului“ // îmvălind (V V), envalid (Bș I), învălid (B V) /// skilod (S IV), rocón (B I), rocónd (Bș II), bólnav (B II), cung (B V).

inventar s. (< fr. inventaire), B III, Bș II, III, D II, S III, „listă ce cuprinde obiectele date în grija cuiva“ // iventar (B I, II, IV, Bș I, IV, V, D V, S I, II, V I, III), iventaŕ (B V, D I, S V, V II, V), inventaŕ (D III), imventaŕ (V V), eventar (D IV), eventaŕ (S IV).

inventaria v. (din inventar), B III, D III, S II, III, V V, „a înscrie în inventar obiecte, lucruri, bunuri“ // inventariia (B I, IV, V, D II, V, S I, V, V I, III, IV), evantariia (D IV) /// fac inventar (D I).

invidios adj. (cf. lat. invidiosus), B II, III, IV, Bș II, S III, „care nu se bucură de succesele altuia“ // invidios (Bș IV), /// egoist (Bș III, S III, D II, V II), dușman (B I, Bș V, B IV), dușmănos (B V, Bș I), mînios (D III), țizmaș (B I, S V), om răŭ (S II), cu aleŭan (V V).

invita v. (< fr. inviter, it., lat. invitare), m. i., „a pofti, a chema“ // învita (B III, IV, Bș III, D V, S III, V III, IV), îmvita (S IV) /// kema (B II, V, Bș II, D III, IV, V, S I, III, V II, V), pofti (S III), ruga (Bș IV).

iriga v. (< fr. irriguer, it., lat. irrigare), m. i., „a uda un teren prin canale de apă“ /// canaliza (D IV).

irigație s. (cf. fr. irrigation, lat. irrigatio), B III, S III, „alimentarea cu apă a terenurilor din locuri secetoase“ // irigație (B IV, V, D III, V, S I, II, IV, V), irigațîie (V III), irigare (V II, IV).

Scanned with OKEN Scanner

Î

împroprietări v. (< proprietar < cf. fr. propriétaire, lat. proprietarius), m. i., „a atribui cuiva drepturi de proprietate“ // împroprietăra (B IV), împropriia (D III), înpropriia (S III, V III) /// a face întăbulare (V IV).

încadra v. (fr. encadrer), m. i., „a numi, a primi într-o funcție“ // înțădra (B V, D I), înțatra (S II) /// angaja (Bș I, II, S I), numi (B I, S I), instala (Bș III).

încorpora v. (cf. fr. incorporer, lat. incorporare), m. i., „a încadra recruții într-o unitate militară“ // înțorpura (Bș V, D I, III, IV, V, S III, IV, V, V I, III), corpora (S II).

încorporare s. (< încorpora), B I, II, III, IV, V Bș I, D II, S I, II, V III, IV, „acțiunea de a încorpora“ // înțorporarie (V II, V), înțorpurare (Bș I, D I, III, IV, V, S III, IV, V, V I).

îngrășăminte chimice (< îngrășământ, cf. fr. chimique, it. chimico), m. i., „materie care face ca pământul să dea rod bogat“ // înțrășămînțe kimiče (D V, V I, III, V) ///, înțrășămînțe artificiale (S V), gunoi artificial (B V).

înmagazina v. (< fr. emmagasiner), B III, IV, Bș III, IV, S V, „a depozita într-o magazie“ // înmăgăzîna (B V), magazina (S II) /// depozita (B I, Bș V, S I, V, V I, III).

înregistra v. (< fr. enregistrer), m. i., „a înscrie într-un registru“ // reĝistra (B V).

întreține v. (după fr. entretenir), Bș I, II, V, D I, S I, II, III, V I, IV, „a păstra în stare bună“ // întreține (m. i.) /// păstra (B I, II, D II, V), îngriji (B I, Bș I, III).

J

jartieră s. (< fr. jarretière), B IV, „obiect accesoriu de îmbrăcăminte care ține ciorapul întins pe picior“ // jartier (B II), jartiere (Bș II), jartieră (Bș I, S III), jartere (V IV) /// portjarter (B IV), porjartere (Bș IV, S IV), pojartier (D IV), jampere (Bș III), jambielă (D III), bratelă (S V), susținătore de corap' (V III).

jena v. (< fr. gêner), B II, III, Bș III, IV, D IV, S II, III, V I, „a fi rușinos în diverse împrejurări“ /// rușina (B I, Bș I, D II, IV, S I, V IV), m-am timidat (D III), întemida (D V).

Scanned with OKEN Scanner

jerseu s. (< fr. jersey), B II, III, IV, Bș IV, D I, II, S I, V I, II, III, IV, V, „obiect de îmbrăcăminte împletit din lînă sau ce se poartă peste partea de sus a corpului“ // jerseu (S I, IV, V), zerseu (D IV) /// sfętăr (B V, Bș II, IV, D III, S III, V), sfęter (Bș V), pulovăr (B I), flanelă (Bș I), roc (Bș III).

justă adj. (< fr. juste), m. i., „conform cu adevărul, drept“.

L

lagăr s. (< germ. Lager), m. i., „totalitatea statelor, oamenilor care luptă pentru aceleași scopuri sau idei social-politice“ /// teren de pedeapsă, îngrădit (V V).

lampă s. (cf. germ. Lampe, fr. lampe, it. lampa < gr., lat. lampas), m. i., „aparat folosit ca sursă de lumină“ // lọmpă (B II, V, S V, V V) /// bec (Bș II, III), electrică (Bș IV).

lampă de carbid s. (carbid < germ. Karbid), Ba II, III, „lampa folosită de mineri în mină“ /// fonță (Bș II).

lampist s. (< fr. lampiste), Ba III, „lucrător care se ocupă de primirea, curățirea și predarea lămpilor de mină“ // lămpęŕ, lămpiięŕ (Bș II).

lanternă s. (< fr. lanterne, it. lanterna, germ. Lanterne), m. i., „lampă cu baterie, portativă“ // lănternă (D V), lanťernă (V II, III), laternă (S IV) /// bec (B II, IV, V, D III, IV, V I), bec de mînă (S III), vilon (S V), bateriie (S V).

lavoar s. (< fr. lavoir), în forma lavor, B II, III, IV, Bș V, D II, III, IV, V, S IV, V, V I, II, III, IV, „lighian pentru spălat“ // lăvor (B V, Bș I, II, IV, S I, II), lovór (D I), lóvọr (V V) /// liģan (B I, II, III, Bș I, III, IV, V, D IV, V, S I, III, V, V II, III, V).

lămpărie s. (< lampă + -ărie), t. i., „încăpere din apropierea intrării în mină folosită la curățirea, păstrarea și predarea lămpilor de mină“.

legumicultură s. (< legumă + cultură), m. i., „ramură a agriculturii care se ocupă cu cultivarea legumelor“ // legumăcultură (B IV), legumatură (S IV).

legionar s. (< lat. legionarius), B I, III, Bș III V, D II, S I, II, III, V IV, „membru al unei organizații fasciste“ // leģionaŕ (B V, S IV, V II, III, V), lejonar (B IV, D I, V), leģ(ğ)ionar (B II, S V).

Scanned with OKEN Scanner

legitimaţie s. (cf. fr. légitimation), B III, V IV, „document personal care atestă oficial identitatea unei persoane“ // leĝitimáţie (Bş III, IV, V, D II, III, IV, V, S I, II, V I), leĝitimaţîie (V II, V), leĉ(č)itimaţiie (D II), liĉ(č)itamaţîie (S V, V III) /// buletin cu care te leĝitîmez' (B V).

legumicultor s. (< legumă), B III, D I, III, II, IV, S I, III, V, V I, II, „cultivator de legume“ // legumicultoŕ (V III, IV), legumator (B IV, S IV), legumicól (D V), legumaŕ (D IV) /// grădinar (B I, V), zarzavaĝiu̯ (B V).

lenjerie s. (< fr. lingerie), Bş II, V II, „albiturile pentru corp şi pat“ // lenĝeriie (B I, D I, III), linĝeriie (B II, III, Bş II, IV, D II, S I, IV, V III), linjeríie (V IV), lenjeríie (Bş II), lenjăríie (B IV), lenjeríi (S II) /// albitúŕ (Bş III, V V).

libertate s. (cf. lat. libertas, fr. liberté), B III, Bş I, D II, III, IV, S III, „starea unor persoane, ţări libere“ // libertaťe (B I, II, IV, V, Bş II, IV, V, D I, V, S I, II, IV, V I, II, IV, V) /// independenţă (Bş III), ţară liberă (S V, V III),

librar s. (cf. fr. libraire, lat. librarius), B II, III, IV, Bş I, IV, D II, S II, „vînzător într-o librărie“ // libraŕ (D I, III, IV, V III), librărist (S IV) /// vînzător (B I, Bş III, S I, III, V), ĝestionár (B I, Bş II, V I, IV).

librărie s. (cf. fr. librairie), t. i., „magazin în care se vînd cărţi“.

liceu s. (< fr. lycée, cf. gr. lykeion), m. i., „şcoală medie de cultură generală“, // liĉ(č)ĕu̯ (B III, Bş IV, V III) ličău̯ (B V, S II, IV).

lichior s. (< fr. liqueur), t. i., „băutură făcută din spirt, sirop şi diferite esenţe aromate“ /// ţuiĉă-ndulĉîtă (Bş II).

licita IV. (< fr. liciter, it. licitare), m. i., „a lua parte activă la o licitaţie“ // liĉîta (Bş V, S V, V V) /// am aplicat sekestru sau am liĉitat (V III), concureadă (D III).

licitaţie s. (cf. fr. licitation, lat. licitatio), D II, S III, V III, „vînzare publică a unor obiecte celui care plăteşte mai mult“ // liĉitaţie (B V, Bş I, IV, D V), ličîtaţie (V IV), liĉitaţîie (V V), liĉ(č)itaţĕ (Bş V), likitaţie (S I, IV, V, V II), liţitaţie (B I, II, III, IV, Bş III, D I, III, IV).

lift s. (< engl. lift), Ba I, „cutia cu care se fac transporturile prin puţ“ /// coliviie (Ba I, II, III), vlăşţúgu (Ba II).

limonadă s. (< fr. limonade), B III, „băutură preparată din zeamă de lămîie, apă şi zahăr“ // limonată (B II, Bş IV, V, D III, IV, S I, III, V I, II), lemonată (B I, V, D I, S II, V, V IV,

Scanned with OKEN Scanner

V), lemonádă (B IV, D V, S IV) /// ţitronată (Bş I, II), sirop (Bş II, III).

literă s. (< lat. littera), m. i., „semnale folosite în scriere“ // litără (B I, II, Bş V, S I, IV, V, V III, IV, V) /// slovă (B V, Bş I, D V, S V), iotă (B V).

local adj. (cf. fr. local), m. i., „din partea locului“ / local se mai ziče şi la o clădire (B III) // localnic (B I, V, D III, V, V I), băştinaş (Bş III).

locomotivă s. (cf. fr. locomotive, germ. Lokomotive), t. i., „maşina care pune în mişcare un tren“.

lot s. (< fr. lot), Ba III, „porţiune de pădure pe care o taie o echipă de lucrători forestieri“ /// parket (Ba II), fogáş (Ba II), parĉ(č)ělă (Ba I).

lot s. (< fr. lot), m. i., „una din porţiunile în care a fost împărţit un teren“ /// parĉelă (B III).

loterie s. (cf. fr. loterie, it. lotteria), m. i., „joc de noroc cu numere cîştigătoare trase la sorţi“ // lotăríje (V III), loto (Bş II, III, IV, V, S II, V I).

loto s. (cf. fr. loto, it. lotto), m. i., „loterie“ /// loterije (D III, V).

loz s. (< germ. Los), t. i., „bilet de loterie“.

lozincă s. (< germ. Losung), t. i., „formulare concisă a unei idei călăuzitoare, a unei chemări la îndeplinirea unei sarcini de actualitate“ /// manifest (B V), urare (Bş III).

lucrare de control s. (< lucra + control), B I, II, III, D I, S I, II, V, V I, „lucrare scrisă pentru verificarea cunoştinţelor“ // lucrare scrisă (B V, D III), lucrare de scris (S III) /// ecstemporal (B III, IV, Bş I, III, D II, V II, III, V), estemporal (S II), teză (Bş V, D IV), temă de control (Bş IV), lucrăŕ (V I).

luxos adj. (< fr. luxueux), m. i., „elegant în îmbrăcăminte“ // lucsoasă (B II, Bş III, V, D II, IV, S V, V II) /// elegant (B V, Bş I, II, III, IV, D II, III, IV, V, S I, II, III, IV), îmbrăcat bine (B II, Bş V, S I), frumos îmbrăcat (Bş I), ńalcoş (S II, III), horgoş (B I), ţánţoş (B I), măreţ (B I), aranjat (D I, S V).

M

macaz s. (< tc. makas), B I, Bş V, S III, „dispozitiv la bifurcarea a două linii de tren“ // măcaz (B V) /// ac (B III, IV, Bş III, V, D I, III, S I, V I, II, III, V), skimbător de linje (B I), valtău (B V, S V).

Scanned with OKEN Scanner

magazie s. (< ngr. magazi), B I, II, Bș I, III, D, I, II, S I, II, III, V I, IV, „locul unde se țin unelte, materiale de construcție“ // magazîie (B IV, Bș II, D III, IV, V, S IV, V II, III), măgăzîie (B V), măgăzîn (S V), magazîn (Bș V), magazin (V V), magazîn de mină (D V) /// bărăcă (Bș IV), lagăr de materiiale (B V), depozit (V III).

magazin s. (< fr. magasin, cf. it. magazzino), B I, II, III, IV, Bș I, III, IV, V, D I, III, S I, II, III, V II, „locul unde se vînd mărfuri cu de-amănuntul“ // magazîn (D V, S IV, V I, III, IV, V), măgăzîn (B V, S V) /// magazin uneversal (Bș I), coperativă (Bș II, V III), bold (V IV).

magaziner s. (< fr. magasinier), B II, III, Bș IV, D I, S III, V I, IV, „responsabil al unei magazii“ // magazîoner (B I, D V), măgăzînęr (B V), magazînef (D III), magazionęf (B IV, S II, IV), magazioner (V II, V) /// gestionar (B II, Bș II, III, V, D II, IV, V III), rĕsponsabelu magaziei (Bș I), vînzător (D II), păzîtof (S V).

magnetofon s. (cf. fr. magnétophone), m. i., „aparat de înregistrare și reproducere a sunetelor cu ajutorul unei benzi“ // magnitofon (Bș II, III).

maiou s. (< fr. maillot), Bș II, III, „tricou care se poartă pe corp sub cămașă“ // maieu (m. i.) // măieu (D IV), maió (V V) /// tricóu (V V).

majorat s. (< fr. majorat), m. i., „vîrstă de la care cineva se poate bucura prin lege de drepturi depline civile și politice“ /// major (B V, D III, V V), majur (Bș II, D V), maturitate (B III, IV, Bș III), îi în dreptuf (V I).

majoritate s. (cf. fr. majorité, engl. majority), B III, Bș I, D II, III, IV, S III, „cei mai mulți dintr-o colectivitate, un grup“ // majoritaťe (m. i.).

mandat s. (< fr. mandat, it. mandato, lat. mandatum), m. i., „împuternicire de a lucra în numele celui care-l dă“ / mandat de arestare (D III, V V), mandat de aducĕre (B II, D I, II, S III, V V), măndat de acreditare (V III), mandat poștal (B II, III, Bș I, D I, III, IV, V, V V) // măndat (V III) /// împuternicîre, procură, delegație (Bș IV), împuťernicîre (V III).

manevră s. (cf. fr. manoeuvre), m. i., „pregătire tactică a trupelor asemănătoare cu situația de pe cîmpul de luptă“ / „la trenuri, la gară“ Bș V, D I, II, III // manevăr (B II, Bș I, S II), maneivăr (S V) /// aplicațîie (V II), aplicație (D I, III), teme de luptă (V V).

Scanned with OKEN Scanner

manifest s. (< fr. manifeste), m. i., „program scris prin care un partid politic își arată public intențiile“ /// declarație (Bș I), document (S IV), grafiče (V IV).

manifesta v. (< fr. manifester, cf. lat. manifestare), m. i., „a participa la o manifestație“ // mańifesta (B V).

manipulant s. (< fr. manipulant), Ba I, III, II, „conducătorul unei lucrări de exploatare forestieră“ /// șef de parket (Ba I, III), maistru de parket (Ba II).

manivelă s. (< fr. manivelle), m. i., „dispozitiv, bară de fier îndoită cu care, prin învîrtire, se pornește motorul unei mașini“ // mańivelă (V II, III), manevelă (B I).

manual adj. (< lat. manualis), m. i., „de mînă, făcut cu mînă“ /// lucru de mînă (S IV).

marxism-leninism s. (< fr. marxisme, rus. leninizm), B I, III, Bș III, D IV, S III, V, V II, V, „ideologia clasei muncitoare și a partidului ei“ // marsism-leninism (S II), marsizm-lenenizm (S IV), macsist-leńiińist (B V, V I), marcsist-leninistă (Bș I, IV, V, D I, III, V).

marxist-leninist s. (cf. rus. marksist-leninist), B II, Bș III, IV, D III, V, S I, II, III, V III, „adept al marxism-leninismului“ // marsist-leninist (B I, II, IV, Bș V, D I, V II), marsist-lelenist (S IV), macsist-leninist (B I, III, IV, V, Bș V, D I, V II) /// comunist (S V, V V).

mașină s. (< fr. machine, cf. lat. machina), m. i., „sistem tehnic pus în mișcare prin motoare“ // mășînă (B V), măsină (D IV, V, S III), mașînă (Bș II, S IV, V, V I, II, III) /// motor (S II, V I).

maternitate s. (cf. fr. maternité), m. i., „spital unde se dau îngrijiri femeilor care nasc“ // maternitaťe (B IV, D III, S IV, V II, V) /// casă de naștere (B V, Bș I, III, D I, S V).

maturitate s. (cf. lat. maturitas, fr. maturité), B II, S I, V IV, „stare de deplină dezvoltare a unei plante“ // maturitaťe (B IV, V II, III).

mecanic adj. (cf. fr. mécanique, germ. Mechanik, lat. mechanicus, gr. mechanikos), m. i., „acționat de o mașină sau de un mecanism“ /// mecanizat (B IV, V III, V I, III), cu motor (S IV).

mecanic tubar s. (< germ. Mechaniker), Ba I, „completează conductele de aer comprimat și tuburile de aeraj“ /// lăcătuș de mină (Ba I, II, III).

Scanned with OKEN Scanner

medical adj. (< fr. médical), B III, Bș III, D II, S II, V V, „care ține de medicină".

medicament s. (< fr. médicament, cf. lat. medicamentum), m. i., „substanță folosită pentru vindecarea sau prevenirea unei boli" // medicamẹnt (B III, IV, Bș III, IV, D I, IV, S II, IV, V IV) /// lịacuí (B IV, S I, V IV),

medicinist s. (< medicină), B III, V II, „student în medicină" /// student la mediĉínă (B I, V, S I, V III).

megafon s. (< germ. Megaphon), B III, S V, V III, „difuzor puternic și mare" /// difuzor (B I, II, Bș I, III, IV, V, D II, III, S I, III, V II, V), defuzor (D IV), sonore (D I).

menține v. (cf. it. mantenere, fr. maintenir), B II, III, IV, Bș II, V, S II, V IV, „a păstra ceva neschimbat" // menține (B V, D III, IV, S III, IV, V, V I, II, III) /// ține (B I, Bș I, IV, S I), țîńe (B V), a păstra (B II, D II), a moșteni (Bș I, III).

merinós adj. (< fr. mérinos), m. i., „care au lînă albă, moale, ondulată și deasă" // lînă merinosă (S III, IV, V IV), mérinos (D V, V II) /// bărcă (B I, II, D I, IV), lînă fină (S III).

metodă s. (< fr. méthode, lat. gr. methodos), m. i., „procedeu, mod de executare a unui lucru".

metraj s. (< fr. métrage), B III, IV, V, Bș III, D I, III, S I, II, III, V III, „cantitate de material textil la metru" // metraj (D IV), la metru (Bș II), cu metru (Bș IV) /// material de lîngẽrie (B II), material de bluză, combinezon (V V).

miliție s. (< rus. miliția, cf. lat. militia, fr. milice), B II, III, Bș II, III, D II, S III, V III, IV, „instituție care are ca menire apărarea ordinei publice, a drepturilor cetățenești" // miliție (V II, V), miliție (B I, IV, V, Bș I, IV, V, D I, III, IV, V, S I, II, IV, V, V I).

minerală (apă) adj. (cf. fr. mineral, lat. mineralis), t. i., „apă care conține săruri minerale" /// borcut (Bș II, III, IV, S II, V IV).

minister s. (< fr. ministère, cf. lat. ministerium), B I, III, Bș II, IV, V, D III, S I, III, V III, „instituția centrală care conduce activitatea într-un domeniu" // ministẹr (B III, D I, II, IV, V, V I), ministẹí (B IV, V, Bș I, S II, IV, V IV), ministẹriu (S V, V II).

ministru s. (< fr. ministre), m. i., „membru al unui guvern însărcinat cu conducerea unui minister" // mińistru (B V, S IV), ministẹí (Bș II, D I, II, S II).

Scanned with OKEN Scanner

miting s. (< engl., fr. meeting), B III, V, D I, V II, „întrunire, demonstrație publică pentru discutarea unor importante evenimente politice“ // mitíng (D V, S I), metíng (B IV, Bș I, III, D II, S III, IV, V II, IV) /// adunare populară (B V, Bș I, V).

mobilă s. (cf. it. mobile, fr. meuble), m. i., „obiecte care servesc la amenajarea interiorului camerei“ // mobílă (S V) /// garnitură (Bș III), mobilęr (V III).

mobiliza v. (< fr. mobiliser), m. i., „a chema sub arme pentru război“.

mobilizare s. (< mobiliza), m. i., „acțiunea de a mobiliza“ // mabilizarie (S V, V II, V).

modă s. (cf. fr. mode, it. moda), m. i., „fel de a se îmbrăca, de a se purta“ // mụodă (Bș I, S I).

moderniza v. (< fr. moderniser), m. i., „a înzestra cu o tehnică nouă“.

molete s. (moletă < fr. molette), Ba II, „roata din turnul puțului peste care trece cablul corfei“ // monetă (Ba III).

momentan adv. (cf. fr. momentané, lat. momentaneus), B I, II, Bș IV, D I, S II, III, V I, III, IV, V, „pe loc, imediat“ // momental (B III, IV, Bș I, III, D III, IV, V, S I, IV) /// imediat (B I, II, Bș I, IV, D II), pă loc, înmediat (B V), urgent (D I).

mondial adj. (< fr. mondial), B III, IV, Bș V, D IV, S I, V, V I, II, III, IV, „care privește întreaga lume“ // mondiial (B I, II, V, D I, II, III, S III), mondial (Bș I, III, S IV) /// internațiional (Bș IV, V, III).

montă s. (< fr. monte), t. i., „împreunare de animale“.

monument s. (cf. fr. monument, lat. monumentum), Bș I, D II, IV, S I, III, V, V II, III, V, „ce s-a ridicat în cinstea ostașilor români căzuți în lupte“ // monumęnt (B III, IV, Bș III, D I, III, V, S II, V I), monomęnt (B I, II, V, Bș V, S II, IV) /// statuie (Bș III).

mortál adj. (< lat. mortalis), m. i., „care provoacă moartea“ /// de mọrte (Bș V, V III).

mortar s. (< fr. mortier, cf. lat. mortarium), B I, IV, S III, „amestec de var, ciment, nisip și apă, folosit ca element de legătură în zidărie“ // maltăr (m. i.), mortal (B III, Bș III, D I, S I), málder (B IV) /// tencuială (Bș I).

motocicletă s. (< fr. motocyclette), m. i., „vehicol cu două (sau trei) roți și cu motor“ /// motorbițicli (S V), motor cu două rọte (V V).

Scanned with OKEN Scanner

motociclist s. (< fr. motocycliste), m. i., „cel care conduce motocicleta“ || motoc(č)îclist (B II, Bș V, D II, S V, V II, V), motoĉiclișt (D IV).

motoretă s. (< fr. motorette), m. i., „motocicletă ușoară cu o capacitate cilindrică mică“ // motorețtă (Bș II, IV) /// mótorbiĉicletă (S IV).

N

nailon s. (< engl. nylon), m. i., „material, masă plastică, sub formă de fibre textile“ // naịlón (B V, Bș II, IV, S I, II, IV, V II), năịlón (Bș I) /// relon (V II), plastic (Bș V), mătasă (Bș V).

naționál adj. (cf. fr. national, it. nazionale), m. i., „propriu națiunii“ // naționál (D I, S II, V I).

naționalist s. (cf. fr. nationaliste), Bș V, D II, S I, IV, V III, IV, V, „care propagă naționalismul“ // naționalist (B II, III, V, Bș III, IV, D II, III, V, S III, V, V I, II) /// patrịot (B I, V), iubitor de patriịe (B I, Bș I).

naționaliza v. (cf. fr. nationaliser), m. i., „a trece ceva în proprietatea statului“ // naționaliza (Bș II, III, D I, S IV, V), năționaliza (V III).

navetă s. (< fr. navette), m. i., „drum făcut des între două localități“.

neagresiune s. (după fr. non agression), B III, Bș I, D V, V II, „lipsa de agresiune“ // neagresiuńe (B V, S V, V III).

neutru s. (< fr. neutre, it. neutro, cf. lat. neuter), m. i., „care nu ia partea nimănui“ // neutral (S IV, V) /// neunít (V I), indevidual (Bș I).

nicotină s. (< fr. nicotine), m. i., „substanță toxică în foile de tutun“ // nicodínă (B II, V IV), necotină (S V) /// otrávă (B V, S IV).

nișă s. (< fr. niche), Ba II, „locul unde se ascund minerii în timpul exploziei cu dinamită“ /// breșă de refuĝ (Ba I), locu de refuĝu (Ba V), breșă de-mpușcare (Ba III).

nivela v. (< fr. niveler), m. i., „a îndrepta, a netezi, a pune pe același plan“ // navelá (D IV), nivelẹa (S IV) /// grăpa (B V, D IV).

nivelează v. (cf. fr. niveler), B I, II, III, IV, V, D I, II, V, S II, III, IV, V II, „netezește șoseaua, terenul“ // nevelẹază

(Bș IV, S I), ńiveleazǎ (Bș III, V III), niveleadă (Bș V, D III, S V) /// îndriaptă (B V, Bș I, D V, S V, V V), îndrepteazǎ (Bș I), tomńesc (D II), netezęșťe (Bș II).

nominal adj. (cf fr. nominal, lat. nominalis), m. i., „(tabel) în care persoanele sînt trecute pe nume într-o ordine“ // nomenal (B V, V I, IV), numinal (B II, Bș IV, D III).

O

obligaţiune s. (cf. lat. obligatio, fr. obligation), B III, S I, II, III, IV, „hîrtie de valoare folosită în C.E.C.“ // obligaţiune (Bș I, II, III, D III, V IV), obligaţiuńe (B IV), obligaţie (D IV), obligaţiie (S III) /// poliţă (B V).

ondulez v. (ondula < fr. onduler), B IV, D I, S II, „încreţesc părul“ // îndolez (B II, S I, V I), îndulez (D IV, V IV), îndoleą (D III, S IV), ondolez (Bș I, III, D II, V II, III, V), undulez (Bș II) /// îńcreţesc (B I), îńcreţăsc (B V, Bș II), ș-o tomńit păru (Bș V), l-o crăţăluiit (S V).

operat s. (< operá), t. i., „cel căruia i s-a făcut o operaţie“.

operator s. (cf. fr. opérateur), Bș II, III, S II, IV, V II, „medicul care face operaţii“ // operatoŕ (B V, D V, S V, V III) /// kirurg (B III, IV, Bș I, D II, III, S III, V II, III, V), kirug (B I, D I), kirurĝist (S II), doctor (B IV, D I).

operaţie s. (cf. opération, it. operazione, rus. operaţiia < lat. operatio), B II, III, Bș IV, S III, V IV, „intervenţia făcută de un chirurg asupra unui organ sau ţesut bolnav cu ajutorul unor instrumente speciale“ // operaţie (m. i.), operaţîie (V III, V).

organiza v. (cf. fr. organiser), m. i., „a pune în ordine, a coordona lucrurile, activitatea etc.“.

organizaţie s. (cf. fr. organisation, rus. organizaţiia), B II, III, Bș II, III, D II, V I, IV, „comunitate omogenă constituită pe baza unui statut“ // organizaţie (m. i.), organizaţîie (V II, III, V).

orizont s. (< lat., gr. horizon, cf. fr. horizon), t. i., „toate galeriile se găsesc la aceeași înălţime“.

ort s. (< germ. Ort), Ba II, „locul de muncă din mină“ /// frontu de lucru (Bș II, III).

ortografic adj. (cf. fr. orthographique), B I, II, III, Bș I, III, IV, D II, S I, V II, IV, V, „(scris) corect, fără greșeli“ // otografic (S III) /// gramatic (D III), corect (V IV).

Scanned with OKEN Scanner

pană s. (< fr. panne), m. i., „defect la cauciucul mașinii“ /// explózje (S I), difect (B V).

pancartă s. (< fr. pancarte), S III, „afiș mare de tablă / pînză care cuprinde: lozincă, un anunț etc.“ // pancárdă (B III, S V, V III), plancárdă (Bș I, S I) /// panóu (D I, IV, S III), lozinçă (V V), tablóu (S V).

panou s. (< fr. panneau), m. i., „planșă folosită pentru afișaj“ /// gazetă de strádă (D I), gazetă de perețe (Bș IV), plánșă (S III).

pansa v. (< fr. panser), m. i., „a aplica un pansament pe o rană“ /// bandaja (Bș III, IV, V V).

pansament s. (< fr. pansement), m. i., „fașă aplicată pe o rană“ // pansemęnt (B III, IV, Bș III, D IV, S II, IV, V IV), pasament (B V) /// bandaj (Bș IV, D I), tifon (B II).

pantalon s. (< fr. pantalon), m. i., „îmbrăcăminte bărbătească care acoperă corpul de la brîu în jos“ // pantălóń (B IV, V, S IV, V III), pantalóń (B I, D I, IV, S II, V I) /// o părețe de pantalóń (D III), găťii, ismęńe (Bș IV).

paradă s. (< fr. parade, cf. sp. parada), m. i., „trecerea în revistă a unor trupe care defilează“ // părádă (B II).

paraliza v. (< fr. paralyser), t. i., „a pierde mobilitatea și sensibilitatea unei părți a corpului“.

paralizat adj. (< paraliza), t. i., „atins de paralizie“.

parcela v. (< fr. parceller), m. i., „a împărți terenul în parcele“ // împarcêla (V IV), parcĕz (D IV) /// împărți (B IV), împărțî (B V), defalcá (B V).

parcelă s. (< fr. parcelle), B I, II, III, D I, II, S I, II, III, V, V I, II, IV, V, „o bucată de teren dintr-un teren mai întins“ // parcę́ (B IV, D III, IV, V III) /// bucată de pămînt (B V), porțîuńe (V V), lot (S IV), hont (S IV), tarlá (B III), fogaș (Ba II, III).

parchet s. (< fr. parquet), Ba I, III, „fiecare dintre suprafețele în care este împărțită o pădure în exploatare“.

particulari adj. (cf. fr. particulier, lat. particularis) m. i., „țărani individuali“ /// individuaľ (B V, D I, II, V I, II, IV, V), necolectivișť (S IV).

partid s. (cf. fr. parti), t. i., „organizație politică care unește pe reprezentanții cei mai activi ai clasei, care are la bază un

Scanned with OKEN Scanner

program și o conduce în lupta de clasă“ // parťid (D V, S V, V V).

partinic adj. (cf. rus. partiinîi), B III, D IV, „care luptă pentru interesele unui partid“ // partenic (Bș III, S III), parťeńic (V III) /// comunist (Bș IV, S V).

partizan s. (cf. fr. partisan, rus. partizan), m. i., „luptător într-un detașament care acționează în spatele frontului inamic“.

patron s. (< fr. patron), Ba II, „încărcătură de exploziv, care se pune în gaură“ /// cartuș (Ba I), cartúșe de dinamită (Ba III).

pasa v. (< fr. passer), B I, II, III, IV, Bș III, D II, S I, II, III, IV, V I, II, III, IV, „a trece mingea unui coechipier“ // păsá (D I).

pasager s. (< fr. passager), m. i., „călător“ // pasaĝeŕ (Bș I, II, V I, IV), pasăĝer (B V) /// călător (D III), drumar (Bș IV, S IV).

pastilă s. (< fr. pastille, cf. germ. Pastille), B I, II, III, IV, V, Bș I, D V, S II, III, IV, V III, IV, „preparat farmaceutic de forma unei bomboane“ // paștilă (V V) /// tabletă (B II, IV, D I, II, III, S I, IV, V II), pirulă (S I), pirolă (S III, V), comprimate (V II), draĝeuŕ (V II), cavit (Bș III).

pavoaza v. (< fr. pavoiser), D II, IV, V V, „a împodobi de sărbătoare“ // pavazá (m. i), pavăzá (B III, S I, V I), povazá (Bș I), povăzá (V II) /// ornamentá (D III), îmbrăcá (Bș II).

paznic permanent (< pază + suf. *-nic*), B I, II, S III, V III, IV, „îngrijitor de fiecare zi“ // paznic permanęnt (B V, S I), pazńic permanęnt (D III, V, S V) /// pazńic (B III, IV, D V, S II, IV, V V), gorńic (V II).

pedagog s. (cf. fr. pédagogue, lat. paedagogus), B II, III, V, Bș I, D II, S IV, V, V II, „cel care educă, instruiește copiii“ // petagog (m. i.) /// educatọre (Bș V).

pedagogic adj. (cf. fr. pédagogique), B II, V, D II, S I, II, V, V II, IV, „liceu în care se formează învățătorii“ // petagóĝic (m. i.), petagógic (B IV).

pelerinaj s. (< fr. pélérinage), B III, D III, V, S I, V III, „călătorie făcută într-un loc considerat sfînt“ // pereglináj (S III), /// prosésie (Bș V, D I), prosăsie (S I, V I), procẹsiuńe (D II).

pensionar s. (cf. fr. pensionnaire), Bș II, „cel care primește o pensie“ // penzionaŕ (Bș I), pensiunaŕ (B V, Bș I, IV, D III, S I, V, V II, III, V), penziunaŕ (S IV, V I), penziunist (B I).

Scanned with OKEN Scanner

pepinieră s. (< fr. pépinière), B III, D II, V II, „plantaţie pe care se coc plante pînă la epoca cînd pot fi transplantate“ // pepinţeră (B I, D III, V, S III, V V), pepińéră (D I, IV, S I, II, IV, V, V I, III, IV), pepinăriie (B IV, V) /// pomicultúră (D III), grădiniţă (B II), răsadńiţă de pom' (Bş III), pepineră de pom' (V III).

permanent adv. (< fr. permanent), B I, II, III, Bş III, D I, II, S I, III, V, V IV, V, „stabil, neîntrerupt“ // permanent (B II, III, IV, V, Bş IV, V, D III, V I, II, III), permańent (S IV) /// ţncontinu — într-una (Bş I).

permisie s. (< fr. permission), B III, Bş III, „învoire din unitatea militară pentru concediu“ // permisie (m. i.), permisîie (V II, V), permis (V IV).

personal s. (cf. fr. personnel, it. personale), B II, III, IV, V, Bş I, V, D II, III, IV, V, S I, III, V, V II, III, V, „totalitatea persoanelor angajate într-o instituţie“ / tren personal (Ba II, Bş V, D II, V, S V, V II), personal „individual“ (D II, IV).

pian s. (cf. fr. piano, it. piano), m. i., „instrument muzical cu coarde şi clape“ // pian (Bş I, V, D III, S V, V V).

pictor s. (< lat. pictor), m. i., „artist plastic care se ocupă cu pictura“ // píctoŕ (S IV, V II, V).

pictoriţă s. (< pictor), B I, Bş III, V, D II, V I, IV, „femeie-pictor“ // píctoră (B II, III, IV, V, Bş I, IV, D I, III, IV, V, S I, III, II, IV, V, V III, V), pictore (Bş II), pictoreasă (V II).

picup s. (< engl. pick-up), B II, III, Bş II, III, IV, D II, III, V IV, „patefon pus la un difuzor de radio“ // píco (S III, V V), pícăp (D I) /// patefon (D I).

pijama s. (< fr. pyjama), B I, II, III, Bş I, III, IV, D I, II, III, V, S I, II, III, V, V I, II, III, IV, V, „îmbrăcăminte comodă de dormit, compusă din pantalon şi haină“ // pijamale (B IV, S IV), pijamálă (B V), bijamá (Bş II), pijamiá (Bş V), pişamá (D IV) /// costum de nopţe (S V).

pilot s. (< fr. pilot), Ba II, „stîlp de care se leagă pluta la mal“ // pilon (Ba III) /// áncoră (Ba I), stîlp de sprijin (Ba II).

pirulă pt. *pilulă* s. (< fr. pilule), B III, IV, Bş IV, V, D V, S IV, V II, IV, „medicament de formă sferică, luat pe cale bucală“ // pirolă (S I, II, III, V), perulă (V I) /// tabletă (B II, IV, Bş I, II, III, D I, III, IV, S I, II, III, V III), pastilă (B I, V, Bş II, S IV), aspirină (V V), bumbd' (D II, V), fenacot şi antinevraĝic (Bş IV).

Scanned with OKEN Scanner

pionier s. (< fr. pionnier, rus. pionier), Bș II, „elev pînă la 14 ani, membru al organizației de tineret școlar“ // piońęr (B II, V III), pionér (B I, III, IV, V, Bș I, III, IV, V, D II, IV, S I, III, V I, II, IV), pioneí (D I, III, V, S II, IV), piońęí (S V, V V).

pionieră s. (< pionier), Bș II, III, „elevă . . . “ // piońęră (B II, V III), pionéră (B I, III, IV, V, Bș I, IV, V, V, D I, II, III, IV, V, S I, II, III, IV, V, V I, II, IV, V).

planta v. (cf. fr. planter. lat. plantare), m. i., „a sădi pomi, plante“ // plănta (D V) /// răsădi (S II).

plan de muncă (< fr. plan), m. i., „totalitatea sarcinilor și directivelor privind producția socială, stabilite pe o anumită perioadă“ // plan d'e muncă (B IV, V, D I, III, V, S III, V I, II, III, IV, V).

plisa v. (< fr. plisser), B II, III, IV, Bș II, D II, V IV, „a călca o rochie în cute regulate“ // o rokie presátă (V II), fustă plisată (V III) /// împătura (B II), pătură (B V, D III, IV, S I), apretá (Bș II, III), ficlăzuii (B IV), călca (Bș IV), haină cu pătuí (Bș V), călca o rokie (S II), cútă (S III), a încreți (S V), cu dunǧ (V V).

plomba v. (< fr. plomber), m. i., „a astupa cu o plombă caria unei măsele“ // plombuií (Bș I), plumbuii (S V), blomba (D V).

plombă s. (< germ. Plombe, cf. fr. plombage), B I, II, III, V, Bș III, IV, V, D II, S I, III, IV, V I, IV, „amestec, amalgam pe care îl pune dentistul într-o măsea cariată“ // plombă (Bș I, D IV, V II), plomb (B IV), plumb (S V, V III, V) /// gips (Bș II).

policlinică s. (< rus. poliklinika, cf. germ. Poliklinik), B III, Bș I, D I, III, D V, S I, II, V, V V, „unitate medicală cu consultații și tratament pentru bolnavii neinternați în spital“ // poleclinică (S IV, V IV), policlenică (B II, IV, V, Bș II, D II, IV, S III, V II), policlíńică (V III), pońiclenică (V I), poniclínică (Bș V) /// spital (Bș IV), unificat (Bș III).

politic adj. (cf. fr. politique, lat. politicus, gr. politikos), m. i., „care aparține politicii“ // političán (S V, V V).

pomicultor s. (cf. fr. pomiculteur), B I, II, III, IV, D I, II, S I, II, III, V II, „cultivator de pomi“ // pomicultoŕ (B V, D III, S IV, V, V I, III, IV, V), pomícol (D IV, V) /// cultivatoŕ de pom' (D I), horticultór (B III), cultivatoŕ (S IV).

Scanned with OKEN Scanner

pomicultură s. (< fr. pomiculture, lat. pomicultura), m. i., „o ramură a agriculturii care se ocupă cu cultivarea pomilor fructiferi“ // pomícolă (S IV), horticultúră (B III).

ponta v. (< fr. ponter), m. i., „a înregistra prezența muncitorilor la lucru“ // punctá (D II, S II, V V).

pontatoare s. (< pontator), B II, III, Bș III, S I, V I, „femeia-pontator“ // pontatore (B I, IV, Bș I, IV, V, D I, III, IV, V, S II, IV), pontatorie (V II), pontătorie (B V, S V), pontătore (Bș I), pontatoră (B III), puntatorie (V III, V), punctătore (V IV).

pontator s. (< ponta + suf. -tor), B I, II, III, Bș I, II, D V, S I, II, III, V I, „cel care înregistrează prezența muncitorilor la lucru“ // pontatoí (B IV, Bș I, Bș V, D I, III, IV, S IV, V, V II), pontătoí (S V), puntator (V III), puntatoí (V V), punctatoí (V IV).

pontează v. (cf. fr. ponter), m. i., „înregistrează prezența oamenilor de pe un șantier, C.A.P. etc. la lucru“ // ponťază (D V, S II), puntează (V IV, V), pontează (D IV, S IV, V), punctează (S III) /// face pontaj (V I), scrie în pontaj (S I), face apel (Bș III).

porcin adj. (< fr. porcin), B I, III, D I, II, III, V, S I, II, III, V, V II, III, IV, V, „privitor la porc, animal de acest subordin“.

portjartieră s. (< port + jartieră), Bș IV, „obiect de care se prind jartierele“ // porjartér (B IV, D IV), porjartére (S IV), pojartér (B II), portjartiier (D II), porjartiér (S II).

portmoneu s. (cf. fr. porte-monnaie), B III, Bș III, IV, D II, „portofel pentru bani și acte“ // portmonéu (S V, V III, V), pormonéu (Bș III), pormonel (D I) /// portofél (B I, II, V, Bș II, III, D II, III, IV, S I, II, V, V III, V), pot'ilárăș (B IV, D III, V, S V), buďelárăș (Bș IV), baďilárăș (V V), jașcău (B V), punga (B V, Bș III), britașcă (Bș I).

post s. (cf. fr. poste, it. posto), t. i., „funcție, slujbă / post de miliție (B V, Bș V, D II, V I, II, III), post de control (D I), santinela stă la post (V III), postu mare (Bș IV, D I, V I, II, III) /// sărvíc (B V, S IV), servíc (B I, II, D I), slujbă (B V).

poștă s. (< rus. počta < fr.), t. i., „locul unde se rezolvă trimiterea scrisorilor, pachetelor etc.“.

precaut adj. (< lat. precautus), B III, Bș I, III, S I, II, V I, III, „prevăzător, prudent“ /// atent (Bș IV, D III, IV, V, S I, V), prevăzătór (S III), cu multă băgare de seamă (B V).

Scanned with OKEN Scanner

preciza v. (< fr. préciser, it. precisare), B II, III, IV, V, S I, II, III, IV, V, V I, II, IV, „a stabili cu dată fixă“ /// a hotărî zîua nunți (Bș IV), a ficsa (V III), a stabili (V III), am pus o zî ficsă (V V).

prepara v. (< fr. préparer, cf. lat. praeparare), B II, III, IV, Bș II, V, D III, S I, II, III, IV, V, V II, III, IV, „a pregăti mîncare“ /// pregăti (D III, IV), găti (D III), a face (V III).

presiune s. (cf. fr. pression, it. pressione), B II, III, S I, II, III, V IV, „constrîngere, forțare“ // presiuńe (B V, V I, II, III) /// costrîngere (S IV), presare (D III).

preșcolar s. (< pre + școlar), B III, Bș I, D II, V, S II, III, „copilul care umblă la grădiniță“ // preșcolaŕ (B V, V III) /// copil de grădiniță (B I, II, Bș III, S I, V), sub ańi școli (Bș IV).

președinte s. (cf. fr. président, it. presidente, lat. praesidens), B II, III, Bș II, III, IV, D II, S I, III, „cel care conduce activitatea unui consiliu popular“ // preșédinte (D III, V I), președínțe (B IV, V, D IV, V, S II, V, V IV), președínțe (Bș I, V, S IV, V II, III, V) /// primar (D II), bdirău (S V).

primă s. (< fr. prime, cf. lat. praemium), D II, S III, V I, II, V, „retribuție suplimentară acordată cuiva pentru îndeplinirea sarcinilor“ // premă (B I), premiu (B III, IV, V, Bș I, II, IV, V, D I, V, S I, II, IV, V, V III, IV), primiu (D IV).

prizonier s. (< fr. prisonnier), B I, V III, S I, „militar căzut în mîinile dușmanului // prinzonier (B III, D I, II), prizonęŕ (Bș I, V II, V), prinsonęr (S II, III, IV, V III), prinsonęŕ (B V, D IV), prinzionier (Bș III), prinsionęr (Bș V), prinzioner (D V), prensoner (D IV), prinsonęŕ (S V, V I).

productiv adj. (cf. fr. productif), m. i., „care produce mult“ /// producătoŕ (B IV, D V, S I), roditoŕ (D I, V II).

producție s. (cf. fr. production, it. produzione), B II, III, „totalitatea produselor obținute într-un sector de activitate“ // producție (B I, IV, V, D I, II, III, IV, V, S I, II, III, IV, V, V I, II), producțíie (V III, IV, V) /// recoltă (în agricultură) S III, V I.

profesor s. (< fr. professeur, it. professore), m. i., „cel care predă o materie în școală și are o calificare superioară“ // profésor (D I, V, S II, IV, V), profesoŕ (V III), profesóŕ (V I), profésăr (Bș V).

progresist s. (cf. fr. progressiste), m. i., „cel care luptă pentru ceea ce este înaintat“ // pograsist (B V) /// fruntaș (Bș I).

Scanned with OKEN Scanner

proiect s. (< lat. projectus, cf. fr. projet), m. i., „plan după care se fac clădiri, construcţii“ /// proiect de plan (V III), skiţă (B I, Bş I, II, IV, D I, III, S I, V I, IV, V), skiţă de plan (B V), plan (B II, S II, D III), plan de construcţie (D III, S I, III), plan de casă (D V), desen (S II), deviz (V IV).

proletar s. (< lat. proletarius, cf. fr. prolétaire), m. i., „muncitor salariat în societatea capitalistă, nevoit să-şi vîndă forţa de muncă pentru a putea trăi“ // proletaŕ (B V, D III, S V, V V), prolectar (B II, S I), ploretar (D II, V).

proletariat s. (cf. fr. prolétariat), m. i., „clasa revoluţionară înaintată a proletarilor“ // proletariat (Bş III, V, D I, II, S II), proletariiat (D V) /// clasa muncitoare (Bş II).

pronunţare s. (< pronunţa), m. i., „sentinţă, hotărîre judecătorească“ // pronunţarie (S V, V II).

propagandă s. (cf. fr. propagande, rus. propaganda, lat. propaganda), B III, IV, D II, S II, V II, IV, „răspîndire a unor idei care prezintă şi susţin o teorie“ // propogandă (m. i.) /// mobilizare (Bş III).

propagandist s. (cf. fr. propagandiste, rus. propagandist), Bş III, D II, „activist de partid care face propagandă“ // propogandist (B I, II, III, V, Bş I, II, D II, III, IV, V, S I, III, IV, V I, II, IV, V), propogadist (D I), propogand (Bş V), propogandator (Bş IV) /// agitatoŕ (D III).

propune v. (< lat. proponere, fr. proposer), m. i., „a da sugestii“ /// a face propunere (V III).

protecţie s. (cf. fr. protection, lat. protectio), B II, Bş II, IV, „ocrotire, apărare“ // protecţie (m. i.), protecţiie (V IV, V), /// favorizare (Bş III).

protest s. (< it. protesto), m. i., „act de protestare, opoziţie“ // protecst (S I).

protesta v. (< fr. protester, it. protestare, lat. protestare), m. i., „a se ridica contra unui fapt nedrept“ /// revoltă (Bş III), vreaıı să fac dreptate (Bş I).

public adj. (cf. fr. public, it. pubblico, lat. publicus), m. i., „care priveşte tot poporul“ /// deskis (Bş IV), general (S IV).

pudra v. (fr. poudrer), B III, Bş III, IV, V, D I, III, S I, III, IV, „a da cu pudră“ // pudárí (B I, IV, V, D IV, V, S I), împudárí (V I, IV, V) /// să fărbuie (S V), mă fardez (B II).

pudră s. (< fr. poudre), B II, III, IV, Bş II, III, V, D I, II, III, S III, IV, V, V V, „praf foarte fin, folosit ca fard“ // pudăr (B I, II, Bş II, D IV, V, S I, II, V, V I, IV).

Scanned with OKEN Scanner

pulover s. (< engl., fr. pull — over), B IV, Bş I, III, IV, S II, V III, IV, V, „tricou de lînă sau bumbac cu deschizătură numai la gît“ // pulovăr (B III, S I), plover (D I, III), plovăr (B II, D III), pulober (Bş V), polover (S IV, V I), puloveŕ (V II) /// sfęţăr înkis (B I, D IV, S III), sfęţăr (B III, S V), svęţăr înfis (B V, S I), jerseu (Bş II).

punctaj s. (cf. fr. pointage), D II, IV, S III, V I, V, „notaţie în puncte a rezultatelor obţinute“ // pontaj (B I, II, III, IV, V, D I, S II, V, V III), puntaj (D III, S I).

R

radio s. (< fr., it. radio), B III, D V, S III, V I, II, III, IV, V, „aparat prin care primim ştiri, muzică din depărtare“ // radio (m. i.), radiu (Bş III).

radioficare s. (cf. rus. radiofikaţiia), B II, III, D I, S I, II, III, V III, „instalarea de aparate prin care se face transmitere de ştiri şi muzică“ // radioficare (Bş I, III, D III).

radiografie s. (< fr. radiographie), B I, III, IV, D III, S III, V, V III, „fotografia unei regiuni din interiorul corpului“ // radiografiie (Bş I, II, III, S I), radiografie (S IV), radiografie (Bş IV, D IV), radiofotografiie (V V) /// razã (B II, Bş II, S II, V, V IV), film de radioscopiie (B V, S II), oglindă (Bş II, S II).

raion s. (< fr. rayon, rus. raion), t. i., „fiecare din unităţile administrative în care se împarte o regiune“.

raional adj. (< raion), t. i., „privitor la raion“.

rambleiere, rambleiaj s. (cf. fr. remblayage), Ba II, „umplerea cu piatră măcinată, cu steril, a locului rămas gol în urma extracţiei minereului“ // rambliaj (Ba III), ramblău (Ba I).

rampă s. (cf. fr. rampe), t. i., „loc pe care se încarcă buştenii în vagonete“.

randament s. (< fr. rendement), B III, V, D V, S I, II, III, V II, IV, V, „folos, beneficiu“ /// benefiĉ (B IV), benifiĉ (D V), rentabilitaťe (V III).

raze s. (< lat. radia), t. i., „unde electromagnetice folosite pentru vindecarea unor boli“ /// oglindă (B IV).

reabilitat adj. (< reabilita), B III, Bş I, III, IV, D III, S III, V, V III, „care a redobîndit buna reputaţie“ // reabilitat (Bş V, S I).

Scanned with OKEN Scanner

reacţionar s. (< fr. réactionnaire), Bş IV, D V, S III, „retrograd“ // reacţiuonar (D II, V IV), reacţionar (B III, D IV, S II), reacţionar (B IV), reacţionaŕ (B V, S V, V II, III, V), reacţiuonaŕ (D I, III), reacţiuonaŕ (B V), racţiuonar (B I, S I), racţiuonaŕ (V I), racţionar (Bş V), racţionaŕ (B II) /// retrogradat (Bş II), codaş (Bş I).

recensământ s. (cf. fr. recensement), B III, Bş II, V, D I, II, S I, III, V, V V, „operaţie de numărare a populaţiei, vitelor“ // reĉesământ (B I, IV, Bş I, IV, D III, IV, V, S II, IV, V I, IV), reĉ(č)ĕsământ (B II, V, V II, III), reĉisământ (Bş III) /// scriie marhăle (S I), numărarea poporului (B V).

recenzor s. (cf. fr. recenseur), B IV, „participant la lucrările unui recensământ“ // reĉenzor (Bş III, D V, S I, III, V IV), reĉensor (B III, Bş IV, V, D III), reĉ(č)ĕnsoŕ (S V, V V), reĉenzoŕ (V II, III), reĉesor (B V), ĉenzăr (S IV).

recepţiona v. (cf. fr. réceptionner), B III, IV, V, D IV, V, S I, II, III, V III, IV, „a lua în primire o lucrare“ // reĉepţiona (S V), reĉepţiuona (D III), reĉepta (B I) /// faĉe reĉepţie (D IV, V V), preluua (V I).

rechizite s. (< germ. Requisit), B III, Bş III, D V, S I, II, III, V IV, „materiale pentru scris necesare unui şcolar“ // rekiziťe (Bş I, V V), rekeziťe (V III) /// materiiale şcolare (Bş IV).

recipisă s. (< fr. récépissé, cf. lat. recepisse), B I, Bş IV, D V, S III, IV, V III, „dovadă oficială ce confirmă primirea unei telegrame, a unei scrisori recomandate etc.“ // reĉipise (Bş I), reĉ(č)ipis (B II), reţipisă (B III), reţîpisă (S I, V), reţipişă (B IV, V IV), reţîpişă (D I, III, S I, V III), răţîpişă (B V, D IV, S V), răţipiş (D II), rişipişă (Bş V), riţipis (S II) /// kitanţă (Bş IV, V I), ţîdulă (V V), popťir (Bş III).

reclamant s. (< fr. réclamant), m. i., „cel care se adresează justiţiei pentru a i se recunoaşte un drept“ /// reclămant (S II), lecramant (D III), lăcrămant (B V, D V), reclamator (D IV).

reclamaţie s. (cf. fr. réclamation, lat. reclamatio), B II, Bş II, D II, „plîngere, petiţie împotriva unui abuz“ // reclamaţie (m. i.), lăcrămaţie (B V), reclamă (B I, S III, V V) /// plînĝere (D V, V IV), plînjere (Bş I), sesizare (S I).

recolta v. (< fr. récolter), m. i., „a strînge, a culege recolta“ /// a aduna, a strînĝe (V V).

recoltă s. (< fr. récolte, cf. it. ricolta), t. i., „produse agricole culese într-o anumită perioadă“.

Scanned with OKEN Scanner

recreaţie s. (cf. fr. récréation, lat. recreatio), B II, III, Bş IV, D II, V I, IV, „timpul liber al elevilor dintre două ore“ // recreaţie (B IV, D I, S I, V), recreaţie (B I, Bş V), recreaţîie (V III, V), lecriaţie (D IV) /// pauză (B I, III, Bş I, II, III, D V, S II, V I), răpaţius (B V), repaţius (S IV).

recrut s. (cf. fr. recrue, germ. Rekrut), m. i., „soldat de curînd încorporat“ // regrut (D V), răcrut (S IV), răgută (B V, S V, V IV), răcan (Bş III).

recruta v. (< fr. recruter), m. i., „a chema un tînăr la verificare în vederea încorporării“ // regruta (D V), răcruta (S II).

referent s. (< germ. Referent), B II, III, V, D V, S III, V II, V, „cel care face un referat“ // referator (B I, IV, V, Bş II, D II, V I, IV) /// raport (Bş IV), raportoŕ (V III), om care faĉe un referat (Bş I, D III).

referinţă s. (< fr. référence), m. i., „informaţie, lămurire dată asupra cuiva pentru a-l caracteriza“ // referaţie (B IV) /// recomandare (B II, Bş V, S I, V II), declaraţie (B I, V, Bş I, D III), informare (D III), informaţie (D I).

refuza v. (< fr. refuser), m. i., „a nu primi, a respinge ceva“ // răfuza (B V, D V, V I).

regim s. (< fr. régime), m. i., „totalitatea regulilor impuse modului de viaţă şi alimentare al cuiva“ // rejim (B IV, Bş I), reĝ(ğ)îm (B II, V, S V, V V), réĝim (V II).

regional adj. (cf. fr. régional, it. regionale), B I, II, III, V, Bş II, III, D I, S I, II, III, IV, V, V I, II, III, IV, V, „sfatului popular al regiunii îi zicem . . . “ // reĝiuonal (Bş I, IV, V, D II, III, IV), rejional (B IV, D V).

registru s. (cf. fr. registre, it. registro, germ. Register), m. i., „condică în care se trec diferite date şi acte oficiale“ // rejistru (V I) /// cadastru (S III), dosar (Bş I).

regiune s. (< fr. région, it. regione, lat. regio), B III, Bş II, III, IV, D IV, V I, „unitate administrativ-teritorială, cuprinzînd mai multe raioane“ // reĝiuńe (m. i.), rejiuńe (B II, IV, Bş I, V I).

regreta v. (< fr. regretter), m. i., „a-i părea rău după ceva“ // răgreta (B V), regleta (V IV) /// îmi pare rău (B I).

regulament s. (cf. it. regulamento, fr. règlement, rus. reglement), B I, II, Bş I, III, V, D II, S I, III, V, V II, V, „totalitatea măsurilor prescrise pentru a se menţine o anumită ordine“ // regulamęnt (B III, IV, D I, III, V, S II, IV, V I, IV), regulămęnt (B V).

Scanned with OKEN Scanner

relaţie s. (cf. fr. relation, it. relazione, lat. relatio), B III, „legături între oameni, state etc.“ // relaţie (m. i.), relaţîie (V II, III, V) /// legătură (B I, S III), acorduŕ (Bş I), tratate (Bş I).

remaia v. (< fr. remailler), B II, IV, D II, „a reface la un ciorap sau la orice tricot ochiurile rupte sau scăpate“ /// cîrpi (B III, Bş III), repara (S III), tricota (Bş II), reface (Bş IV), ţăse (Bş V, V V), ştopăluii (D IV, S IV), retricota (V III).

remiză s. (< fr. remise), B I, III, S I, V, V I, III, „partidă de şah în care nici una din părţi nu cîştigă“ // remizie (D I, III, S II, IV) /// egalitate (S II), nul (Bş III).

remorcă s. (< fr. remorque), m. i., „vehicul tras de un motor“ // rămorcă (B V).

remuneraţie s. (cf. fr. rémunération, lat. remuneratio), m. i., „retribuţie după muncă“ // renumeraţie (Bş IV, V, D II, IV, S V, V IV, V).

repartiţie s. (< fr. répartition), B II, III, „distribuire, împărţire“ // repartiţie (D I, II, IV, V, S I, II, V I, V), repartiţîie (V IV), repartizare (B V, D III, S III, V, V III), răpartizare (S IV) /// retribuţie (S I).

repartiza v. (cf. fr. répartir, it. ripartire), m. i., „a distribui, a împărţi“ // răpartiza (B V, S IV).

repeta v. (< fr. répéter, cf. lat. repetere), m. i., „a face o clasă de două ori“ // lepeta (D III).

repetent s. (cf. fr., germ. Repetent), B I, II, Bş V, D II, IV, S I, II, III, V, V II, III, V, „elev care repetă o clasă“ // repetţent (m. i.) /// lepetţent (D III).

repicare s. (cf. fr. repiquer), S III, „replantarea unor plante tinere din răsadniţe într-un loc mai larg“ /// replantare (D III), leplantaţie (D IV), le răsăďesc (S IV, V I), răsăďire (V III).

replanta v. (cf. fr. replanter), B III, S I, III, V IV, V, „a planta din nou“ // remplanta (S II) /// a planta ďin nou (B V), răsădi (B IV, S IV, V V), împlanta (B IV).

reproducător s. (cf. fr. reproducteur), B II, III, IV, S I, III, „animal domestic ales pentru reproducere“ // reproducătoŕ (D V, V III, IV, V), reproductiv (D V, S III) /// animal productiv (D IV), animal ďe prăsîlă (B III, V, D III, S V), taur (D I, II, S IV).

respecta v. (< fr. respecter), m. i., „a cinsti, a stima pe cineva“ // răspecta (B V), rîspecta (Bş IV) /// stima (Bş IV, S I), îl omenesc (Bş II), am ţotă cînstea şi onorea faţă ďe iel (V V).

responsabil s. (cf. fr. responsable), B I, III, Bş II, III, D I,

Scanned with OKEN Scanner

II, S I, III, V IV, „persoană care poartă răspunderea unui lucru, al unui fapt“ // răsponsabil (B IV, Bș II, D III, S II, V II, III), răspunsabil (Bș V), responsabel (D IV), răspunsabel (V I), răspunzabil (B II, V, Bș IV, D V, V V), răspunḑabil (S IV) /// răspunzătoŕ (D V, S V), zavíţ (Bș IV).

reșou s. (< fr. réchaud), B III, V II, „mică plită portativă, încălzită electric sau cu gaze folosită la bucătărie“ // reșeu (m. i.), reșău (B IV), rejou (D II), reĉeu (D V), rișeu (S I, III), reșeu (V III) /// primus (S V).

retragere s. (< retrage), m. i., „datul înapoi pe front“ // retraĝ(ğ)ĕre (B II, Bș III, S I, V, V I), retrajere (D I, V V) /// defensivă (B V).

reţetă s. (< fr. recette, cf. it. ricetta), m. i., „hîrtie prin care medicul recomandă medicamentele ce trebuie luate de la farmacie“ // reţept (B I, II, III, S I, II, III, V, V I, III, IV), răţeptă (B V), riţetă (S IV).

reumatism s. (< lat. rheumatismus, cf. gr. rheumatismos, fr. rhumatisme), B I, III, Bș I, III, V, D I, II, III, V, S I, II, V II, V, „boală care se manifestă prin dureri ale membrelor în timp de ploaie“ // reomatizm (B II, IV, V III), reomatiz (Bș II, D IV), reumătizm (B V), rematizm (D III), răumatizm (S V), reuumă (B V, Bș IV, D V) /// matriĉe (D V, S II), mătričă (S IV), mătrič (V IV).

reuniune s. (cf. fr. réunion), B II, III, Bș I, S I, V I, IV, „întrunire tovărășească distractivă“ // reuńune (Bș II, III), reuńuńe (V III), reuniune (S II, IV) /// întrunire (B II, V, Bș I, IV), kermeză (D V), bal (B I), horă (D III), joia tineretului (Bș IV).

revelion s. (< fr. réveillon), m. i., „petrecere care are loc în ultima noapte a anului și prima noapte a anului următor“ // revelion (B II, Bș III, IV, V, D II, V, S IV, V V), rebeliuon (D III), revilion (Bș IV, S IV) /// sînvăsîi (Bș II), nopțe de Anu nou (S V).

revistă s. (< it. rivista, cf. sp. revista), m. i., „publicaţie care apare periodic“ // răvistă (B V).

revizor s. (cf. fr. réviseur, germ. Revisor), m. i., „cel care revizuiește, controlează o școală, o cooperativă“ // revizór (B V, S II, V I), revizoŕ (V III) /// inspęctor (Bș I, V IV), controlor (S IV).

revoluţie s. (cf. fr. révolution, lat. revolutio), B II, III, S III, V I, IV, „schimbare bruscă, prin salt, a unui fenomen, care

Scanned with OKEN Scanner

trece de la o calitate veche la una nouă“ // revoluţie (m. i.), răvoluţie (B V, D III, V), revoluţiie (V II, III, V).

revoluţionar s. (cf. fr. révolutionnaire), B I, Bş I, II, S I, III, V IV, „care aderă la revoluţie sau participă la ea“ // revoluţionar (B III, IV, Bş III, D II, S II, V I), revoluţionaŕ (D I, III, S V, V II, III, V), răvoluţiionaŕ (B V), revoluţioner (D V), revoltionar (B II), revoultionar (Bş V), revoltiionaŕ (S IV) /// revoltătoŕ (D III).

revolver s. (< fr. revolver), Bş III, „armă de foc portativă, asemănătoare pistolului“ // rĕvolvęŕ (B IV, S V, V II), răvorvęr (B I, V, D II), revorvęr (B III, Bş I, D IV, S III, V III, IV), revorvęŕ (B II, S II, V I), răvorvęŕ (S IV) /// pistol (m. i.).

rezervă s. (fr. réserve), m. i., „ceea ce e pus deoparte pentru mai tîrziu“ // răzervă (B V, D V), răzărvă (S V) /// stoc (Bş III).

riglă s. (< ngr. rigla), Ba II, „lemn gros de 6 cm.“ /// bilă (Ba I), drug (Ba III).

roman s. (< fr. roman), t. i., „povestire mai lungă şi cu multe personaje“.

romanţă s. (< it. romanza, cf. fr., sp. romance), t. i., „cîntec duios şi trist“.

rucsac s. (< germ. Rucksack), B III, IV, V IV, „sac care se poartă în spate, raniţă pentru călătorii“ // rocsac (S IV), rupsac (B I, Bş I), rugjac (D V), rîgjac (D V), ruczac (V I), rupzac (Bş IV) /// raniţă (B II, III, Bş I, D III, S III, V I), rańiţă (B I, IV, V, Bş II, III, IV, V, D I, IV, V, S IV, V), hatijac (B IV, D II, III, V I, II, IV), haitijac (Bş III), hatişag (D V), haticoş (B V), herńeu (B V, D III, IV), bruţac (S II), bruţag (S III), pruţac (V V).

rulou s. (< fr. rouleau), B III, V IV, V, „cilindru din lemn pe care se înfăşoară transparentul de la ferestre“ // rolou (B I), /// cîlindru (Bş II), suport (Bş III, IV), sul (S V), roletă (Bş V, D II, S I), ruletă (D IV, V III), rulator (S III), rol (S IV).

S

sabota v. (< fr. saboter), m. i., „a împiedica intenţionat buna desfăşurare a unei activităţi“.

sabotor s. (cf. fr. saboteur), B III, Bş II, IV, V, D II, IV, V, S III, „cel care sabotează“ // sabotoŕ (B V, S V, V V), sabotatoŕ (B I, II, IV, Bş I, III, S I, IV), sabotoŕ (B V, V III),

Scanned with OKEN Scanner

/// esplotatoŕ (D III), infractor (Bş IV), huligan (Bş I), bitan, escroc (D V).

sacoşă s. (< fr. sacoche, cf. it. sacchetto), m. i., „mic sac de mînă folosit pentru cumpărături“ // sacoşe (B I), şacosă (V III), stacoşă (S IV), sacotă (Bş V) /// traiştă (Bş V, V III).

salariu s. (< fr. salaire, lat. salarium), B III, Bş II, III, D III, V II, „retribuţie pe care o primeşte cineva regulat pentru munca depusă“ // salaŕ (m. i.), sălaŕ (S V, V I) /// leafă (B III, V V), plată (S II, V V).

sanatoriu s. (< fr. sanatorium, cf. lat. sanatorius), B III, Bş I, III, IV, D II, S I, III, „instituţie medicală, aşezată mai ales la munte sau la mare, pentru vindecarea unor boli“ // sanatoŕ (D V, S IV, V, V I, II, III, V), sanator (B I, II, IV, D IV, S II), sănătoŕ (B V), sănatoŕ (D I), sănătorju (Bş II), senator (Bş V, D III), senatoŕ (V IV).

sandală s. (cf. fr. sandale, lat. sandalium, gr. sandalion), m. i., „încălţăminte uşoară de vară“ // săndală (B V, D I, IV, V, S IV, V).

sandviş s. (cf. fr., engl. sandwich), B I, S II, „felie de şuncă, salam, aşezată între două felii de pîine unsă cu unt“ // sanviĉ (B III, D II), sanvíĉ (B II, D III, S I), samviş (B IV), santviĉ (Bş III), sambiş (Bş V), senviĉ (V II, III) /// aperitiv (S III).

sanitar s. (< fr. sanitaire, cf. lat. sanitas), m. i., „personal medical inferior care se ocupă cu îngrijirea bolnavilor“ // sanitaŕ (B V, Bş V, S IV, V V), sănitar (D I) /// feĺĉ(č)ĕr (B V, Bş I), asistent (Bş IV, V II).

satisfacţie s. (cf. fr. satisfaction, lat. satisfactio), Bş III, „sentiment de mulţumire, de plăcere“, // satisfacţie (B III, IV, Bş I, D III, V, S II, III), satisfacţíie (V III, IV), satisfaĉere (S I) /// mulţumire (D III, S III).

saxofon s. (< fr. saxophone), Bş III, S III, V, V IV, „instrument muzical de suflat, cu muştiuc şi clape din alamă“ // sacsafon (B I, II, Bş I, IV, V, D I, III, S I, V I, V), sancsofon (B III), sacsifon (Bş II).

scabie s. (< lat. scabies), B III, V II, S III, V III, V, „boală care provoacă mîncărime de piele, rîie“ // scabie (B IV, V, D III, V, S V, V IV, scobie (Bş I) /// rîie (m. i.).

scabios adj. (cf. lat. scabiosus), B III, IV, V, D II, V, S III, V III, V, „care are scabie“ // scabios (D III, V IV), scăbios (S IV) /// rîios (m. i.).

Scanned with OKEN Scanner

scarlatină s. (< fr. scarlatine), m. i., „boală la copii manifestată prin febră, pete roşii pe piele“ // şcarlatină (B V, D III, V I, IV) /// pojar (m. i.), rápor (B V, Bş III, S V, V II, III, V), buọlă de vînt (Bş IV).

scenă s. (< fr. scène, it. scena, cf. lat. scena, gr. skene), B I, II, V, Bş I, D III, IV, V, S III, V III, „locul pe care stau artiştii pentru programe artistice“ // şcênă (m. i.), şťenă (Bş II, S I, IV, V II) /// tribună (B V, S III).

scrumieră s. (< scrum), D II, V II, III, IV, „farfurioară specială în care se scutură scrumul de ţigară“ // scrumi̯eră (m. i.), scrumęră (B III, Bş I, II, IV), scrumură (B I) /// ĉenuşęŕ (B V), fumăriie (D V).

scuză s. (< it. scusa, cf. fr. excuse), t. i., „dezvinovăţire, justificare“ /// i̯ertare (Bş IV, V I).

secret adj. (< lat. secretum, cf. fr. secret), m. i., „tainic, ascuns // sicret (D III), sĕcret (V II) /// taịnic (B III), ţine în taịnă (Bş I), ţine în sine (Bş III).

sector s. (cf. fr. secteur, lat. sector), B II, III, IV, V, Bş I, S II, III, V, „zonă de acţiune a unei unităţi militare“ // sectoŕ (V IV) /// cîmp de luptă (B V), direcţi̯e (Bş V).

secundar adj. (cf. fr. secondaire, lat. secundarius), B I, III, IV, Bş I, III, D III, S I, II, V II, III, IV, „care nu vine decît în al doilea rînd“.

selecţiona v. (< fr. sélectionner), B IV, V, D III, V, S III, V III, „a alege, a separa boabele sănătoase de impurităţi“ // selecţi̯ona (S I, II, V, V I), seleţi̯ona (S IV), selecta (B III, D I) /// aleĝe (B II, S IV).

semănătoare s. (< semăna + suf. -(ă) toare), D III, IV, S III, V II, „maşină agricolă cu care se seamănă anumite plante“ // semănătọre (B I, II, V, D V), sămînătọre (B II, III, IV, D I, S IV, V, V I, III, IV, V), semînătọre (D II, S I, II) /// maşînă de sămănat (Bş V).

seminar s. (cf. lat. seminarium, fr. séminaire), B II, III, Bş I, D I, V, S I, III, V III, „cerc de studii organizat pentru pregătirea unui colectiv“ // seminaŕ (B V, S V, V V), siminaŕ (D III, siminar (Bş IV).

semnaliza v. (< germ. signalisieren), m. i., „a face semnale pentru orientare“ // sămnaliza (B V, D V, V V), simnaliza (S IV).

sensibil adj. (cf. fr. sensible (lat. sensibilis), B II, III, IV, D II, V, S I, V I, II, IV, „simţitor“ // sănsibil (V III), sinsibil

Scanned with OKEN Scanner

(S IV) /// milos (B I, D I, III), slab la fire (Bș V, D V), slăbuț de nerv' (B V), slab de inimă (Bș I, II), jîngaș (Bș IV), ĝ(ğ)îngaș (V III), înțînat (V V).

sentință s. (< lat. sententia, cf. fr. sentence, it. sentenza), m. i., „hotărîre a unei instanțe judecătorești" // sintință (Bș II), setință (D IV, V I, III), sestință (S IV), săstință (B V).

separa v. (< fr. séparer, it., lat. separare), m. i., // sepera (D V, S IV), desepara (D III) /// despărți (B I, V, S V, V II, V), desțiliń (B V, D II), desțińili (D III).

serbare s. (< lat. servare), m. i., „programul artistic dat de elevi la sfîrșitul anului școlar" // sărbare (B IV, V, Bș V, S IV, V I, IV) /// program artistic (Bș II, III).

serenadă s. (< fr. sérénade, cf. it., sp. serenata, germ. Serenade), m. i., „muzică ce se prezintă sub fereastra cuiva în semn de dragoste" // serinadă (Bș II, III, IV, V, V I), seneradă (S IV).

serios adj. (< fr. sérieux, cf. lat. serius), m. i., „grav, corect în comportare" // sereos (B I, II), sĕrios (V III, V), serios (D V, S II, IV, V) /// înkis (B V), dozńic (B I, D IV), mîndru (Bș VI), cinstit (Bș III).

serpentină s. (< fr. serpentin, serpentine, cf. germ. Serpentine), m. i., „drum șerpuit" /// drum cu curbe (S IV), drum cotit (V II), curbă (B II, Bș II, D IV).

serviciu s. (< fr. service, it. servizio, lat. servitium), m. i., „slujbă, post, funcție" // servîc(č) (S I, III), serviî (B II, V II), sărviî (B IV, S II, V I), sărvîc(č) (B V, S IV, V, V V) /// post (V I), slujbă (Bș V)), întră în producție (Bș IV).

servietă s. (< fr. serviette), V I, III, „geantă de piele" // servîetă (Bș II, III, S V), servetă (m. i.), sărvetă (B IV) /// ĝ(ğ)antă (Bș III, IV, D II, IV, V V), ğantă (V III), j'antă (S V, V II), taşcă (B V, D V, V V).

sesiune s. (cf. fr. session, lat. sessio), m. i., „ședință de lucru a unui corp deliberativ" // sesiuńe (B V, Bș III, IV, D III, V, S V, V V).

simpozion s. (< fr., gr. symposion), B III, S I, V III, „întrunire în cadrul căreia se dezbat diferite probleme cultural-științifice" // simpozion (Bș III, D III).

silvicultură s. (< fr. sylviculture), Ba II, III, „știința care studiază cultura și exploatarea pădurilor" // sivicultură (Ba I).

sirop s. (< fr. sirop), t. i., „soluție de zahăr în apă sau în suc

Scanned with OKEN Scanner

de fructe care servește la pregătirea dulciurilor și al unor medicamente".

solidaritate s. (cf. fr. solidarité, it. solidarietà), B II, III, Bș I, D III, S III, V I, „răspundere comună, coeziune" // solidaritaťe (B IV, V, D I, S III, V III), soledaritaťe (D V, S IV), soldaritaťe (S I).

solist s. (< fr. soliste, it. solista, lat. solus), m. i., „cel care execută singur un cîntec, un dans" // solo (Bș IV, D III), sol (S III), sonist (S IV) /// cîntăreț (Bș II).

sondă s. (< fr. sonde), Ba I, „locul unde se sapă pentru a se vedea dacă există minereu" /// breșă de cerčetare (Ba I, II, III).

sorta v. (cf. germ. sortieren, it. sortire), Ba II, „a așeza butucii după calitate, formă etc." // soltez (Ba III) /// clasa (Ba I), stivuji pe categorii (Ba II).

spital s. (< germ. Spital), m. i., „locul unde sînt internați bolnavii pentru vindecare" // șpital (D V).

sport s. (cf. fr., engl. sport), t. i., „diferite practicări de exerciții fizice".

sportiv s. (< fr. sportif), m. i., „cel care practică sportul" // sportist (B III, V, Bș IV, V, S V).

stagiu militar s. (cf. fr. stage + militaire), B III, Bș I, S V, „timpul cît stai în cadrul armatei" // staĝ(ğ)u (Bș V, D II, V, V II), staju (B IV, V, D I, III, IV, S III, V III), stajju (V IV), staj (V V) /// activ (Bș III), armată (S II), serviču militar (V I).

staţie s. (cf. fr. station, it. stazione, lat. statio), Bș II, S I, III, V, I, „loc unde se opresc vehiculele publice" // staţie (m. i.), staţîje (D II, V III, IV, V) /// oprire (B V), staţionare (S V).

statut s. (< fr. statut, it. statuto, lat. statutum), m. i., „regulamentul unei asociații" // stătut (B V, S V), statutar (S IV).

statutar adj. (cf. fr. statutaire), m. i., „în conformitate cu statutul" // statular (Bș II), conform statutului (V V).

steril adj. (< fr. stérile, cf. lat. sterilis), t. i., „piatră stearpă, fără minereu" /// pt'atră sălbatecă (Ba III).

stilou s. (< fr. stylo), m. i., „toc de scris care are un rezervor propriu de cerneală" // stilău (Bș II) /// toc rezervor (Bș IV, D III, V, V II, V), toc răzărvor (B V).

stima v. (< it. stimare, lat. aestimare), m. i., „a cinsti, a respecta" /// cinsti (B I), i-am dat tọtă omińiia (D II).

știmula v. (< fr. stimuler, cf. lat. stimulare), B III, IV, D

Scanned with OKEN Scanner

III, S I, II, V I, III, IV, V, „a încuraja, a da un nou avînt“ /// îmboldi (B III).

stoc s. (cf. fr., engl. stock), m. i., „cantitate de materiale pentru construcţii“ // stog (B IV), ştoc (B V).

stofă s. (< it. stoffa, germ. Stoff), m. i., „ţesătură de lînă, bumbac“ etc.“ // ştofă (B V, D III, V IV, V) /// postav (Bş II).

student s. (< it. studente), m. i., „cel care urmează cursurile unei facultăţi“ // studęnt (B III, V, Bş IV, D V, S IV, V IV).

succes s. (< fr. succès, it. successo, lat. successus), m. i., „reuşită, izbîndă“ // sucês (B V, Bş IV, D IV, V, S III, IV), supcês (Bş II), subcês (D IV) /// noroc (B V).

sudură s. (< fr. soudure), m. i., „locul unde s-au lipit prin sudare două metale“ // sudătură (B V, D IV), sudare (V IV) /// lipitură (S IV).

sufoca v. (< fr. suffoquer, cf. lat. suffocare), B III, S II, V I, II, III, IV, „a înăbuşi (din lipsă de aer)“ // sufolca (S III) /// năbuşi (B I, II, D IV), năduşi (B IV, S IV).

sulfamidă s. (< fr. sulfamide), m. i., „medicament, sub formă de pastile, pentru vindecarea unor infecţii, răni“ // solfamidă (D II), sulfamid (V IV), sulfatiazol (D IV) /// pirole (S I, V).

supleant s. (< fr. suppléant), m. i., „suplinitor“ // supleiant (B V, D III), supliiant (Bş V, S III, V III), supleant (V V) /// suplinitor (V IV).

suplinitor s. (cf. it. supplitore), m. i., „cel care înlocuieşte pe un profesor la catedră“ // suplińitoŕ (B V, D V, S IV, V, V III, V) /// înlocuitor (Bş IV), profesor suplinitor (D I), supleant (Bş III, D III).

surplus s. (< fr. surplus), B III, IV, Bş V, D I, S II, V II, III, IV, V, „prisos, excedent, ceea ce este în plus“ // suplus (D III) /// plus (B II, V, Bş I, IV, D II, S I, V), plus de mărfuŕ (D V).

sutien s. (< fr. soutien), B IV, Bş II, III, D II, V II, „obiect de îmbrăcăminte femeiască ce susţine sînii“ // suten (Bş IV, D I, S IV), sutięn (D III, S II), suteu (S IV), sutem (V I), sutier (V IV) /// legătore (B I), legătore la ţîţă (V V), suport (S I), suportu sînilor (B III), corsăt (S III), susţînătoŕ (V III), cîngătore de ţîţă (B V).

suvenire s. (< fr. souvenir), m. i., „amintire“ // suveńire (B IV, Bş V, D I, V II, III, IV) /// amintire (S I, V V).

suveranitate s. (cf. fr. souveraineté), B III, S II, III, V I, „putere supremă, independenţă“ // suveranitaťe (B V, V III, IV).

Scanned with OKEN Scanner

Ş

şah s. (< germ. Schach), m. i., „totalitatea pieselor cu care se joacă şah“ // şac (B IV, D IV, S IV, V, V I), şact (B V).

şcolariza v. (< şcolar), m. i., „a încadra în activitatea de şcolar“ // şcolarida (D III).

şezlong s. (cf. fr. chaise longue), S IV, „scaun mare pentru odihnă, al cărui spătar se poate înclina după preferinţă“ /// divan (Bş II), fotoliu (Bş III, V II, III), scaun mobil (S III), scaun cu feldere (V V).

şniţel s. (< germ. Schnitzel), Bş IV, D I, II, V IV, „carne de viţel, porc etc. tăiată în felii subţiri şi prăjită în grăsime“ // şniţăl (B II, III, Bş III, V, D IV, S I, V), şńiţăl (V III), jniţel (S III, V II), jniţăl (B IV, V, Bş I, II, D III, S II, IV, V I), şniţĕr (V V).

şofer s. (cf. fr. chauffeur), m. i., „conducător al unei maşini“ // şofĕr (Bş I, D I, III, V, S IV, V, V III, V) /// conducător auto (Bş I).

şomaj s. (< fr. chômage), B III, V, Bş V, S I, II, III, V, V III, IV, V, „situaţia cuiva care nu are de lucru“ // somaj (Bş I, III, D II, V), şomaş (D III), şomerije (B IV, V, Bş IV, D IV, V II), şomeritaţe (S IV), bagabond (Bş I).

şosea s. (< fr. chaussée), m. i., „drum pietruit sau asfaltat pentru maşini“ // şoşę (V III), şoşę (B V), soşę (V I), soşęa (S V) /// drum naţiuonal (Bş I).

şosetă s. (< chaussette), m. i., „ciorap scurt care ajunge pînă deasupra gleznei“ // şoşetă (B V), soşetă (S V), sosetă (V I).

şoşon s. (< fr. chausson), m. i., „încălţăminte din cauciuc sau postav care se poartă peste pantof“ // soşon (S II), şoson (V, III) /// galoş (B II, Bş I, II, III, IV, D I, II, S III, IV, V), galoc (B V, Bş V), mocasin (Bş II), pîslaŕ (D III), papuc dubli (B V).

şovinist s. (cf. fr. chauviniste), Bş III, V II, V, „partizan al şovinismului“ // şovenist (B V), şovin (B III, VIII) /// naţionalist (Bş IV), faće ură de rasă (Bş I).

spilhozen s. (< germ. Spielhose), V IV, „pantalonaş cu bretele pentru copii“ // şpiloţ (B II) /// pantaloń scurţ (B I, S I), pantaloń de vară (D IV), pantalonaş' (Bş III, V III), pantalonaş' cu bretele (Bş II), costumaş de plajă (B II).

Scanned with OKEN Scanner

șprit s. (< germ. Spritzer), t. i., „vin amestecat cu sifon sau cu apă minerală“ // sprit (V V).

ștampilă s. (< it. stampiglia, cf. germ. Stempel, fr. estampille), B I, Bș III, D I, II, III, IV, S I, II, V, V I, II, III, IV V, „ce se pune la poștă peste timbrele lipite pe plic, pentru a nu le mai putea folosi“ // stampilă (B III, IV, Bș I, S III), ștampelă (B V, S IV), ștempăl (Bș V) /// siĝil (B I, Bș II, IV, V, D I, II, S I, IV, V, V III, V), siĝiliu (S III, D V), peĉeťe (B II, D II, V II, V), peĉetar (S I).

T

tablou s. (cf. fr. tableau), m. i., „pictură sau desen executat pe pînză sau carton, așezat pe perete“ // tablău (B V).

taior s. (< fr. costume tailleur), B III, IV, Bș IV, D IV, „îmbrăcăminte femeiască din stofă, formată din două piese“ // tăiór (S III), /// costum (m. i.), õ_rîn_de haiíe (B II).

tambur s. (< fr. tambour), Ba I, „sulul pe care se înfășoară funia chiblei“ /// doba (Ba II, III).

tampon s. (< fr. tampon), Ba I, II, „lemn de la mijloc în tabla unei plute, avînd menirea de a ține la distanță tabla următoare“.

taxator s. (< fr. taxateur), m. i., „cel care încasează o taxă“ // tacsatoí (B II, V, Bș V, D III, S IV, V, V II, V) /// încasatoí (S I).

taxi s. (< fr. taxi), V IV, „automobil de piață“ // tacsiu (m. i.), tacsor (D V), pobedă (B IV).

taximetru s. (< fr. taximètre), B II, D III, V III, S IV, V, „automobil de piață, cu un aparat ce indică prețul după distanța parcursă“ // tacsometru (Bș I).

telefon s. (< fr. téléphone), m. i., „aparat electric cu care se vorbește la distanță“ // tilifon (S V).

telefona v. (< fr. téléphoner), m. i., „a vorbi la telefon“ // telifona (Bș I, S I), tilifona (B I, IV, V V), telefoni (B V) /// (a) grăi la telifon (V V).

telefonist s. (cf. fr. téléphoniste), m. i., „cel care face serviciu la o centrală telefonică“ // telifonist (Bș II), tilifonist (S V) /// centralist (Bș III), operator (D I), operatoí (D III).

telegramă s. (< fr. télégrame, cf. germ. Telegramm), t. i., „comunicare trimisă în scris la distanță, cu ajutorul telegrafului“.

Scanned with OKEN Scanner

temperatură s. (cf. fr. température, lat. temperatura), m. i., „febră“ /// febră (B V, V II, III), focuŕ (V II, IV), călduŕ (S IV), înfocăčuńe (S V, V III).

teniși s. (tenis < engl., fr. tennis), m. i., „pantofi de tenis ușori, din pînză și cauciuc“ // ťeneș' (B II, Bș II, S I, V II), ťeniș (Bș IV, D IV), ténič (B III, IV, Bș V, V I, III).

tensiune s. (cf. fr. tension, lat. tensio), B III, Bș I, D IV, S III, V III, „presiune exercitată de fluxul sanguin asupra arterelor și a inimii“ // tensiuńe (D I, S I, IV, V II, V), tensiune (D II, III, S II), tensiuńe (D V), tenţiune (B V), tẽnsiune (B I, II, Bș II), tesiune (Bș III), tẽsiuńe (Bș V, S V).

termometru s. (< fr. thermomètre, cf. gr. thermos — cald, metron — măsură), m. i., „instrument pentru măsurarea temperaturii“ /// grad (B I, II, IV, V, S I, II, V).

textile s. (< textil, cf. fr. textile, lat. textilis), B II, III, IV, Bș I, IV, D II, S III, V, V II, V, „țesături, obiecte confecționate din țesături“ // tesťile (B I, V, Vș B, D III, IV, S I, II, IV, V I, III, IV) /// pîzuŕ (Bș II), confecții și tricotaje (Bș III).

tifos s. (< fr. typhus, cf. gr. typhos), m. i., „boală infecțioasă și epidemică, care lasă urmări toată viața“ // tifus (B V, lîngorie (Bș V, D I, II, IV, V, S IV, V) /// lingore (B IV), lungore (S IV).

timbru s. (< fr. timbre, sf. it. timbro), t. i., „imprimat care se lipește pe scrisori și acte oficiale, reprezentînd o taxă“ /// ștemplu (B V, S III).

tirbușon s. (< fr. tire-bouchon), B IV, „dispozitiv în formă de spirală folosit la scoaterea dopurilor de plută de la sticlă“ // tirbușoŕ (Bș III), tiribușon (Bș IV), tribușon (D III, S III), turbușor (S I), turbișon (S II), tirbușoŕ (V V), ferbușon (D V) /// sflęďer (B I, III, V I, II, IV, V), slęďer (S V), sfrędel (D I), sflęderuș (B V), șurubáŕ (Bș IV, V), șorubár (D IV), șurubęlniță (Bș I), răcușor (S IV).

toaletă s. (< fr. toilette), B II, Bș I, II, IV, D III, V II, III, „mobilă cu oglindă pe care se țin obiectele necesare îngrijirii, pielei etc.“ // tuualetă (D II, S III, V IV, V), tualetă (B III, S II), toaletă (B IV), tolétă (Bș II), toletă (Bș V, S IV), tuioletă (D IV), teuioletă (D V) /// oglindă (B V, S V), uoglindă (S I).

tombolă s. (< it., fr. tombola), B II, IV, Bș II, D I, II, III, S II, III, V I, II, III, IV, V, „loterie cu obiecte“ // tómbulă (B I) /// loterije (Bș V).

Scanned with OKEN Scanner

topograf s. (< fr. topographe), Ba II, III, „cel care face schițele și planurile de mină“ // tupograf (Ba I).

totaliza v. (< fr. totaliser), m. i., „a face totalul, a însuma, a aduna“ /// aduná (B V).

tractor s. (< fr. tracteur), m. i., „vehicul automotor folosit în agricultură sau industrie“ // tractoŕ (D III, S IV, V, V III, IV, V).

transplanta v. (< fr. transplanter), B II, III, S III, V III, „a scoate o plantă dintr-un loc și a o planta în alt loc“ /// răsădi (B I, V, S I), muta (D III).

transversală s. (< fr. transversale), Ba I, II, „galerie care trece prin toate straturile de minereu și care e perpendiculară pe direcția zăcămintelor“.

trasa v. (< fr. tracer, cf. germ. trassieren, it. tracciare), B I, III, D II, III, IV, V, S I, II, III, V, V I, II, III, IV, V, „a însemna pe o suprafață linia unui drum sau hotar, a da directive“ /// arăta (S IV), delimita (V IV), a croi (B V).

tratament s. (cf. fr. traitement), m. i., „îngrijirea medicală pentru vindecarea unei boli“ // tratamęnt (B III, IV, Bș I, III, D IV, V, S II, IV, V IV).

tratative s. (< it. trattative), m. i., „discuții, negocieri între părțile interesate pentru a se ajunge la o înțelegere“ /// tratáte (Bș III, D I), tratamęnte (Bș IV, V I), înțălęgeŕ (S III).

tren s. (< fr. train), t. i., „ce merge pe calea ferată“ /// ģéizăș (Bș II, D V, S II, III, IV).

tren regimentar s. (tren < fr. train + regimentar, cf. fr. régimentaire), Bș I, V V, „tren pentru transportul soldaților unui regiment“ // reģimental (Bș III), tren rejimental (S III) /// tren militar (Bș V, D II, V), tren de armată (D III), tren de război (B V), garnitură militară (B III).

tribunal s. (< fr. tribunal, cf. lat. tribunal), m. i., „instanță judecătorească care judecă procese civile și generale“ // trebunal (D IV, S IV, V I) /// judecătorie (V V).

tribună s. (< fr. tribune, cf. it. tribuna), m. i., „estradă, loc înălțat de unde vorbesc oratorii“ /// sčenă (B I, Bș I), sťenă (Bș II).

trimestrial adj. (cf. fr. trimestriel), m. i., „care are loc din trei în trei luni“ // trimestriał (B V, D III, V I), trimestrial (Bș III), trimestreial (B IV).

trimestru s. (< fr. trimestre, cf. lat. trimestris), m. i., „in-

terval de trei luni“ // trimistru (Bș IV), trimestu (B V, D III, S IV, V I).

trior s. (< fr. trieur), B I, V, D II, V, S I, II, III, „aparat folosit pentru separarea boabelor de semănat, de corpurile străine“ // treior (B III, S III), triof (S V), traior (S IV), trioŕ (D III, V IV), tréier (V V) /// selector (V II), selectoŕ (V II), alegătore (D II, IV), mașină de ales (D IV).

triora v. (<trior), D II, III, V I, III, IV, „a selecționa semințele la trior“ // triiera (B V), treierá (S I, III, V V), triia (B I) /// selecționa (S IV), alege (B II, D IV).

tróliu s. (cf. fr. treuil), m. i., „mașină pneumatică sau electrică folosită la tragerea vagonetelor pe planuri“.

trotuar s. (< fr. trottoir), B III, Bș I, D V, S I, III, II, V III, „parte a străzii rezervată circulației pietonilor“ // trotual (m. i.), trotoár (V I) /// iárdă (B V, S II, IV).

trusóu s. (< fr. trousseau), D IV, „lenjerie de pat făcută pentru o fată cînd se mărită“ /// zęstre (B II, V, Bș I, IV, V, D I, II, IV, S I, III, V II, V), dęstre (B I, Bș II, III, D III, S V) /// halube (V III).

trust s. (< engl., fr. trust), B I, III, IV, V, D I, III, V, S I, II, III, V, V I, III, IV, „formă de organizare în care se unesc unitățile unei anumite ramuri“ /// soĉiietaťe (B V), asoĉiiație (S III).

tuberculoză s. (< fr. tuberculose), m. i., „boală de plămîni“ // toberculoză (Bș II), tubeculoză (D IV) /// tebeĉé (Bș II, IV, S I, II), óftică (B V), heťică (D II, IV), hîrťică (S II, V V), boli pulmonáre (B III).

turmentat adj. (< turmenta < fr. tourmenter), B II, V, Bș IV, V, D I, III, S III, IV, V I, II, III, IV, V, „beat, în stare de ebrietate“ // înturmentat (B III), tormentat (S I), înturbentat (S V) /// beţiv (B I, Bș I, D I, III, IV, S I, II), beţîv (B V, D V, S V), (Bș IV), alcolist (Bș I, Bș III, IV, D III, S IV), bat tun (B IV), tun de beat (B V), beat porc (Bș V, D II), în stare de ebriietate (B I, S I, III), băiiut (V III), tare bat (V I).

Ţ

ţigaretă s. (< germ. zigarette), B III, IV, S III, V II, III, V, „ţigară“ // ţîgaretă (B V) /// ţîgară (Bș II, S IV), ţîglare (D III, V).

Scanned with OKEN Scanner

ţincvais s. (< germ. Zinkweiss), Bş III, „oxid de zinc de culoare albă, folosit în vopsitorie“ // ţiŋcvaiş (Bş II), ţinváiş (D III, V III), ţínvaiş (S IV, V IV), ţíŋgvaiş (S III) /// ziŋc (Bş IV), var (Bş III).

U

umiditate s. (cf. fr. humidité, lat. humiditas), B III, D III, S I, II, III, V IV, „umezeală, cantitatea de apă pe care o conţine un material sau un mediu“ // umiditaţe (S IV), umeditaţe (B V) /// umezeală (D I, S IV), umeďală (D V), umedală (B V), jiloveală (B I).

unanimitate s. (cf. fr. unanimité, lat. unanimitas), B II, Bş V, S I, III, V, V I, II, III, IV, V, „acord, înţlegere deplină“ // unanimitaţe (D V, S IV), unalimitate (B II, V, D III, S II), unanumitate (Bş IV), unanamitate (Bş III), unanumitate (Bş I).

uniformă s. (< fr. uniforme), m. i., „îmbrăcăminte tip purtată de elevi“.

uniune s. (cf. fr. union, it. unione, lat. unio), m. i., „unirea mai multor organizaţii pe baza unei convenţii pentru apărarea intereselor comune“ // uniuńe (B V, D V, S IV, V III), uńiune (Bş IV) /// unificare (Bş III).

universitate s. (cf. fr. université, lat. universitas), B I, II, V, Bş I, D IV, S I, II, V I, III, „şcoală înaltă cu mai multe facultăţi“ // universitaţe (m. i.), univerzitaţe (Bş IV).

urnă s. (< lat. urna, cf. fr. urne), m. i., „cutie în care se pun buletinele de vot“ /// cutiie (B II), cutiie săcreată (S IV), ladă ďe votat (B V), ladă (B I).

utilaj s. (< fr. outillage), m. i., „totalitatea uneltelor etc., pentru asigurarea procesului de muncă în agricultură“ /// unęlte (B V, S IV).

V

vaccin s. (< fr. vaccin, cf. lat. vaccinus), m. i., „lichid medicamentos folosit în scop preventiv împotriva unei boli infecţioase sau violente“ // vacî(č)ín (B I, S I, III, V, V I), vacčinare (V IV).

Scanned with OKEN Scanner

vaccina v. (< fr. vacciner), t. i., „a face cuiva vaccin".

vagon s. (< fr., engl. wagon), t. i., „vehicul component al trenului" / vagon cu sensul de cantitate (de cereale, de mere etc.) (S I, V).

vagonet s. (< fr. wagonet), m. i., vagon mic pentru transportul materialelor în pădure, mină, uzină etc." // vagonetă (B V, D IV), vagońet (V II, III), vagoneț (Bș IV).

vagonetar s. (cf. fr. wagonnier), m. i., „cel care conduce vagonetul" // vagonetaŕ (B V, Bș II, D III, V, V III, V), vagońetar (Bș V, D I), vagonitar (D IV), vagonist (V II) /// frînaŕ (S V).

valoare s. (< fr. valeur, it. valore, lat. valor), m. i., „preț" /// preț (B I, II, V, S V), cost (V V).

vapor s. (< ngr. vapori, cf. lat. vapor, fr. vapeur), m. i., „abur" // abur (B I, II, IV, Bș IV, V, D II, IV, V), ábor (B V, Bș II, D I, S II, IV, V).

varice s. (< fr. varice, cf. lat. varix), B II, III, Bș III, IV, D II, III, S I, II, IV, V I, II, III, „dilatarea vinelor în partea inferioară a picioarelor" // varîc (Bș II, V IV), zvaŕîc (S III), varîcă (B IV) /// bolfe (B III, V III), joluḑe (B IV, V V), mătrîc (Bș I, II, V, D II, IV), varicoĉel (B III, D I).

veston s. (< fr. veston), m. i., „perechea pantalonului la bărbați" // vest (S IV) /// haĭnă (B III, Bș III, IV, V, D V, V V), sacoŭ (Bș I).

veterinar s. (< fr. vétérinaire, cf. lat. veterinarius), m. i., „medic pentru animale" // veterenar (B I), veterinal (D V, V II), veterinaŕ (B V, Bș III, V, D III, S IV, V, V III, V).

vicepreședinte s. (cf. fr. vice-président), B III, Bș I, III, IV, D II, S I, II, „ajutorul președintelui, cel care ține locul președintelui" // viĉ(č)ěpreșeďinťe (B I, II, Bș V, S V, V III, V), viĉepreșeďinťe (B IV, S II, V II, IV), viță președinte (D I, V), viță preșeďinťe (D III, IV, S IV, V I).

vigilent adj. (< fr. vigilant, cf. lat. vigilans), B II, S I, III, IV, V II, III, V, „care procedează cu multă grijă, perspicacitate" // viĝilęnt (B III, Bș I, III, IV, S II, IV, V I, IV), vijilęnt (B I, Bș V), vijelęnt (B V) /// precaut (Bș III, D V), atęnt (Bș I, IV, D III, S III, V).

vigilență s. (cf. fr. vigilance, lat. vigilantia), B II, S I, V, V II, III, V, „atitudine de deosebită băgare de seamă" // viĝilęnță (B III, Bș I, III, S II, IV, V I, IV), vijilęnță (B I, IV) /// atenție (Bș IV, D III, S IV), multă grijă (B V).

Scanned with OKEN Scanner

vira v. (< fr. virer, it. virare), B I, III, Bș I, II, III, IV, D I, III, IV, V, S I, II, III, V, V IV, V, „a trece dintr-un cont (debitor) într-altul (creditor) /// returnăr de fonduŕ (Bș IV), ștorna (S III), vărsa la bancă (V I).

viramént s. (cf. it. viramento, fr. virement), B I, Bș III, D I, III, V, V III, V, „operație prin care o sumă de bani trece dintr-un cont într-altul, fără a se lucra cu bani numerar“ // viramęnt (B III, Bș I, D II, IV, V, S II, V IV).

viteză s. (< fr. vitesse), m. i., „iuțeala unei mașini, tren etc.“ // viteḍă (D IV), viteiză (V V).

vizavi adv. (< fr. vis-à-vis), m. i., „peste drum“ // vezavi (S V) /// față în față (B V), peste drum (B I).

vizită s. (< fr. visite, it. visita), B I, III, IV, Bș I, IV, V, D I, II, V, S III, IV, V I, IV, „deplasarea medicului în saloanele spitalului pentru a examina pe bolnavi“ // vízîtă (V II, V), vizítă (B V, Bș II, S I, II), vizîtă (S V) /// consultație (B II, Bș II, V, D I, II), consult (V III), asistență (Bș II), verificare (Bș III).

volei s. (< engl. volley-ball), B I, III, D II, S I, II, „joc sportiv care constă în aruncarea mingii peste plasă, între două echipe“ // vóli (B II, IV, Bș II, IV, D I, III, IV, S III, IV, V, V II, III, IV), vóle (Bș I, V V), volibal (Bș III), folibal (D V).

voleibalist s. (< volei), B III, „cel care joacă volei“ /// volibalist (Bș III, V II, III), volist (B I, II, IV, Bș I, IV, D I, III, IV, S I, II, III, IV, V I, V), folibalist (D V) /// jucător de vóli (S V, V IV).

vólta interj. (< it. volta), Ba II, „comandă la care lucrătorii rostogolesc bușteanul cu țapinele“ /// hei rup! (Ba I), hou rup! (Ba III).

Z

zootehnist s. (cf. fr. zootechnicien), B III, D II, S III, V III, IV, „specialist în zootehnie“ // zotehnist (B II, D III, V, V I), zotecnist (B V, S IV, V), zotégnic (B IV, S I), zotéhnic (D III, S II), zotecnic (D IV).

zonă (de protecție) s. (cf. fr. zone + protection), Ba III, „suprafață amenajată pentru ocrotirea unor copaci“ / zonă de ocrotire a monumentelor naturii (Ba I) // zona de protejare (Ba II).

Scanned with OKEN Scanner

PARTEA A ŞASEA

TEXTE

INDICAŢII REFERITOARE LA CULEGEREA ŞI TRANSCRIEREA TEXTELOR

1. Culegerea textelor s-a efectuat în perioada aplicării chestionarului pe teren. Textele au fost înregistrate pe bandă de magnetofon şi apoi transcrise în laboratorul de fonetică al Institutului de lingvistică din Cluj*. Sistemul de transcriere folosit este acela al ALR, cu unele simplificări cerute de necesitatea dactilografierii lucrării de faţă.

2. În general textele provin de la aceiaşi informatori care au fost anchetaţi şi cu chestionarul. Majoritatea informatorilor sînt agricultori. Pentru a urmări terminologia tehnică am folosit informatori care aveau îndeletnicirea respectivă (forestieră, minieră). Siglele cu numele localităţii şi al informatorului sînt date la sfîrşitul fiecărui text — în paranteză.

3. Conţinutul textelor se referă la îndeletnicirile vieţii rurale specifice diferitelor localităţi din Maramureş sau la tradiţii şi obiceiuri folclorice. Materialul cules a fost selecţionat şi în funcţie de interesul lingvistic pe care îl prezintă textele. Privite în ansamblu, ele oferă elemente ale diferitelor terminologii şi prezintă date lingvistice în legătură cu fenomenul în discuţia noastră — neologismul pătruns în grai.

4. Pentru a ilustra unele aspecte stilistice ale neologismului în creaţiile folclorice, textele înregistrate de noi le-am completat şi cu cîteva piese din recentele culegeri de folclor ale profesorului Petre Lenghel Izeanu, din Sighetu Marmaţiei.

În totalitatea lor, textele ce urmează constituie un material documentar care reflectă stadiul actual de dezvoltare a acestei variante regionale a limbii noastre, în toată complexitatea ei. Din motive de ordin tehnic, dentalele *t*, *d* palatalizate le redăm prin *t'*, *d'*.

---

* Un sprijin preţios mi-a acordat Viorel Bidian, cercetător ştiinţific, căruia îi exprim recunoştinţă.

Scanned with OKEN Scanner

[*Cum îi ástăz viiața-n sátu nóstru*]

Pențru ca să cunoșțém din trecút, lucrăriłe, fețu lucrărilor, fețu cîștígului mișcáța — *soțiițatłe*, trăbă s-adúc la cunoștință cîțeva dáțe din trecút. Ș-anúme în prímu rînd, m-oi țegá dě *comęrț*. *Comęrțu* nóstru, în comúna noștră, ieră forțe *primitiv*, condús dě cîțva evréi. Așă cáre presupúńěm așă, să úită la oη cîștíg, č(č)ěl puțîn șásăză șépțězăc la sútă din fiiěcáre *contravalore* dě márfă. Ca dě píld-o cumpărát o sútă dě kilográme dě porúmb cu pátru súțe dě lei, iěl a vîndút-o cu șépțe súțe de lei. Și în fěțu aiésta s-a pročedát nu on an, doi, trei, mult timp. Munčitori noști, țăráńii munčitoŕ mai avę și o láturi-a doua péntru a cîștígá iěl *existęnța* dě trai îm pădúŕ. Îm pădúŕ evréuu ăsta avę lucrăŕ îm pădúŕ cu *conducătóŕ*, composîuonátului cáre făčę drăńiț, miliuońě dě grîz. Și șăsăzăc dě lei primęșțě on četățan péntr-o mńíie dě drániță. Însă nu-l plățęșțě cu bań, či plățęșțě cu porúmb, iěl înc-o dátă cîștigá și la drăńiț, că drăńițîłě trăbuię să să fácă cu o sútă dě lei. Cu o sútă dě lei lei trăbuię să să fácă o míie dě drăńiță. iImpózîțiłě ieră la úșă. Nu avę nič(č) o ńědęjdě de s-a dúč(č)ě la *fóruriłě* ierárhî și l-ar agutá. D'iη cóntră, trebuię să plățáscă și dě n-are di únděě. Ástăz viiáța s-o skimbát. S-o făcut *gospodăriiě agrícolă colectívă*, vorbés d'-*agricultúră* únděě ástăz sunt *tractoŕe*, cu trei brázdě duč — um plug. S-o riďicát *nivélu* dě trai acélor č(č)ě munčésc, a țărăńími munčitoŕe diη comúna Dragomirésț. Hotărît, noi puțěm vorbí, acuma în veděria alimentáțîiei públičě. T'ě duč la *coυoperatívă*, ai caşcavál, ai costíță, ai *conșérve* dě porc, ai č(č)e vrei, și țě duč úńě ai diréctțîia ta, úńě ai *adrésa* dě plecát la múηcă, cáre-o ai *repartizátă*, p-acęiaș zî.

Lăsăm atúnč alimentáția. Vorbím dě-mbrăcămínțě. Soțiětáța nostă dă posîbilitáțě la fiiěcáre četățán dúpă fețu lui. Dácă

ai numai cinc lei îț ieși o părăfușă dă opinc dă gume péntru copii. Dacă ai cînzăc dă lei îi ieși încălțămînțe buně, dácă ai o sútă dă lei îi ieși mai fíně, dúpă puțéria ta. Poț ca să îț întrețíi existența dă trai, atît *alimentáră*, cît și cu îmbrăcămînțe.

Trécem la múnca în comun. Am agúns că sînțém ceapíșt. Stăpînírea *părtídu, guvérnu* ń-a adús nouă o temeíié, că și céla mńic să trăiáscă și céla máre să trăiáscă, nu núma únu, adécă douăzăc la sútă și óbzăc la sútă să fíie lipíț pămîntului. Acúma, în sărbătóri ně gîndím uore a cui îi copílu iésta. Ástăz îi îmbrăcát, îi-mbrăcat ca pașa. Prin múncă am trecút la înfrumusățária comúńi, și ásta prin *sfáturile populáre*, prin *députați* din fiecare *circumscripții* s-a pus o *série* ș-o série dă lucrăr din contribúția voluntáră băńáscă. Popóru nóstru a muncít și a ridicát comúna nostră la nivelu cáre să găsășțe az. iEsțe *eléctrică* în comúnă, iesțe școlă núma-n orașă găsîț așă școlă. Sau *spitálě* aiíc, nu ierá *spitál* pă la noi. Az s-a-nfințát on *spital* cu pînă la șăiză-șăpțézăz dă pătuń. La *déspozîții* sunt *dóctoń* cîț ně trăbuie. Sînt *doctoriță* vro două mńi să páre și vrio doi *dóctoń*. Sunt cam pátru *cadre sanitáre* cáre sînt ca bază. Apói surói, și d-esța sunt cîțe trébuie. No, lîngă iásta s-a făcút úiță *trotuáre*. S-o făcút *blócuń, blócu* la iifét, *blócu* ășta di pésțe drum, áltu *bloc* péntru ca să potă iifétu da locuiință la cîțva localńic ai săi. S-o făcút álțe, și ástăz îi în construcții om pod, din gos dă sat. Nic om pod, care l-o făcút în perioda nostă nu-i pod pă doi ań, ci-i pod pă o mńíie dă ań, făcút acólo de *betón armát*. Acúma trécem la construcții, cum îi grájdu *comunál* la táuoń, cum îi la *če a pé* s-a făcút o clădíre acúma, s-a reperát cu vreo sútă șăizăz dă mńii, un buget mare, adícă mai máre d-o sútă șăizășîpátru de mńii núma *reparății o* fost.

No trécem acúma la *cultúră*. Hai să veděm noi čě să fáče az în comúna nostă. Ień, aláltăiéń a fost o școlă cu o *clásă*. Acúm d-o vreme-n coče, opt *clásă*. Copílu vině-mbrăcát, hrăńit dă către părínții săi, și învață numai carțe.

Industría kímică, púñĕ la ďĕspozîţîĭĕ hîrťíĭĕ. *Cása Skinţéţi bátĕ* la maşînă o sútă doŭză şî cînĉ ďĕ cărţ la minút. Noŭ, mă copíĭ învăţáţ cárťĕ. Învăţáţ cárťĕ să fiţ voĭ prími-n Ĭĕŭurópa, ţară *civilizátă*, nu o ţară *primitívă* cum o fost acúma-s doŭăzăž ďĕ ań. *Córpu didáctic*, îŋ comúna noştă, în trecút cînd ĭĕrám io la şcoĺă ĭĕrá doĭ: Bud D'orďĕ şî áltă Cornéliĭĕ o cum o ťĕmát-o. Doĭ ĭĕrá. Ástăz îs pésťĕ doŭzăĉ, pésťĕ doŭăzăĉ cáre daŭ cárťĕ ŭómuluĭ.

Şî-n feĺu aĭésta trăĭím noĭ în *soĉiĭĕtátĕ* îŋ comúna Dragomiréşť, cáre o fost *reşeďínţă* ďĕ *plásă*, da o *reşeďínţă* sărácă şî mulţ fără bań. Maĭ aĺĕs cînd o fost *críza económică* ďin o míĭĕ noŭă súťĕ doŭăză şî noŭă. (D V).

[*Fáţa noŭă a Bórşîĭ*]

O să vă vorbésc îŋ cîťĕva cuvínte déspre comúna noştră, cum a fost înaĭínťĕ şi cum îĭ acúma. Înaínťĕ ŭominíi diŋ comúna Bórşa s-ocupá maĭ mult ďĕ *foresţéră*, *bránşa foresţéră*. Umblá la pădúŕ, la *lucrăŕ* ďĕ pădúŕ în toată ţára. Ástăz ŭominíi ďin *comúna* Bórşa îs maĭ múlťĕ *categoríĭ*, aďĕcătă sunt şî miñeŕ ĉe în trecút n-a fost, sunt *foresţéŕ*, o párťĕ-s crescătóŕ ďĕ animáĺĕ şi trăĭĕsc ŭominíi mult maĭ bíñĕ ca-naĭnťĕ. Am zîs că trăĭĕsc ŭominíi mult maĭ bíñĕ ca-naĭínťĕ. D'ĕ ĉĕ? Avém *întrepríndeŕ construcţiiťĕ*, *întreprinderea minéră*, avém *magazíñe uńiversáĺĕ ď-alimentáţîĭe públică*, avem *săcţîĭĕ* ďĕ pîñĕ la noĭ în *comúnă* şi ď-áĭa spun că trăĭím mult maĭ bíñĕ ca în trecút. Noŭ, am spus că trăĭím mult maĭ bíñĕ şî în *probléma nivélului culturál* vreŭ să vorbésc ĉevá. Înaĭínťĕ avem îŋ comúna Bórşa doŕ treĭ şcoĺ, pátru şî símpli învăţătóŕ. Ástăz avém *liĉéŭ*, avém *internát* şî avém maĭ múlťĕ şcoĺ, pă diferíťĕ cătúñĕ. Aproape, toťĕ cătúñiĺĕ ďiŋ comúna Borşa sunt prínsă cu şcoĺ. Nu maĭ avém copíĭ *níĕ şcolarizáţ* ca-naĭínťĕ, avém şcóĺiĺĕ: avém şcóla la *gára* Bórşî, avém la cătúnu Ruŋc,

Scanned with OKEN Scanner

la cătúnu Gîrlă, cătúnu Răpeďa, şcolă ďe opt ań, avém Fîntîna, avem Č(Č)ercăńělu, avém D'aľ Între Rîuuŕ, avém Poiiána ş-avém Bórşa ĉéntru. Númăru *cádrîlor didácticĕ* ięsťĕ mult mai máre ca-n trecút şi *cádre didácticĕ*. Avém ş-on *senatóru te be ĉĕ-n comună* cáre númără opt-nouă súťĕ ďe pátuŕ. Avém *ĉĕrcumsclípţiĕ veterinără* ĉęiĕ ĉę naiínťĕ n-a fost. Avém *spitál unificát, avém ĉercumsclípţii sanitără* îm Poiána şî ľar şî-n Fîntîna iésťĕ om post de prim ajutóŕ. Avém *complécs turístic* la Fîntîna ĉęie ĉĕ naiínťĕ nu iĕrá (Bş V).

[*Realizăŕ din Bîrsána*]

Cĕ să vă spun? Îm plac toťĕ *realizărilĕ* ďin ţára noştră. Dar mai întîi mă ľĕg ďe *realizărilĕ* ďin *comúna* mea, aďícă *comúna* Bîrsána, raiónu Síget, *reĝiuúńe* Maramúreş. În comúna noştră s-au *construiít* trei şcoľ cu cîťĕ opt săľ ďe *clásă*. S-a *construiít* un *modęrn cămín culturál*, cu *aparát* de *proiĕcţiĕ*, cu *mobiliĕr* nou, o sĉénă frumoşă şî *cortínă impunătore*. Tot în *comúna* Bîrsána s-a *construiít* un *dispensár veterinár*, o *sĉénă modęrnă* ďe vără şi álťĕ *constrúcţii culturalsociiálĕ*. Aşá că-ş áre róstu strófa cu iĕcsprésiia că:

„Îm pláĉĕ, da, ńĕspús de mult îm pláĉe
Al vrémi noi nestăvilít avînt,
D'aĉęia vez, luptăm noi péntru páĉe
Şi feriĉíre pă pămînt“ (B III).

[*Cum mă gospodăresc*]

Am ajúns la vîrsta ďe douăză şî trei ďe ań únď-am avút peţîtóŕ. Şi m-a peţît băiatu Pop iiuón, dúpă cáre cîtva timp am făcút núnta. Am făcút núntă şî la núntă o fost lúme múltă. La núntă mi-a adús mai múlte *cadóuuŕ*, váse, feţă ďe męsă, găiíń şî álťĕ. Dúpă terminárea núnţi, noi am înĉĕpút ca

să muncîm, și dúpă múnca depúsă, noi am reușít ca să ne fácem cîte ceva în casă. Am făcút príma dátă un *covór*, un tol frumós alés cu mai múlte culór, și mi-am cumpărát *mașină de cusút, móbilă, recameu, aparát* de *rádio* ș-álte múlte *mobilériur*, în casă. După-acéia io în tímpu líber nu stau ca să mă uit: cúrăț, fag gulérașă, *croșetéz* și-álte *lúcruri*. Fac și lúcruí de mînă dúpă cáre mă búcur mult în viáță de toate zîlele (S II).

[*Locuința*]

Ieu acúma, în últimul timp, la *servicu* am cîștigát mai bíne și mi-am cumpărát o *série* de lúcruí în casă: *móbilă* de cámeră, móbilă de bucătárie, mi-am făcút covore, mi-am cumpărát on *aparát de rádiuo*, totodátă mi-am făcút *ștergătór* cusúte de mînă, c-acéli sunt zęstria úneia fátă la noi. Mi-am cumpărát *rádiuo*, că la *rádiuo*-m plácě fórte mult s-aúd múzică populáră. (Corníșán María, din Vad — 21 de ani).

[*La núntă*]

Mătușă, aș-ám viníit la dumăvóstă, s-o rugát máma, și táta, și míriile și io mă rog táre frumós să fáč(č)eț bíne să viníț la noi la núntă, pă sîmbătă. Și Mărie să víe de drúșcă. Am umblát prin sat, am kemát la núntă prețíne, prețíń și verișore și-alț omiń cunoscúț. La noi la núntă s-adúc *cadóuri*, farfurii, anumíte vásă, anumíte servícuí, bań să pun în jócu miręsi și álțele. (Orza Ileána, din Vad, 21 ań).

[*Obicéiuí la núntă*]

La noi s-adúnă omeni și să facî să cosă sțágu. Dúpă če să cosă sțágu, miręása înțínă la părîț și la nănáș. Dup-âcéie

pʃácă la *cunuńiiĕ*. Dúpă cĕ să rentorcĕ ďi la cunuńiiĕ, jocă colácu în cúrťĕ. Întră-n casă, să bágă dúpă másă şî iárăş ďi nou începe să-nťíńĕ la părît şî la drúşťĕ. Şî să sărveşťĕ másа şî dúpă acęiĕ să jocă góou mńireşî, în care mńireásа atúnc adúnă bań. Dúpă acęiĕ să ďězvoltăşťĕ mńiriásа. (Corńişán Măríie, Vad, 21 ań).

[*Realizări obţinúte în cĕrcumscripţia electorală*]

O să vă vorbiĕsc cîteva cuvínte déspre *realizările obţinúte* în *cĕrcumscripţia electorálă* númăru opt, din comúna Dragomirésť. Din *cĕrcumscripţiia electorálă númăru* opt, am *mobilizát* uámińi la diferíte munc patriuóticĕ, la *trotuuole*, gárduŕ ďĕ betón, la popicăríie şî álťĕ munc. Am *organizát* întruníŕ în *cĕrcumscripţiia* mia, în cádru cărora s-au ďězbătút *probléme* ľĕgáťĕ ďĕ contribúţiia voluntáră băńáscă, akitárea *impózitilor* şî álťĕ *obligáţii* fáţă ďĕ *stat*. La feľ s-au mobilizát toţ cĕtăţeńi la diferíte munc *agrícolĕ*, la diferíte *campáńii* arátul, semănátul, recoltátul, la timp şî-n búńĕ *condiţiuúń*. *Realizărilĕ obţinúte* de către cetăţeńi din *cĕrcumscripţiia electorálă* númăru opt, Dragomirésť, o fost prezentáte în *sesiuúńilĕ* Sfátului populár (D III).

[*Din activitátia sfátului nóstru populár*]

Convocárea sesiuúńi a *Sfátului populár comunál* să fácĕ înaiínťĕ cu cinc zíľĕ şî să *convocă* toţ *deputáţi Sfátului* populár din toťĕ *cĕrcumscripţiiile electorálĕ*. La cáre să învită la acęiĕ *sesiuuńĕ* şî locuitóri fruntáş din *cĕrcumscripţii*, *membri* a *comitételor* ďĕ cĕtăţeń, *membri* a *comisiilor permanente* din actívu lărgít şî s-adúnă la lócu stabilít dinaiínťĕ, la uora *ficsátă*, únďĕ să ďeskíďĕ ďĕ către *preşeďínťĕlĕ Sfátului populár comunál*, cáre arátă că iesťĕ *ńĕcesár* să să aľágă un *prezídiu compús*

Scanned with OKEN Scanner

ďin trei *persone la comúnă*. Pă úrmă *prezídiu* ia loc la másă, dúpă cĕ a fost votát în *unanimitátĕ* dĕ *dĕputáţi* ďin sálă şi încép lucrările *sesiúúni*, în aşa fel ca dúpă c-a ajúns la másă s-alĕgĕ ďin *mémbri prezídiului* om *preşedíntĕ*, cáre *condúcĕ* lucrările *sesiúúni*. Pă úrmă să dă čitíre *órdini* ďĕ zî, cáre iesĕ púsă sub *aprobárea* sesiúúni, cáre în *unanimitáte* sau cu *majoritáta vóturilor* să *voteáză*. Pe úrmă să dă cuvîntu čélor care trébuie să prezîntĕ *rapórtĕ*, dúpă *rapórtĕ* să dă cuvîntu la *discúţii* întrebări, pe márginea *rapórtĕlor prezentátĕ*. În última *sesiúúnĕ* a *Sfátului populár* cáre s-a ţînút în *comúna* nóstră, în *comúna* Vad, s-a *discutát problémele* înfrumusăţări *comúni* pă *báza* hotărîri *consî*... de miníştri, númăru doua súĕ şăptĕză şi trí, úndĕ s-a arătát *rezultatélĕ obţinútĕ* ďi la-ntîi ienuuáriie pînă în prezĕnt, *comuna* nóstă devenind cu pésĕ o sútă şăiză şî doi ďĕ lei pă cap ďĕ locuitór. Uámiňi ďin *comúna* nóstră partícipă cu mult *interés* la îmfrumusăţarea *comúni* nóstre şî-n prima dátă îi istória *comúni* nóstre. În acést an a-ncĕpút să să *construiáscă* şî-n satul nóstru *trotuuálĕ* ďin *betón*, ďin *betón* şî poďeţă *modél*. Toţ locuitori pă *čercumscríptii* au primít acásta cu máre bucuriie văzînd că şî la sáĕ să pot *realizá* lucrăr frumósă, cáre să dispără diferenţa ďintre oraş şî sat.

În álta *sesiúúnĕ* s-a *discutát probléma construcţílor* ďin *ráza* comúni nóstre, úndĕ s-a arătát că în áni *regímului democrát populár* múltĕ şcoľ s-au *construit*. În trecút nu am avut númai trei săľ ďĕ *clásă*, cáre nu ierá níč *iilumníinátĕ*, níč încălzítĕ iar îm prezént avém páisprăzăčĕ săľ ďĕ *clásă* bíne încălzítĕ, *iiluminatĕ* eléctric, cáre *deputáţi* uámiňi pă *čĕrcumscríptii*, *comitétele* ďĕ čĕtăţeň au dat tot ajutóru ca şî *comúna* nóstră să áivă *asigurát problémile* pentru învăţămînt ğenerál în *comúna* nóstră (V III).

Scanned with OKEN Scanner

[*Déspre múnca Comitétului de feméi*]

Pe dáta de dóuăzăși trei am *convocát* o *ședință* cu întreg *comitétu* dě feméi, în care se vor urmá dóuă púncte la *órdiňa dě zi:* vrem să *prelucrăm decrétu* cu *majorárea pénsiilor* și *decrétul* cu-ntrerúperea sárcińilor. Noi *comitétu,* príma dátă ňě vom aduná noi și-l vom *dězbátě* noi și pe úrmă ń-om împărți pă fiěcáre cătún cîť-o femeiě din *comitét.* Ně vom *deplasá* într-o cásă, într-o locuiință, *acólo* vom *analizá* toťacéșta púncte, om da citíre *ziárului* cu *decréťělě* pentru a lămurí și pe feméiiě din *comúnă* dí-ntriága *comúnă* să știiě áre nu știu să čiťáscă le vom lămurí noi și le vom vorbí adînc ca să-nțeleágă dúpă *tĕrmeńi* noș populár. *Ședința* va decúrgě în feťu următór: vom fáče on *convocatór* și om trimeťě o femeiě din *comitét* să sămńeză între *comitétu* și la ora áia ne vom aduná la sála *sfátului popular,* în sală dě *ședințe* și acólo va aveá loc *ședința,* ședința va decúrgě în feťu următór: om da čitíre prima dátă a *děcréťělor.* Pă úrmă, om *analizá* și múnca áre s-o dúčem în plánu áre l-am avút pă *trimestru* pátru. Dúpă ásta vom luá *angajamenťě* și discúțîi. Iéu dě cînd am fost ală *preșădintă,* în o míie nouă suťě șăiză și șásă ánul curent, am făcút, dat fórťě máre *randamént* și *apórt.* Am făcút múncă *patriuótică,* la čĕrărea *Sfátului popular* únde ń-au *indicát:* noi feméiiě din *comúna* Bórșa *comitétu*-ntreg. Pe úrmă am făcút o grădiníță dě copíi, am făcut un parc la grădiníța dě copíi. Pe úrmă am înfințát čĕrcuť dě čeťít pă fiěcáre cătúňě. Cîť-o femeiě din *comitét* ń-am *deplasát* în acést cătún și-am luat cărț dě la *bibliuotécă* și-am înfințát čĕrcuť dě čitít. K'ar și feméiile áre nu știu să čiťáscă s-adúnă mai múlťě într-o cásă și acólo úna díntre ieľě ľě čiťĕșťě și tótuș să adúcă čevá. Pe úrmă pe cătúňě am *prelucrát* di la *conferința* țînútă din dóuăzăși doi dóuăzăși tri iúniiě, *conferința naționálă a feméilor* în áre fórťě mult a fost bucuroșă feméiiě din *comúnă* ascultînd cuvîntárea továrășului Niculáiě Čĕuușéscu cu privíre la dréptu feméiilor. Dúpă ásta, am mai *prelucrát* și cu mističím. Pe urmă ń-am *deplasát* pe fiěcáre cătúňě și am adunat feméiiě la múncă *patriuótică* făcîndu-se și la noi în co-

múnă trotuuále. Au *particípát* un número seriuós dě feméi. Şi tot noi feméiiľě ńě luuăm *angajaméntu* că şi pe mai děpárťě vom munci cu drágosťě şi cu mult *randaméntt* vom da *státului* nóstru (Bş IV).

[*La-ntîi mai la Bucuréşť*]

Cînd am plecát la-ntîi mai ánu acésta, am plecát la artístul Bogíţă. Cînd am ajuns la Bucuréşť, a plouát o ploiě búnă. Am ajúns la óra şásă trizăc după-másă. Ń-a dus on consăťán ď-al nóstru. K'ar ď-aiícě ďin Bîrsána, ń-a dus la teátru Lúcîia Stúrza Bulándra. Ń-am dus acólo ş-am întrebát dácă s-áflă artístu Bogíţă Vasîlě acólo.

— Da, ń-a spus c-acólo ieşťě, s-aşťéptăm puţîn.

A sunát *reğízoru* la *teléfon* acás la iěl, că n-a fost acólo. Şi ń-a răspúns, a spus că iěl ie plecát la Túrnu-Măgureľě, să toarńě un *film:* „Diminéţile únui tînăr cumínte". S-aşťéptăm puţín că víńě. Am stat vio cînc minúťě, o sunát *telefónu.*

— Cíńě-i la *telefón?*

— Bogíţă.

— Tu ieşť Vasîle? l-antrebat reğízărul.

— Da.

— Mă, vino pîn-aiícа puţín.

— Nu pot, a răspúns Bogíţă pîntru că-s forte obosít şî ploa-afără aşă táre. A spus reğízăru.

— Mă, vínă repede c-ai níşte rudéńii.

— Cíńě?

— Iiľána Morárului şî verişoră-ta.

N-am stat nic cînc minúte şi a apărút. Cînd a intrát pe úşă a văzút-o pe Iiľána întíiě. A-ntrebát-o:

— Cě-i cu ťíne, tu Iiľánă?

— Pă, am vińít, dom Bogíţă, la dumńavoastră.

— D'i ce nu m-ai anunţát, mai ďinaiínťě?

— Am vrut să-ţ fácem o *surpríză.*

Scanned with OKEN Scanner

— Nọ-i bíñě atúnca, staț puțín și mẹrgêm acásă.

P-ọrmă am mers acásă, am pus doụă *kilográme* ďě țúịcă pe másă și-am beụút pînă pe la vreọ doụă. A doụa zi ń-am dus la *muzéụ să-l vizitắm. Pictúrilě* romînésť și álte *pictúr*. Pe urmă reîntórs acásă, am luụát mása și ń-am dus ịáră cu Boģíță, *artístul* la un *locál*. A doụa zi am plecat spre cásă, cu *acčělerátu*. Ș-am veńít cu *acčelerátu* pînă-n Sálva. În Sálva am skimbát. Acólo ńě plimbám noị ș-așťéptám *personálu*. A veńít între timp un *impegát ďě mișcáre,* tîńěrél, frumușél. Și m-a țînut ďě vórbă. Probábil ị-o fi plăcút ďě míńě, maị știụ ịo.

Dup-ačẹịa a vińít *personálul* ș-am urcát ș-am veńít încọčě. Între timp, cît vorbẹám cu *impegátu,* alt băịát ďě pe *personál* s-andrăgosťít ďě míńě. Veńínd pe tren, ịěl a veńít la míńě și m-a țînút ďě vórbă. Ș-ị-úna ș-álta să-ị spun cum mă ķámă și úndě stau. Nu vroịám să-ị spun, dar ị-a spus Ịiľána, prẹtena mẹa, Ịiľána Bîrsán. Pe úrmă a spus că vrẹa, m-a-ntrebát că vrẹau să vínă la noị. I-am spus că vrẹau, dar dácă-ị om băịát de trịábă. Așa că ń-am ďěspărțît la D'álu Ș'ťěfăńițî. Ș-am veńít acásă și pe úrmă a vińít băịátu la vreọ săptămînă la noị. Că úna și doụă, númaị să mă căsătorés cu ịěl. Eị da cum să mă căsătorés așa rẹpede, díntr-o cunoștínță . . . gáta-ị să mă și . . . . căsătorésc, da nu să poťě așắ ușór. I-am spus că maị tîrziụ puțîn. Așắ că așắ ń-am petrecút aniversárẹa ďě-ntîị maị în Bucurésť și veńínd înọčě spre cásă (B II).

[*Cum am fost la máre*]

Am primit om bilẹt ďě *tratamẹnt* la máre. Am călătorít cu *trénu,* cu *personálu*. La Bucurésť am stat șásă ụọre. Am *vizitát* Bucurésťu. D'i la *gáră* am mărs cu un *tramváị* pînă la *tịátru* Lúciịa Bulándra. Acólo am căụutát un *artíst* uṇ consắťán, *artístu* Mihái Vasîľě Boģíță. Am întrebat ďěspre ịel ș-a veńít *reģízărul* și mń-o spus că-ị *ịinternát* la *spitál*. A fost čěvá

Scanned with OKEN Scanner

bolnáv grav. Cĕvá *infécţie* la gît. *Reĝizoru* a zîs cîtă míńe că dácă vreu să-l *viziťez* la *spitál* să merg cu ĭĕl că víńĕ cu míńĕ. I-om zîs că nu pot că-s núma-n trecĕre prin Bucuréşť. A doua zî a trebuít să fiu prezentă, la *sécţîia balniiáră*. Am plecát la uora zăce şî cîťĕva minúťĕ, nu şťiu precîs. La uora pátru dimiňaţ-am agûns la Eforíie dĕ sud, acólo unde mń-o fost *bilétu*. Am agûns la cazáre. Iĕrá un *médic* dĕ servîc ń-a aşťĕptát, la cazáre. M-a cazát la *víla* o sútă nouăzăc, *vizavi* dĕ *teátru dĕ váră*. Acólo dáca-m ajúns, ń-a dat cámera şî tot cĕ ńĕ trébe. Pe urm-am mărs la másă. A doua zî, luń, am avút *dóctor* la *vílă*, ń-a *consultát* şî ń-a dat *tratamént*. Ieu súfer dĕ *reumatism*. Mń-a dat băi cálde şî-mpaketăr dĕ nămól. În cámeră, am stat împreunună cu o *farmacîstă* di la Iaş şî cu álta femeie di la Huńĕdora, o soţîie dĕ şofer. Ň-am împăcát forťĕ bíńĕ. În tímpul líber am *vizitát* Eforíia dĕ sud. I-o *staţiuńĕ* forťĕ frumoasă. În tímpul líber am *vizitát clúburiľĕ, teátru dĕ váră*, sériľĕ, în toťĕ sériľĕ am *vizitát*. Cînd o fo tiátru am fos la *tiátru*, cîn nu la *fílmu*. La *tiátru* dĕ váră am văzút múlťĕ *spectácolĕ:* „Dragosťĕ dĕ ţîgán", „Voievódul ţîgáńílor", „Acásă la revístă", *ansámblu* dĕ cînťĕcĕ şî gócuŕ Tîrgu Múreş di la Constánţa, în toťĕ părţîľĕ din ţără. Acásă m-am reîntórs cu personálu pînă la Bucuréşť. Acól-am stat cîťĕva uore. Am mai mărs la cása dĕ actór, ş-am căutát pă *artístu*. L-am găsît pă *scĕnă*, în rol dĕ *teátru*. Mń-a spus că víńĕ la noi în săptămîna viitore. Dúpă áia am plecát cu alcĕlerátu dĕ opt şi jumáťĕ (B IV).

[*Cu autobúzu pînă-n oráş*]

Într-o búnă zî dĕ dimińáţă m-am sculát ş-am plecát la sóţî-mńo la oráş. Cînd am ajúns în *stáţîĕ*, am aşťĕptat *autobúzu*. Dúpă áia m-am urcát în *autobúz*, mń-am cumpărát on *bilét*, m-am aşăzát p-on scáun. În *stáţîĕ* în cĕntru m-am

Scanned with OKEN Scanner

dat jos, m-am dus la ĭél la ĭintreprínderea „Partizánu“ únďě lucrĭázǎ. (Forĭán Mărĭia, Vad, 23 ań).

[*Cum am fost la Bucurésť*]

M-am dus la Bucurésť, am oŋ cumnát acólo profesór. Iěrá-n sală. L-aŋ cătát acásă, nu l-am găsît, m-am dus la ĭél la sálă, unď-o fo la şcólă, am intrát în lóntru. Iěrá copíĭi gáta ďě plecát. Şi ĭél ĭěrá líber.

— Nọ, ieş aĭíĉ cumnáťě?

— Îs aĭíĉa.

Súnă *telefónu*. Îl strîgă *ministru* Mehedĭţ:

— Mă Iuọńě ĉě maĭ faĉ, măĭ n-aĭ dat sămn ďě viĭáţă, n-aĭ dat pă lă míńě, ďě pomińésť că nu ĭéşť p-aĭíĉ pîn Bucurésť, aĭ pliĕcát unďěvá, ť-o fi dus, ĉ(č)ě-ĭ cu ťíńě.

— Ba nu, sunt prezęnt.

— Nọ vii la míńě-n sára ásta să ńě maĭ *consfătuĭím*.

— Nu pot męre dómnu *ministru, továrăş ministru*, cum ar fi zîs, că sunt ocupát, mń-o vińít uŋ cumnát a mńěu ďin Máramùrăş şî trébe să staŭ ďě vórbă cu ĭél.

— D'in Máramùrăş?

— D'in Máramùrăş.

— Ĉe fęl ďě cumnát? Ĉě-ĭ?

— *Agricultór*.

— Nọ ádă-l la míńě să-l studiĭéz, să-l văd.

— Az nu-l pot dúĉě că-ĭ usťěńít táre ş-o avút o persọnă bolnávă p-aĭíĉ, o fátă, şí-ĭ năcăjît.

— Ádă-l încọ, nu ĭ-a fi nimíc.

— Nọ, înťiďě ĭél *telefónu*, nọ, zîc: amú trébe să ťě duc la ĭél, n-am ĉě fa nu pot să rěfúz pă dómnu *ministru*. Am văzú ĉě cult áre ĭél ďě voĭ, ďě máramurăşáń, vrę să stăĭě ďě vórbă, ĭél áre o plăĉęre maĭ mult ca ďě tăt Bucurésťi, cînd vęďě uámiń cu ĉọriĉ larĝ ş-izmęńě larĝ uámiń ďin ťágănu Maramúrăşuluĭ.

Mă duc la ĭĕl. Nọ sára, cînd intrăm la ĭĕl bibliụotécă, acólo avẹ ńĕșťĕ ọspeț cáre nu ĭĕrá plecáț și ń-o strîgá să mẹrem cînd, să mẹrem la ụọra șásă. Am întîrzîĭẹț cu vo ltri minúťĕ, da nu ĭĕrá plecáț ọspeții luĭ. Să *scuzá cumnátu:*

— Ūĭtă do *ministru* n-am vińít tómna la timp.

— Da nu-ĭ ńemíc că îņcă nu mń-o plecát cáre-ĭ am. C-acólo primẹ ụọmiń numaĭ dúpă ụọra únu sfert, unu ĝumătáťĕ, o ụọră núma cu miňĕ-o stat, cu álțî n-o stat ťár atîta.

Ne primẹșťĕ-n *bibliụotécă*, să dúcĕ și petrẹcĕ ĉéĭa ọspeț, îĭ pliácă, și viďĕm că ńĕ lásă síŋguŕ, puțîn zăbovẹșťĕ și ń-adúc-o ţúĭcă dúlcĕ și cum să cintés pîn Bucurésť, um păhár ďĕ apă ș-o dulcáț-acólo. Iĕl cînd să dúcĕ ĭáră-napóĭ, nu șťu ĉĕ maĭ adúcă, zîcĕ mă, niș-pă *miniștri* nu ĭ-o primít cu ţúĭcă dúlcĕ núma pă ťíńĕ că ĭĕșť dac, fírẹ-aĭ al dráculuĭ, zîce cumnátu-mńo. Ĉĕ *cult* áre ăsta ďĕ voĭ. Nọ, dúpă acĕ, víńe la noĭ îm púńĕ-ntrebăŕ:

— Iĕșť ďin Maramúreș?

— D'in Maramúreș.

— D'in ĉĕ sat?

— D'in Bîrsána.

— Únďĕ-ĭ Bîrsána?

— Pă váťa Ízî-n sus.

— D'i la Vad încotró?

— Pă váťá Ízî-n sus.

— Cîț kilométri?

— Bíńĕ. Cúm-îĭ reĝiụúńa la dumńavọstă, munț sau ďáluŕ?

— D'aluŕ.

— Cum a fost ĭárna, az ĭárnă la dumńavọstă?

— Búnă. Ĭeụ înțăťĕg búnă cînd îĭ zăpádă, cînd puťĕm tîrî gunóju să-ngrășăm pămîntu, adúcĕm ťęmńĕ ďĕ clăďíŕ, materiĭáťe, tîrîm fînu ďi pe ďáluŕ, că la noĭ nu să cără ţomna, să cără ĭárna, cu sáńiĭa, nu în tăt ďálu, poț scọťĕ cărúța.

Și-m púńĕ o *sériiĕ* ďĕ-ntrebăŕ, mă ţînĕ acólo pînă dúpă doụăsprăzăĉe ďĕ n-o maĭ îmblát ńiș *tramváiĕ* ńiș ńĕmńíc, ď-o trebuiít să mẹrem pă ĝos. Númaĭ o *sériie* ďĕ-ntrebăŕ cum îĭ

Scanned with OKEN Scanner

viiáța, ďin ĉĕ fáĉem cắsîľĕ, cắsîľĕ ďĕ ľĕmn de stejár îs maị *durábilĕ* ca ďĕ pľátră și ca ďĕ caramńídă, dacă-s tincuiiľĕ și pă ďinafără ţîńẹ-o míịe ďĕ aị. Sî-m dă atîľa sfátuŕ cum să lucrắm, cum să trăiím. D-ápoị ịĕu, uịtîndu-mă, m-am *întimidát* atîta a maị întrebát ďe nu maị am sănătáľĕ să răspúnd. Dă-m vóịĕ să ľĕ-ntreb și ịo ĉĕvá.

— Vaị ďĕ míńĕ, ď-aĉă-m veńít, să ńĕ-ntrebắm, să ľĕ-ntréb și mă-ntréb'.

— Dă-m vóịĕ să ľĕ-ntréb și ịo. Mă uịt la cărţ, avẹ o *bibliụoľécă*, o cásă făcútă rọtă, aşă ďin obéḍ, ráftuŕ pînă sus aşá ca la o prăvăľíịĕ plin ďĕ cărţ atîľa cărţ cît aị dúcé c-o parẹ ďĕ caị buń, un *vagón* ďĕ cărţ, ď-aị dúĉĕ ďe zęĉĕ oŕ cărţ. Ĉĕ drácu fáĉĕ ómu aịĕsta cụ-atîľa cărţ? Atîľa cărţ n-am maị văzút ịo poľĕ ńic nu *igzistă ńicărí*.

— Dom *ministru*, ĉe faĉ cu-atîľa cărţ, ďi úndĕ aị atîľa cărţ și ĉe lúcri cu ịęľĕ, ĉĕ ľĕ folosắșť ďĕ ịęľĕ? Aị prăvăľíịĕ ďĕ cărţ, o ĉe drácu aị aiíĉ?

— Că nu mă mńíră fáptu că m-aị întrebát, că o întrebát *ĝenerál, colonéị*, préụoţ și álţî. Nu mă mńíră fáptu că m-aị *întrebát* dumnátá, ďi la ţără. Ĉĕ nu-s toť-a męľĕ. D'in cólţu aĉéla pînă-ntaĉĕla îs a ĝíněre-mńĕụ, că ịo-s *profésor* ĝográf și ĝińĕri-mńĕụ áre tot aĉęịĕ caréịre. Și jumătáľĕ-s a luị.

Ĝumătáľĕ-s a luị și ĝumătáľĕ-s a męľĕ.

— Și ď-únď-aị atîľa? Cîţ bań aị dat pă ịęľĕ, cum, ďi uńí?

— Am și scris o párťĕ ďin ịęľĕ, am și cumpărát, am și căpîtat *caďóụuŕ* ďi pî la prinţ, cáre o murít ș-o fost fiĉóri *ĝinărál* și *dóctoŕ* și nu s-o folosît, ịo-s *profęsor* ďĕ oráș, nu s-o folosît ďĕ ịęľĕ și uńi ľ-o donát mńíịĕ, c-o zîs că nu mérită să ľĕ primá ńíme ďĕcît Sîmiụón Mehedîţ. Și uńi ľ-o *donát* pręťiíni cáre m-o *sîmpatizát* dúpă lucrărilĕ męľĕ, dúpă fápťęľĕ męľĕ.

Ásta-ị povęsťa. Ș-am plecát. Și m-o dus în vo doụă, oŕ în tri săŕ, nu șťu cîťĕ săŕ ďĕ n-am mai putút męre acásă, atîta m-o truďít. (B V).

[*La căminu culturál*]

D'in tinerețe, am *activitat* în *formáțiile artístice* ále *căminului* nóstru *culturál*. Mi-a plăcút în speciál *activitatea* córului a *ekipei* de dánsuri, și strigătúri. Cu aceste formații am *participát* la diferíte *concúrsuri* în *raión*, iar cu strîgătúri, cu strigătúriле am ajúns pînă-n fáza *raionálă*, la *regionálă* la Báia Máre. La únu d'in *concúrsuri*, la Báia Máre, am cîștigát și un prémiu, un *aparát de rádio* pentru córuri și dánsuri. Iar în mod deosebít, mi-a plăcút cînteceле populáre și dánsuriле: învîrtíta, barbúncul și bătrînéscu. Și dúpă ce m-am căsătorít am *activitát* în *brigáda artístică* de *agitáții* a *căminului* nóstru *culturál* cu care ne-am prezentát în *concúrs* la Săcél, *Sălișta* și la céntru de *raión*. Am pregătí și o núntă țărănáscă, cu cáre am obținút *succése* pésте tot únde ne-am prezentát. (D II).

[*La spítal în Cluj*]

În vára anului, o míie nouă súte cínză și doi am fost *accidentát* la óku drept, péntru cáre am mers la Cluj cu trénu. Am fost cu părínți. Acólo m-au dus la *clínică oftalmológică* uń-am fost *internát* în *spitál* și mi s-a făcút *operáții*e, findu-mi înlocuiít óku cu *protéză*. Am fost *spitalizát* acólo timp de vreo două luń, dúpă cáre m-am făcút bíne si m-am reîntórs iar acásă. (Bș I).

[*Cum am fost la spitál*]

Cînd am fost în armáță, am plecát într-o *delegáție*, cu *alcilérátu*. Și dúpă ásta cînd m-am dat jos, nu m-am simțít bíńe. Dúpă ásta am vińít acásă, tăt nu m-am simțît bíńe. Ș-am plecát la Déva, la lúcru, ș-acólo tăt nu mă simțăm bíne de loc. Și m-am dus la *médic*. *Médicu* m-o *consultát* și mń-o spus că-s

Scanned with OKEN Scanner

bolnáv, trébe să merg la *spitál*. Acólo ịárăș m-o *consultát* și-o văzút că êě bọlă am și m-o pus la *operáțe*. M-a *operát*, dúpă áịa m-aụ *tratát*, dúpă áịa mị-aụ dat ịárăș să ịĕụ êeva *ịinjécțiị*. M-am dus la *farmaêție* ľ-am luụát. Dúpă aịásta am viníț acásă și m-am tratát o durátă ďě vreọ lúnă ďě zíľě.

Dúpă ást-am viníț acásă, dúpă *operáțe* m-am aflát bíńě. Și am *particîpát* la *activitățîlĕ căminului culturál*, ďiŋ_cáre am făcút párťě ďiŋ_córuí, dánsuí. Am *asistát* la teátre, la *brigăzilĕ artístiĉĕ* și maị múlťě, pă maị múlťě sêěńě áľě *reĝiụúńi* nọstre. Și cu ásta țîn să-nkéị. (B I).

[*D'in viáța militără*]

Am fost *iŋcorporát* príma dátă la Rácoș, uń-am fost *instruịít* patrușĉín_ďě zîľě. Dúpă ást-am fost mutát în *reĝiụúńa* Galaț, la Turcọia, uń-am *transportát* pịatră brútă ďin *cariịéra* grańít. Ș-o transportám la málu Dúnări, la *coŋcasór*. Úńě să-ŋcărca-m_vásă și să transportá la Brăịíla. Întrucît am fost într-o *unitáťě* ďě *ĝéńu* ș-am fost *transfirát* la o unitáťě, la *bataliụónu* Costánța, úńě fáĉem zîdu ďě spríjin la fáza *moďĕnă*. Maị tîrzîụ am pľĕcát la Preďál uń-am *construịít* pódu *naționál* pésťě dọuă líníị feráťě. În aĉástă localitáťě am munĉít pînă m-am lăsát la vátră. (D I).

[*Múŋca iŋ_gospodăríịe*]

La noị iŋ_*gospodăríia agrícolă de producțiịĕ* avém un número de șásă *tractọre*, avém *utilájĕ* ďin párťa *semetéụului* cu cáre ń-a *dotát*. La ụọra *actuụálă* sunťém la însămînțátul grîụului de tọmnă pe o suprafáță ďě tréịză_și ĉinĉ ďě *hectáre*. Továrășul *președínte* al gospodăríiĕị agrícole de producțiịĕ în fiịecáre seáră fáĉĕ *ședință* cu *brigadiiéri* pẹntru a repartizá múŋca pă zîụa viịitọre. Suntém și-m_plínă *campáne* cu recoltátul po-

Scanned with OKEN Scanner

rúmbului și-a cartófilor. Cuľésul frúctelor de p-o suprafáță dě șáizăși cînc dě hectáre pom' fructifeŕ, pe cáre l'-am *recoltát* în totálă suprafáță. Továrășî *brigadéŕ*, di la gospodăríia agrícolă dě producție în fiěcáre seáră *repartizează* múnca-n așá fel ca tote lucrăriľě să decúrgă în condițiúúń búne și la timp. Tótuș în acástă *periuodă* továrășu președínte-al *coperativei agrícole de producțiiě* fáčě ședínță-n fiěcáre seáră cu *brigadéri*, vizitiii *cáre* sunt în cádru če a péiului. În báza *directívelor Congrésului* al *Partídului* Comunist Român la noi în gospodăríia agrícolă de producțiiě, am avút un número dě opt súťě cínză și șásă *bovíńě*, din cáre s-a depășît cu un número dě óbzășî-șásă bovíńě. La noi, în gospodăríia agrícolă de producție avém un número de șásă îngrijitóŕ, čei mai buń dińtre cáre ieșťě továrășul Stan Mihái Cîțu, továrășul Pop Grigóre și Moldovan Toder, cáre, pe báza hotărîri nostre și-a *comitétului dě partíd* cu cáre i-a dotát în acástă periuodă pentru depășîrea plánului. *Retribúția suplimentáră* pe cáre i-a și *dotát-o* továrășîlor. (S I).

[*Recoltátu frúctilor*]

Ástăz am ağúns tímpu să *recoltắm* frúcťeľě. Am formát o *brigádă pomícolă*, cáre să adúne frúcťiľě la čentru gospodăríii agrícoľě dě *producțiie*. Și am formát acólo iáră o *ekipă* dě uomeń cáre să ľě *ambaléză* în *ambalájă* și fiěcáre dúpă feľu lor *sortáťě* cáre-s dě *calitáťě* búnă într-o párťě și cáre-s ď-o *calitáťě* mai slábă, ačeľe să pun iáră ď-o párťě. Și-așă că luuắm ľěgătúra cu *coperativa* di la Síget, cu čentru di la Síget, ca să ľě *transportắm* în cît mai búńe *condițiuúń* și la timp, ca să nu să *compromítă*, să nu să strîčě. Și, dúpă čě terminắm, atúnč ń-adunắm cu tóți să viďěm că č-am produs și č-am făcút, čě ń-o produs pómńi nosť în ánu *curént*. Și atúnč o să ńe bucurắm cu tóți. Ásta ieșťě lúcru nost la tomna ásta.

Aşę cred că ńě puťěm mîndrí cu *recólta* cáre-o avém în ánu aiěsta. Ş-aşă că ńě bucurăm cu tóţî şi cred că şi ďě áltădată vom munčí cum trébe ca să ńě bucurăm şî-ntalţ ai tot la fęl ca şî-n ánu aiěsta.

Dúpă cum să prezîntă *recólta* nostă ďě frúcťě cred că ńě vom bucurá şî ńě puťěm mîndri cu ţára nostă, şî ń-om bucura cu tóţî ďě recólta frumosă č-am avút-o în ánu aiěsta (S V).

[*Munca-n mină*]

Noi, în *mínă* avém mai múlťě scúlě ďě lúcru. Avém lopátă, sápă, tîrnăcóp, avém *picámăr*, *maşînă* ďě *perfurát*, avém sulf, avém keiě ďě hoľendere, cáre serveşťě şî la trásu burgiilor ďin găuuŕ, avém topór, ferîstrău cu cáre tăiěm ľémn, pentru armáre. Avém scúlě cu cáre tăiěm *băndáje*, ľémn, pe cáre ńě trébe ďě *armát* anumíťě lúcruŕ, strîngătúŕ, pęńě pă cáre ľě trébe să ľě fáčěm ďě strîns *armătúra*, ďin *păiět* ďin căzán, prinzîtóŕ, la stulf, pă cáre să báťěm găuuŕ sus la tăván, cînd nu avém materiiál, şî alťě lúcruŕ, cáre ńě servím ďě ięlě to tímpu: şlogăr ďě áiěr, ďě ápă, *bazín* ďě ápă, trébe s-avém acólo bolobóc, ľaţ cu un pínťěn pe cáre să răďíčě pánta dúpă cum trébe să męrgem cu tri la míie, cu pátru, činč la míie, dúpă cum avém şî noi *dispoziţiia* ďě cătră şef' dátă. Şî avém şî álťě *obiięcťě* cáre ni servím în tot timpu ďě ięlě: buďíie de perfurát, trébe s-avém acólo-n apropiiere un *alteliięr* ďě lăcătuşăríie, dácă să strîc-o *maşînă*, un ştulf, sau un *burgíu* dácă să uzează, trébe polîzát în tímpu lúcrului.

Lucrăriľě nosťě le lucrăm dúpă *plánul înginięrilor*.

Inginięri au ńíşťě *aparáťě* speciiáľě. Dúpă cum ľ-arátă *aparáťelě* spre *filońě* aşă ńě indícă şî nouă să fáčěm naiintăriľě spre *filońě* sau anumíťě *brěşă ďě čerčetáre*, dúpă cum arátă *aparáťělě*, ca să ďěscoperím čęlě mai bogáťě *filońě* cáre sunt în múnţî nosť ástăz acoperíťě (Bş* I).

Fac *apélu* cu munĉitóri. Întru-n *mínă,* munĉitóri, întru împreuúnă cu munĉitóri. Munĉitóri mărg la lócuriĺĕ de múŋcă. În úrma lor agúŋg io, io-s la prímu înĉĕpút, lócuriĺĕ dĕ múŋcă. Sau pă suiitór sus, *controléz* prímu loc de múŋcă din fáță. Dácă iesťĕ loc *periculós* și nu pot să mă duc mai dĕpárťĕ, sărĉińĕz un *artificiiéŕ* cáre să mă-nlocuiáscă ca să pot *controlá* resturiĺĕ dĕ lócuriĺĕ dĕ múŋcă. Mă sui sus pă *orizónt* și mă duc la loc de múŋcă să văd că ĉĕ iesťĕ acólo, dácă munĉitóri s-apucát dĕ lúcru, *controléz* lócu de múŋcă, scúlile munĉitórilor, susținerea dácă iesťĕ corespunzătore din skimbu *anteriuór,* dacă să poťĕ *reluuá* lúcru *normál* sau dácă nu, dácă sunt găuuŕ s-anúnță *artificĉiiéŕ imediát* imediát spre *likidárea* găuurilor. Iar dácă iesťĕ cuptuiít tavánul, dácă iesťĕ stropít materiiálu cu ápă, să poťĕ *reluuá* lúcru *normál.* Plec la on alt loc de múŋcă, acéleaș operațiuúń ĺĕ fac și *organizéz transpórtu* ca munĉitóri să nu *stăgńézã* din lípsă de *vagonét,* ca să-ș poță înĉărcá materiiálu și să-ș poță fáĉe *randamẹńtiĺĕ* și să poță pușcá. Trec la on alt loc de múŋcă, tot acéleaș *operațiuúń* fac materiiálu, supraveégéz lócuriĺe de múŋcă, dácă iesťĕ *înĉadrát* în *monografíia* dĕ armáre, *controléz dirécțiiiĺĕ* zęnc, *dirécțiiĺĕ* zęncluriĺĕ și dácă să-ŋcadreá dácă nu iesťĕ direáptă *galeríia* și la feĺ dácă sunt găuŕ state sau iesťĕ o *aváriiĕ* și sunt, nu pot să fiu *reținút* l-acest loc dĕ múŋcă, tot însărĉińĕz un alt *máistru* de skimb cáre supraveégeáză acést loc de múŋcă pînă la *likidária avárîii* sau *inventuuál* la *likidária găuurilor* state. Trec la alt loc de múŋcă, supravigéz dácă iesťĕ bíńĕ capturátă *galeríia,* dácă nu iesťĕ vo *avárîiĕ* în *galeríiĕ,* iar dácă iesťĕ vo *aváre,* ĉevá, *imediiát* să *evacuuáză* munĉitóri pînă víne *ekípa* de *salváre,* pînă la *likidária avárii iĕfectív* pînă ĉĕ munĉitóri pot să-ș *reiéie* lúcru normál. Trec la on alt loc de múŋcă acĕleaș *operațiuúń* fac. În urmă, dúpă ĉĕ iĕs afáră, *controléz imediát* dácă iesťĕ *vagonéț* pă hálă nu s-n dĕscărcáț cu haldári să ie mă-

súr imediát să dëscárcë *vagonéţi*, ca *locomotíva* să între *imediát* în *mínă* cu *vagonéţi* ca *frónturilë* să nu stăgńeze din lipsă dë *vagonét* pînă la terminárea skímbului. La terminárea skímbului ies muncitóri afáră, pă fiecáre-i întréb dácă lócurilë dë múncă sunt bine *asiguráte*, dácă nu *necésită armáre* şî cáre n-o puşcát din cë cáuză nu s-o puşcát, din cë cáuză nu s-o *realizát sárcinilë* dë *plan* şi dau *indicáţii* pîntru skímbu următór că cë ieşte dë făcút la fiecáre loc dë múncă îm párte, ca *máistrul* următór cáre íntră să şţíie pentru fiecáre loc dë múncă îm párlë cë áre dë făcút şî ce áre dë *organizát*. (Bş II).

[*Un skímb de mínă*]

În ánul o míie nouă súţë treizeci am intrát în lucrărilë minęre. Am lucrát príma dátă la Aríeş, la *intreprínderea* „Mina-pirít“ pînă în ánul o míië nouă súţë treiză şî şápte. În treiză şî şápte am *încorpurát* pînă-n *treiză şî* nouă. În ánul o míie nouă súţë tréiză şî nouă am intrát la Hérja, la *mínă* ş-am lucrát pînă-n pátruzeci. Din patruzéci pînă-n pátruză şî pátru am lucrát la lucrărilë *forestére*, comúna Bórşa. Din o míie nouă súţë pátruză şî şásă am lucrát tot la Báia Máre, la *mínă*. La *mína* numítă Nístru. Pînă-n pátruză şi opt. Din ánul o míie nouă súţë pátruză şî opt am viñít cu *transfér* la lucrărilë minęre în *comúna* Báia Bórşa. Am lucrát în continuáre pînă în o míie nouă súţë şăiiză şî cinci, lúna octómbrie, cînd am fost *pensiuonát* şi lucréz şi mai dëpárţë pînă-n prezent. Şi vręau ca să *icsplíc* o lucráre de cum am intrát în *mínă* şi pînă la sfîrşitu skímbului. De egzémplu ca *minér* am intrát pă *frónlul* de lúcru. Príma dátă îm asigur *frónlu* cu cupturírea *galeríii* în búne *condíţii* şî pă úrmă îm întrădúc *ekípa* la ręstu dë lucrăr ce mai trăbuië *egzecutáţë*. Dúpă cë cu tţë sunt în regúlă, încép *perforárea frónlului* perfurăm cu *perfuratore sistemátică* cu aier *comprimát* pînă la terminárea *perfurării*.

Scanned with OKEN Scanner

Pe úrmă înțepem *armárea* că *galeríia* ni să găsăște cu o *rócă* slábă, unde trăbuie *armát*. Fácem pilúgiĭe cu țiocán de *abatáj*, *armăm*, îl *băndăjém*. Dupa ce ieste gáta, să *retrág*, scúlĭe de la *frontu* de lúcru, víñe *artificiiéru* împreunună cu *șăful de ekípă*, înțárcă *fróntul*, împúșcă, să porñésc ventilatorăĭe pentru aierisírea *galeríii* și ne *retrágem* la púțul dě ieșíre, pe únde ne dúcem prin puț pînă la *galeríia princípálă* și d'-acólo ieșîm afără cu *vagonétele* de *transpórtu* muncitórilor. Și-așá că cu atîta s-a sfîrșît skímbul, în cáre am lucrát. (Bș * III).

[*Îm mínă*]

Ieu la lócu de múncă cînd întru supravegéz materiiálu dácă nu iéste *isplosíf* aruncát cu rúperea găurilor și dácă să găsăște *icsplosíf* îl predáu la *artificiiér*, la *dipózit* și dup-áia să întră-n lócu dě múncă și să controlázã dácă nu avém găuri stáĭe. Dácă sunt găuri, stáĭe, trébă să să *likidézã* în felu următór: să báĭe-o gáuură d'asúpra sau *laterál* la trizăd'ě *centimétr* și să *likidázã*. Pă úrmă să întră din nou și să cupturește lócu dě múncă începîn cu picónu, cu ránga și în contináre încép să *retrág* cuptúriĭe d'i pă perét, începîn cu taványu și pînă la úrmă términ cupturítu și-ncép să pregătesc arcúlĭe pentru a lucrá și *vagoñetári* încép să pregătáscă la încărcátu materiialului, încépe să úúdě materiiálu cu ápă ca să să *evacuiézã gaz*, praf cě iește d'i la pușcătúr. Pă úrmă io-m încép să-m pui apă îm *bazín*, duc mașîna-n *frunt*. Dúpă cě duc *mașîna-n frunt* și buďíjiĭe, încěp să *perfuréz* iar *vagoñétări* scot materiiálu-n continuuáre pînă cě să termină, iar *eventuuál* că ie slábă trébe *armátă*, încép să pun armătúra, pun stîlp', capiélă, la capiélă víne căptușîtă cu *bandájă* jur împrejúr,tăványu, pereți. *Armătúra* să strînge cu pene din tăván, să *rămblázã* pun-în tăván cu materiiál sau cu lemn dácă-i ñevóie și încép să lu-

créź normál, rẹstul *frónțului* să-l *perfuréz'* pînă cê ajúngî să terminń cu *perfurátu*, să ľĕm artificiịẹriu să-m împúșľĕ gắụuriľĕ cáre ľ-am *perfurát* pă skimbu ăla. (Bș I).

[*Múṇca mecanizátă la uịil Bórșa*]

Sunt un munĉitór tînăr, lucréz în *depózitu* ďĕ buștęń, la uịil, Bórșa, gára. Vrẹu ca să spun o zi ďĕ múṇcă cum se munĉęșľĕ astăz la noị în *dipózit* și cum s-a munĉít în trecút în *dipózit*, ďĕ ụoriĉĕ în trecút ịĕrá o múṇcă foṛľĕ grẹ, un *efórt* foṛľĕ máre. Nu ịĕrá *mașín' eléctriĉĕ* nu ịĕrá *mecanizát* nimíc, tot númaị cu efórtu ómuluị să lucrá. Ịar astăz lucrắm cu mult maị ușór, avém *mașíń eléctriĉ*, avém *transportọră* cu *lanț eléctriĉ*, avém *cóbză eléctrică*, avém *transportọră* și nu maị munĉím tot númaị ďin ţapínă cum să munĉá înaịnťĕ. Ástăz la noị în *dipózit* avém pátru *transportọre eléctriĉĕ*, cáre dúĉĕ mult maị ușór lémnu, síṇgur męrgĕ. Și o cóbză cu cáre reťezắm ľĕmnu la *dimensiụúń*. Și avém línii ďĕ covíl, nu maị tráĝĕm ľĕmnu cu cáịi cum să trăĝá înăịínte, pînă-n *fábrică*. Ástăz îl dúĉem ľĕmnu cu vagonetu, ďe la cobză și pînă la *rămpiľĕ* ďĕ sortare. Și ăstăz avém la noị în *dipózit* péntr-o ďĕscărcáre, nu maị ďĕscărcắm cu mîịiniľĕ și cu ţapína cum ďĕscărcám înaịínťĕ. Avém o *macară eléctrică*, avém oṇ ‿*cabeltróụ* cu cáre ďĕscărcắm ľĕmnu. Și ľĕmnu gros, cáre ịęsťĕ păsťĕ șắịză ‿și tri, *diịamétru* grosíme, înaịnťĕ să ĉoplẹ din topór, iar ástăz avém oṇ ‿*gátăr orizontál*, cáre-l creápă îm ‿pátru și nu maị *egzístă* pẹntru noị munĉitóri múṇca áịa *fízică*. Și pẹntru înĉărcárẹa *vagońelor* ďĕ la noị cáre ľĕ trimítem *ecspórt* sau intẹrn. Avém doụă elevatọre cu cáre înĉărcắm *mecanizát*, nu maị înĉărcắm ca înaịínťĕ, cu brátu. (Ba II).

[*În hála dĕ gátere a uĭílului*]

Ło voĭ în cîteva cuvínte cum să ďesfăşoră o zi dĕ lúcru la noĭ în *hálă dĕ gátere* a *fábricî uĭílului* Bórşa. Buşťánu ďe la *ďepózitu* ďĕ buşťeń se bágă înt-on *transportór eléctric* cáre-l dúcĕ întrũ *bazín* ďĕ spăláre. Din *bazínu* ďĕ spăláre on om cu horógu îl tráğĕ la cápătu *transportórului eléctric* ďin *hála dĕ gátere*. Acólo buşťánu-l tráğe sus în *hála ďĕ gátere,* dúpă cáre *gateristu-l* ię şi pă *vagoníĕ eléctricĕ* îl introdúcĕ în *gáteră*. Márfa rezultátă din *gáter* să încárcă în *vagonéte* şi să scoţe afără, după cáre să trimíte, să ďĕscárcă la *rámpa* vęrde şi să stivuięşťĕ acólo pęntru uscáre. Iar ręsturiľĕ cáre nu corespúnd să dau la circúl şi la *pendúlă* a fi *prelucráťĕ* în mod corespunzătór. D'ĕ la *rámpa* vęrďĕ kerestęáua dúpă ce s-a uscát să ia şî să dúce la *rámpa* uscátă únde să încárcă în *vagone,* pęntru a fi trimísă ecspórt în ţăriľĕ străiíne cu cáre noĭ avém relátiĭ. (Ba I).

[*Condiţiĭ maĭ búńĕ ďĕ lúcru*]

Am încĕpút múnca ďĕ pădúre ďi la vîrsta ďĕ şáişprăzăce ań, únďĕ am munćít contínuu, la diferíťĕ *socĭętăţ* ďin trecút. Şi forťĕ cu greu am doborît on copác ğos ďin cáuuza că am doborît copácu númaĭ físic, cu ferăstrăuu manuuál. Iar acúma să táię tot, să táię *eléctric,* cu drújba îm pădúre să lucriáză. Să tráğe, să corhăńeşťĕ ľĕmnu la váľĕ cu anumíťĕ *tróliuŕ* cáre dă cu mult uşurínţă la uámiń, la munćitóri ďĕ pădúre. Iar ďi pă pîrăię să scot cu tractoreľĕ şî să scot cu mult maĭ múltă *uşurínţă.* Viiáţa ďin trecút cu mult a fost maĭ grę pîntru munćitóri ďĕ pădúre, întrucît ięrá cólibď pă únďĕ ápa cînd pluuá trecę pă su munćitoŕ şî ľĕ udá háińiľĕ şî durńę pă ćęťină, jos, pă pămînt, şî ďin cáuuza ásta ďiferíťĕ boľ primńęu uomiíni şi *reumatísm* ş-aşă maĭ ďĕpárťĕ Iar acúma în *ecspluua-*

tárea dĕ pădúre în fiĭĕcáre *parkéłĕ* înaĭínłĕ d'-a să înčępe tăĭerea să *construĭĕsc căbắń*, únde sunt pátuŕ, sunt salłęlĕ, sunt plápońĕ, sunt pătuŕ, čĕrčáfuŕ și așă maĭ dĕparłĕ. Hoďína ięsłĕ asigurátă la munčitóŕ. Și sunt *aparátĕ* în_căbắń, sunt *aparátĕ dĕ rádio*, sunt *bibliotéč volánłĕ*, sunt *ziĭáre* să duc, połĕ on muncitór să-ș ridíčĕ *nivélu polític* și *culturál*. În tímpu líber munčitóru połĕ cití on *ziĭár*, połĕ să čĕtáscă o răvístă, połĕ să șíĕ tot čĕ să petręčĕ în țără și păsłĕ hotără. (Ba III).

[*Sátu nóstru s-o skimbát*]

Sátu nóstru s-o skimbát,
Háĭnă noŭă arătoșă,
Haĭnă noŭă c-on-mbrăcát.
Ca viĭáța čęa frumoșă,
Avém cămín culturál,
Magazín universál
În míjlocu sátuluĭ,
Și pă coștă ĭără-n_grúĭ
Școł mîndre că să răsfáță,
Únďĕ tăț copíĭi-nváță,
Cu trízăč ďĕ-mvățătóŕ
Profesore, profesóŕ.
D'ĕ bołĕ n-ávem habár
Că avém și dispenzár
Cu dóftoŕ și soriore,
Să vínďĕcă čĕl čĕ-l dore.
Cásele-s_maĭ arătoșă
Și viĭáța maĭ frumoșă.
Pă úliță și prin_cásă,
Strălučĕsc sťĕle frumoșă.
Pă la tắťĕ cásắłĕ
Și-n tắťĕ úliță łĕ

Scanned with OKEN Scanner

Ard lumíń strălucîtore,
Gîndĕşť că-z rúpťĕ din sore,
Bécurilĕ cĕ sclipťĕsc,
Ca sorele strălucésc.
Viiáţa nostră îi mai búnă,
Că lucrăm tăţ împreúnă
Cîn răsáre sorele,
Mîndre ńi-s ogorele.
Şî ródu pămîntului,
Nu mai-i-a bogátului
Că-i a cĕlor cĕ-l munčîm,
Şi viiáţa ń-o-ndulčîm.

[*Sus pă cúlmia dálului*]

Sus pă cúlmia dálului,
Cîntă púiu cúcului
Cu toată família lui,
D'ĕ drágu *partídului*.
Da ieu am un glas duiós,
Vreu să-ţ cînt şî mai frumós:
Partídului nost iubít
Káre ń-o călăuzít,
Bíńĕ ń-o rînduluiít,
Ţără nou-o *construiit*
Şî pă noi ń-o dézrobďít.
Ca şî flórile din strat
Răsár pésťĕ ţără-n lat:
Fábrič maf şi *blócuf* noi,
Creşťĕ íńima în noi !
Ńi viáţa ca o flore,
Şi *cămíńe culturálĕ*,
Drúmuf, póduf şî spitáľĕ

Scanned with OKEN Scanner

Ţára ca o sărbătore.
Nu mai sînťĕm sluĝ la ńíme,
Trăiím feriĉíţ şi bíńe,
Căĉ cu tóţi am porńít,
Soĉialízm am construiít.
Şi nu mai pot ieu cîntá
Cum îm creşťĕ ţára mea.
Cum îm creşťĕ să-nnoieşťĕ
Că *partídu-o* cîrcmuieşťĕ.

[*Mîndră-i luńíţa nopťa*]

Mîndră-i luńíţa nopťa
Cînd mă duc ieu la mîndra.
Da mai mîndră ca lúna
Am în casă áltă sťa !
Sťa mîndră strălucîtore,
Gîndéşť că-i rúptă din sore.
Lumńína stelúţîi mele,
Ĉelei mîndre, frumuşele,
Nu víńe din ĉériu sfînt,
Ia víńe de pă pămînt
D'e la uzína ĉe máre
D'in oráş din Báia Máre.

[*Frunzulíţă din vîlĉéle*]

Frunzulíţă din vîlĉele,
Sînt pă Íza múlťĕ sťele !
Pă Vişău, pă Íza tătă
Múlťĕ sťeťĕ să arátă
Ĉĕ s-aprínd pă ĉĕr de sără,
Pă cînd sťelele coboră.

Scanned with OKEN Scanner

Da mai mîndre ďecît ięle,
D'ecît sťęle frumuşęle
Čě sclipťesc nopťa pă čéŕ
Mîndre *bécuŕ* arzătọre
Vesťínd vremń ďě sărbătọre,
Pă Vişáuă-n Pétrova,
În Iéuud, în Rozávlia;
D'in Săčěl şi pînă-n Vad,
S-o apríns aláltăieŕ
Sťęle noi s-o rădícát
Şî viáţa ń-o skimbát.
D'e mń-ar zîčě číńeva
Să-m alég pă č(č)éŕ o sťa,
Nărócu să-m porťe-n ia,
Spúńe-i-aş că čěriul n-áre
Mîndra sťę ď-a mę cătáre.
Ş-aş aleğe viéţî męle
Čęle noi şî mîndre sťęle.
Sťęle cáre-apár ca-n vísă
Sťęle ďe partíd aprínsă.

[*Frunzúcă vęrďě ďě prun*]

Frunzúcă vęrďě ďě prun,
Ia ťě úită-n sus pă drum
Sára dúpă č-o-noptát
Să vez' sátu lumńinát,
De sărbătọre gătát.
S-a gătát ďě sărbătọre,
Cu lumńíń strălučitọre
Gînďěşť că-z rúpťě ďin sọre.
Pă stîlťii cu firičęťě
Veź lumńíń, ca şî mărğęťě,

Nu-z_ mărgęlě, că-i lumńínă
Viińítă ďi la *uzínă*.
D'i la *uzína* ĉę nọuă
Ĉě ń-o dat partídu nọuă!

[*Frúnză vęrďě ca mălínu*]

Frúnză vęrďě ca mălínu,
S-o-mbunătățît tráiu,
D'ě belșúg și ďě lumńínă,
Sátu-i mîndru, lumńinát
Că îi *ielectrificát*
Școlă nọuă, *dispensár*,
Și drúmu-i cu *trotọál*.
Sátu nóstru s-o skimbát,
Îi ca oráș aďěvărát.

[*Frúnză vęrďě a fágului*]

Frúnză vęrďě a fágului
M-am urcát în sus pă grui,
În múnții Gutîiului,
Și dau drúmu dórului,
Dórului și glásului;
Dórului și íńimńi
Și-nĉěpút-am a horí:
Hóra nọuă, hór-aliásă
Ca viáța ĉę frumọsă;
Hóra nọuă, cînťěc lin
Ca viáța ĉ-o trăiím.
Horésc cînťec trăgănát
Cum măicúța m-o-mvățát
Coperativă să trăiéșť

Scanned with OKEN Scanner

Că tu drágă ńe mai ieşť
Ń-ai adús belşúg la toţ,
Ń-ai scăpát ďě răi şi hoţ;
Ń-ai adús belşúg în cásă
Ş-o vjáţă mai frumoásă.
Ń-ai adús lumíńă-n sat,
Tráiul ńi l-ai uşurát.
Az' la ińimioră mę,
Nu îi foc cu páră grę.
Nu îi foc cu páră látă,
Cum ierá ďě áltă dátă.
Az' în a mę ińimioră
Iesťě-õ foc róşu ca páră,
Iesťě-õ foc róşu ńestîns
Čě *partídu* l-o apríns.
Iesťě-õ foc ca soarele
Čě-ncălzesť-ogorele,
Čě-ncălzesťě íńima
Şi ńě skímbă viiaţá.

[*Frúnză vęrďě ďě trifoi*]

Frúnză vęrďě ďě trifoi
Mîndră-i vjáţa ďě la noi,
Fără grij', fără ńěvoi
Bíńě-m' pláče a lucrá
În *coperativă* cu mîndrá
Frunzúcă vęrďě ďě fag
Bíńě-m' pláče şí mńi drag
A lucrá-n tovărăşíie
Cu omiń ďě omińíie,
Če vjáţa ń-o şťimbát.

Scanned with OKEN Scanner

[*Mîndră cîocîrlíie*]

Mîndră cîocîrlíie,
Cîntă pă cîmpíie
Cîntec nou plăcút,
Drag mi-i să-l ascúlt,
Cîntec minunát,
Din zoĭ în sărát.
Cîntă pîn răzóĭ
La *coperatóĭ!*
Cîntă pîn mirísț'
Și la tractorísț'!
Cîntă și pîn lúncă,
La fete, la múncă!
Cîntă și pîn văi,
La mîndri flăcăi
Ce cosăsc pă roua!
Cîntă dě cu zoĭ
La secerătóĭ!
Cîntă pîn imáș,
La cei ciobănáș'
Cáre pasc oiíțăle,
Mieii și căprúțăle!
Cîntă și să știie,
Péste sat și glíie
C-am scăpat dě sărăcíie!
Cîntă și s-arátă
Péste țára toată,
Mîndră și bogátă!
Cîntă ne-ncetát
Să să știie c-am scăpát,
De kin și oftát
De viáța amără,
Sărăcíie și ocără,

Scanned with OKEN Scanner

De viáţa grea
Trístă ca morťa
Ĉiocîrlíie, líiě,
Cîntă să să ştíiě:
Cum trăiím ťihníţ',
Líbeŕ, feriĉíţ'.
— Spúńe, ĉiocîrlíiě, tu,
Spúne tu cu cîntecu
Şi cu-al tău fráte cucú,
Ĉíne viaţa ne-a skimbát
Înima ne-a luminát?
— Iěu cu cîntecu vă spun,
Viáţa nouă, tráiu bun,
V-a adús *partídu.*
Iel nebiruiítu
Luí ĉinste să-i daţ',
De iěl s-ascultáţ'
Că bíne vă-nváţă
Cu a luí pováţă.
Iěu cînt, voi horíţ
Partídului mulţumíţ
C-aţ' scăpat ďě rău
Şi de tráiu greu.
— Líiě, ĉiocîrlíiě
Bíńě-m spui tu mńíiě,
Cîntu tău îm pláĉě,
Iěl vesťęşťě páĉe.
Iěl vesťęşťě zoŕ,
Roşi ca bujóŕ,
Zóri comunízmului
Feriĉírea uómului.

Scanned with OKEN Scanner

[*Pă băďíţa mńĕu̯ ďin nou̯*]

Pă băďíţa mńĕu̯ ďin nou̯
L-o pus sfátu la *panóu̯*
Şî l-o *i̯evidenţii̯át*
D'i ĉe̯-o făcút *strádă-n* sat.
Mérită báďa să-i̯ spui̯
Că pot fi soţîi̯a lui̯
Împreu̯únă să munĉá
Cu míńe alături̯a
Şî prin múncă *voluntáră*,
Să fáĉĕm drúmu la *gáră*
Ca să vádă oŕ şî ĉíńĕ
Cîťĕ am făcút cu ťíńĕ

[*Strigături noi*]

Ĉĕ să ţîńĕ ş-a mę fátă,
Dácă i̯ę îi̯ ďĕputátă!
Să să ţîi̯e, mîndru-i̯ stă,
Că-i̯ femę̯ie hárńică.
U-i̯u, i̯u şî bíńĕ-m páre
Că ńĕ dúĉem la votáre,
Să alęĝem ďĕputáţ
Munĉitóŕ, ďa nóştri fraţ.
Ĉĕ să ţîńĕ şi I̯ion
Că-i̯ ďĕputát la rai̯ón!
Lásă-l, lásă-l să să şťíi̯e,
Că-i̯ un om ďĕ omińíi̯e,
Să să ţîi̯e, nu-i̯ bai̯, zău̯,
La dujmáń ťĕ páre rău̯.

Scanned with OKEN Scanner

INDICE DE CUVINTE*

A

abor 59
ac 58
adunare 55, 120
agdiagos 74
ai 73
ajura 56, 68
albinar 73, 75
albinărit 82
alişpan 57
amńirui 57
aprinde 104
aprinde lampa 104
aprinde radioul 104
ara 73
aranjator 113
aripă 43
aspreală 42
aspri 50, 51, 52
asuda 119
aşeza 124

B

babe 42
badoc 68
badogar 43
baiu cel rău 56
bania meşter 97
barcă 74
bardă 88
batcă 75
bate din pălmi 59
băcaniet 43
(a se) băga chizeş 56
bărbîntă 43
bătălie 120
bea 40
beci 68
beli 85
berfaier 75
beteşug 56
bîlă 85
birău 56
biriş 74, 75
bîlii 74, 75
boală 55
boc 87
bodilarăş 50, 52, 53
bogat 41, 127
bold 53
bolfe 56, 58
bolotău 90
boltă 117
bomfaier 98
borbil 43
boreasă 43
bormaşină 98
bortă 56
borţoasă 44, 58, 124
botă 43
bote 56
botele 73, 75
brad 84
brazdă 73
britaşcă 52
brîu 41, 42, 52
brutar 44

* In prezentul indice au fost înregistrate numai cuvinte din fondul tradiţional al graiului, termenii neologici fiind cuprinşi în glosar. Unităţile frazeologice s-au alfabetizat după primul cuvînt cu valoare lexicală.

Scanned with OKEN Scanner

bucfari 59
buhalter 87, 93
buiac 43
bulgări 75
bumbuşcă 43
bun 40
burgău 56, 58
buştean 84
butin 87, 90
butinar 88

C

caiman 87
calhău 74, 84
carte 55, 56
casă 40
căbat 43, 44
căciulă 41
călădău 84, 88, 91
cămară 41, 42
cănţălist 57
cărămidă 41, 42
cărăuş 73, 75, 82
cărăuşí 87
căruţaş 73, 75
căşiţă 91
ceapă 73
ceată 94
cerceta 68
cercetător 55
cerere 55
ceteră 56
ceternă 74, 88
cheltui 55
chibzui 113
chingă 84
chip 58, 68, 104
chircă 74
chiţibuşar 56
ciaplău 43
cingătoare 42, 52
cinsti 52
ciocan 95
cioflincă 84
cipcă 43
citi 55
ciuhă 74
ciuntireie 74, 75
ciur 43
cizmar 43, 44
cîmp 73
cînta 55
cîntăreţ 55
clădi 41
clisă 42
clocitorie 82
cociş 74, 75, 82
cocon 43
codaş 41
coji 85
cojocar 41
coleşar 44
coleşeriu 43
colibă 85, 93
colocibadoc 58
colţişori 43
comînac 74
condei 55
contrătuş 57
coptătură 43, 44
coptúră 43
cordenci 74
corhăni 85, 91, 93
corhănitor 88
corhănitură 91
cosalău 74, 75
cosaştină 74, 75
cotarcă 59
covăcie 43, 74, 82
crainer 86
crîşmă 50, 53, 124
cuptor 40
curechi 73
curmezişu căşîţî 87, 94
cutie 68
cuţit 40
cuvînt 55

D

(a) da cotizaţie 65
(a) da injecţie 65
(a) da înlăuntru 56
daltă 95
dar 44, 50
datoraş 56
decung 59
descurcăreţ 42
despărţenie 56

Scanned with OKEN Scanner

RÉSUMÉ

Le travail se propose d'examiner le processus de l'influence toujours croissante exercée par la langue nationale unique sur le parler de l'aire linguistique du Maramureş. Notre ouvrage est le résultat des recherches effectuées au cours des cinq dernières années et repose sur les connaissances personnelles de l'auteur sur le parler de Maramureş, le matériel offert par l'ALR ainsi que celui obtenu par l'application sur le terrain d'un questionnaire comprenant 1600 questions. L'enquête a été effectuée dans des grandes localités ainsi que dans des villages périphériques, ayant une position isolée et moins accessible. Deux de ces points enquêtés sont situés à proximité de centres urbains, tandis que dans les hameaux et la commune de Bîrsana le secteur agricole n'est pas coopérativisé. Le matériel recueilli des 31 sujets, d'âge et de sexe différents, nous a permis de tirer des conclusions importantes quant à la manifestation dans le domaine linguistique d'une intense action de culturalisation de toute la population du pays, action qui connaît un rythme soutenu de développement à l'étape actuelle.

La majorité des faits présentés dans ce travail sont du domaine du lexique et de la phonétique. La structure grammaticale du parler ne présente pas beaucoup de traits distinctifs par rapport à la langue nationale unique. Pourtant, le matériel recueilli nous a offert aussi des observations ayant trait à la morphologie et à la stylistique, qui trouvent leur place dans l'économie du travail.

Le travail comporte les chapitres suivants: CONSIDÉRATIONS PRÉLIMINAIRES, LEXIQUE, INTÉGRATION DES NÉOLOGISMES DANS LE SYSTÈME DU PARLER, ASPECTS STYLISTIQUES DE LA PÉNÉTRATION DES NÉOLOGISMES DANS LE PARLER, GLOSSAIRE, TEXTES et ANNEXES.

Dans la première partie, CONSIDÉRATIONS PRÉLIMINAIRES, on mentionne et analyse les premières informations documentaires sur le Maramureş et l'histoire des conditions de vie matérielle et spirituelle de la communauté de cette province, qui présentent une grande importance pour le chercheur qui se propose d'étudier l'influence de la langue standard sur le parler de cette région. Le problème de l'étude des rapports entre la langue standard et les parlers locaux présente un intérêt particulier dans l'étape actuelle quand les variantes territoriales de la langue se développent sous la puissante influence de la langue nationale unique. Après avoir établi les prémisses méthodologiques du travail, on présente des données complètes sur les 61 sujets enquêtés.

Étant donné que le travail insiste particulièrement sur la pénétration des néologismes dans le parler, la partie finale de ce chapitre présente la perspective historique du problème du néologisme dans la langue roumaine.

En mettant à profit les données fournies par plusieurs études concernant

Scanned with OKEN Scanner

le néologisme, l'auteur présente, sous forme de synthèse, seulement deux aspects du phénomène linguistique du néologisme:

(I) Le concept de néologisme et (II) La pénétration des néologismes dans les parlers locaux. Il passe aussi en revue les ouvrages de lexicographie, de linguistique générale ou d'histoire du roumain qui se sont occupés du concept de néologisme. Par la suite, on donne une définition analytique du néologisme.

Les changements survenus dans le vocabulaire dont nous nous occupons et le degré différent d'assimilation du lexique néologique par les sujets se dégagent d'une manière frappante de l'observation comparative du vocabulaire d'un même informateur dans deux étapes différentes. L'auteur se réfère aux données recueillies par E. Petrovici, de Timiş Maria (Calău) de Borşa, à l'occasion de l'enquête faite entre les 10 et 18 avril 1930, alors que l'informatrice avait 34 ans (elle représentait donc, à l'époque, la jeune génération) et à celles fournies par le même sujet à l'occasion de l'enquête faite par l'auteur au mois de novembre 1967, quand l'informatrice avait 72 ans (représentant cette fois la génération plus âgée). On a posé une série de questions du questionnaire employé par Petrovici en 1930. Les données recueillies représentent, au fond, deux phases distinctes du parler de Maramureş, réalisées dans deux sections synchroniques, mais chez le même sujet. La comparaison est éloquente et démontre la tendance à l'intégration graduelle des parlers dans la langue commune.

En appliquant la méthode d'un structuralisme plus „flexible", on traite le LEXIQUE à partir du principe théorique selon lequel le systéme lexical est très complexe et ramifié, la cohérence de ses parties et de ses unités n'étant ni absolue, ni constante. Ce système évolue sans cesse et assez rapidement. Pour trouver une solution à la diversité des connexions qui existent entre les mots, on groupe la terminologie néologique en question dans des *champs sémantiques*. Leur examen par comparaison à la terminologie traditionnelle permet non seulement de connaître l'évolution d'un domaine du lexique de l'aire linguistique étudiée, mais aussi le rôle des facteurs extralinguistiques qui y interviennent.

Il n'y manque ni les stratifications (3 couches terminologiques), ni les hiérarchisations qui prennent la forme des *dichotomies* en fonction de l'interprétation des relations de l'axe syntagmatique et de l'étude *synchronique* ou *diachronique* des champs linguistiques.

L'étude synchronique du lexique néologique, groupé en 3 sous-chapitres: A. *Le vocabulaire concernant l'homme et ses besoins*, B. *Le vocabulaire des nouvelles structures sociales politiques*, C. *Le vocabulaire concernant la technique des occupations* (Ca. L'agriculture, Cb. L'exploitation forestière et Cc. L'exploitation minière) es: réalisé dans deux sections représentant la période du passé (conformément aux enquêtes effectuées par E. Petrovici et S. Pop en 1930 en plusieurs points du Maramureş et conformement aux cartes de l'ALR) et la periode actuelle (conformément aux enquêtes de l'auteur faites en 1966—1967). Le travail offre ainsi la possibilité de comprendre les importantes modifications qui se sont fait sentir dans le rapport entre la langue littéraire et les parlers locaux, dues à la pénétration progressive des éléments de la langue littéraire dans les parlers.

Conformément aux critères: *aires de diffusion, fréquence, qualité* et *quantité*, les termes néologiques attestés dans l'ALR et dans le matériel obtenu des enquêtes effectuées par E. Petrovici et S. Pop en 1930 ont une distribution discontinue, une fréquence réduite, ils semblent occasionnels, peu nombreux et représentent pour la plupart une forme corrompue, à cause du degré réduit de culture de la paysannerie de ce temps-là. Les termes néologiques enregistrés à l'occasion de notre enquête, forment des aires compactes où ils apparaissent presque généra-

Scanned with OKEN Scanner

sés, ayant une fréquence plus grande, étant incontestablement plus nombreux, et sous l'aspect formel, leur phonétisme est en général correct.

L'étude synchronique dans les sections dont nous avons parlé se réalise par la mise en évidence des oppositions qui fonctionnent sur le plan *des variantes sociales de la langue* (l. littéraire-parler), des relations du *plan de ses variantes territoriales*, ainsi que des différences de *génération* et de *sexe* ou bien déterminées par certaines situations *contextuelles, individuelles.*

Deux conclusions à caractère général terminent ce chapitre :

I. *La dynamique du vocabulaire étudié* : sous la puissante influence de la langue littéraire le lexique du parler de l'aire en discussion perd certaines unités lexicales. Leur place est prise graduellement par des termes qui ont pénétré dans le parler par l'intermédiaire de la langue littéraire. Dans ce processus de renouvellement apparaissent des néologismes qui désignent des objets et des actions nouvelles : *combină, radioficare, autocritică, contrarevoluționar* etc. et s'opposent aussi des néologismes paradigmatiques (unités signifiantes nouvelles qui doublent des mots anciens) : *ziar-foaie, fotografie-chip, astmă-năduşeală* etc. et des néologismes syntagmatiques (collocation nouvelle d'une unité lexicale vieille) ce qu'amène l'apparition d'un nouveau sens pour un signifiant ancien) : *post* avec le sens de „poste de radio" par rapport à l'ancien sens „poste militaire", *raion, activ, pionier,* etc.

Les effets de ce renouvellement, qui n'est pas une mode passagère mais la conséquence linguistique durable d'un fait de civilisation, se font sentir plus sensiblement par la disparition, parallèle et graduelle, de certains mots tombés en désuétude par la transformation des structures sociales-politiques anciennes, par le changement des métiers d'autrefois et par le remplacement des outils et des méthodes de travail désuets.

L'emploi des mots vieux ou spécifiques au parler est considérablement restreint même dans les *villages les plus éloignés* en faveur des termes de la langue littéraire, introduite et imposée grâce à l'école, à la presse, à la radio, au cinéma, au commerce et aux déplacements individuels ou collectifs.

La nouvelle structure lexicale du parler de l'aire linguistique du Maramureş subit des transformations qui se produisent non seulement dans les mots mêmes, mais aussi dans leur emploi. Souvent les formes restent les mêmes, mais les corrélations, les rapports structuraux sont modifiés.

Le matériel lexical présenté dans cet ouvrage permet de conclure que le langage spécifique de l'aire du Maramureş dispose actuellement d'un triple vocabulaire.

1) *Le vocabulaire courant et commun* qui désigne les êtres, les objets et les idées les plus ordinaires. Il se caractérise par son ancienneté, sa stabilité, sa large circulation et contribue au rapprochement entre le parler et la langue commune. En font partie les mots de la première couche terminologique de l'ensemble des structures présentées.

2) *Le vocabulaire appelé libre dans notre travail* (cf. Charles Camproux, *Essai de geographie linguistique de Gévaudan,* Tome II, Montpellier, 1962, p. 525), comprenant les mots à registre fonctionnel plus réduit et à diffusion discontinue dans l'aire linguistique du Maramureş. L'ouvrage y encadre : a) Termes de la langue commune employés occasionnellement, au hasard, qui dans des situations modifiées dénomment d'autres notions ou objets : *legătură* pour „solive au-dessus de la maison" *pînzătură* pour „fichu", etc. b) Termes de la langue commune qui reçoivent un sens particulier, souvent calqué sur une autre langue : *carte* „acte", *scriitor* „fonctionnaire", *a lua afară* (dosarul) „retirer", *a scrie jos* „noter", etc. c) Déno-

minations d'origine métaphoriques ou resultées par analogie avec d'autres objets, grâce à quelques traits communs : *pupăză* „pain blanc", *eugenie* „biscuit", *ciur* „dantelle", etc. d) Dénominations d'objets anciens et de formes d'activité périmées : *otic* „spatule avec laquelle on décrotte le soc et le versoir de la charrue", *botele* „barres servant à charrier le foin" etc. e) Provincialismes à circulation limitée et d'origine hongroise, ukrainienne et allemande : *rînjeică* „râpe", *coleşeriu* „queue de bois, pour remuer la polenta", *borească* „épouse", *borbil* „barbier", *şustăr* „cordonnier" etc. Les catégories de mots énumérées s'encadrent, pour la plupart, dans la deuxième couche terminologique. Ils sortent peu à peu de la circulation, étant remplacés par des éléments néologiques ou par des termes de la langue littéraire.

3) *Le vocabulaire néologique* qui a pénétré dans le parler par les nombreuses voies de diffusion de la langue littéraire, qui enrichit le lexique du parler ou remplace, peu à peu, les mots appartenant, en général, à la deuxième couche terminologique. La proportion des néologismes pénétrés dans le parler varie selon les *domaines du vocabulaire, les aires territoriales, les générations et les sexes.* Les éléments néologiques appartenant aux nouvelles structures sociales-politiques sont de première importance. Viennent ensuite les termes se rapportant à des actions et objets liés au travail et la terminologie usuelle : fonctions et positions sociales, alimentation, vêtements logement et meubles. Le conservatorisme est plus accentué lorsqu'il s'agit des termes qui désignent les occupations courantes du paysan.

La répartition du lexique néologique sur le terrain a un aspect complexe et reflète, en grandes lignes, la situation historique et sociale des centres d'habitat respectifs. Du point de vue qualitatif et quantitatif, les éléments néologiques sont prédominants dans les aires qui se trouvent à proximité des centres urbains, tandis que la nouvelle terminologie agricole est plus largement connue dans les localités ou l'agriculture est cooperativisée.

Les tableaux inclus dans le travail, révèlent que l'action de nivellement de la langue standard s'exerce d'une manière inégale sur les sujets d'âge et de sexe différents. Ceux de la génération plus âgée et les femmes sont moins receptifs au nouvel élément. On n'établit pourtant pas de limites rigides entre les générations et les sexes. Les influences multiples exercées d'une manière différenciée sur les divers sujets, la participation inégale à la vie sociale dans tous les domaines d'activité et le niveau culturel différent selon les individus sont des éléments qu'on doit prendre en considération si l'on veut évaluer exactement les différences linguistiques.

II. *Eléments de système dans le lexique présenté,* illustrés dans l'ouvrage par le groupement des termes dans des séries associatives, par champs sémantiques et par l'étude de la structure de l'aier polysémantique de certains mots, des synonymes, des homonymes et de la corrélation qui existe entre eux.. Par exemple, le mot *organizator* est associé à *a organiza, a dezorganiza, organizare, organizat.* dans un ensemble de mots pareils quant à la forme et au sens. Une autre série associative place le mot *organizator* à coté de *guvernator, eliberator, agitator, operator, anchetator,* ayant comme point de référence commun „la personne qui exécute une certaine action" — marqué phonétiquement par l'identité de la terminaison. Ces groupements associatifs sont constitués de rapprochements purement notionnels dépourvus de support phonétique : *organizator-aranjator* (synonymes) *organizator-anarhist* (antonymes), tandis que des associations plus vagues apparaissent entre *a ordona* (lucrurile) — *a pregăti* (un plan) — *a rîndui, a chibzui, a plănui,* etc. Ces groupements sont des preuves évidentes pour le caractère systématique du vocabulaire.

Scanned with OKEN Scanner

Dans le chapitre INTÉGRATION DES NÉOLOGISMES DANS LE SYSTÈME DU PARLER on présente l'aspect qualitatif de la pénétration des néologismes dans le parler. Non seulement le mot nouveau est important, mais aussi la manière dont on le prononce et la mesure dans laquelle les éléments néologiques introduits dans le parler produisent des changements dans son système phonologique et grammatical.

Le travail souligne que la grande majorité des termes néologiques ont pénétré dans le parler sous leur forme littéraire et sont employés de cette manière au moins par certains locuteurs qui, d'habitude, jouissent d'un certain prestige dans la localité. Ces mots sont ensuite adoptés par un nombre toujours croissant de locuteurs et peu à peu, deviennent un bien de toute la collectivité. Pourtant, quelques-uns des mots sont adaptés, dès le début, au système phonétique de la langue, et d'autres s'y adaptent partiellement. Une infime partie des mots, mal compris ou associés à d'autres mots, entre dans le parler sous une forme altérée.

En examinant les formes de l'apparition des termes néolo iques par comparaison à la prononciation des mots appartenant au fonds ancien du parler, on arrive à mettre en évidence, en même temps, les traits essentiels de l'ancien système, ainsi que les nouveaux éléments du système phonologique (morphonologie) du parler de l'aire linguistique du Maramureș. On présente ces formes dans les sous-chapitres suivants : A. *Phonétique-Phonologie*, B. *Morphonologie*, C. *Morphologie*, D. *Déformation des néologismes* (accidents généraux, étymologies populaires et formes aberrantes difficiles à expliquer).

A. *Le système phonologique* du sous-dialecte du Maramureș est caractérisé par un grand nombre de formes vocaliques et par un nombre réduit de formes consonantiques. Cela confère au sous-dialecte du Maramureș, outre d'autres particularités phonétiques et phonologiques, une physionomie à part dans le dacoroumain.

Le système vocalique comprend dix phonèmes, classifiés selon la place de l'articulation et le degré d'ouverture. Par rapport au système vocalique de la langue littéraire, dans le systéme du parler apparaissent en outre les voyelles ę, o̧ et ą̆.

La pénétration des termes néologiques dans le parler n'a pas déterminé des transformations dans son système vocalique.

Le système consonantique du parler étudié possède un nombre réduit de phonèmes et présente une seule corrélation de timbre, la corrélation de palatalisation. Il y a seulement cinq paires de phonèmes qui participent à cette corrélation : (t) — (t′), (d) — (d′), (n) — (n′), (l) — (l′) et (r) — (r′) par rapport aux 18 du système de la langue littéraire.

Si la pénétration des termes néologiques dans le parler n'a pas amené de modifications dans le système vocalique, l'apparition des néologismes se fait sentir, en revanche, dans le consonantisme. En même temps que l'assimilation des termes néologiques, il apparaît une série d'oppositions entre les consonnes à divers timbres phonologiques, aussi que des alternances entre les consonnes appartenant à des séries différentes de localisation.

Entre les deux systèmes consonantiques (l'ancien, celui du parler et le nouveau, celui des néologismes pénétrés dans le parler par la langue littéraire) il s'est créé des rapports d'identité et de contraste. Comme traits communs, on signale la présence, dans les deux systèmes, des formes consonantiques de la série neutre et des cinq consonnes de la série palatalisée. Les rapports de contraste touchent le nombre des consonnes de la série palatalisée (5 paires de l'ancien système et 15 paires du système nouveau), la manière dont se réalisent qulques-uns des consonnes de timbre palatal : palatales (dorso-palatales) dans l'ancien système, légè-

Scanned with OKEN Scanner

rement palatalisées (diésées) dans le nouveau système, etc. Le travail envisage schématiquement le diasystéme consonantique du sous-dialecte du Maramureş.

B. On sait que les changements qui se produisent dans un parler sont suivis par des changements phonétiques et que ceux-ci amènent à leur tour, d'importantes modifications dans la morphologie. Le travail met en évidence la mesure dans laquelle les particularités phonétiques du parler étudié se reflètent dans la morphologie et comment la lutte entre les formes anciennes, du parler et les formes nouvelles, littéraires, se manifeste sur le plan morphologique.

C. Dans le sou-chapitre consacré à la structure morphologique on constate que dans la morphologie, ainsi que dans la phonologie, il y a une lutte entre les formes anciennes et les nouvelles. De cette concurrence permanente sont issus des doublets pour chaque catégorie grammaticale.

La majorité des termes néologiques connus par les sujets parlants ont été encadrés, par les moyens de réalisation de la flexion, dans les paradigmes réguliers, mais dans le cas des sujets plus âgés ou des femmes, les paradigmes des certains mots nouveaux présentent des particularités spécifiques au parler, voire même abberrantes. Le plus souvent l'irrégularité touche les flectifs (les affixe suffixaux ou désinentiels et les auxiliaires morphologiques), mais il n'y manque ni les variations du radical, surtout celles qui sont partielles (les alternances phonétiques).

La structure morphologique actuelle du parler étudié se trouve dans une phase de transition, qui implique la coexistence et la concurrence entre le système traditionnel du parler et le système correspondant de la langue littéraire. De nos jours cette tendance est caractéristique à tout parler territorial.

D. Le matériel lexical présenté dans notre ouvrage offre quelques exemples de mots à forme altérée. Dans le cas de quelques termes on observe une régularité des modifications, dont la raison reste obscure. On a identifié aussi des exemples où il n'y a aucune régularité des déformations. Selon les changements subis, on fait état de: 1. Accidents généraux, 2. Étymologies populaires et 3. Formes aberrantes difficiles à expliquer.

Dans le chapitre ASPECTS STYLISTIQUES DE LA PÉNÉTRATION DES NÉOLOGISMES dans le parler l'auteur fait des considérations sur l'emploi des néologismes dans la conversation et dans la création folklorique actuelle de la zone du Maramureş.

Dans le langage courant on rencontre les cas suivants d'emploi des néologismes à valeur stylistique: a) modifications phonétiques, b) variantes formelles, c) clichés d'expression et d) référence consciente à un certain milieu ou à une situation concrète.

La valorisation des néologismes dans les créations folkloriques ne présente pas d'aspects complexes comme dans la littérature. Par l'analyse sommaire faite dans cet ouvrage, on conclut que, dans le folklore, les néologismes sont employés dans une mesure beaucoup plus restreinte et avec peu d'intentions stylistiques.

Comme conclusion générale du travail, on montre que le parler de l'aire linguistique du Maramureş se constitue dans des systèmes toujours plus ouverts au processus de diffusion de la langue littéraire, modèle de normes et de règles pour toute la collectivité roumaine.

Si autrefois il y avait des sujets qui n'avaient à leur disposition que le système linguistique du parler local, aujourd'hui, grâce à la propagation des néologismes, par l'intermédiaire de la langue littéraire, la majorité des sujets parlants sont conscients de l'existence des autres systèmes linguistiques. Dans la pratique de la communication on constate l'apparition de certaines particularités qui se

Scanned with OKEN Scanner

placent entre le système de la langue standard et celui du parler local. Dans le processus d'interaction entre les deux aspects de la langue, les divers niveaux de la langue se comportent d'une manière différente : le lexique, système ouvert, permet la pénétration de nombreux éléments néologiques, tandis que le phonétisme et la grammaire, systèmes à caractère plus fermé, opposent une résistance plus forte aux innovations. Dans les conditions actuelles de développement économique et social-politique de notre pays, les innovations se produisent pourtant graduellement et lentement, en déterminant l'existence d'une forme de communication située entre l'aspect littéraire et l'aspect régional. Cet effet est sensible aussi dans l'aire linguistique du Maramureş, où les éléments de la langue littéraire à teinte dialectale commencent à prédominer chez presque tous les informateurs.

Le GLOSSAIRE comprend des mots inclus dans le questionnaire utilisé, cette fois non pas par thèmes, mais par ordre alphabétique. Il illustre de manière suggestive : la répartition territoriale du terme par sujets, âges et sexes, le degré de pénétration de la forme correcte ou des variantes phoniques, la mesure dans laquelle est conservé le sens fondamental, la richesse synonymique du terme, l'étymon (les étymons probables) duquel provient le mot.

Les TEXTES et les ANNEXES qui complètent le travail représentent un matériel documentaire qui reflète non seulement le sens particulier de la langue, de la culture et de l'art du paysan du Maramureş, mais aussi le stade actuel de développement du parler et du niveau de vie matérielle et spirituelle des sujets parlants. Les textes représentent en outre un complément de la recherche, surtout en ce qui concerne la morphologie, la syntaxe, l'ordre des mots et, en général, le style parlé. Ils nous offrent aussi des données, intéressantes sur les particularités dialectales, en fonction du sexe et des générations.

L'INDEX DES MOTS enregistre par ordre alphabétique seulement les mots du fonds traditionnel du parler, les termes néologiques étant compris dans le glossaire.

L'INDEX D'AUTEURS comprend à la fois les auteurs cités dans le corps du travail et ceux cités dans les renvois bibliographiques.

La BIBLIOGRAPHIE ne comprend pas les ouvrages d'histoire, d'ethnographie et de folklore, qui ont été cités une seule fois dans le travail.

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ
„GH ASACHI"
IAȘI

Scanned with OKEN Scanner

ABREVIERI

AI = *Analele ştiinţifice ale Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi*, (serie nouă) secţiunea II (ştiinţe sociale a. Istorie, filologie), 1955, ş.u.
BL = *Bulletin linguistique*. Faculté des lettres de Bucarest. Institut de linguistique roumain. I—XI, Copenhague, Bucureşti, 1933—1948.
CILL = *Contribuţii la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, vol. I (1956), vol. al II-lea (1958), vol. al III-lea (1962).
CL = *Cercetări de lingvistică*, Cluj, 1956 ş.u.
CV = *Cum vorbim*, Bucureşti, 1949—1952.
DR = *Dacoromania*, I—XI, Cluj, Bucureşti, 1921 şi 1948.
FD = *Fonetică şi dialectologie*, Centrul de cercetări fonetice şi dialectale, Bucureşti, 1958 ş.u.
LL = *Limbă şi literatură*, Societatea de ştiinţe istorice şi filologice, Bucureşti, 1955 ş.u.
LRA = I. Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greşelilor"*, Iaşi, 1943.
PLG = *Probleme de lingvistică generală*, Bucureşti, 1959, ş.u.
RL = *Revue de linguistique*. Bucarest, 1956—1964.
RRL = *Revue roumaine de linguistique*, Bucarest, 1964, ş.u.
SCL = *Studii şi cercetări lingvistice*, Bucureşti, 1950, ş.u.
SCŞt = *Studii şi cercetări ştiinţifice*. Filologie, Iaşi, 1950 ş.u.
adj. = adjectiv
cf. = confer
engl. = englez
fr. = francez
germ. = german
it. = italian
lat. = latin
magh. = maghiar
m.i. = majoritatea informatorilor
pl. = plural
rus. = rusesc
s. = substantiv
sg. = singular
sp. = spaniol
t.i. = toţi informatorii
ucr. = ucrainean
v. = verb
v.sl. = vechi slav

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINS

PREFAȚA 5
CONSIDERAȚII PRELIMINARE 7
1. Aspecte istorico-sociale 7
2. Premise metodologice 14
3. Perspectivă istorică a problemei neologismului 19
LEXICUL 32
A. Vocabularul privind omul și nevoile sale 39
B. Vocabularul noilor structuri social-politice 54
C. Vocabularul privind tehnica ocupațiilor 70
Ca. Terminologia agricolă 70
Cb Terminologia forestieră 83
Cc. Terminologia minieră 94
Considerații generale 104
ÎNCADRAREA NEOLOGISMELOR ÎN SISTEMUL GRAIULUI . 128
A. Fonetică-Fonologie 130
B. Morfonologie 143
C. Morfologie 147
D. Deformarea neologismelor 152
1. Accidente generale 152
2. Etimologii populare 155
3. Forme aberante greu de explicat 156
ASPECTE STILISTICE ALE PĂTRUNDERII NEOLOGISMELOR ÎN GRAI 157
GLOSAR 171
TEXTE 265
INDICE DE CUVINTE 298
INDICE DE AUTORI 305
BIBLIOGRAFIE 308
RÉSUMÉ 316
ABREVIERI 323

Scanned with OKEN Scanner

CORRIGENDA

La lectura cărţii, cititorii sînt rugaţi să ţină seama de următoarele îndreptări:

La pag. 14, nota 41, în loc de *1953* se va citi *1963;* la p. 23 nota 74 în loc de *1942* se va citi *1943;* la p. 49 nota 28 şi p. 71 nota 6 în loc de *ale* se va citi *asupra* şi în loc de *1957* se va citi *1961;* la p. 120 nota 38 în loc de *Sinonimia* se va citi *omonimia, sinonimia;* la p. 121 nota 42 în loc de *Sinonimele şi...* se va citi *Sinonimele în...;* la p. 34 nota 6 şi p. 305, r. 13 de sus, în loc de *Belndinger,* respectiv *Balndinger,* se va citi *Baldinger;* la p. 308 pct. 4 titlul articolului se va completa cu *a unor substantive neutre* şi la pct. 6 în loc de *jazykov dialektov* se va citi *dialektov jazykoz;* la p. 314, pct. 142, în loc de *Bucureşti, 1922,* se va citi *Craiova, 1929;* la p. 319, r. 13 de jos în loc de *l'aier* se va citi *l'aire;* la p. 321, r. 9 de sus în loc de *souchapitre* se va citi *sous-chapitre.*

În *Glosar* şi în *Texte* transcrierea fonetică a fost simplificată uneori, adaptîndu-se la condiţiile tehnice existente în poligrafie.

Scanned with OKEN Scanner

ANEXA 1

În Maramureș se poate vorbi de o sculptură arhitecturală în lemn, strîns legată de locuințe, biserici, porți, unelte și obiecte de uz casnic (furci de tors, cîrje de sprijin, ciubere, linguri etc.). Dimensiunile compozițiilor sînt reduse, dar datorită simplității formelor, sobrietății tratării, primesc implicații simbolice.

Astăzi cei mai iscusiți meșteri în arta cioplitului în lemn sînt: *Borodi Gheorghe* din Vad (cel mai cunoscut cioplitor de porți din Maramureș), *Găvrilă Utan* din Călinești, *Ion Găvrilă Țiplea* din Ferești (ambii foarte pricepuți în construirea și ornamentarea caselor din lemn), *Vasile Droba* din Vad, *Ion Hotea Cîrligatu* din Mara (meșter în arta ornamentării porților maramureșene), *Năniștean Petru Cîlțu* din Giulești (renumit constructor de mori de ape, pive, oloierniță și case), *Petru Gheorghe Roman* din Desești (meșter în arta ornamentării obiectelor de uz casnic de mică dimensiune). Cîteva obiecte de uz casnic realizate de *Ion Pop Tainã* din Desești au fost achiziționate de Institutul român pentru relațiile culturale cu străinătatea.

Poartă din Bîrsana

Scanned with OKEN Scanner

Motivul „Soarelui“ de pe o poartă din Mara

Scanned with OKEN Scanner

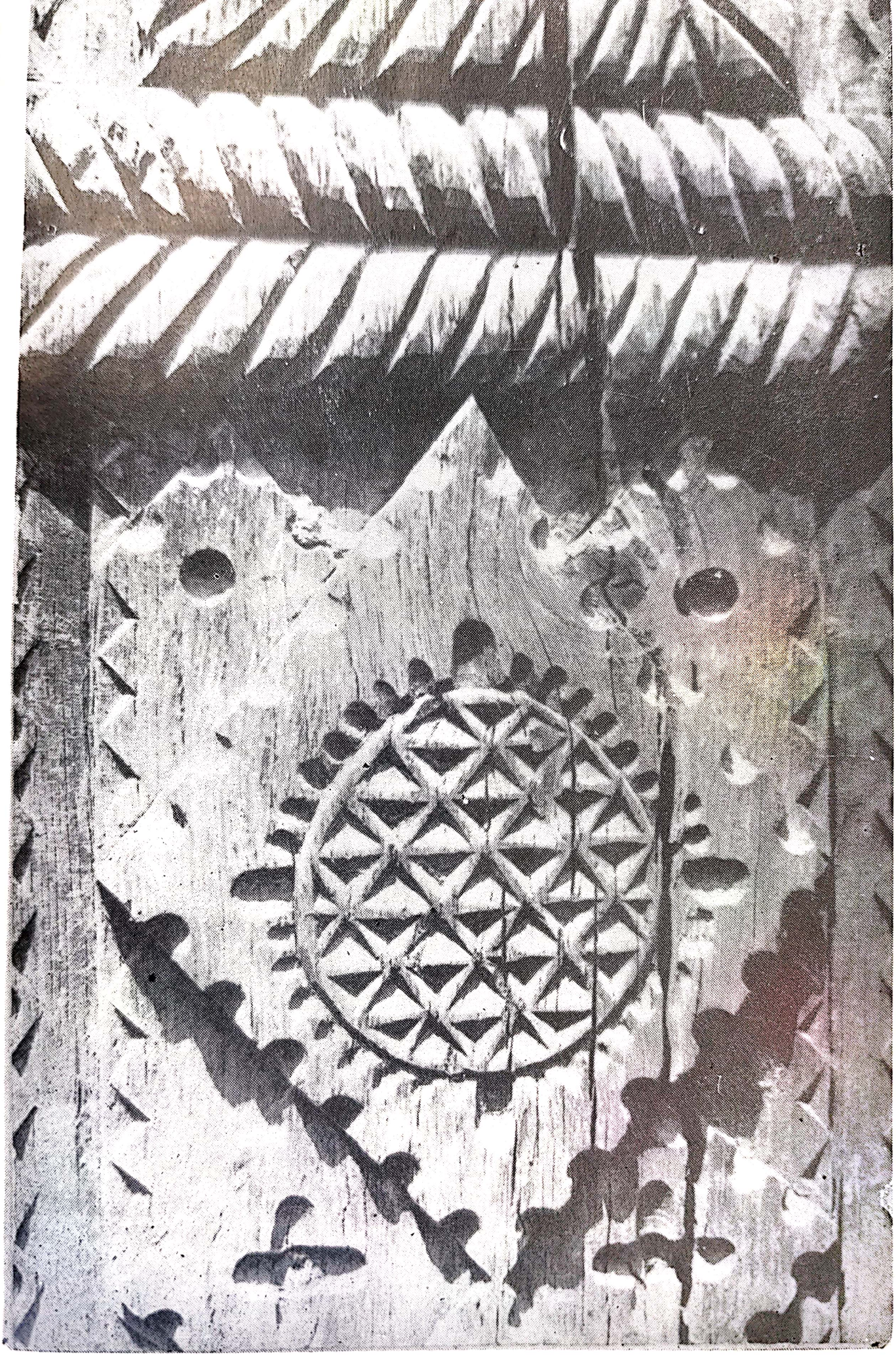

Fragment dintr-o poartă din Vad

Scanned with OKEN Scanner

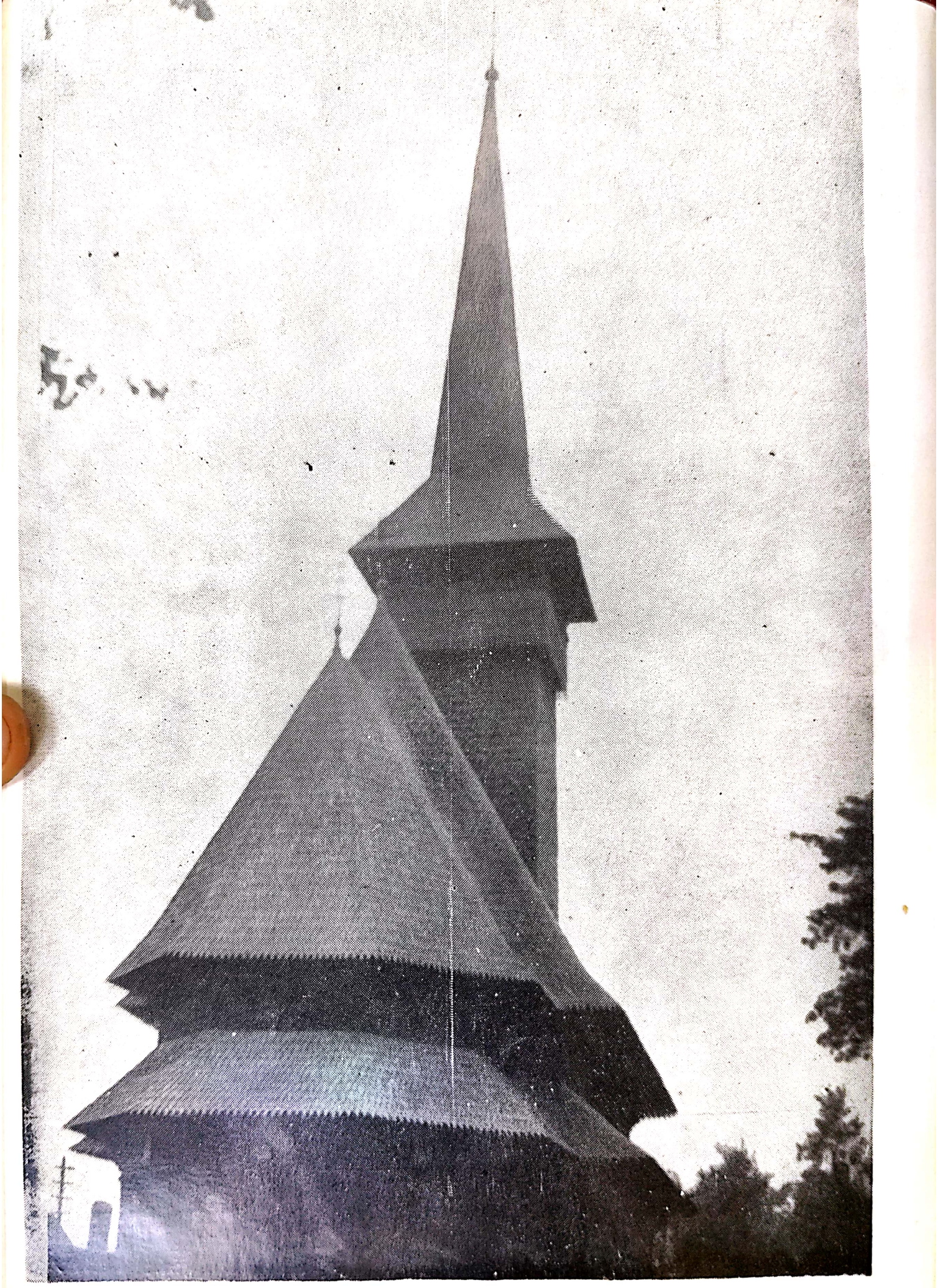

Biserica din Cuhea

Scanned with OKEN Scanner

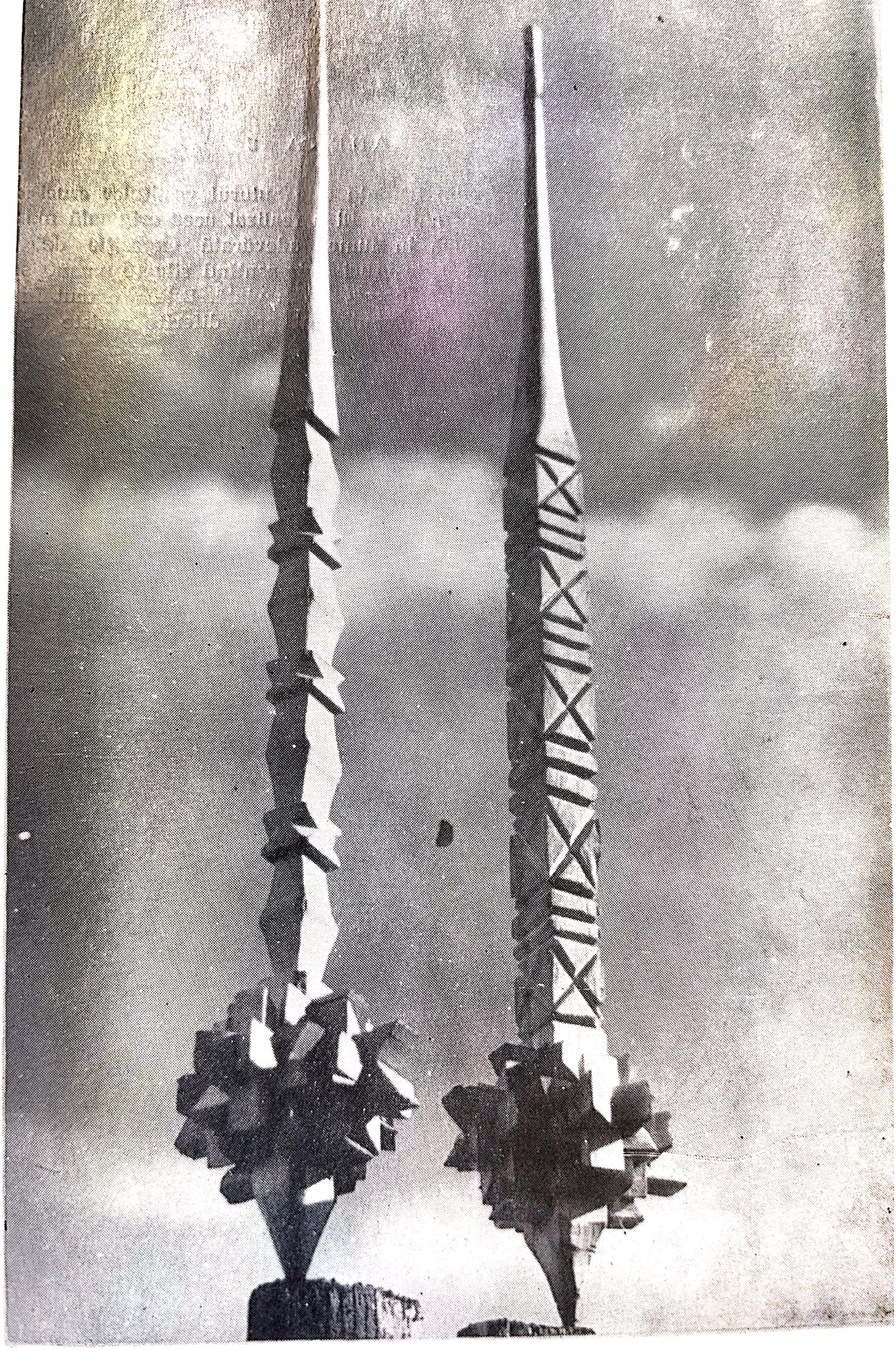

„Coloana fără sfîrşit“

Scanned with OKEN Scanner

ANEXA 2

Ion Stan Pătraș din Săpînța este autorul vestitelor cruci din „Cimitirul vesel" (comuna natală). El a realizat acea originală manifestare de artă populară, unică în lume, adevărată expoziție de reliefuri pe lemn, cele peste 160 de cruci reprezentînd siluete umane surprinse în cele mai caracteristice momente din viață. Este cunoscut în Franța, Anglia și alte țări, fiind popularizat prin diferite reviste de artă și cultură.

Imaginea unei cruci din „Cimitirul vesel"

ANEXA 3

Mărturie a hărniciei, gustului și a priceperii de a vopsi fire și de a combina, în război sau cu mîna, nuanțe, „ruda" din casele maramureșene reunește cele mai importante creații textile populare. Aici este concentrată puterea de creație a generațiilor de femei care au trecut prin casă. Deosebit de apreciate sînt *scoarțele* realizate prin încrucișarea firelor de urzeală, cu ajutorul sulului-rost. Linii drepte, verticale sau înclinate alcătuiesc figuri geometrice, pătrate, dreptunghiuri, romburi și poligoane. Din linii curbe se obțin cercuri concentrice și înmulțite, crengi de copac, frunze, flori și figuri omenești ori animale. *Covoarele* au drept caracteristică „nodurile", adică înnodarea firelor de lînă sau de mătase pe cîte două fire de urzeală. *Ștergurile* aduc același colorit puternic, cu motive mari, asemănătoare cu cele de pe covoare. *Costumul* femeiesc, bărbătesc și de copii este sobru, avînd o decorație discretă, cu o broderie lucrată minuțios în care predomină galbenul cu toate nuanțele sale.

Astăzi, cele mai iscusite creatoare de piese textile sînt: *Marie Godja* din Fereşti, *Maria Pop* din Satşugatag, *Anuța Pop* din Săpînța (din mîna cărora ies cele mai frumoase *covoare*, *cerge* și *țoluri*), *Ileana*

Port femeiesc din Rona

Stan din Săpînța, *Ioana Năneștean* din Călinești, *Ileana Vișovan* din Hărnicești (lucrează cu predilecție *zadii, ștergare, fețe de masă* și *pernă*). *Ileana Țiplea* din Fereștі este neîntrecută în confecționarea zgărdanelor pentru femei și a trăistuțelor fecioresti, iar *Ileana Stan Șuștac* din Săpînța se dovedește mare meșteră în pregătirea cununilor de mireasă. *Călina Tămaș* din Călinești și *Ioana Ofrim* din Bîrsana au participat cu covoarele și cergele lucrate de ele la concursurile de artă populară, din 1953 și 1955, de la București.

Port de copii din Hoteni

Scanned with OKEN Scanner

Interior de casă țărănească din Vad

Scanned with OKEN Scanner

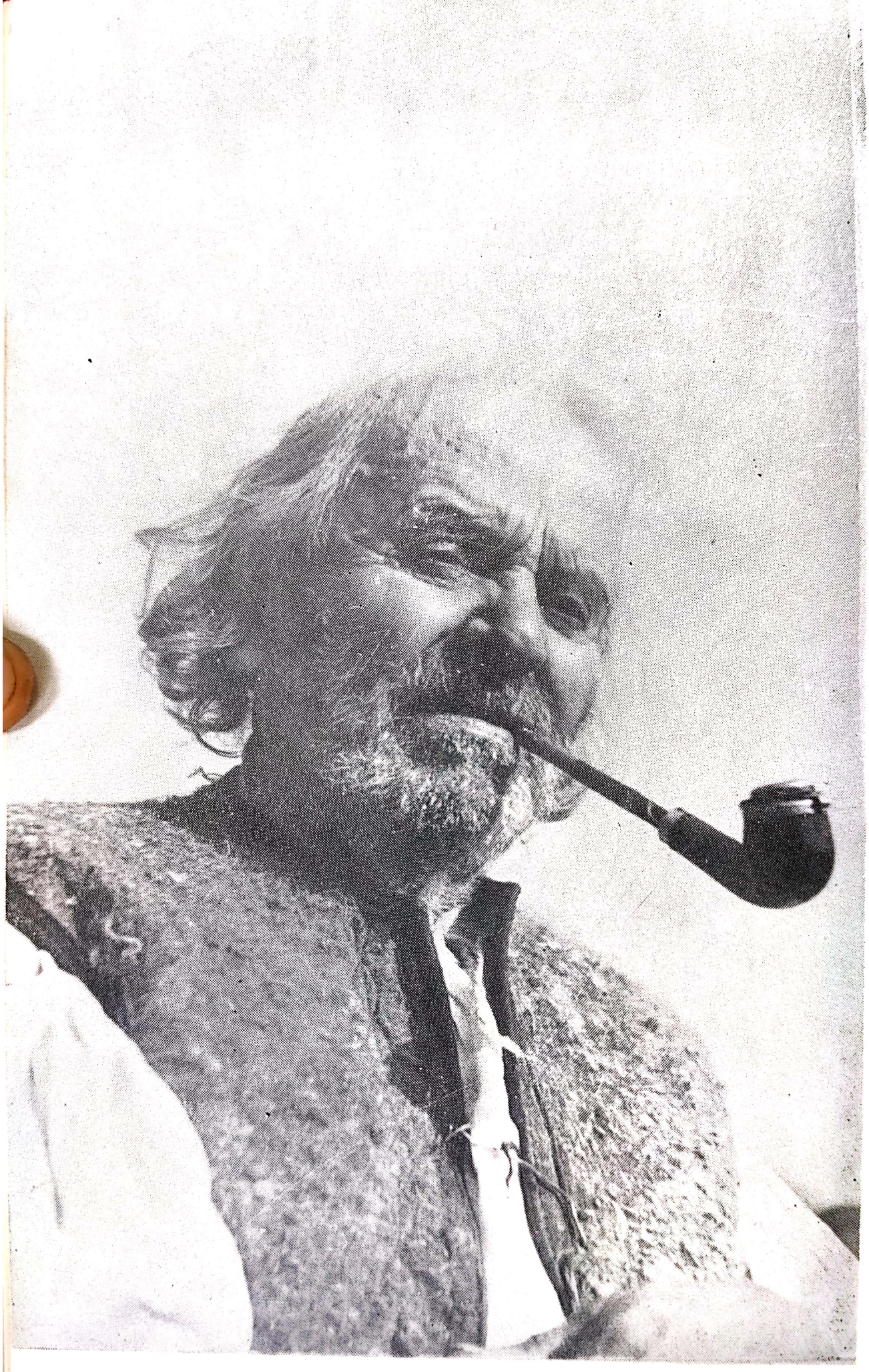

Port popular „din bătrîni" (Năneşti)

Scanned with OKEN Scanner

ANEXA 4

Executarea cojoacelor solicită îndemînare, vigoare și spirit inventiv în distribuirea ornamentațiilor. Migala cu care croiesc pielea sau acoperă cu lînă suprafețele aparține gustului pentru perfecționarea execuției, caracteristic maramureșenilor.

Dintre cei mai pricepuți meșteri în confecționarea acestor obiecte din piele amintim: *Ioan Ignat Pop* și *Mihai Joldea* din Sălișteu (Vișeu), *Gh. Pop* și *Ion Bojuc Năsui* din Vișeul de Sus, *Nița Vlașin, I. Cocean* din Moisei. Menționăm că *Nicoară Botea* din Satșugatag a participat cu cojoacele confecționate de el la numeroase expoziții pe plan republican. La cea de a III-a expoziție bienală de artă populară a luat premiul I.

Cojoace de piele din zona Vișeului

Scanned with OKEN Scanner

ANEXA 5

Obiectele de ceramică (talere, străchini și urcioare) se folosesc pînă astăzi în Maramureș așa cum era obiceiul din cele mai îndepărtate vremi. Pe lîngă că le întrebuințează pentru mîncat și băut, le mai anină de grinzile tavanului sau pe pereții locuințelor. Stau acolo drept podoabe și sînt folosite cu diferite prilejuri (la nunți, înmormîntări și pomeniri). Predomină fondurile albe, iar motivele sînt executate în culori vii (roșu, albastru etc.). Cel mai vestit centru în care se lucrează astăzi obiectele de ceramică este comuna Săcel. Meșterul *Tănase Cocean* de aici modelează și ornamentează cu multă iscusință ceramica roșie, fără să adopte noile tipuri de decorație executate în fabrici.

Ceramică maramureșeană (ulcele)

Scanned with OKEN Scanner

ANEXA 6

În ultimele două decenii bunăstarea oamenilor muncii din zona Maramureşului a crescut sistematic pe măsură ce izvoarele ei au devenit mai bogate.

Despre progresele făcute în îmbunătăţirea condiţiilor de trai, în mediul rural, vorbesc următoarele cifre:

Construcţii de locuinţe: 12.802 locuinţe individuale.

Unităţi ale cooperaţiei: 350, cu desfaceri anuale de bunuri de larg consum în valoare de cca. 300 milioane lei.

Electrificare: 22 de comune, faţă de 2 comune în 1938.

Radioficare: 12 comune, faţă de nici o comună în trecut.

Cultura şi arta: 46 de cămine culturale, 75 de biblioteci, 46 de cinematografe, 5200 aparate de radio, 120 de televizoare.

Învăţămînt: 50 de grădiniţe cu 1800 de copii, 76 de şcoli de cultură generală, cu 31.330 de copii. Numărul total al cadrelor didactice de la şcolile din mediul rural se ridică la 1450 de educatoare, învăţători şi profesori, faţă de 315 cîte existau în anul şcolar 1938/1939.

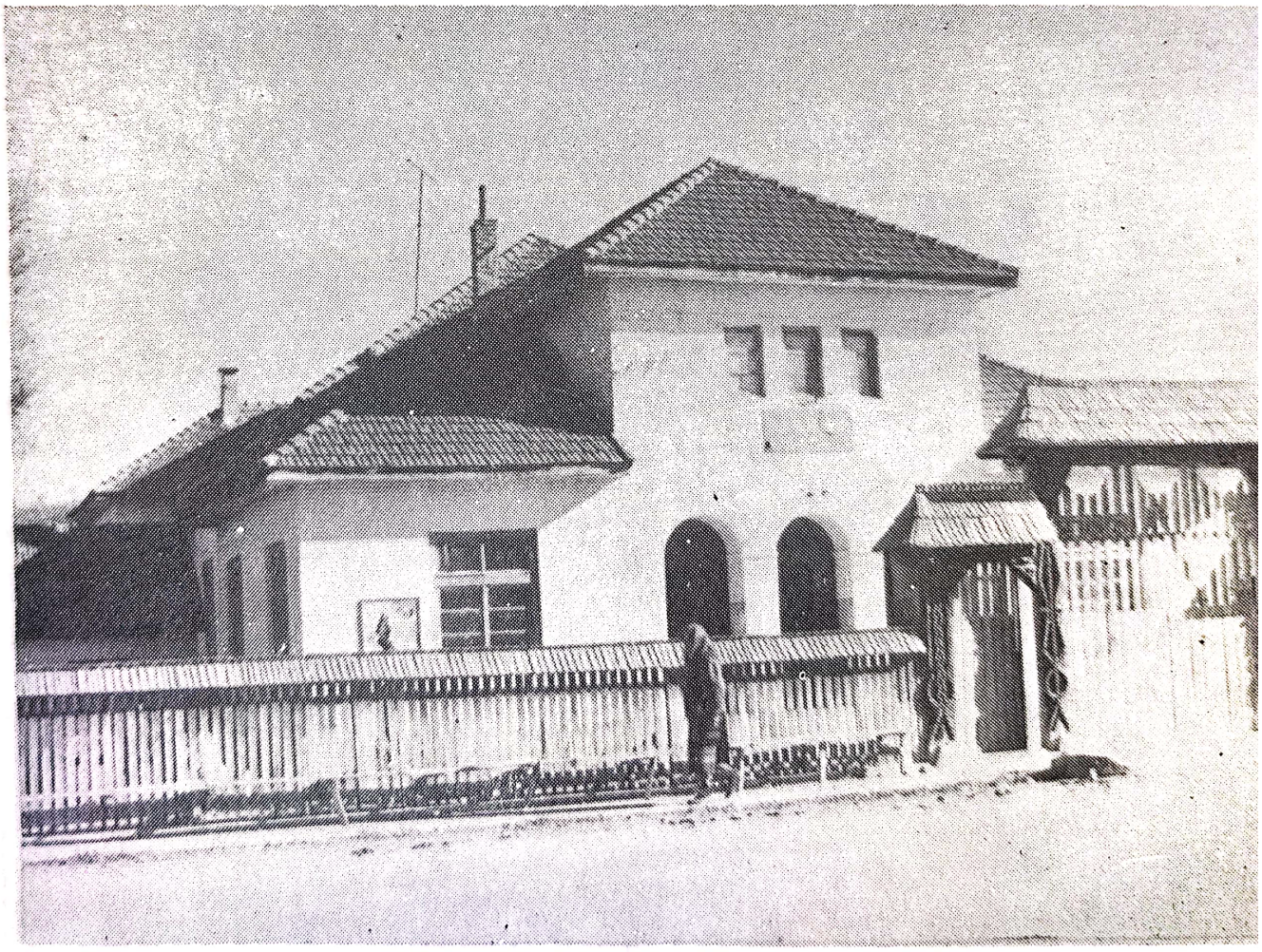

Căminul cultural din Vad

Scanned with OKEN Scanner

Astăzi în mediul rural locuiesc 10.774 de salariați, care își desfășoară activitatea în mediul sătesc sau fac naveta la oraș. În consiliile populare își desfășoară activitatea 1417 deputați din rîndurile țărănimii muncitoare.

Conexiunea, interdependența și interferența tuturor manifestărilor social-culturale și artistice din zona Maramureșului facilitează întîlnirea pe același front al revoluției noastre culturale a lingviștilor, a etnografilor, a folcloriștilor, a artiștilor plastici și a istoricilor, conlucrînd spre reliefarea minunatelor virtuți spirituale ale acestui popor.

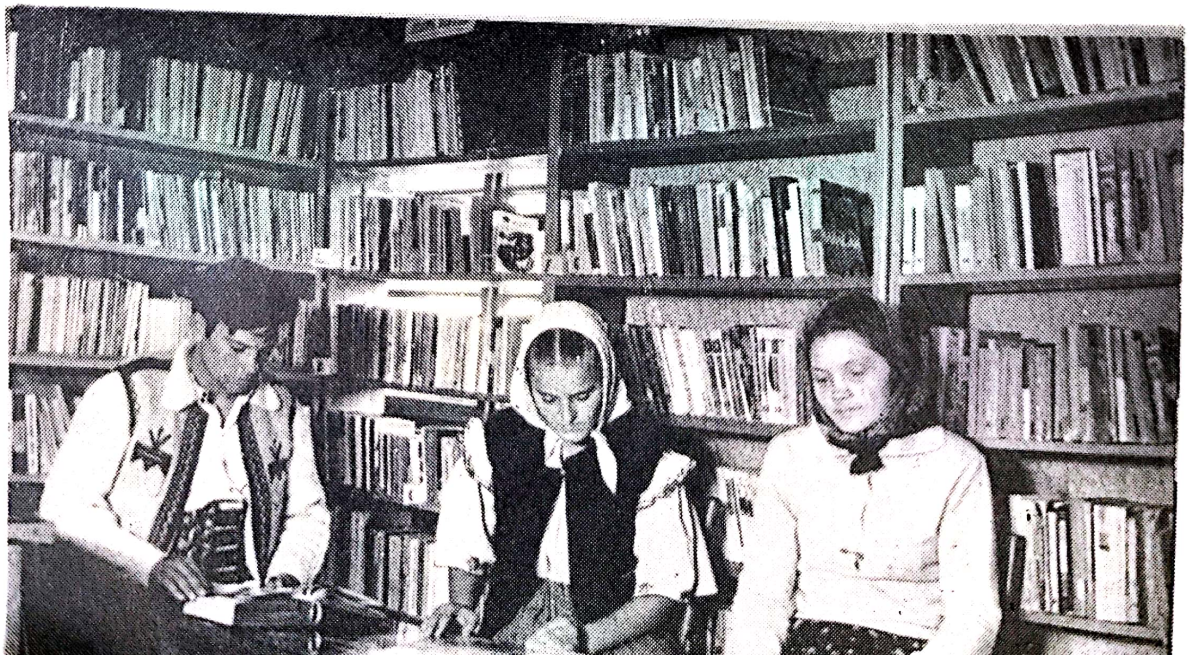

Scanned with OKEN Scanner

Școala din Dragomirești

Obiceiul „Tînjaua“ (În drum spre țarină) — Hoteni

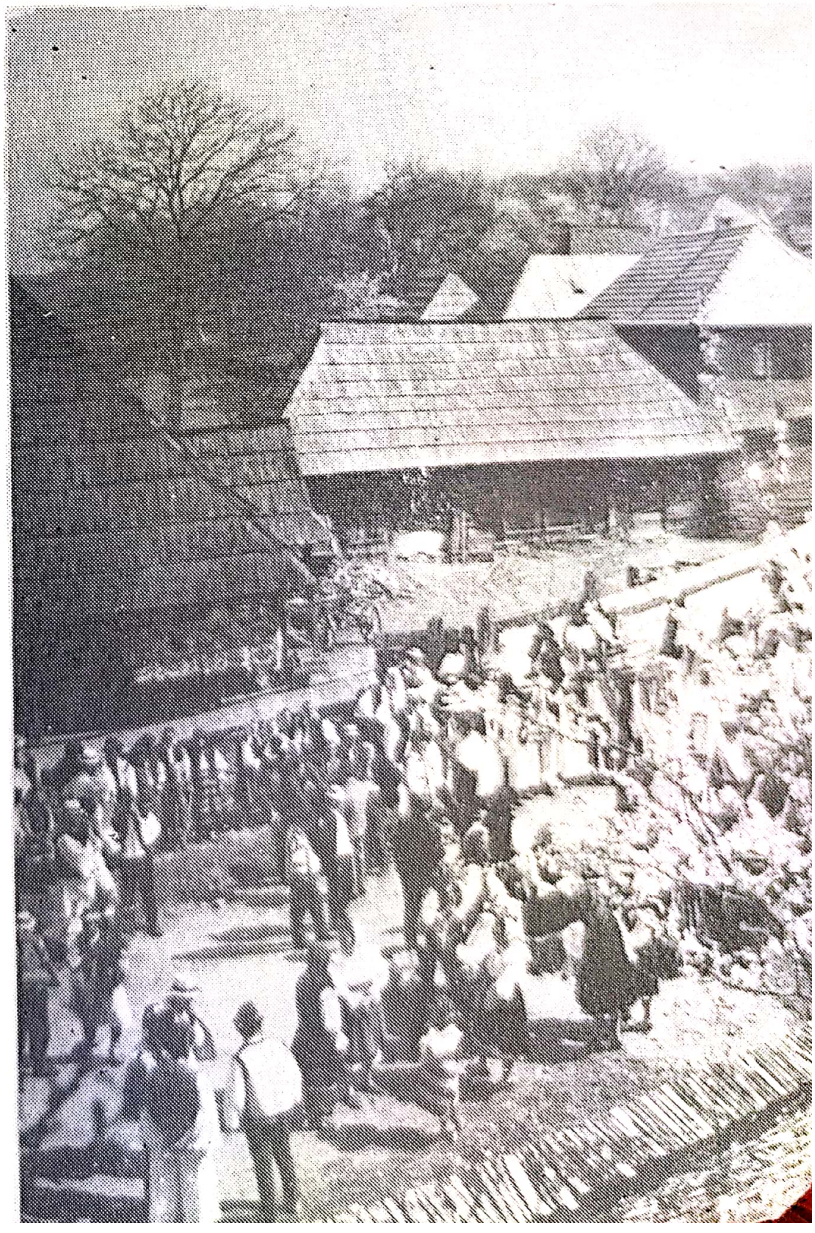

În biblioteca căminului cultural din Vad

Scanned with OKEN Scanner

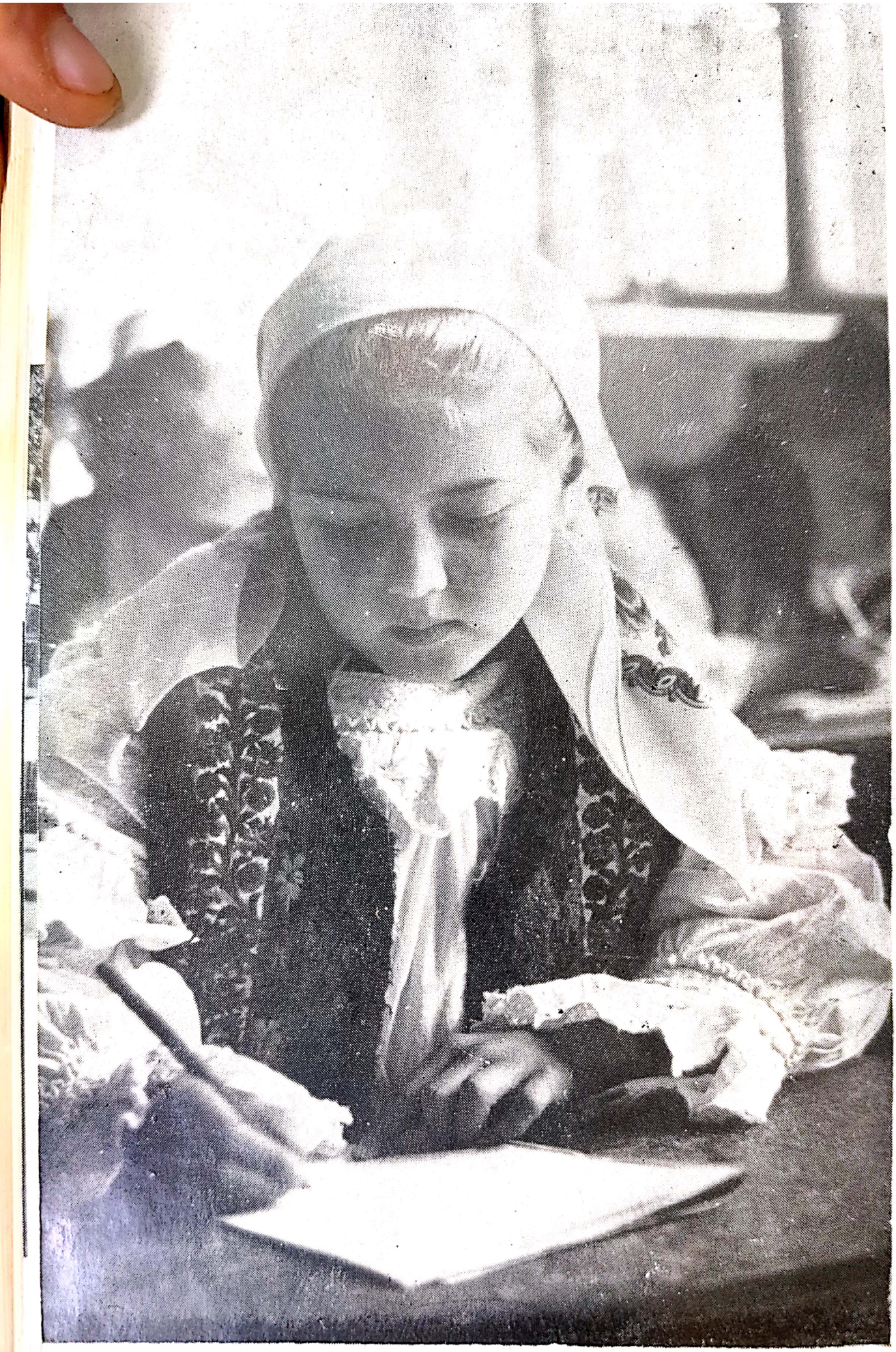

„Și eu învăț"

Scanned with OKEN Scanner